

Бердянський державний педагогічний
університет

НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ:
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

15 листопада 2023 року

Міністерство освіти і науки України

Бердянський державний педагогічний університет

Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

**НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

15 листопада 2023 року

Друкується за рішенням вченої ради Бердянського державного педагогічного університету. Протокол №7 від 30.11.2023

Редакційна колегія:

КОВАЛЬ Людмила – декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету, докторка педагогічних наук, професорка, заслужений працівник освіти України;

ЧЕМОНИНА Лада – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики: матер. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (15 листопада 2023 р., Бердянський державний педагогічний університет) / за ред. проф. Л. Коваль, доц. Л. Чемоніна. Бердянськ, 2023. 224 с.

ЗМІСТ

Секція 1. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ТИМЧАСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ

- 1. КОВАЛЬ Людмила, ПОПОВА Ольга.** Соціалізація молодших школярів у кризових умовах: виклики та перспективи поствоєнного відновлення.....10
- 2. КОРОБОВА Ольга.** Особливості навчання групової фасилітації педагогічних працівників сучасного ЗЗСО.....14
- 3. МУХІНА Тетяна.** Соціальні мережі як засіб формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи.....17
- 4. ЧЕМОНИНА Лада.** Особливості створення благополучного освітнього середовища для здобувачів вищої освіти.....21

Секція 2. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОЛЕДЖАХ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

- 1. ГУСАК Наталія.** Формування професійної компетентності у майбутніх учителів трудового навчання в дистанційних мовах.....23
- 2. ДЕГТЯРЬОВА Любов.** Віртуальна дошка padlet як інструмент візуалізації навчального матеріалу та організації співпраці між учасниками освітнього процесу в умовах воєнного стану.....25
- 3. КИЗЬ Наталія.** Онлайн-практика як одна із форм її проведення в умовах дистанційного навчання та воєнного стану.....29
- 4. НЕМЦЕВА Наталія.** Структура етичної педагогічної майстерності.....32
- 5. ОЛІЙНИК Олена.** Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах воєнного стану.....35
- 6. ФЕДОРОВА Ірина.** Розвиток критичного мислення студентів засобами проектної технології в умовах вимушеного ускладнення освітнього процесу.....40

Секція 3. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПЕРІОД ВІЙНИ: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

- 1. БАСЮК Наталія.** Емоційний інтелект у професійній діяльності вчителя початкових класів.....44
- 2. ГОРЕЦЬКА Олена.** Особливості прояву копінг-поведінки здобувачів вищої освіти – вимушених переселенців.....48

3. КАБАНОВА Дар'я. Соціально-психологічні фактори адаптації студентів-першокурсників педагогічного коледжу до умов дистанційного навчання.....	51
4. МЕЛІХОВА Валерія. Арт-терапія як засіб подолання стресу у дітей з особливими освітніми потребами під час війни	56
5. ФЕДОРИК Вікторія. Вплив особистісних особливостей здобувачів вищої освіти на здатність до ефективного подолання стресу.....	59
6. ЧЕРЕЗОВА Ірина. Особливості психологічного стану учасників освітнього процесу в умовах війни: стан та виклики.....	63
7. ЮДІНА Ася, ФЕДОРИК Вікторія. Аналіз домінуючих копінг-стратегій внутрішньо переміщених викладачів ЗВО в умовах воєнного стану.....	66

**Секція 4. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В
УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

1. БЕЖЕНАРЬ Лілія, МУХІНА Тетяна. Інтерактивні форми і методи навчання як засіб розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови.....	71
2. БЕЗРУКАВА Анастасія, ЧЕМОНИНА Лада. Теоретичні аспекти проблеми розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти засобами інформаційно-куманікаційних технологій.....	75
3. ДОВГОПОЛ Юліана. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах зміненої життєвої реальності в Україні	78
4. ДУБОВИКОВА Ангеліна. Розвиток особистості учня з особливими потребами у початковій школі в умовах зміненої реальності.....	79
5. ГОМЕНЮК Дар'я, ПЕТРИК Крістіна. Ігрова діяльність як засіб активізації пізнавального інтересу молодших школярів в умовах реформування початкової освіти.....	81
6. КАЧАЄВА Владислава, МУХІНА Тетяна. Дослідницька діяльність молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як пріоритет сучасної освіти.....	84
7. КОБЗАР Діана, БОНДАР Юлія. Дидактична настільна гра як ефективний засіб формування природничих компетентностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	87
8. КОВАЛЬ Карина, НЕСТЕРЕНКО Марина. Ефективність інтелект-карт як інструменту візуалізації та структурування навчального матеріалу в роботі зі здобувачами початкової освіти.....	91

9. КРАСОВСЬКА Валентина. Підвищення ефективності дистанційного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами під час воєнного стану в Україні.....	95
10. ЛУПИР Діана, МУХІНА Тетяна. Онлайн-дошки як засіб підвищення ефективності та якості навчання математики у початковій школі в умовах дистанційного навчання.....	97
11. МАЛИШ Яна, ПЕТРИК Крістіна. Сучасна система оцінювання знань молодших школярів у Німеччині та її вплив на освітні реформи в Україні	100
12. МОРОЗ Юлія, ХЛАНТА Євгенія. Альтернативи традиційного навчання в умовах зміненої реальності для здобувачів початкової освіти.....	105
13. НАГАЄНКО Лілія. Особливості організації групової роботи молодших школярів на уроках математики в умовах НУШ.....	108
14. НАУМЕНКО Анастасія, ПЕТРИК Крістіна. Цифрові інструменти як засіб формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів в умовах дистанційної освіти.....	111
15. ПАТИКА Вікторія, МУХІНА Тетяна. Ігрові форми та методи при вивченні величин на уроках математики в початковій школі як вимога сучасності.....	115
16. РОМАНОВА Оксана, СПІВАК Любов. Гендерні особливості самооцінки молодших школярів в умовах зміненої реальності.....	118
17. РЕХЛЕЦЬКА Діана, БОНДАР Юлія. Особливості застосування інтерактивних методів навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в Новій українській школі.....	121
18. САПРАНКОВА Катерина, ЛЕСИК Анжеліка. Особливості розвитку емоційного інтелекту молодших школярів в умовах зміненої реальності.....	125
19. СОКОЛЕНКО Анастасія, ПЕТРИК Крістіна. Мобільні технології як засіб комунікативного розвитку здобувача початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.....	128
20. СОМОВА Анастасія. Використання вібротерапевтичного масажера Z-vibe у логопедичному масажі дітей з порушеннями мовлення.....	131

21. СОМОВА Анастасія. Особливості використання гарнітури Forbrain для корекції фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дітей другого року першого циклу навчання у закладі загальної середньої освіти.....	133
22. УДОВЕНКО Анна, НЕСТЕРЕНКО Марина. Аналіз ефективних електронних освітніх ігрових ресурсів для дистанційних уроків математики в початковій школі.....	135
23. ХОМИН Олеся, ШУКАТКА Оксана. Розвиток молодших школярів під час війни: вплив травматичних подій на психічне здоров'я дітей.....	137
24. ЧЕРКЕС Ольга, ПІДГУРСЬКА Валентина. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів у процесі театралізованої діяльності.....	139
25. ЧОРНА Вікторія, ПЕТРИК Крістіна. Особливості використання наочності на уроках математики в початковій школі.....	143
26. ШЕРЕМЕТ Ольга, НЕСТЕРЕНКО Марина. Використання додатків Google на уроках української мови в початковій школі.....	145
27. ШИБІВСЬКА Софія, ШУКАТКА Оксана. Психологічні особливості організації навчання молодших школярів в умовах воєнного стану.....	148
28. ШИЛО Анжела. Особливості подолання освітніх втрат.....	152
29. ФАТЬЯНОВА Тетяна. Основні шляхи формування м'яких навичок (soft skills) у здобувачів початкової школи.....	155
30. ЯКИМЕЦЬ Марія, ХЛАНТА Євгенія. Змішане навчання в умовах воєнного стану: виклики та можливості.....	158

**Секція 5. ЖИТТЄВОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ
ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

1. БІЛОКОНЬ Яна, БАРАНОВСЬКА Ірина. Естетичне виховання молодших школярів засобами театру ляльок.....	162
2. ВИСІКАЙЛО Тетяна. Роль навчального натюрморту в професійному становленні майбутніх художників-живописців.....	165
3. ВЛАДИМИРОВА Алла. Дитячий музичний досвід та його своєрідність в процесі дистанційного навчання.....	168
4. ГОРБАТЮК Ольга. Мистецтво гри на бандурі: традиції та сучасність.....	171

5. ГРИШИНА Аліна, КАЧЕРОВА Ольга. Розвиток художньої креативності через вивчення національної культури в початковій школі.....	174
6. ДЖУРАЄВА Яніна. Підприємницька компетентність як уміння генерувати нові ідеї та ініціативи.....	176
7. ДЗИГАЛЮК Карина. Вплив музичного мистецтва на розвиток особистості дитини дошкільного віку.....	180
8. ДЗЮБА Світлана. Використання методів арт-терапії для формування психологічного здоров'я здобувачів освіти.....	183
9. ДРОЗДОВА Валерія, КАЧЕРОВА Ольга. Нестандартні техніки малювання, як ефективний засіб розвитку мислення та виявлення індивідуальних творчих здібностей здобувачів початкової освіти.....	186
10. ІВАНОВА Олена, Модернізація і розвиток критичного мислення майбутніх вчителів англійської мови, як технології формування методичної компетентності.....	189
11. КАЧЕРОВА Ольга. Образотворче мистецтво в теоретико-методологічних проєкціях: академічне консультування для особистісного розвитку.....	195
12. КОЗЛОВА Катерина, КАЧЕРОВА Ольга. Як використовувати образотворче мистецтво для вивчення інших навчальних дисциплін: математика, ЯДС.....	198
13. КОНОНЕНКО Марина, КАЧЕРОВА Ольга. Культурна спадщина та її збереження в умовах війни й конфліктів: досвід України та інших країн.....	200
14. КИРИЛЕНКО Олександра, КАЧЕРОВА Ольга. Мистецька освіта як засіб стимулювання самовираження здобувачів початкової освіти.....	202
15. ЛЮТА Діана. Характеристика емоцій та почуттів дітей дошкільного віку.....	205
16. МАРТИНЮК Леся. Роль гуртка народної творчості в системі сучасної мистецької освіти.....	208
17. ПОЛЩУК Катерина, КАЧЕРОВА Ольга. Збереження історичної пам'яті в сучасному мистецтві України.....	213
18. ПОЛТАВЕЦЬ Вікторія, КАЧЕРОВА Ольга. Аналіз програми мистецької освіти у НУШ та її вплив на творчий розвиток здобувачів початкової освіти.....	215
19. СЕНЧЕНКО Владислав, КАЧЕРОВА Ольга. Роль інтерактивних технологій у навчанні мистецтва в початковій школі. які можливості та обмеження цих технологій?	217

20. СОКОЛЕНКО Анастасія, КАЧЕРОВА Ольга. Психологічні аспекти розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти через навчання мистецтва.....	219
21. ТКАЧУК Інна, КАЧЕРОВА Ольга. Мистецька освіта в контексті інклюзивної школи: розвиток творчих здібностей усіх учнів.....	221

**Секція 1. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ТИМЧАСОВОГО
ПЕРЕМІЩЕННЯ**

КОВАЛЬ Людмила,

докторка педагогічних наук,
професорка, декан факультету
психолого- педагогічної освіти та
мистецтв Бердянського державного
педагогічного університету,

ПОПОВА Ольга,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Актуальність проблеми дослідження. Проблема соціалізації молодших школярів постійно перебувала в полі зору науковців, оскільки в цьому віці відбувається соціальне пізнання особистостей, яке розуміють як знання про себе, стосунки з іншими людьми, культурні цінності тощо. Учитель початкових класів має сконцентрувати свої зусилля на створення інкубаційного освітнього простору, який би сприяв формуванню в учнів таких структурних компонентів соціалізованості, як загальнолюдські цінності, спосіб життя в колективі, незалежність, упевненість та самостійність, ініціативність та незакомплексованість, тобто підготувати до соціальної поведінки, яка схвалюється суспільством. Процес безпосередньої соціальної взаємодії, що відбувається в малій групі і створює соціальне мікросередовище людини, є надзвичайно сильним фактором формування й виховання особистості. Зазвичай, молодші школярі проходять соціалізацію, перебуваючи в класному колективі, спілкуючись з однолітками та педагогом. На жаль, карантинні умови і тим паче повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну призвели, по-перше, до переходу вітчизняної системи освіти на застосування дистанційних технологій, а по-друге, до міграції школярів і педагогів, переміщення в межах країни. Як свідчить статистика, з 24 лютого 2022 року по 3 січня 2023 року включно в Європі для тимчасового захисту зареєстровано 7 915 287 осіб. Точної кількості на тепер немає, але, за даними МОН, на 1 вересня 2022 року за кордоном перебувало 735 тисяч

українських школярів. Загалом учні разом з батьками виїхали до 44 європейських країн, найбільше їх у Польщі, Німеччині, Чехії, Молдові, Угорщині, Словаччині, Румунії.

Попередні дослідження свідчать, що в країнах ЄС реалізуються гнучкі варіанти навчання, створення можливості для взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Поширеною є практика підтримувати навчання поза класами, особливо для учнів початкової школи. Австрія, Естонія, Литва, Італія, Велика Британія, Польща пропонують літні табори та літні школи, щоб стимулювати вивчення мови та сприяти ширшій інтеграції юних українців.

На жаль, констатуємо, що організація освітнього процесу з використанням дистанційних технологій не забезпечує повноцінної соціалізації молодших школярів, належного спілкування. Учителі початкових класів мають бути готовими до організації суб'єктної освітньої взаємодії в умовах невизначеності, урахування індивідуальних фізіологічних особливостей учнів, їх психологічний стан, унікальність кожної особистості для розвитку творчого потенціалу. Усе це потребує по-новому досліджувати проблему соціалізації молодших школярів, вимагає від учителів умінь створювати відповідне освітнє середовище.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі соціалізації здобувачів початкової освіти, засвідчує її різноаспектність, а саме: соціалізація особистості молодшого школяра в процесі ігрової діяльності (Ю. Богінська); дитяча субкультура як фактор соціалізації молодших школярів в освітньому процесі (Л. Варяниця); особливості соціалізації дітей 6-7 років у різних умовах життєдіяльності (С. Курінна); педагогічні умови соціалізації молодших школярів у стосунках з однолітками (Н. Бібік); соціальна адаптація та взаємодія з ворожою дійсністю (В. Бондаренко); психологічний супровід навчання молодших школярів в умовах воєнного стану (О. Гнатюк). Відзначаємо, що особливості соціалізації здобувачів початкової освіти в кризових умовах під час дистанційного навчання не були предметом окремого розгляду науковців.

Мета роботи – проаналізувати процес соціалізації здобувачів початкової освіти в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Соціалізація дитини – це поступове залучення до системи особистісних і громадських відносин. Ядром соціалізації є толерантність – терпимість, повага, розуміння інших.

Рівень соціалізації визначає фундаментальні за своїми функціями педагогічні категорії: вибір і відповідальність на всіх рівнях – середовище, сусіди, друзі, праця, дозвілля тощо.

Соціалізація є найважливішим складником функціональної грамотності людини, яка має кілька рівнів.

На першому рівні – звичайна елементарна лексична грамотність.

На другому – уміння людини діяти за інструкціями, нормами, правилами. Це забезпечує високий рівень технологічних процесів і норми цивілізованого співжиття (характерна для країн, які знаходяться на технологічному постіндустріальному етапі розвитку).

Третій рівень – інформаційно-комп'ютерна грамотність; передові країни перейшли із суспільства високотехнологічного в суспільство інформаційне.

В умовах воєнного часу, коли більшість закладів змушені працювати дистанційно, вважаємо, що більше уваги слід приділяти особистісним стосункам, урахувати психологічний стан молодших школярів, навіювати усвідомлення власної гідності, створювати вмотивовані ситуації авансованого довір'я, програмування успіхів, розв'язання моральних завдань, уявлюваних і реальних тощо. Усе це яскраво має виявлятися в зміні позиції вчителів і учнів у різних формах онлайн спілкування.

На уроках навіть в умовах дистанційного навчання кожна дитина має відчувати, пережити багато разів успіх у праці, радість спілкування, самоствердження в різній діяльності. Досягти такої мети можна за умови впровадження особистісно орієнтованої моделі онлайн навчання:

- особистісно орієнтоване спілкування (особистий контакт з учителем, відчуття душевного комфорту, зміна «залізної» дисципліни діловим співробітництвом, гармонізація «хочу» і «треба» тощо);
- збагачення змісту навчання емоційним, особистісно значущим матеріалом;
- діалог між учнями, учнями і вчителем як домінанта навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень;
- ситуації вільного вибору учнями навчальних завдань у класі і вдома;
- залучення здобувачів до самоаналізу способів діяльності, стимулювання самооцінки; самопізнання і самовдосконалення в різних видах діяльності; опора на довготривалі стимули активного учіння;
- побудова уроків як розгорнутої навчальної діяльності, коли молодші школярі самостійно ставлять і виконують усвідомлювані ними навчальні завдання;
- багатоваріантність, гнучкість форм організації різних видів діяльності; індивідуальна, парна, групова, колективна;
- можливість кожної дитини випробувати себе в різних видах творчості.

Проблема оволодіння загальномовними вміннями й навичками особливо актуальна під час онлайн навчання. Це означає насамперед привчати дітей до зосередженого, осмисленого сприймання слухової інформації, виробляти вміння виділяти смислові елементи висловлювань учителя й товаришів (про що йдеться, що важливо, з чим

пов'язане, яка послідовність викладу тощо), розповідати, переказувати «своїми словами» прочитане, точно, розгорнуто відповідати на запитання й самому ставити їх. Треба уважно виробляти в молодших школярів уміння володіти зв'язним і діалогічним мовленням, зокрема говорити, не поспішаючи, в міру гучно, чітко і вільно.

Турбота про емоційне благополуччя дитини на уроці, створення емоційно комфортного онлайн середовища аж ніяк не знецінює таких найнеобхідніших умов навчального спілкування, як довільність дій, зосередженість уваги, вольові зусилля в досягненні найкращих результатів. Тому в процесі уроку, коли відбувається перехід до вивчення головного і виникає потреба загострити увагу, учитель використовує в своєму мовленні логічну паузу, логічний наголос, виразний жест, вольове забарвлення голосу, зовнішні опори, що фіксують «маршрут» його думки, а для дітей – це умова збереження довільної уваги.

Неодмінна умова особистісно-орієнтованого спілкування вчителя з учнями – це вміння володіти словом.

На практиці найбільшу увагу звертаємо на точність, доступність, однозначність запитань педагога. Це незамінні, але не достатні характеристики його мовлення. Без емоційно-стимулювального впливу слова не можна створити на уроці сприятливий клімат, викликати інтелектуальні почуття: здивування, захоплення, сумнів, очікування нового. Але найголовніше, на нашу думку, щоб учитель урахував внутрішній стан дитини. Як відгукнеться наше слово?

На наш погляд, якщо педагог хоче зробити дитині серйозне зауваження, домогтися, щоб його слово було належно сприйняте, треба організувати індивідуальну бесіду поза межами онлайн уроку.

Отже, під час дистанційного навчання в умовах війни процес соціалізації молодших школярів, в основі якого є модель особистісно орієнтованого спілкування, потребує і нового ставлення до часу, свого здоров'я, вимогливості, в першу чергу, до себе; відмову від «споживацького» ставлення до природи. У часи післявоєнної відбудови сучасним здобувачам освіти необхідні вміння повноцінно, ефективно будувати своє життя, економно витратити час, з розумінням ставитися до складних життєвих проблем, знаходити раціональні шляхи їх розв'язання.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
2. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. *Теорія, методика і практика навчання*. 2022. № 2 (93). С. 78–94.

3. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність* : наук.-метод. зб. / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці : Букрек, 2022. 140 с.

4. Сич Ю. Роль вчителя в процесі соціалізації молодших школярів в умовах сьогодення. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2021. №53. С. 169-178.

КОРОБОВА Ольга,

аспірантка БДПУ, учитель-методист,
заступник директора Бердянської
спеціалізованої школи I-III ступенів
№ 16 з поглибленим вивченням
іноземних мов

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРУПОВОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СУЧАСНОГО ЗЗСО

Сучасна освітня система потребує педагогічних працівників нового типу, які мають здатність до креативного мислення та можуть виступати в новій ролі педагога-фасилітатора для роботи в команді з усіма учасниками освітнього процесу. Для наукового обґрунтування теоретичних основ підготовки вищезазначеної категорії педагогів важливо чітко розуміти сутність поняття фасилітації, зокрема, педагогічної фасилітації групи, яка посідає важливе місце в сучасній педагогічній термінології.

Література, що стосується проблеми фасилітації, не надає широкого обговорення стратегій, які можна використовувати для навчання фасилітаторів-лідерів груп. Сьогодні навчання таких фахівців відбувається переважно на спеціальних курсах і подекуди в закладах вищої освіти. У своєму огляді літератури про навчання та підготовку вищезазначених спеціалістів, дослідники Р. Стоктон і П. Тот виявили, що хоча терапевтичне значення групової роботи було предметом багатьох досліджень, існує «нестача літератури, що стосується питань про те, як найкраще навчати фасилітаторів груп відповідно до встановлених стандартів» [4; с. 274]. Так, науковець Р. Стоктон підкреслив необхідність програмних досліджень у сфері підготовки таких фахівців. З початку 1990-х років його головною дослідницькою діяльністю була розробка більш продуктивних способів навчання лідерів груп. Проте література щодо навчання фасилітаторів груп не має достатнього підґрунтя в руслі емпіричних дослідженнях, і Р. Стоктон рекомендував ефективність альтернативних методологічних підходів, таких як натуралістичне дослідження, через те, що вони піддаються складності групової роботи [4].

Нам імпонує думка Бергера щодо цілей навчання групової роботи: надати теоретичне розуміння групових процесів і розвитку групи в різних видах груп; допомогти розвинути практичні навички фасилітації груп, оцінки конкретних ситуацій і реалізації стратегій запобігання групових блокувань; а також навчати цінностей і етичних аспектів групової роботи. Отже, необхідність розвивати інтелектуальне розуміння складності групової роботи напряду поєднано із необхідністю розвитку практичних навичок [1].

Науковці одностайні у своїх твердженнях, що високоякісна освіта фасилітаторів груп використовує деяку комбінацію таких підходів: дидактичні інструкції; спостереження; досвідна участь і досвід групового лідерства. Ці підходи рідко використовуються окремо, і вони, як правило, інтегровані у такий спосіб, щоб надати «багатовимірний досвід навчання та врахувати різні стилі навчання» [1; с. 81].

Окреслимо основні поняття вищезазначених підходів. Отже, одна з головних цілей дидактичного навчання полягає в тому, щоб допомогти фасилітаторам-початківцям розвинути теоретичну орієнтацію. Чітке визначення цієї орієнтації допомагає «зрозуміти багато аспектів групового процесу, надає [їм] карту, яка дає вказівки щодо того, що [вони] роблять і говорять у групі, і допомагає [їм] думати про можливі результати [їхнього] втручання» [3; с. 8]. Навмисне навчання фасилітатора погоджується з тим, що практики повинні базувати свої втручання на певній теоретичній основі явних цінностей, переконань і концепцій.

Деякі автори припускають, що фасилітатори-початківці можуть отримати велику користь від спостереження за досвідченим практиком, який працює з групою. Спостереження дозволяє спостерігати за діяльністю експертів (у прямому ефірі або на відеозаписах) і порівнювати їхні зусилля з фасилітаційною роботою інших. Спостереження зазвичай включає дві частини: безпосереднє спостереження, а потім обговорення з педагогом-консультантом і, бажано, також з керівником групи.

Спостереження досвідчених фасилітаторів також можуть зробити потенційний внесок в освітній процес фасилітатора-початківця. Це допомогло б у навчанні технічних фасилітаторів, дозволяючи новим лідерам побачити, як можна успішно застосовувати в групах різноманітні навички та стратегії. Початківці-фасилітатори також можуть спостерігати за тим, як досвідчені фахівці цілеспрямовано працюють із групами, і під час обговорень після спостереження вони можуть обговорити обґрунтування своїх дій із досвідченими фасилітаторами. Фасилітатор-початківець також може спостерігати, як досвідчені фасилітатори використовують свою присутність у процесі фасилітації.

Експериментальна участь у груповій діяльності компенсує багато недоліків спостереження як освітньої стратегії. Професійні стандарти підготовки до фасилітації групи насправді вимагають групового досвіду в ролі учасника. Деякі переваги включають розвиток навичок, навчання давати й отримувати зворотній зв'язок, а також надання можливостей для розвитку і практики емпатії, саморозкриття, конфронтації та самозростання.

Четверта стратегія навчання групових консультантів, досвідчене лідерство. Експериментальне лідерство може мати форму керівництва групою однолітків або може включати контрольоване розміщення практики з «реальними» учасниками. Експериментальне лідерство груп однолітків дає «практичний» шанс попрактикуватися в груповому лідерстві та розвинути впевненість. Якщо цим процесом добре керує досвідчений фасилітатор, початківці, які ведуть заняття, можуть отримати негайний зворотний зв'язок щодо ефективності від групової фасилітації та мати справу з реальними життєвими ситуаціями, але при цьому відчувати себе відносно захищеними та безпечними.

Початківці-фасилітатори, які планують брати участь у роботі групи під наглядом, отримують більше користі від досвіду, якщо вони оволодіють деякими базовими навичками фасилітації та стратегіями, загальними для підходів до навчання фасилітаторів. Джозеф Реїлін припустив, що підвищення кваліфікації певних навичок може допомогти початківцям-фасилітаторам бути більш ефективними, коли вони завершать навчання та почнуть експериментувати з груповою фасилітацією на своїх робочих місцях [2].

Отже, підготовка фасилітаторів є нагальною проблемою сьогодення, яка потребує вирішення і пошуку цікавих та інноваційних підходів до її розв'язання.

Список використаних джерел

1. Berger, R. (1996). A comparative analysis of different methods of teaching group work. *Social Work with Groups*, 19, 79-89.
2. Raelin, J. A. (2000). *Work based learning: The new frontier of management*
3. Schneider-Corey, M., & Corey, G. (2006). *Groups: Process and practice* (7th ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
4. Stockton, R., & Toth, P. (1996). Teaching group counselors: Recommendations for maximizing preservice instruction. *Journal for Specialists in Group Work*, 21(4), 274-282.

МУХІНА Тетяна,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Актуальність. Сучасний світ перетворився на цифрову арену, де інформація та технології швидко змінюються, переплітаючись зі всіма аспектами нашого життя. Цифрова епоха вносить кардинальні зміни в освіту та навчання, змушуючи нас переосмислювати підходи до педагогічного процесу. У контексті зазначеного варто звернути увагу на соціальні мережі, які наразі є невід'ємною частиною суспільства та впливають на різні сфери діяльності людини, в тому числі на освіту. Соціальні мережі можуть бути використані як засіб формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи, яка є однією з ключових для успішної професійної діяльності.

Проблема формування цифрової компетентності майбутніх учителів висвітлена у працях багатьох вітчизняних учених, серед яких: В. Биков, О. Будник, А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Запороженко, С. Литвинова, Н. Морзе, Ю. Рамський, Г. Розлуцька, О. Сакалюк, О. Співаковський, С. Стецик, О. Цюняк, О. Шкуренко, С. Яшанов та ін. Використання соціальних мереж у освітньому процесі є предметом дослідження таких науковців, як В. Баралдим, Г. Кучаковська, Т. Манькевич, Ж. Мина, Г. Нестеренко, А. Пелещин, Ю. Серов, О. Спірін, Н. Тверезовська, С. Федущко, А. Яцишин та ін. Проте проблема використання соціальних мереж як засобу формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи потребує додаткового дослідження.

Мета даної статті – розкрити можливості та перспективи використання соціальних мереж як важливого інструмента для формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Соціальні мережі є невід'ємним елементом повсякденного життя, особливо для молоді. Це зумовлено відсутністю просторових і формальних обмежень у комунікації, інформаційною насиченістю, інтерактивністю, візуалізацією, наявністю умов для самовиявлення, самоідентифікації й комунікативної самореалізації особистості [2].

У зв'язку з цим постає питання щодо використання соціальних платформ зв'язку в освітньому процесі закладів вищої освіти. Поняття

«соціальна мережа» трактуємо як особливий вид спілкування в Інтернеті, що надає можливість вибудувати безперервну роботу над формуванням і розвитком цифрових умінь та навичок студентів. Існує велика кількість соціальних мереж. Деякі вчені систематизують їх у дві групи на підставі критерію доступу до них, а саме: загальнодоступні (професійні, вікові і гендерні особливості учасників не мають значення) та спеціальні (створюються для учасників, об'єднаних за певною ознакою) [3].

Перевагами використання соціальних мереж у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи є: комфортне віртуальне середовище, інтерфейс, організація та форми подання навчального контенту є зрозумілими; індивідуальне спілкування між усіма учасниками освітнього процесу; інформаційно-комунікаційна підтримка навчальних курсів, використання інноваційних форм взаємодії і комунікації; завдяки можливості фільтрації за відповідними критеріями можна легко знаходити потрібний навчальний контент; можливості ознайомлення з інформацією, проведення опитувань, дискусій у будь-який час, що дає змогу реалізувати потенційну можливість неперервності освітнього процесу; наявність мобільного мережевого додатку, що забезпечує доступ у будь-який час і з будь-якого пристрою; можливість отримання зворотного зв'язку; забезпечення прозорості освітнього процесу, зокрема в таких аспектах, як оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, формування їхніх професійних компетентностей, зокрема цифрової; відкритий доступ до віртуальних бібліотек, аудіо- та відеоматеріалів [1].

Так, майбутні вчителі початкової школи мають можливість використовувати різні соціальні мережі для розвитку своєї цифрової компетентності та підготовки до роботи в сучасному освітньому середовищі. Серед найбільш популярних, які можуть бути корисними, виокремлюємо: *Facebook* (мережа, що може бути використана для створення закритих груп, обміну навчальними матеріалами, досвідом, ідеями, комунікації з усіма учасниками освітнього процесу); *Instagram* (платформа, використання якої стимулює творчий підхід до навчання та на якій можна ділитися зображеннями і короткими відеороликами своїх уроків, івентів тощо); *Pinterest* (інструмент, що може бути корисним для створення та обміну освітніми ресурсами, ідеями для організації процесу навчання в початковій школі); *LinkedIn* (мережа, де можна створити особистий профіль, об'єднатися в спільнотах для професійного розвитку).

Розглянемо деякі з них більш детально та окреслимо їх вплив на формування цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи. Так, найбільш популярною соціальною платформою серед інструментів навчання і розвитку є **Facebook**. Ряд науковців пропонують використовувати його для групового (для роботи в навчальних міні-групах), персонального (для самоосвіти), випадкового (можливість

пізнавати щось нове несвідомо) та внутрішньо шкільного навчання (використання з метою інформування щодо функціонування закладу освіти) [1; 4].

У Facebook існують різні сторінки та групи, які заповнені контентом наукового змісту, що може бути цікавим та корисним для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Серед таких спільнот слід виокремити: «Молоді науковці для молодих науковців», «Неформальне спілкування на наукову тематику», «Освіта і наука», «Все для вчителя», «Вчитель info», «Вчитель-новатор» тощо. Варто зазначити, що студія онлайн-освіти «EdEra» на своїй сторінці у Facebook пропонує освітянам, зокрема і майбутнім фахівцям початкової освіти, різноманітні онлайн-курси, серед яких: «Онлайн-курс для вчителів початкової школи», «Робота вчителів початкових класів з дітьми з особливими освітніми потребами», «Участь батьків у організації інклюзивного навчання» та ін. [1; 4].

Instagram – важливий інструмент, який надає широкі можливості для використання в освітній діяльності. Ця мережа дозволяє спілкуватися студентам із викладачами, ставити запитання та отримувати відповідь на них. Викладачі також можуть надсилати індивідуальні завдання і за необхідності надавати консультації. Однією з особливостей цієї мережі є те, що Instagram дозволяє подавати інформацію в різних зручних форматах (фото, текст, відео). Разом з тим, він може бути прогресивним освітнім середовищем, де здійснюється просвітницька діяльність [1; 4].

Учені та вчителі-практики пропонують такі варіанти застосування Instagram в освіті: фотоколаж або серія фотографій зі списком рекомендованої навчальної літератури; інструкції до виконання завдань у вигляді серії покрокових фотографій; консультації та дискусії через коментарі; візуальний супровід ключових етапів виконання завдань; навчальні конкурси з елементами гейміфікації [4].

На основі вищезазначеного можемо стверджувати, що використання соціальних мереж сприяє розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи через такі ключові аспекти:

1. Використання технологій. Застосування соціальних мереж надає студентам досвід роботи з сучасними технологіями та мобільними додатками. Вони навчаються створювати, редагувати і публікувати зображення, тексти та відео.

2. Медіаграмотність. Робота в соціальних мережах вимагає розвитку навичок розуміння медійного контенту, включаючи текст, зображення та відео. Студенти можуть навчитися критично аналізувати інформацію, яка поширюється в соціальних мережах.

3. Взаємодія та комунікація зі спільнотою. Соціальні мережі сприяють розвитку навичок візуальної комунікації, включаючи здатність виражати ідеї через зображення або відео. Здобувачі вищої освіти можуть навчитися ефективно комунікувати, створювати групи та спільно

працювати над завданнями, обмінюватися досвідом, ідеями та ресурсами з колегами.

4. Використання відео та стрімінгу. Соціальні мережі дозволяють студентам створювати та транслювати відеоконтент, що сприяє розвитку навички створення, редагування відео та може бути корисним для розробки навчальних матеріалів.

5. Розуміння принципів цифрової безпеки. Робота в соціальних мережах вимагає розуміння принципів цифрової безпеки та приватності, що є складовою цифрової компетентності. Здобувачі вищої освіти можуть ознайомитися з принципами захисту власних даних у цифровому середовищі та навчитися оперувати таким процесом.

Висновок. Отже, у сучасному світі соціальні мережі є потужними засобами для професійного зростання та саморозвитку, медійним середовищем, що розширюють можливості подання інформації, дозволяють розміщувати, прослуховувати аудіо записи, переглядати відео, коментувати, застосовувати додаткові сервіси, що сприяє успішному використанню мультимедійного простору у процесі дистанційного навчання. Вони надають можливість спілкуватися з колегами, обмінюватися досвідом, отримувати доступ до найновіших освітніх ресурсів та інструментів, вивчати найкращі практики у сфері освіти. Таким чином, використання соціальних мереж є ефективним інструментом для розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів початкової школи та їхньої підготовки до викликів сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Tsiuniak O. Social networks' educational opportunities in future teachers professional training. *UNESCO Chair Journal Lifelong Professional Education in the XXI Century*. № 3. 2021. С. 34–39.

2. Андрієвська В., Білоусова Л. Курс «Соціальні мережі у педагогічній діяльності» як складова підготовки майбутнього вчителя. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. № 11. 2019. С. 39–49. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.11.2019.197208>

3. Гоцинець І. Соціальні мережі як додатковий інструмент формування іншомовної інформаційно-комунікативної компетентності студентів. *Молодь і ринок*. № 4 (190). 2021. С. 80–86.

4. Мина Ж. В. Соціальні мережі як засіб інформаційної підтримки учнівської та студентської молоді у навчально-виховному процесі та професійному виборі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71). № 1. Ч. 3. 2021. С. 278–282.

ЧЕМОНИНА Лада,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ БЛАГОПОЛУЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна українська реальність розставила нові акценти щодо організації освітнього процесу: провідна роль в його організації сьогодні відводиться благополуччю його учасників.

Ми згодні з О. Бондарчук, яка стверджує, що ефективність діяльності закладів освіти України, які наразі перебувають в умовах соціальних трансформацій, значною мірою залежить від урахування потреб та інтенцій кожного учасника освітнього процесу, серед яких однією з базових є потреба в безпеці, оскільки саме безпечне освітнє середовище сприяє суб'єктивному благополуччю всіх суб'єктів педагогічного процесу і є визначальним показником їх психічного здоров'я, захищеності від психологічного насильства тощо [2].

Питанню створення благополучного освітнього процесу присвячено ряд праць (О. Боковець, О. Бондарчук, О. Матвієнко, Т. Олефіренко та ін.). У 2023 році Міністерством освіти і науки України розпочато імплементацію в систему підготовки фахівців у галузі освіти курсу «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки», що розроблений науковим партнером the LEGO Foundation – MHPSS Collaborative, яка є глобальним хабом у сфері досліджень, інновацій, навчальних програм та комунікаційних кампаній щодо підтримки психічного здоров'я дітей та дорослих. Унікальність цього курсу полягає у використанні гри та діяльнісного підходу як ключових механізмів психосоціальної підтримки дітей і педагогів, їхнього благополуччя в закладі освіти в умовах надзвичайних ситуацій [1; 2; 3].

У нашій публікації ми пропонуємо кілька інструментів, які допоможуть створити благополучне освітнє середовище для викладачів ЗВО і здобувачів вищої освіти. Так, для згуртування студентів і зняття напруження на початку будь-якого заняття доцільно запропонувати виконати разом вправу «Парашут». Усі учасники створюють коло, стоячи обличчям один до одного, й одночасно починають розгортати уявний парашут. Під час цієї дії варто попросити кожного висловити свою думку щодо вигляду цього парашуту (якого кольору, чи має візерунки, якої форми тощо), а також припущення стосовно своєї роботи на занятті (за умови організації освітнього процесу в онлайн-форматі створюється

уявне коло). Під час рефлексії на цьому ж занятті студенти і викладач знову утворюють коло, струшують парашут (прибираючи у такий спосіб негативні емоції та думки) та проговорюють, чи справдились їхні очікування від заняття, і при цьому згортають уявний парашут [1].

У процесі проведення лекційного, семінарського чи практичного заняття задля створення емоційно благополучного середовища, за нашим переконанням, важливу роль відіграє вправа-тренінг «Створи антонімічні пари». Здобувачі вищої освіти самостійно мають визначити те, що наразі викликає в них негативні емоції чи переживання, та запропонувати спосіб подолати це. На наступному етапі – після проголошення «рецептів» щодо подолання переживань – учасників освітнього процесу доцільно об'єднати у групи та запропонувати створити нові антонімічні пари, використовуючи вже дібраний матеріал [1].

Отже, у такий спосіб, не зважаючи на формат навчання та вид заняття, можна створити благополучне освітнє середовище.

У подальших публікаціях ми продовжимо висвітлювати шляхи забезпечення благополуччя викладачів і студентів українських ЗВО.

Список використаних джерел

1. Благополуччя дітей і педагогів : дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки. URL : <https://fliphtml5.com/oopff/hsdk/> (дата звернення 17.10.2023).

2. Боковець О. І. Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. Психологія особистості, 2022. Вип. 37. С. 8-75.

3. Курс «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки». URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/proekt-lego-spriyannya-osviti-v-ukrayini/kurs-blagopoluchchya-ditej-i-pedagogiv-diyevi-instrumenti-ta-praktiki-psihosocialnoyi-pidtrimki> (дата звернення 14.10.2023).

Секція 2. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОЛЕДЖАХ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ГУСАК Наталія,

кандидатка педагогічних наук,
викладачка Комунального закладу
«Покровський педагогічний фаховий
коледж»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ДИСТАНЦІЙНИХ МОВАХ

Формування конкурентоспроможності майбутнього спеціаліста тісно пов'язано з педагогічними проблемами пошуку технологій, умов, механізмів цього процесу, який спрямований на розвиток особистісних якостей, реалізацію потенціалу і здібностей людини.

Неможливо досягти високого рівня професійних знань, якщо студент не усвідомлює перспектив вивчення певного предмету чи циклу предметів та їхньої ролі у формуванні професійної компетентності.

Заклади освіти в умовах воєнного стану продовжують навчальний процес, який здебільшого має ознаки навчання в дистанційному форматі. Викладачі спілкуються зі студентами відповідно до встановленого розкладу занять та опрацьовують навчальний матеріал. Навчання в дистанційному форматі стає поширеною формою навчання, що охоплює дедалі ширшу аудиторію, є досить зручним для студентів і викладачів, має ефективні інструменти контролю процесу навчання та надає певну свободу вибору засобів комунікації між учасниками освітнього процесу.

Активне запровадження освітніх цифрових технологій і забезпечення дистанційного формату навчання є надзвичайно актуальним напрямком розбудови сучасної освіти, а також інтеграції до європейського, світового освітнього простору.

Застосування інформаційних технологій допомагає учасникам освітнього процесу бути впевненими в продовженні навчання в умовах воєнного стану, в підтримці якості освіти, допомагає справлятися зі стресом і тривогою, адже більша частина студентів позитивно ставляться до навчання з використанням інформаційних технологій.

Професійна підготовка майбутніх спеціалістів здійснюється за різноманітними організаційними формами, моделями, системами і програмами, більшість із яких можна класифікувати за тривалістю, кількістю учасників та особливостями їх взаємодії, зв'язком із

практичною діяльністю. Аналіз педагогічної практики переконує, що успадковане інформаційно-догматичне навчання, загострює суперечності між вимогами, що постають перед спеціалістами у сучасних умовах, та рівнем їх готовності до професійної діяльності. Головним у закладах фахової перед вищої освіти є формування позитивної мотивації навчальної діяльності, мотивації пізнання, що є основою професійного саморозвитку майбутнього фахівця.

Серед системи педагогічних умов професійної підготовки майбутнього вчителя можна виділити такі як: орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього спеціаліста на самоактуалізацію та самодетермінацію, на рефлексію, самопроектування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток особистості, на освітньо-професійну та науково-дослідну діяльність.

Набуті знання, вміння, навички виступають як засоби майбутньої професійної діяльності, тому головною для студента повинна стати спрямованість на підготовку до обраної професії, вироблення відношення до професійної діяльності як способу самореалізації. Встановлено, що ефективність формування професійної компетентності майбутнього фахівця залежить від рівня сформованості таких особистісних якостей, як мотивація досягнення успіху, самооцінка, самоконтроль. Значимість мотиваційної сфери пов'язана із аналізом джерел активності студентів, шляхів їх самовдосконалення та саморозвитку. Студенти, які внутрішньо мотивовані, потребують меншого контролю. За зовнішньої мотивації контроль виступає як рушійна сила на шляху подолання труднощів, як метод підвищення самооцінки, збільшення самостійності. Чим більший рівень самооцінки, тим більше студент докладатиме зусиль для досягнення поставленої цілі і прояву наполегливості [2].

Ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх учителів технологій сприятиме комплекс чинників, таких як мотивація, самооцінка та суб'єктивний контроль, а для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів сприяє застосування нових сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Професійна підготовка майбутніх учителів повинна мати на меті не тільки засвоєння студентами сучасних знань із загальнопрофесійних і фахових дисциплін, виховання високоосвіченої, культурної, гармонійно розвиненої особистості, а й пропагувати ідеї в інтересах сталого розвитку, компетентнісного підходу, демократії, створення єдиної зони європейської освіти, толерантності [1]. Майбутніх учителів треба спрямовувати також на оволодіння сучасними цифровими технологіями, щоб вони стали для них не лише засобом для унаочнення навчальної інформації, а життєвою необхідністю для професійного й особистісного росту та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Горіховський М., Оганесян В. Використання різних видів навчання студентів фахової передвищої освіти в умовах війни: теорія та практика. Український педагогічний журнал. 2022. № 3. С. 77–89. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/613>.
2. Кайріс О.П. Шляхи удосконалення системи професійної підготовки студентів майбутніх психологів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [Мір://www.socialscience.com.ua/публікація/510](http://www.socialscience.com.ua/публікація/510).
3. Коваль Т.І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навчальний посібник. К.: Вид.цент КНЛУ, 2009. 380 с
4. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти. 2017. Вип. 4. С. 27–36. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>
5. Шуневич Б. І. Дистанційна освіта : теорії індустріалізації викладання. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 5. С. 45–50.

ДЕГТЯРЬОВА Любов,

викладачка математичних дисциплін
Комунального закладу «Покровський
педагогічний фаховий коледж»

**ВІРТУАЛЬНА ДОШКА PADLET ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СПІВПРАЦІ МІЖ
УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Актуальність. Інновації в освіті потребують від педагога всебічних умінь та навичок застосування ІКТ, що уможливорює створення більш якісних та ефективних занять як на дистанційній, так і стаціонарній формі навчання. Водночас варто зауважити, що різні інноваційні системи, сервіси та програми постійно оновлюються, змінюються і потребують додаткових організаційно-методичних рекомендацій для застосування, оскільки тільки доречно застосована технологія може стати успішним засобом досягнення мети [4]. Одним із таких інструментів навчання є віртуальна інтерактивна дошка Padlet.

Ступінь досліджуваності проблеми. Загальна характеристика такого веб-2.0. сервісу, як електронна інтерактивна дошка Padlet, представлена у працях таких науковців, як Є. Зубахіна, І. Морквян, О. Пінтійська, Я. Сікора, Н.Хміль.

Мета і методи дослідження. Полягає в обґрунтуванні доцільності

та розкритті можливостей використання віртуальної дошки Padlet в освітньому процесі. Використані методи дослідження: аналіз, узагальнення, систематизація наукових публікацій та емпіричних даних; спостереження за освітнім процесом.

Інтерактивна дошка Padlet – це онлайн дошка для оформлення всіх необхідних матеріалів із заданої теми в одному місці, багатофункціональний ефективний інструмент для організації колективної роботи. Padlet дозволяє розміщувати на одній сторінці різноманітний контент: фотографії, малюнки, аудіо файли, відеоролики, нотатки, покликання на інші сайти мережі Інтернет. Дає змогу організовано аналізувати, вести, контролювати, відстежувати, допомагати студентам та педагогам під час роботи [3].

Розглянемо декілька ідей застосування онлайн дошки Padlet в освітньому процесі [2; 4].

1. Збір інформації на певну тему. Це найбільш поширений вид роботи з онлайн дошкою. Дуже зручно, коли збираєш в одному місці матеріал до теми заняття: формули, навчальні відео, приклади розв'язування завдань, хмари слів з теми тощо. Тут можна розглядати застосування сервісу Padlet зі сторони як студента, так і викладача. Для прикладу – дошка «Об'єми та площі поверхонь геометричних тіл» (рис. 1).

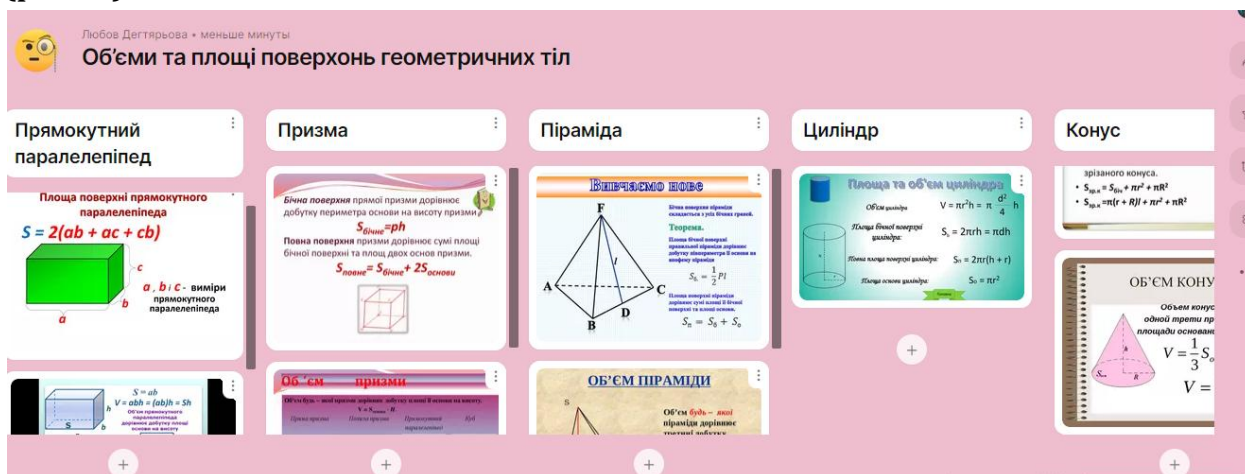


Рис. 1. Об'єми та площі поверхонь геометричних тіл

2. Інтерактивна дошка Padlet для впровадження елементів «перевернутого навчання». Останнім часом в освітньому процесі неабиякої популярності набула інтерактивна технологія «Перевернуте навчання». Сутність цієї технології полягає у тому, що основне засвоєння нового матеріалу студентами відбувається під час виконання домашніх завдань, а під час занять студенти вчаться застосовувати набуті знання: виконують практичні завдання, вправи, займаються проектною діяльністю тощо. Зокрема, під час дистанційного та змішаного навчання така технологія дозволяє економити час і більш детально відпрацювати практичні уміння та навички, зупинитися на проблемному навчанні,

створенні студентами нового навчального продукту. Реалізації цієї технології на заняттях сприяє застосування онлайн дошки Padlet.

Як приклад розглянемо заняття з математики на тему «Основні співвідношення між тригонометричними функціями одного аргументу». Оскільки з темою «Тригонометричні тотожності» студенти вже знайомилися у школі, то можна запропонувати аналогічну тему «Основні співвідношення між тригонометричними функціями одного аргументу» для самостійного опрацювання за допомогою дошки Padlet, тим самим реалізуючи технологію «Перевернуте навчання» (рис. 2)

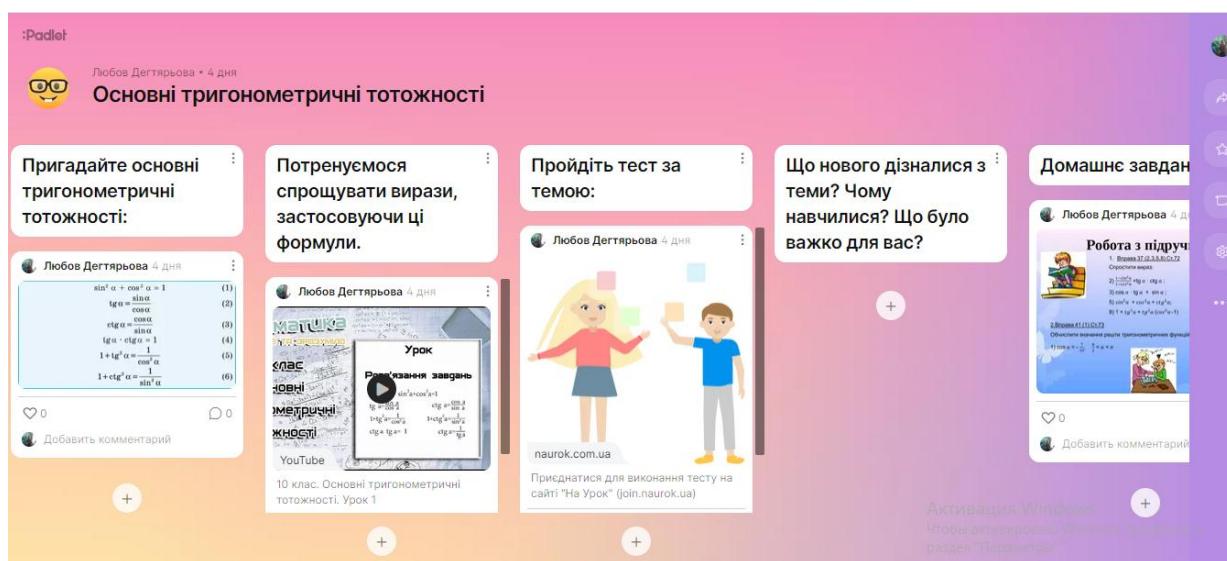


Рис. 2. Реалізація технології «Перевернуте навчання»

Викладач завантажує на дошку дидактичний матеріал: формули, навчальне відео із зразками обчислення, нескладний тест та завдання для відпрацювання навичок застосування формул, щоб можна було визначити наскільки студенти зрозуміли тему. А під час заняття студенти розв'язують практичні завдання, застосовуючи ті знання, які вони отримали під час домашнього вивчення матеріалу.

3. Дошка Padlet як планер. Викладач може застосовувати віртуальну дошку для оформлення календарного планування. Стівці – це дати, а натискаючи на плюсики, додається тема заняття. Якщо на занятті викладач виявить якісь прогалини у знаннях студентів та зрозуміє, на чому треба більше акцентувати увагу, то ці нотатки може додати до наступної дати. Отже, при підготовці до наступного заняття викладач зможе врахувати зміни обставин.

4. Дошка для представлення результатів студентських робіт та формувального оцінювання. Не завжди викладач може познайомитися з результатами роботи всіх студентів індивідуально, тож доцільно відобразити ці результати на дошці Padlet. Наприклад, виконуючи проєкт «Ремонт кімнати», студенти представляють результати обчислень площі стін, підлоги, розрахунку кількості шпалер, ламінату, фарби тощо. Результати самостійних робіт, індивідуальних

завдань та домашнього доопрацювання теми студенти можуть подавати теж на основі дошки Padlet, що допомагає запобігти ситуаціям: забув зошит, загубив роботу, не підписав аркуш із самостійною роботою тощо.

Також дошку можна застосувати для формувального оцінювання: для кожного студента створити дошку, на яку додавати результати його роботи, таким чином відстежуючи, на якому рівні студент засвоїв певну тему.

5. Місце для комунікації викладача з батьками, студентами, іншими викладачами. Для обговорення певної інформації викладач може створити дошку та підключити функцію коментування. На цій платформі педагог може обговорити зі студентами питання, що виникли під час вивчення нової теми, подати додаткові роз'яснення. Якщо виникають якісь питання у батьків стосовно теми, викладач може обговорити з ними ці питання.

Також можна створити дошку з корисними посиланнями, цікавими іграми, завданнями, дидактичним матеріалом і ділитися цим з колегами, обговорювати можливості застосування матеріалів на практиці.

Основні висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що існує безліч варіантів застосування інструментів веб ресурсу Padlet в освітньому процесі. Використання віртуальної дошки сприяє кращому сприйманню навчального матеріалу, підвищенню інтересу до навчання, формує у студентів уміння як самостійної, так і спільної групової роботи.

Список використаних джерел

1. Биков В. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсінг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. Інформаційні технології в освіті. 2011. № 10. С. 8-23.
2. Богосвятська А. Онлайн-дошка Padlet. 10 ідей для вчителя. Натхненник: простір ідей і натхнення для вчителів. URL: <https://bit.ly/3Myal4j> (дата звернення: 03.11.2023).
3. Литвин О. Як організувати простір навчальної взаємодії на Padlet. URL: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/ed-tech/organizatsiya-navchalnogo-prostoru-vzayemodiyi-ta-spivpratsi-na-padlet/> (дата звернення: 03.11.2023).
4. Руденко Н., Донченко Ю., Широков Д. Концептуальні ідеї застосування інтерактивної дошки Padlet на уроках математики у початковій школі. Молодь і ринок. 2021. № 10. С. 74-78.
5. Хміль Н.А., Морквян Т.В., Отрошко І.В. Віртуальні інтерактивні дошки та їх використання в освітньому процесі: Методичні рекомендації. Х. : Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, 2015. 60 с.

КИЗЬ Наталія,
викладачка I кваліфікаційної
категорії Комунального закладу
«Покровський педагогічний фаховий
коледж»

ОНЛАЙН-ПРАКТИКА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року призвело до глобальних геополітичних потрясінь і викликів. Війна трагічно і назавжди змінила життя і долі мільйонів людей в Україні. Тисячі цивільних осіб загинули внаслідок російських обстрілів та насильства, сотні тисяч сімей втратили свої домівки, а мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами або біженцями, які покинули Україну. Це новий трагічний досвід і нова реальність для українського суспільства. Як наслідок, освітній процес також опинився під загрозою.

Перед освітою, наукою та країною в цілому стоять надзвичайно складні виклики: як зберегти мотивацію до праці, як вплинути на студентів, щоб вони здобували нові знання, навички та компетенції. І незважаючи на цю складність, освітяни продовжують свою педагогічну, наукову, методичну, організаційну та іншу діяльність. Усе це спрямовано на те, щоб надати учням можливість максимально продовжити та завершити навчання. Вплив війни на освіту в Україні - це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже воно впливає на культурне майбутнє всієї країни та майбутніх поколінь. Які проблеми та виклики існують в освіті сьогодні? Які виклики в освіті найчастіше згадуються? Відповідь майже очевидна: якість освіти. Основне питання, яке сьогодні хвилює і батьків, і вчителів - це якість освіти в умовах війни. Ніхто з нас не навчений працювати в умовах війни, і ми не можемо знати чи передбачити інші виклики, з якими нам доведеться зіткнутися. Дистанційне навчання є виходом з цієї ситуації. Можливості онлайн-навчання можуть бути частиною освітнього процесу в будь-якому випадку. Повернувшись до нормального життя, онлайн-система робить цифровий навчальний контент доступним для всіх навчальних закладів України. На початку цього року Міністерство освіти і науки України розробило методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу. Вони передбачали, зокрема, вдосконалення використання дистанційних технологій. Формат онлайн-навчання не є новим ні для українців, ні для решти світу. Саме тоді навчальні заклади перейшли на дистанційне навчання та почали тестувати нові платформи. Ці ресурси забезпечують

безперервний освітній процес в Україні навіть сьогодні, під час тотальної війни.

Міністерство освіти взяло курс на децентралізацію. Сьогодні закон надає автономію навчальним закладам. Тобто, надає їм можливість самостійно визначати структуру і тривалість освітнього процесу, включаючи уроки та перерви між ними. Крім того, освітні ради навчальних закладів можуть визначати форму роботи та коригувати її відповідно до ситуації.

Важливим у роботі навчальних закладів є також питання практичної підготовки фахівців. Крім того, роботодавці вказують на відсутність/недостатність практичної підготовки як на недолік у професійній підготовці випускників. Враховуючи те, що ситуація воєнного стану в Україні змусила перейти на дистанційну форму навчання, необхідно обирати та впроваджувати інноваційні форми та методи організації практичної підготовки в навчальних закладах. Адаптація завдань практичної підготовки здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей до умов воєнного стану є важливим викликом, що постає перед науково-педагогічними працівниками закладів освіти. Адже, незважаючи на введення воєнного стану в Україні, цілі освітньої галузі залишаються незмінними: безперервна та якісна підготовка студентів, формування стійкого інтересу до навчання, розвиток творчих підходів до навчання на основі освітньої діяльності.

У сучасних умовах перед вищими навчальними закладами постає важливе питання: як забезпечити здобуття студентами ґрунтовних знань та закріпити їх на практиці. Адже від цього залежить якість практичної підготовки випускників закладу. Практична підготовка передбачає набуття навичок, які можна успішно засвоїти під час виробничої та переддипломної практики в навчальних закладах. Однак пандемія та війна обмежили можливості студентів продуктивно працювати в офлайн-школах під час проходження практики. Перехід до дистанційної освіти та відсутність умов для офлайн-стажування в деяких закладах підвищили потребу в організації саме онлайн-стажування. Дистанційна та очна освіта відрізняються не лише формою навчання, але й кінцевими знаннями. Навчаючись у педколеджі, студенти мають залишити його стіни кваліфікованими фахівцями. Тому очний цикл навчання зосереджений на розвитку практичних навичок як у коледжній аудиторії, так і в школі. Це пов'язано з тим, що в перші місяці після пандемії та війни ми були змушені зосередитися на розвитку практичних навичок, особливо в процесі навчання у педагогічному коледжі. Спочатку це були звичайні практичні сесії серед студентів та методистів, з практичними заняттями та подальшим обговоренням їх у загальних колах. Зараз практика є інтенсивною, з

різноманітними завданнями від керівника практики, зустрічами на платформі та роботою з дітьми в школах, хоч і дистанційно.

Студентська практика є невід'ємною частиною професійного розвитку. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, розвиток та вдосконалення практичних навичок і компетенцій. Під час коригування змісту програми практики було враховано низку рекомендацій Міністерства освіти і науки щодо впровадження змішаного навчання в закладах освіти. До них відносяться:

1) Структурований зміст завдань практичної підготовки. Кожне завдання, включене до програми практичної підготовки, безпосередньо пов'язане із запланованими результатами навчання;

2) Зміст практичних завдань у контексті дистанційної освіти передбачає обов'язковий аналіз та вивчення функціонування онлайн-сервісів, доступних для проведення різних видів занять на відстані. Такі завдання дозволяють визначити основні інструменти та платформи на перших етапах практики, з подальшим виробленням чіткого алгоритму дій та вибором найбільш зручних та ефективних засобів у майбутньому;

3) Цифрові інструменти дистанційного навчання - це інструменти для роботи з відео, онлайн-дошки, вправи та інструменти для формульовального оцінювання, інтерактивні сервіси миттєвих опитувань, об'єкти цифрової творчості студентів тощо;

4) Студенти заохочуються до планування свого навчального часу з використанням дистанційних технологій;

5) Наприкінці практики студентам буде запропоновано розробити уроки з використанням розглянутих інструментів дистанційної освіти;

6) Заключним завданням педагогічної практики є підготовка звітного документа та презентація результатів стажування на підсумковій зустрічі.

Професійна підготовка студента - це сукупність знань, практичних навичок і компетенцій, необхідних для виконання роботи в конкретній сфері зайнятості. Практична підготовка є невід'ємною частиною підготовки компетентних, гнучких і конкурентоспроможних фахівців. Адаптація завдань практичної підготовки студентів педагогічних спеціальностей до умов воєнного стану є важливим викликом, що постає перед науково-педагогічними працівниками закладів освіти. Зрештою, незважаючи на запровадження воєнного стану в Україні, мета освітньої галузі залишається незмінною: забезпечити здобуття студентами вищих навчальних закладів безперервної якісної освіти, сформувати стійкий інтерес до навчання та розвивати творчі підходи до викладання. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців вимагає від навчальних закладів принципово нового підходу - інтеграції професійної освіти та практичної діяльності, інтенсивного впровадження інноваційних технологій. Отже, практична підготовка

студентів є невід'ємним елементом освітньо-професійних програм для здобуття кваліфікаційних рівнів та формування професійних умінь і навичок.

Підготовка якісних фахівців в умовах воєнного стану є викликом сьогодення. Незважаючи на те, що українська система освіти зазнала значних втрат внаслідок збройного вторгнення, вона вистояла та адаптувала свої освітні процеси до нових реалій. Були розроблені ефективні рішення для стабілізації системи освіти. Вирішальну роль у цьому процесі відіграли згуртованість української освітньої спільноти, мотивація продовжувати викладання та навчання, ефективна внутрішня політика українських навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 18.05.2022).

2. Лист МОН від 07.03.2022 № 1/3378-22 «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану». URL: <https://document.vobu.ua/doc/10435>

3. Рекомендації МО від 15.05.2023 №563 “Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні” ([наказ МОН від 15.05.2023 №563.pdf](#)).

НЕМЦЕВА Наталія,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка Комунального закладу
«Покровський педагогічний фаховий
коледж»

СТРУКТУРА ЕТИЧНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У наш час самоосвіта – обов'язкове самостійне надбання знань кожної сучасної людини нашого суспільства. Вона є постійною, цілеспрямованою, розумно організованою роботою збільшення і оновлення власних загальноосвітніх і професійних знань.

Тому, здатність до етичного професійно-особистісного зростання за допомогою максимально можливих реалізацій творчих сил є однією з найважливіших складових педагогічної майстерності викладача як професіонала. Педагогічна творчість – це процес, що розпочинається із засвоєння того, що вже було накопичено (адаптація, репродукція, відтворення знань і досвіду).

Етична педагогічна майстерність, на нашу думку – це система, що самоорганізується, у структурі особистості, де системоутворюючим фактором виступає гуманістична спрямованість, яка дозволяє доцільно вибудувувати педагогічний процес.

На нашу думку, професійні знання є фундаментом розвитку професійної майстерності викладача, що надає свідомість, обґрунтованість та забезпечують рівень професіоналізму і цілісність самоорганізуючої системи. Важливою особливістю професійного педагогічного знання є уміння синтезувати досліджувані науки. Необхідно відзначити, що нагромадження знань не забезпечує швидкості придбання майстерності.

Вагому роль в особистісній характеристиці викладача відіграє професійно педагогічна самосвідомість, а саме: усвідомлення викладачем норм, правил педагогічної майстерності, формування професійного кредо, концепції викладацької праці: емоційний аспект, когнітивний аспект.

Етична професійна майстерність удосконалюється і під час подолання труднощів, а саме: мобілізація всіх сфер психіки особистості (свідомості, волі, емоцій). Швидкість удосконалення майстерності забезпечують здібності, які вказують на особливості протікання психічних процесів і сприяють успішності педагогічної діяльності [1].

Науковці зазначають, що педагогічна майстерність – це синтез наукових знань, умінь, навичок, методичного мистецтва й особистісних якостей учителя, це вираження «усієї сукупності психічних властивостей особистості вчителів», відзначаючи, що передумовою формування педагогічної майстерності є момент становлення особистості [2].

На нашу думку, особистісний фактор не стільки входить до структури педагогічної майстерності, скільки є передумовою його формування.

Н.В. Кузьміна на підставі власних досліджень професійної майстерності виділяє в різних професіях ряд загальних ознак професіоналізму:

1. Володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкти і засоби праці.
2. Володіння спеціальними вміннями на підготовчому, виконавському, підсумковому етапах діяльності.
3. Оволодіння спеціальними властивостями особистості і характеру, що дозволяють здійснювати процес діяльності й одержувати результати.

На основі даного теоретичного підходу ми виділяємо наступні структурні компоненти в структурі етично педагогічної майстерності:

- особитісно-творчий – розкриває креативні механізми становлення педагогічної майстерності і його втілення в педагогічній

діяльності як творчого акту,

- мотиваційно-ціннісний (система педагогічних цінностей, орієнтацій і переконань, включених до цілісного педагогічного процесу; гуманістична особистісна позиція; мотивація на інноваційно-дидактичну діяльність; сучасне педагогічне мислення). Суб'єктивне сприйняття (присвоєння) педагогічних цінностей визначається «багатством» особистості педагога, його науково-педагогічною кваліфікацією, розвинутим педагогічним мисленням, наявністю особистої педагогічної системи, утворюючи таким чином внутрішній світ, систему ціннісних орієнтацій. На цій підставі у свідомості формується «Я – професійне» як сукупність цілей, ідей, установок, що корегують індивідуальний педагогічний досвід,

- інноваційно-технологічний (професійна компетентність, способи і методи професійної діяльності; індивідуальний стиль професійної діяльності).

У своєму дослідженні ми звертаємо увагу на принципи положення І. Ф. Ісаєва, який відзначає, що педагогічні цінності виступають як відносно стійкі орієнтири, за якими педагоги співвідносять своє життя і педагогічну діяльність. Вони створюють ту «матеріальну» основу, на якій будується будинок професійно-педагогічної культури особистості викладача – основи педагогічної майстерності

Як основа для класифікації цінностей виступають досить стійкі структури суспільного буття і форми свідомості і діяльності; класифікації можуть будуватися на різних підставах з урахуванням дослідницьких задач, реального об'єкта дослідження, і тому цінності можуть перегруповуватися відповідно до цих задач і умов.

Звертаємо увагу на те, що педагог повинен бути творчою особистістю, з розвинутою проблемою в самореалізації. С. Рубінштейн справедливо наголошував, що людину як особистість характеризує не тільки те, що є, але й те, чим і ким вона хоче стати, до чого вона активно прагне, тобто її характеризує не тільки те, що вже склалося і становить зміст її внутрішнього світу та діяльності, але й те, що є сферою потенційного росту. Творча індивідуальність проявляється не лише в засвоєнні нагромадженої людством культури й розвитку на цій основі індивідуальної духовної культури, а й передусім виражається в активній перетворювальній діяльності, у процесах особистісного вибору й особистісної реалізації.

У структурі етичної педагогічної майстерності в рамках нашого дослідження можна виділити наступні групи професійно-педагогічних цінностей: цінності-цілі, що розкривають значення і зміст цілей професійно-педагогічної діяльності викладача за формуванням професійної культури майбутнього фахівця, формуванням його

особистості; цінності-засоби, що розкривають значення і зміст способів і засобів здійснення професійно-педагогічних задач і дидактичної діяльності; цінності-відношення, що розкривають значення і зміст відношень як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності і найважливішого компонента процесу професійного становлення як викладача, так і студента – майбутнього фахівця; цінності-знання, що розкривають зміст і значення психолого-педагогічних і предметно-наукових знань у процесі здійснення професійної підготовки майбутніх педагогів; цінності-якості, що розкривають значення і зміст якостей особистості викладача в здійсненні ефективної дидактичної діяльності[2].

Отже, становлення етичної педагогічної майстерності, на нашу думку – потреба викладача у наявності та умінні творчо переосмислити педагогічні цінності й на новому рівні відтворити їх, це система духовних цінностей, що спрямовують і визначають усю діяльність викладача, регулюючи його взаємодію з оточуючими.

Список використаних джерел

1. Грищенко Ю. Естетичні та етичні основи педагогічної майстерності (рецензія на бібліографічний покажчик "Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів" (Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2013. – 150 с.)) / Ю. Грищенко // Естетика і етика педагогічної дії. – 2015. – Вип. 10. – С. 197-199. – Режим доступу: [tr://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_10_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_10_22)

2. Зязюн, І. А. Актуальні проблеми професійно-педагогічної підготовки / І. А. Зязюн / Педагогічна майстерність як сучасна технологія розвитку особистості вчителя: матеріали Всеукр. наук.-практ.коцф., 4-6 берез. 2002 р. / [редкол.: В. О. Пашенко, І. А. Зязюн, А. Бойко, М. В. Гриньова та ін.]. – Полтава: АСМІ, 2002. – С. 8-14. – Бібліогр.: 9 назв.

ОЛІЙНИК Олена,

кандидатка педагогічних наук
Комунального закладу «Покровський
педагогічний фаховий коледж»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пряме повномасштабне вторгнення країни агресора в Україну з 24 лютого 2022р. докорінно змінило умови роботи викладачів і навчання студентів у всіх закладах освіти. Особливості освітнього простору та

специфіка педагогічної діяльності в умовах воєнного стану висуває сьогодні і перед викладачами педагогічних коледжів ряд нових вимог до підготовки професійно значущих особистісних якостей майбутнього вчителя початкової школи, які характеризують інтелектуальну і емоційно-вольові аспекти особистості, істотно впливають на результат професійно-педагогічної діяльності, визначають індивідуальний стиль педагога, що в кінцевому підсумку формує професійну компетентність фахівця [4, с. 73-86].

Наразі серед основних викликів, які необхідно подолати педагогічним коледжам при підготовці майбутніх учителів початкових класів, можна виділити наступні: подолання підвищеної тривожності й коригування емоційного і психологічного стану учасників освітнього процесу; психологічна підготовка майбутніх учителів до психосоціальної підтримки та роботи з травмованими дітьми; забезпечення доступу до якісної освіти для дітей у зоні конфлікту та біженців; від'їзд частини студентів і викладачів за межі країни або регіону; відсутність мотивації і самодисципліни у студентів; використання технологій, адже робота в умовах війни ускладнює проведення традиційних уроків, тому вчителі повинні бути готові використовувати технології для дистанційного й змішаного навчання та забезпечити доступ до необхідних засобів навчання.

Система фахової передвищої педагогічної освіти має спрямовуватися на підготовку сучасного покоління вчителів, здатних до професійної діяльності в умовах інформатизації освіти, фахівців із високим рівнем професійної компетентності [1, с. 26].

Процес підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі в умовах воєнного стану, на нашу думку, передбачає:

1) розвиток цифрових навичок, необхідних для роботи в онлайн-середовищі, вміння використовувати інформаційно-комунікаційних технологій для дистанційного й змішаного навчання та забезпечення доступу до навчальних ресурсів, навіть в умовах війни;

2) сприяння формуванню в студентів здатності окреслювати й реалізовувати цілі власної навчальної діяльності, контролювати й оцінювати процес і результат підготовки, управляти ними;

3) розвиток здатності осмислювати й оцінювати власні можливості, зіставляти їх із вимогами до майбутньої професійної діяльності;

4) навчання а) способів саморегуляції власної активності та вияву ініціативності; б) розуміти й ефективно реагувати на психологічні потреби та емоційний стан дітей, які пережили воєнні події; в) методів і прийомів педагогічної роботи в умовах війни, включаючи адаптивне навчання та використання різних навчальних матеріалів.

З метою реалізації цих завдань, підготовку майбутніх учителів до

роботи в початковій школі в умовах воєнного стану ми вбачаємо у формуванні вмінь і навичок систематичного використання інформаційних технологій і засобів навчання, що сприятиме залученню здобувачів – майбутніх учителів – до освітнього процесу та забезпечуватиме його організацію на засадах інформатизації освіти в Україні.

Для цього у коледжах варто створити ґрунтовний інформаційно-комунікаційний освітній простір (ІКОП), що буде охоплювати весь процес змішаного навчання, за якого педагогічні й освітні технології поєднуються з інноваційними технологіями дистанційного, електронного, мобільного навчання для гармонійного синтезу теоретичного та практичного складників освітнього процесу, а також для забезпечення індивідуальної траєкторії професійно-особистісного розвитку студентів.

У межах змішаного навчання важливим є організація і суто дистанційного навчання – цілеспрямованого процесу діалогової, асинхронної або синхронної взаємодії викладача й студентів за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій [5]. Ми переконані, що організація підготовки до майбутньої діяльності у формі змішаного, зокрема дистанційного навчання:

по-перше, стимулюватиме становлення суб'єктної позиції майбутніх учителів початкових класів, розвиватиме їхню мотивацію до самостійного опанування знань, активність і навички рефлексії;

по-друге, забезпечить вивчення індивідуальних освітніх потреб, інтересів, здібностей студентів та темпу освоєння ними навчального матеріалу, а також розширить освітні можливості здобувачів освіти завдяки доступності цифрових ресурсів;

по-третє, сприятиме зміні авторитарного стилю викладання на партнерську суб'єкт-суб'єктну взаємодію для професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів.

Потенційні ресурси ІКОП для підготовки студентів до майбутньої роботи в початковій школі в умовах воєнного стану збільшуватимуться завдяки використанню хмарних технологій, що є мультифункційними та передбачають безкоштовний доступ [6, с. 150-152]. Важливо, що доступ до інформації, яка зберігається у «хмарі», можуть вільно отримати всі, хто має будь-який гаджет, під'єднаний до мережі Інтернет. У спільній взаємодії викладачі та студенти зможуть під час практикумів розробляти, структурувати й систематизувати творчі вправи для майбутньої діяльності, наповнювати їхній контент текстовим і мультимедійним матеріалом, створювати інфографіку й візуальні зображення.

Для організації як формальної, так і неформальної дистанційної освіти майбутніх учителів початкових класів у межах ІКОП студентам

варто запропонувати електронні навчальні курси, що являють собою комплекс електронних навчально-методичних матеріалів (посібник, підручник або конспекти лекцій, методичні вказівки до виконання практичних робіт, робоча програма дисципліни, тести, презентації, статті, гіперпосилання й відеоролики відповідно до теми заняття, інтерактивні завдання, вправи та тренажери, практичні роботи, онлайн-тестування з миттєвою перевіркою тощо), створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням дистанційних технологій [3, с. 49], з різних аспектів майбутньої роботи в початковій школі.

Для цього зручно використовувати електронну платформу «Moodle», що завдяки модульній структурі дає змогу не лише викладати теоретичні відомості з різних аспектів майбутньої роботи, але й проводити практикуми, самостійні роботи, перевіряти засвоєні теоретичні знання за допомогою е-тестування, об'єднуючи студентів у групи.

Слід зазначити, що відкритість ІКОП зумовлює його суттєвий потенціал для організації самоосвітньої діяльності студентів, а також для організації проектної роботи майбутніх учителів із різних аспектів роботи з молодшими школярами, що сприятиме розвитку в них не лише компетентностей, необхідних для організації роботи в початковій школі, а й наскрізних педагогічних умінь.

Одна з можливостей ІКОП, що оптимізує професійно-особистісний розвиток майбутнього вчителя початкової школи, полягає в тому, що основні результати підготовки до роботи з молодшими школярами можна відображати в електронному портфоліо студента (е-портфоліо) як ефективному інструменті самопрезентації майбутнього педагога, що може бути і формою самооцінювання результатів індивідуального поступу в підготовці до майбутньої педагогічної діяльності, і формою самомоніторингу рівня професійної компетентності. Оформлення студентами власного е-портфоліо сприяє формуванню здатності до рефлексії, посиленню мотивації майбутніх учителів до подальшого професійно-особистісного розвитку [2, с. 36].

Отже, створення ІКОП з метою підготовки студентів до майбутньої роботи в початковій школі в умовах воєнного стану здатне забезпечити їм певні переваги та можливості:

1. Доступ до навчальних ресурсів: ІКОП надає студентам можливість отримувати доступ до різноманітних навчальних матеріалів і ресурсів.

2. Дистанційне навчання: студенти можуть вивчати педагогічні матеріали та методики навчання за допомогою віддалених навчальних платформ і онлайн-курсів, що активізує суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагогів і студентів.

3. Розвиток цифрових навичок: використання інформаційних технологій в навчанні допоможе студентам розвивати цифрові навички, які є важливими для сучасного вчителя у роботі з учнями та для створення інтерактивних уроків, що підвищить якість теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів до діяльності з молодшими школярами, сприятиме ефективному розвитку компетентностей і наскрізних педагогічних умінь студентів, необхідних для організації роботи в початковій школі.

4. Зв'язок та співпраця: ІКОП дозволяє студентам вести взаємодію з викладачами, співстудентами та іншими освітніми професіоналами через відеоконференції, форуми та інші засоби спілкування, що забезпечить їм реалізацію права на вільний вибір власної траєкторії участі в спільній навчальній діяльності та спілкуванні.

5. Адаптовані навчальні програми: ІКОП дозволяє адаптувати навчальні програми та матеріали до конкретних умов воєнного стану, включаючи особливості культури та психології учнів, які пережили воєнні події.

6. Підтримка та навчання у вирішенні кризових ситуацій: ІКОП може включати матеріали та ресурси щодо кризового менеджменту, психологічної підтримки та психосоціальної допомоги, які студенти можуть використовувати для підготовки до роботи в умовах воєнного стану.

Загалом, створення інформаційно-комунікаційного освітнього простору допоможе студентам отримати необхідні знання та навички для роботи в початковій школі в умовах воєнного конфлікту та готувати їх до викликів, які можуть виникнути в таких умовах.

Список використаних джерел

1. Дрокіна А.С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2020. 308 с.

2. Морзе Н.В., Варченко Л.О. Електронне портфоліо як інструмент вимірювання результатів діяльності викладача сучасного ВНЗ. Інформатика та ін формаційні технології в навчальних закладах. 2014. №53. С. 36.

3. Морзе Н.В., Глазунова О.Г. Критерії якості електронних навчальних курсів, розроблених на базі платформ дистанційного навчання. Інформаційні технології в освіті. 2009. №4. С. 63-76. URL:<http://ite.kspu.edu/issue-13/p-63-75>.

4. Мороз М.О. Структурно-компонентний аналіз професійної компетентності вчителя. *Андрагогічний вісник*. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. №10. 170 с. С. 73-86.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 №466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

6. Стрюк А.М., Рассовицька М.В. Система хмароорієнтованих засобів навчання як елемент інформаційного освітньо-наукового середовища ВНЗ. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. Т.42. №4.

ФЕДОРОВА Ірина,

викладач англійської мови вищої кваліфікаційної категорії
Комунального закладу «Покровський педагогічний фаховий коледж»

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО УСКЛАДНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті представлено теоретичний матеріал використання інноваційної технології як одного з напрямків удосконалення навчального процесу та розвитку критичного мислення при вивченні англійської мови. Визначено, що застосування елементів технології розвитку критичного мислення на заняттях англійської мови, сприяє тому, що кожен студент відчуває себе цікавою особистістю. Формується здатність доводити свою точку зору і приймати думку іншого, якщо вона обґрунтована. Висвітлено спроби сучасних авторів пристосувати визначення й трактування поняття критичного мислення для досягнення певної педагогічної мети або конструювання певної педагогічної (освітньої) моделі.

Ключові слова: критичне мислення, проектна робота, студенти,

Постановка проблеми. Сучасним світом керує інформаційне суспільство, яке висуває нові вимоги перед освітою. Однією з цих вимог є підготовка майбутніх вчителів початкової школи, які зможуть приймати критичні рішення, швидко встановлювати нові стосунки в реальності та знаходити свій шлях у новому оточенні сьогодення, коли освітній процес ускладнений умовами війни. Отже, розвиток критичного мислення засобами проектної технології є на сьогодні актуальною проблемою, а визначною рисою сучасності стає формування професійної педагогічної культури, часткою якої є проектна культура викладача як організатора та ініціатора проектно технологічної діяльності.

Аналіз джерел і публікацій. Критичне мислення нині один з модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних

завдань навчально-виховного процесу, йдеться й у концепції Нової української школи. Технологія розвитку критичного мислення була запропонована ще у 90 роки ХХ століття американськими вченими К. Мередіт, Ч. Темпл та Дж. Стіл як особлива методика навчання, що відповідає на питання: як вчити мислити? Основа технології – трифазова структура заняття: виклик, осмислення і рефлексія. Необхідно чітко зрозуміти сутність поняття «критичне мислення» та визначити його основні особливості. Критичне мислення – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення [Вікіпедія, 2021].

Дослідження сутності критичного мислення пов'язують і з ім'ям Джона Дьюї, американського філософа, психолога та педагога, якого дехто вважає «батьком» сучасної традиції критичного мислення. Д. Дьюї називав цей феномен «рефлексивним мисленням» і визначав як активний, наполегливий та ретельний розгляд людиною власних переконань, поглядів або певних знань з урахуванням підстав, на яких вони базуються, та подальших висновків, які вони дають змогу зробити [1, с.91].

Саме на розвиток активного самостійного мислення і спрямований метод проєктів, щоб навчити не просто запам'ятовувати і відтворювати знання, які даються, а вміти застосовувати їх на практиці. Визначення проєктної технології за О. Коберник: «Це система навчання, де студенти здобувають знання в процесі планування і виконання завдань, які поступово ускладнюються» [2, с. 42].

Дослідження проблеми розвитку критичного мислення привертає увагу багатьох науковців. Тож на сучасному етапі розвитку освіти проєктні технології детально досліджуються як закордонними, так і вітчизняними авторами: І.Л.Бим, О.М. Моїсеєвой, Т.Є. Сахаровой, І. Чечель, L. Fried-Booth, T. Hutchison, M. Knoll та ін. Н. Кочетурова, аналізуючи метод проєктів як педагогічну технологію, відзначає «Проектом є такий метод навчання, що має на меті надання студентам можливості самостійного придбання знань у процесі рішення практичних задач і проблем, що вимагають інтеграції знань з різних областей» [3, с. 7].

У зв'язку з введенням воєнного стану викладачі в багатьох областях змушені проводити навчальну діяльність у дистанційному режимі. Дослідження у цій галузі здійснювали Б.І. Шуневич, В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, М.В. Коваль та ін., але, незважаючи на багатовекторність підходів, методика навчання іноземних мов за допомогою лише дистанційного формату роботи з усім комплексом проблем системно ще не розглянута і вимагає детального вивчення.

Метою статті є намагання розкрити сутність і зміст поняття «проектні технології» для розвитку критичного мислення у процесі професійної діяльності майбутнього вчителя в умовах воєнного стану, в яких студент сам зможе відкривати, набувати, ділитися і конструювати знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи не є легкою як для викладача, так і для самого студента, можливо тому проектна технологія навчання як форма самостійної роботи студентів привертає все більшу увагу викладачів. Працюючи над проектом, студенти використовують інтерактивні технології і знання з різних дисциплін, розвивають творче та критичне мислення. В них формується вміння працювати з різними джерелами інформації, аналізувати та систематизувати, працювати в малих групах [4].

Реалії сьогодення свідчать про те, що не всі студенти мають можливість продовжувати навчання в синхронному режимі, адже деякі з них знаходяться за кордоном або із інших причин не завжди мають доступ до інтернету, також не варто забувати і повітряні тривоги, які вимагають переміщення у спеціальні укриття тощо. Саме тому навчання переростає в самонавчання і стає необхідним застосовувати проектну діяльність, а це дослідницькі, творчі, інформаційні, міжпредметні і рольові проекти. Треба звернути увагу, що використання методу проектів як форми самостійної роботи студентів при вивченні англійської мови має багато позитивних рис, а саме: високий рівень зацікавленості студентів; дослідження мають пошуковий характер; сприяє формуванню ключових та професійних компетентностей; дозволяє залучити студентів в активний пізнавальний процес; дає змогу долучатися до роботи в умовах вимушеного ускладнення навчання (іноді відсутність інтернету, зміна місця проживання та адаптація до нових умов).

Доречно використовувати метод проектів на підсумкових заняттях, як форму тематичного контролю. Так, наприклад, при вивченні тем «Система освіти в Україні» і «Система освіти у Великій Британії» студентами IV курсу зроблені міні дослідження і порівняння освіти між двома країнами. Студенти були зацікавлені як самим дослідженням так і результатом, який потім представили в своїх проектах у форматі постера. Постер – вертикально розміщений плакат, збережений у форматі PDF оформлений іноземною мовою. На постер виноситься науковий апарат дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет, результати й висновки), саме він є відповідним пунктом комунікації. Під час постерного захисту відбувається безпосереднє спілкування студента із членами групи і викладачем у формі питань-відповідей. Така форма контролю дозволяє перевірити не тільки

доповідача, а й учасників обговорення.

Студенти, які більшу частину дня проводять біля екрана, рухатися мають обов'язково. Тож необхідно пропонувати такі проекти, наприклад, які дозволять їм, як майбутнім вчителям початкової школи, створювати і представляти музикальні паузи для учнів різного віку.

Висновки Аналіз досліджень показав, що критичне мислення студентів розвивається завдяки застосуванню проектних технологій у навчально-виховному процесі. Розвиваючий ефект проектної технології відчувається в активній допитливості, пізнавальному інтересі студентів, в оволодінні дослідницькими методами мислення: вмінні мислити системно і комплексно, самостійно виявляти потреби в інформаційному забезпеченні діяльності, безупинно опанувати нові знання й застосовувати їх в своїй діяльності. Але є і певні проблеми: не завжди студенти готові обговорювати певні питання англійською, тому доводиться вдаватися до української. Неминучим є і мовні помилки в проектах, які враховуються і надалі систематизуються в серії вправ.

Після виконання проектів у студентів з'являється велика впевненість у своїх здібностях, інтерес до подальшого вивчення культури й англійської мови взагалі. Головне, що методи повинні бути комфортними як для викладача так і для студентів. Це технологія, яка забезпечує розвиток як особистості так і критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. / Український педагогічний журнал. 2018 №2 с.91// код доступу file:///C:/Users/Irina/Desktop/ukrpi_2018_2_14.pdf
2. Коберник О. М. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні./ Навчально-методичний посібник. // Тернопіль-Умань, 2007. С. 208
3. Кочетурова Н. Метод проектів у навчанні мов: теорія і практика./ Інформаційні технології в навчанні мові. 2004. №11. с.14-19.
4. Стратегій розвитку критичного мислення. (2021). На урок. Відновлено з <https://naurok.com.ua/post/5-strategiy-rozvitku-kritichnogo-mislennya>

**Секція 3. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПЕРІОД ВІЙНИ: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ
ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР**

БАСЮК Наталія,

кандидатка педагогічних наук,
доцента Житомирського державного
університету імені Івана Франка

**ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Підготовка вчителя початкових класів у закладах вищої освіти здійснюється відповідно до вимог щодо професійної кваліфікації та компетентностей, визначених законодавчими освітніми документами. У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [2], затвердженого у 2020 році, вказується, що педагог початкової школи має володіти загальними (громадянською, соціальною, культурною, лідерською, підприємницькою) та професійними (мовно-комунікативною, предметно-методичною, інформаційно-цифровою, психологічною, емоційно-етичною, інклюзивною, здоров'язбережувальною, проєктувальною, прогностичною, організаційною, оцінювально-аналітичною, інноваційною, рефлексивною, компетентностями «педагогічне партнерство» і «здатність до навчання впродовж життя») компетентностями. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021) [3] розроблено з урахуванням положень Професійного стандарту. Цими документами передбачається робота з розвитку емоційного інтелекту вчителів і майбутніх учителів початкової школи у контексті розвитку соціальної, лідерської, емоційно-етичної та інших компетентностей.

У Концепції «Нова українська школа» [1] вміння керувати власними емоційними реакціями, застосовувати емоційний інтелект, навчитись вибудовувати ефективні відносини з іншими розглядаються як важливий компонент ключових компетентностей молодших школярів, що створюють основу для їх успішної самореалізації. У Типовій освітній програмі організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти (2018) [4] не використовується поняття «емоційний

інтелект». Натомість у документі наголошується на важливості організації продуктивної комунікативної взаємодії, формуванні вмінь попереджувати та розв'язувати конфлікти, здійснювати педагогічну рефлексію, що є характеристиками емоційно-інтелектуальної поведінки педагога.

Таким чином, зазначені документи переконують у необхідності активізації роботи з розвитку емоційного інтелекту як визначального у професії вчителя початкових класів.

Професійна педагогічна діяльність належить до найбільш напружених в емоційному плані видів діяльності. Висока відповідальність, значна кількість щоденних різноманітних ситуацій, що вимагають емоційного реагування, інтенсивність міжособистісного спілкування, постійне контактування з людьми з різними характерами і вимогами, необхідність розв'язання конфліктних ситуацій, емоційність навчання, емоціогенний компонент дидактичного матеріалу – усе це специфічні особливості вчительської праці. До названих ознак педагогічної діяльності вчителя початкових класів додається ще врахування вікових особливостей контингенту учнів, з якими він працює. Характерними рисами молодших школярів є: підвищена емоційність, щирість і безпосередність у вираженні своїх емоційних переживань, емоційна нестійкість, схильність до афектів, емоційна вразливість, комунікабельність, підвищена емпатія, емоційна сприйнятливність навколишнього світу. Робота з молодшими школярами вимагає від учителя емоційної стійкості, безмежного терпіння, витримки, самовладання, оптимізму й життєрадісності, емоційної відкритості, здатності до співпереживання, толерантності, глибокого проникнення у світ дитини. Працюючи з учнями початкової школи, учитель має бути відкритим у прояві власних почуттів. Це, в свою чергу, вимагає від нього значної емоційної віддачі, інтелектуальних, емоційних і вольових затрат.

Разом з тим, учитель виступає джерелом емоційного зараження класного колективу: якщо він стриманий, спокійний, урівноважений – таким буде й класний колектив; якщо учитель метушливий, неврівноважений, галасливий, такі ж ознаки поведінки проявлятимуть і школярі. Тобто, діти молодшого шкільного віку особливо сприйнятливі до емоційного стану вчителя. На це вказують і дослідження вітчизняних й зарубіжних науковців.

З погляду вчених (Д. Гоулман, С. Могіляста, Л. Ракітянська та ін.) високий рівень академічних знань та розвитку інтелекту педагога не забезпечує його успішну взаємодію з учнями, їх батьками та колегами. Успішність педагогічної взаємодії в освітньому процесі напряму залежить від уміння педагога керувати власним настроєм, власним емоційним станом, а також емоціями учнів, створювати творче

самопочуття у вихованців, знімати надлишок емоційної напруги, тобто від ступеня розвитку його емоційного інтелекту. Якщо у класі вчитель з низьким рівнем розвитку емоційного інтелекту, то порушується комунікація серед дітей, збільшується кількість конфліктних ситуацій, з'являються випадки булінгу, погіршується емоційний стан класу загалом. «Вчитель, що має високий рівень IQ, але не має базових навичок EQ, не зможе започаткувати в учнів соціально-емоційні навички. Згодом це призведе до того, що дитина неправильно засвоїть уроки про емоції», - пояснює директорка універсальної школи Шрі Рам (Індія) [5].

Емоційний інтелект як результат збалансованості між розумом та почуттями є психологічним захистом і профілактикою педагога від емоційного й професійного вигорання. Накопичення емоційної напруги, вольове придушення негативних емоцій, надмірна імпульсивність, невміння регулювати власні емоційні стани, невміння раціонально витратити енергетичні ресурси неминуче призводять до емоційного вигорання і проблем зі здоров'ям. Варто зазначити, що до деструктивного феномену – емоційного вигорання – схильні особистості з високим рівнем емоційної лабільності, самоконтролю, підвищеною тривожністю і депресивних реакцій, пов'язаних з недосяжністю «внутрішніх стандартів» і блокуванням в собі негативних емоцій, особи, які характеризуються невмінням проявляти і виражати емоції. Психічно стомлений, емоційно спустошений педагог не може продуктивно виконувати свої професійні обов'язки. Це відображається на відносинах з учнями, батьками, колегами. Опанування навичками емоційного інтелекту вбереже вчителя початкових класів від емоційного виснаження, душевної перевтоми, допоможе уникати стресових ситуацій, а також допоможе будувати здорові стосунки у класі, встановити емоційний зв'язок зі школярами й отримати задоволення від роботи. Емоційний інтелект є дієвим захистом від щоденних емоційних навантажень у професійній педагогічній діяльності.

У структурі емоційного інтелекту американський дослідник Д. Гоулман виділив п'ять складових: самопізнання, саморегуляцію (самоконтроль), мотивацію, емпатію, соціальні навички. У психологічній літературі увага акцентується переважно на контролі емоціями. Однак вчені, які ґрунтовно займаються цією проблемою (В. Зарицька, Є. Карпенко, Н. Коврига, Л. Колісник, Т. Котик, О. Лящ, М. Матійків, О. Милославська, Е. Носенко, Л. Ракітянська, М. Стасюк, М. Шпак, А. Четверик-Бурчак), стверджують, що емоційний інтелект – це, насамперед, глибинне розуміння самого себе, розуміння того, як наша поведінка впливає на інших людей, і вже потім – розуміння емоцій інших за вербальними та невербальними комунікативними сигналами і врахування отриманої інформації у побудові міжособистісної взаємодії. Виникнення емоції, що має фізіологічну природу, людина не може

зупинити, однак може змінити своє ставлення до події чи ситуації, що викликала емоцію. Отже, роботу з розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів і вчителів початкової школи варто розпочати з навчання розрізняти власні емоції, правильно тлумачити й аналізувати їх. Вербалізація емоцій, тобто омовлення людиною своїх емоційних станів і переживань, інформування партнера про власний емоційний стан, є першим кроком на шляху освоєння теоретичних знань про емоції. Подальша робота спрямовується на формування практичних навичок емоційного інтелекту.

Таким чином, емоційний інтелект є професійно важливою якістю, індивідуальною властивістю вчителя початкової школи, що впливає на успішність виконання ним педагогічної діяльності та її ефективність. Професійний та особистісний розвиток майбутнього педагога в системі фахової підготовки має враховувати розвиток емоційного інтелекту як базової основи загальних і професійних компетентностей вчителя початкових класів.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
4. Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladami-pislyadiplomnoyi-pedagogichnoyi-osviti>
5. Why is a teacher's EQ more important than their IQ? URL: <https://www.linkedin.com/pulse/why-teachers-eq-more-important-than-iq-tanya-munshi>

ГОРЕЦЬКА Олена,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Тривалий стрес позначається на кожному з учасників та свідків воєнного конфлікту. Постійна загроза життю, втрата здоров'я, вразливість до інформаційних атак, вимушене переселення призводять до погіршення фізичного та психічного здоров'я. Зокрема, стрес, що переживається здобувачами вищої освіти – вимушеними переселенцями, може позначатися на навчанні, що перешкоджає академічній успішності та створює психологічний дискомфорт, у результаті чого загальний стрес посилюється.

У зв'язку з цим важливо розглянути проблематику психологічної адаптивності в екстремальних умовах воєнного конфлікту, зокрема особливості вибору ефективних копінг-стратегій поведінки здобувачів вищої освіти – вимушених переселенців, встановити якими є ресурси розвитку та посилення життєстійкості, позитивні та негативні чинники подолання наслідків психологічного травмування і відновлення.

Психологічні особливості копіngu, стилів і стратегій опанувальної поведінки у вітчизняній психології відбуваються на рівні емпіричного вивчення її особливостей (І. Аршава, О. Брюханов, В. Грандт, О. Склень, О. Тімченко), вивчення зв'язку особливостей копінг-поведінки з індивідуально-психологічними характеристиками особистості (О. Самара, Т. Ткачук, Д. Штриголь та ін.). Концептуалізація і моделювання копінг-поведінки у вітчизняній психології було здійснено Н. Родіною. Однак цілісного фундаментального системного вивчення генези опанувальної поведінки людини в її життєвому просторі не здійснювалося.

Копінг-поведінка – це динамічна риса, яка відображає адаптивний потенціал індивіда в поєднанні з його внутрішніми ресурсами [3].

Н. Родіна підкреслює, що копінг служить психологічній меті допомогти індивідам якомога ефективніше адаптуватися до вимог ситуації. Це дає їм можливість опанувати, зменшити або пом'якшити ці вимоги, спробувати уникнути або звикнути до них і, зрештою, усунути стрес, викликаний ситуацією [5].

Теорія копінг-поведінки визначає кілька копінг-стратегій, таких як «вирішення проблем», «пошук соціальної підтримки» та «уникнення». Головним компонентом копінг-поведінки є стратегія вирішення

проблеми, яка спрямована на полегшення соціальної адаптації шляхом відкриття альтернативних рішень. Ця стратегія є логічним і ефективним підходом до вирішення стресових і складних ситуацій. Вона передбачає аналіз ситуації, розгляд різних варіантів і поступове подолання перешкод для пошуку найкращого рішення. Вживаючи практичних заходів для вирішення ситуації, можна підвищити шанси на її успішне вирішення [1].

Ще одна копінг-стратегія називається «бажання знайти соціальну підтримку». Цей підхід зосереджений на пошуку допомоги від інших. Методи реалізації цієї стратегії включають розмови з іншими, пошук соціальної підтримки та консультації з професіоналами, такими як лікарі чи терапевти. Ця стратегія може допомогти зменшити негативний вплив стресу на фізичне та емоційне благополуччя людини, а також може сформувати її поведінку. Якщо попередні спроби отримати підтримку були невдалими, люди можуть придушити своє бажання звернутися за допомогою в майбутньому. Тим не менш, соціальна підтримка відіграє вирішальну захисну роль для людей, які перебувають у кризі або стикаються з постійними проблемами [1].

Стратегія «уникнення» передбачає, що люди уникають будь-якої взаємодії з поточною проблемою, щоб відновити свій емоційний стан. Це дозволяє їм зменшити емоційну напругу, поки проблема не буде вирішена. Така поведінка часто спостерігається, коли людина намагається подумки дистанціюватися від неприємної ситуації або бере участь у відволікаючих діях. Цей підхід може бути продуктивним у ситуаціях втрати, коли люди визнають безнадійність ситуації та продовжують жити далі. Тому стратегія «уникнення» може створити враження, що проблему вирішено і вона контрольована [1].

Процес вимушеного переселення є надзвичайно складним і може мати глибокий вплив на психічне та фізичне здоров'я людини. Важливо усвідомлювати труднощі, з якими стикаються вимушені мігранти, включаючи соціальне безправ'я, фінансову боротьбу, страх за своє майбутнє, конфлікти з собою та іншими. Ці виклики можуть призвести до складних психологічних проблем, які впливають на різні аспекти їхньої особистості [2].

На основі емпіричних даних Ю. Максименка та О. Морозової-Йоханнесен можна виокремити такі психологічні зміни особистості переселенців з України як зниження рівня емпатії, інтолерантність до невизначеності, дезадаптованість до змін у соціокультурного простору, емоційний дискомфорт, відсутність оптимізму, неоднозначне сприймання нового, схильність до неприйняття інших й домінування. Проте окремі із них завдяки життєстійкості й автономності особистості проявляють наявні у них кмітливості, сміливість, вивчають мову, традиції, культуру приймаючої країни, шукають шляхи відновлення

працездатності, перезавантажують професійну кар'єру [4].

Копінг-стратегії здобувачів вищої освіти, які є вимушено переміщеними особами під час війни, мають вирішальне значення для їхнього психічного та емоційного благополуччя. Ці студенти стикаються з проблемами, які вимагають від них розробки ефективних механізмів подолання травми та стресу переміщення. Однак, за допомогою адаптивних та конструктивних стратегій подолання (таких як пошук соціальної підтримки, участь у фізичній активності та практика уважності) здобувачі-вимушені переселенці зможуть подолати окреслені труднощі та досягти академічного та особистісного успіху.

У нашому дослідженні брало участь 115 здобувачів вищої освіти різних спеціальностей, з яких жінок – 98 осіб, а чоловіків – 17 осіб. Віковий діапазон випробуваних становить від 18 до 23 років. Ці здобувачі вищої освіти були змушені змінити місце проживання через бойові дії (виїхали з Донецької, Луганської, Харківської та Запорізької областей) – більшість із них мають офіційний статус біженця або внутрішньо переміщеної особи.

За допомогою психодіагностичних методик встановлено, що усі респонденти мають середню та високу вираженість таких функціональних станів як втома, монотонія, пересичення та стрес. Також у них спостерігається низький рівень особистісного адаптаційного потенціалу, тобто адаптивні можливості цих студентів вже виснажені. Серед складових особистісного потенціалу найменше виражені комунікативний потенціал та поведінкова регуляція. Дезадаптаційні порушення виражені на високому рівні лише у 11% досліджуваних, в більшості за рахунок формування астеничних реакцій та станів.

Аналіз стратегій подолання серед здобувачів вищої освіти, які є вимушеними переселенцями, показав, що найчастіше використовуваними стратегіями були пошук соціальної підтримки (29%) та уникнення/втеча – 23% респондентів мають високий рівень стратегії дистанціювання. Однак багато (48%) респондентів також продемонстрували адаптивні механізми подолання, такі як пошук рішень проблем, прийняття відповідальності та позитивна переоцінка. Впровадження цих стратегій подолання може допомогти ефективно вирішувати проблеми та знижувати рівень стресу, зрештою покращуючи соціальну та психологічну адаптацію вимушених мігрантів.

Таким чином, на ефективність і гнучкість стратегій реагування на зміни в житті впливають здатність здобувачів вищої освіти – вимушено переміщених осіб до адаптації, їх життєвий досвід, те, як вони сприймають і регулюють свою поведінку. Розвиваючи такі особисті якості, як оптимізм, соціальну та психологічну компетентність, впевненість у собі, толерантність, відкритість до нового досвіду, а також

усвідомлюючи власні внутрішні ресурси та навички вирішення проблем, здобувачі вищої освіти з більшою ймовірністю подолають труднощі, пов'язані з адаптацією до життєвих змін.

Список використаних джерел

1. Горностаї Д. Особливості механізмів психологічного захисту у пацієнтів з розладами сексуальної функції : кваліфікаційна робота. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 64 с.
2. Гуляєва А.С. Психологічні особливості системи переконань у вимушених переселенців. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Психологічні науки. Випуск 2. Том 1. 2018 С. 30–35.
3. Климчук В.О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.
4. Максименко Ю.Б., Морозова-Йоханнесен О.В. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України*. 5 (69) /20 Питання психології . С. 90–97.
5. Родіна Н.В. Особистісні характеристики як ресурси долаючої поведінки. Огляд деяких сучасних теорій копінгу. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 7. С. 608–633.

КАБАНОВА Дар'я,

заступник директора з виховної роботи, викладачка психолого-педагогічних дисциплін Комунального закладу «Покровський педагогічний фаховий коледж»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ДО УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наразі Україна переживає складну ситуацію, пов'язану з багатьма чинниками. Найбільш руйнівною ситуацією є повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Реалії війни вплинули на життя кожної людини, спровокувавши ряд змін і у сфері освіти. Тому сьогодні підтримки і допомоги потребують усі учасники освітнього процесу.

Зміна ситуації соціального розвитку в умовах воєнного стану завжди призводить до актуалізації проблеми соціально-психологічної адаптації особистості, стає однією з найважливіших не тільки в теоретичному аспекті, але й в практиці організаційної психології.

Формування нових соціально-психологічних відносин за сучасних умов життєдіяльності (пандемія коронавірусної хвороби, повномасштабне вторгнення в Україну, вимушений переїзд в іншу країну, внутрішнє переміщення, зменшення зовнішнього контролю) потребують знання чинників і механізмів адаптаційних процесів, психологічного супроводу входження майбутніх фахівців – учителів початкової освіти, а сьогоднішніх студентів-першокурсників – у професійно-освітню діяльність.

Вступ до педагогічних закладів фахової передвищої освіти для вчорашніх дев'ятикласників є своєрідним кроком у невідоме, оскільки психологічні перешкоди, що потребують вироблення ефективної стратегії поведінки, обумовлені переживаннями, пов'язаними з періодом переходу від шкільного до дорослого життя, недостатньою психологічною готовністю до самостійного життя, невмінням здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності.

Все це підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів і батьків, особистісною тривожністю, обумовленою зміною соціальної ролі (набуттям статусу студента), новим середовищем, невідповідністю сподівань, очікувань та уявлень реальним умовам навчання у коледжі. А отже, на рівні підсвідомості приходить розуміння того, що старі «програми функціонування» в майбутньому не здатні забезпечити ефективну діяльність, а вироблення нових потребує часу. Виникає своєрідна невизначеність, невпевненість у власних силах і тривожність, що підживлюється складністю та динамічністю сучасного життя.

Тому питання адаптації особливо актуальні для студентів першого курсу. Вони зіштовхуються з різними проблемами: від значного навчального навантаження та невміння правильно розподіляти час і засвоювати матеріал на належному рівні до відсутності психологічного побутового комфорту в студентських гуртожитках. Так само виникають труднощі у формуванні самооцінки, самосвідомості та «образу Я» [3, с. 114].

Тому одним із найголовніших завдань педагогічного коледжу є робота зі студентами саме першого курсу, спрямована на успішну їх адаптацію до навчання в умовах воєнних дій, до нової системи соціальних стосунків, опанування ними нової ролі студента.

Адаптаційний процес у педагогічному коледжі тісно пов'язаний із використанням новітніх інформаційних технологій, які можуть створити оптимальні умови у здобутті освіти в умовах воєнного стану. Важливою передумовою формування психологічного стану студентів-першокурсників є дистанційне навчання, яке впроваджено в більшості регіонів України. Онлайн-середовище вимагає від сімей стабільного підключення до Інтернету та домашнього комп'ютера. Враховуючи те,

що на сході й півдні України зруйновано численні житлові комплекси, заводи, будівлі та електричні опори, сотні тисяч українців залишилися без світла та газу. Руйнування дуже ускладнило дистанційне навчання, але альтернатива особистому відвідуванню школи поставила б молодь під ще більшу загрозу.

Звичайно, адаптація студентів-першокурсників до навчання відрізняється низкою психологічних особливостей, до яких можна віднести складність, етапність, тривалість, індивідуальність та обов'язковість. В умовах війни вона ускладнилася ще низкою проблем: складністю використання дистанційних освітніх технологій, зміною співвідношення видів навчальної діяльності, втратою мотивації до навчальної діяльності, відсутністю кваліфікованих фахівців у психологічних службах, дискримінацією студентів-переселенців тощо.

Відповідно, перед студентами постали і нові виклики: адаптація до онлайн-навчання; адаптація в новому навчальному закладі, колективі; дотримання академічної доброчесності; старанність і самостійність у навчанні; відповідальність за власні вчинки і чесне здобуття оцінок; толерування думок інших, взаємоповага та підтримка; гідна моральна поведінка під час освітнього процесу та поза ним.

У таких умовах психологічна адаптація студентів, звичайно, значно ускладнюється. Так, згідно з опитуванням онлайн-інституту Projector і студії онлайн-освіти EdEra, більшість студентів коледжів не може зосередитися на навчанні, деякі з опитуваних борються з провинною «вцілілого» та переживають відчуття недоречності навчання під час війни [2].

Водночас нестабільна ситуація в країні через війну не дає можливості студентам чітко визначити плани на майбутнє, адже загрози сьогодення не є сприятливими для чіткого планування та організації освітнього процесу. Але, крім наявних недоліків дистанційної світи, слід наголосити і на певній кількості переваг: «світ стає одним великим кампусом через Інтернет. Перехід до онлайн-технологій в освіті надає можливості використовувати нові методики та ефективніші методи навчання. Основні перспективи розвитку використання онлайн-навчання можна узагальнити так: мобільність, доступність, групове спілкування, гнучкий графік навчання, вартість, доступність викладача, удосконалення професійних навичок» [7, с. 91].

І все ж, незважаючи на його необхідність, дистанційне навчання, стає основною перешкодою психологічної адаптації студентів. Пов'язана з ним ізоляція негативно впливає на психічне здоров'я студентів-першокурсників. У численних дослідженнях, які проводилися під час пандемії коронавірусу, автори вказують на високий ризик розвитку тривожних, депресивних станів, пов'язаних з дистанційним навчанням [4]. Mirna Fawaz та ін. відзначають, що раптовий перехід до дистанційних

методів навчання викликав симптоми тривоги та депресії у значної частини студентів, що пов'язано з високим навантаженням, стресом та проблемами адаптації [1].

Однак ситуацію ускладнює не тільки ізоляція. Психоемоційний стан студентів, а відповідно, адаптацію студентів до навчання, погіршують переживання, пов'язані з обмеженим доступом до мережі Інтернет, поганою якістю зв'язку, нестійкістю інтернет-з'єднання, недостатнім рівнем цифрової компетентності, відсутністю цифрових навичок і досвіду самостійного освоєння електронних освітніх платформ та засобів комунікації.

В цілому адаптація до навчання у коледжах є тривалим процесом активного пристосування до його умов, що супроводжується змінами особистісних зв'язків та стосунків між одногрупниками і викладачами [6, с. 131]. Відповідно, процеси соціально-психологічної адаптації студента реалізуються як тривала у часі соціалізація особистості в нових умовах.

На жаль, часто зміна саме способу навчання у студентів-першокурсників може спричинити проблеми і певний дискомфорт, що може призвести навіть до небажання вчитися у коледжі взагалі. Найчастіше це зумовлено відсутністю можливості підлаштуватися до змінених умов навчального процесу, а також відсутністю соціальної чи психологічної допомоги та навіть особистими проблемами [5, с. 490-492].

Звичайно, держава не стоїть осторонь проблем українських студентів, які змушені пристосовуватись до навчання під час війни. Для того щоб зберегти безперервність освітнього процесу та захистити студентів і викладачів, у країні продовжилось дистанційне навчання. У закладах фахової передвищої освіти та поза ними працюють консультаційні групи, які надають консультації всім студентам та викладачам педагогічним ЗФПО.

Однак, незважаючи на зусилля державних органів та адміністрацій коледжів, існує низка проблем, які ускладнюють соціально-психологічну адаптацію першокурсників до навчання в умовах війни. Серед них найбільш вагомими є:

- 1) складність використання дистанційних освітніх технологій;
- 2) зміна співвідношення видів навчальної діяльності;
- 3) втрата мотивації до високої результативності навчальної діяльності: під час війни в молоді відбулася кардинальна зміна пріоритетів і навчання відійшло на другий план;
- 4) відсутність кваліфікованих фахівців у психологічних службах багатьох коледжів, які можуть надавати психологічну допомогу в умовах війни;

5) випадки дискримінації студентів, які є вимушеними переселенцями.

Для оптимізації адаптаційного процесу, пропонуємо запровадження у педагогічних коледжах заходів соціально-психологічного характеру:

1) впровадження змішаного навчання у відносно безпечних регіонах;

2) зменшення навантаження на студентів (послаблювати дедлайни; переносити вебінари на день, зручніший для студентів, або дозволяти переглядати їх у записі);

3) проведення бесід зі студентами з метою підвищення їх мотивації до навчання;

4) проведення у коледжах роз'яснювальних заходів із батьками студентів з метою недопущення дискримінації переселенців.

5) проведення психологічних тренінгових занять з метою формування згуртованості і розвитку почуття довіри в студентських групах на початкових етапах її формування;

6) психологічна діагностика ступеня адаптованості до вузівської системи навчання студентів перших курсів, виявлення основних труднощів у процесі адаптації;

7) навчання студентів прийомам зняття психологічної напруги в період екзаменаційної сесії, методам саморегуляції.

Отже, соціально-психологічна адаптація студентів-першокурсників до навчання – це не лише неминучий, а і необхідний процес, упродовж якого відбувається визнання тих необхідних змін, що сталися у свідомості особистості в процесі засвоєння нових видів діяльності і спілкування. Саме від її успішності залежить наскільки швидко та ефективно студенти коледжу зможуть оволодіти професійними компетенціями.

Список використаних джерел

1. Fawaz M. E-learning: Depression, anxiety, and stress symptomatology among Lebanese university students during COVID-19 quarantine. Nursing Forum, 2021. Vol. 56. №1. P. 52-57.

2. Андрєєва В. Понад 60% українців співчують переселенцям: опитування. [life.pravda.com.ua](https://life.pravda.com.ua/society/), 2022. URL:<https://life.pravda.com.ua/society/>.

3. Атаманчук Н. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у закладах фахової передвищої освіти за допомогою психологічних арт-практик. Проблеми мотивації особистості в сучасному освітньому просторі: колективна монографія. Кременчук, 2020. С. 110-128.

4. Байдик В., Бегеза Л., Вознюк О., Гніда Т., Дорожкін В., Євтушенко І., Кабиш-Рибалка Т. Психологія і педагогіка у протидії пандемії. 2020.

5. Маліцький А. Соціально-психологічна адаптація студентів до умов фахового навчання. Проблеми сучасної психології. 2020. №24. С. 490-492.

6. Мостова І. Адаптаційне входження студентів у навчальну діяльність. Вісн. Київ. нац. торгів.-економ. ун-ту. 2012. №4. С. 129-138.

7. Хоменко-Семенова Л. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. Вісник Нац. авіац. ун-ту. 2020. Вип. 2(17). С. 90-99.

МЕЛІХОВА Валерія,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка Херсонського державного
університету

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війни, примусове переміщення, вимушена зміна оточення є певним стресом, що може викликати пригнічення, депресію, але не призводить до психологічної травми. Це є наслідком тривалості вище зазначених проявів, не можливістю виходу з цього стану. Маленькі діти, звичайно, є найбільш вразливими через свою незрілу фізіологію, яка ще розвивається, а також в окрему групу входять діти з особливими освітніми потребами, що обумовлено їхніми психофізіологічними особливостями розвитку.

Іншою причиною прояву є не тільки власні вікові особливості, а й стресовий стан батьків, їхні психоемоційна нестабільність [2]. Однак незалежно від того, наскільки небезпечна для життя є ситуація, симптоми травми можна полегшити або запобігти, послабляючи надзвичайно підвищений рівень збудження механізму самозахисту у вегетативній нервовій та кістково-м'язовій системі організму через засоби арт-терапії.

Арт-терапія – це напрям в психотерапії та психологічній корекції, заснований на використанні мистецтва і творчості в терапевтичних цілях. Метод арт-терапії в корекційній роботі дозволяє досягати позитивних результатів, таких як:

- забезпечення ефективного емоційного реагування, надання йому соціально прийнятних форм, навіть у разі агресивного прояву;
- поліпшення комунікаційних навичок у замкнутах, сором'язливих або малосоціальних дітей з обмеженими можливостями;
- створення можливості для невербального контакту через продукти арт-терапії, що сприяє подоланню комунікативних перешкод і

психологічних захистів;

- підтримка розвитку довільності й саморегуляції у створенні сприятливих умов;

- допомога дитині в усвідомленні своїх почуттів, переживань і емоційних станів, а також надання можливості для регуляції емоційних станів і реакцій;

- суттєве підвищення особистісної цінності через формування позитивної «Я-концепції» та підвищення самовпевненості завдяки визнанню соціальної цінності продукту, створеного дитиною з обмеженими можливостями.

Мета арт-терапії полягає не в створенні об'єкта мистецтва, а в роботі з власним «я» і внутрішнім світом людини. Вона фокусується не на результаті, а на процесі. Арт-терапія може ефективно допомагати з вирішенням різних проблем, таких як підвищення самооцінки і впевненості в собі, зниження рівня стресу, подолання депресії і тривожних розладів, вирішення вікових криз, вирішення сімейних конфліктів, поліпшення навичок спілкування, самопізнання і опрацювання психологічних травм, подолання фобій.

В арт-терапії дотримуються певні принципи інтерпретації, такі як принцип деталізації, де увага приділяється кожній деталі в процесі терапії: поєднанню кольорів, ліній, деталей. Також важливим є розуміння контексту, включаючи внутрішні та зовнішні фактори, такі як рівень психологічного захисту та світогляду дитини. Феноменологічне дослідження також відіграє важливу роль, з акцентом на тілесні відчуття, які переживає людина під час арт-терапії.

Принцип багатозначності образів також враховується, досліджуючи роботу, яка відбувається під час сесії. Важливо звертати увагу на почуття, відчуття, емоції та спогади, які виникають у дитини. Відкриття проблемного психологічного матеріалу при одночасній увазі до внутрішніх ресурсів автора також має велике значення, щоб продемонструвати людині її потенціал.

Одним з напрямів зняття стресу є арт-терапія. У стресовому стані особистість може бути дуже чутлива до зроблених помилок, невдач, що підсилюється невпевненістю у своїх здібностях. Можна запропонувати дитині, що знаходиться в зазначеному стані, варіанти творчої діяльності, де не існує правильних або ідеальних підходів. У виконанні цих завдань можна допускати помилки таким чином, щоб результат тільки вигравав від цього. Наприклад, запропонувати узяти чистий аркуш паперу і набір фарб. Надайте дитині свободу вибору кольорів. Запропонуйте їй нанести фарби на папір будь-яким способом, не обмежуючи певними правилами. Дозвольте робити мазки різних форм і розмірів, використовуючи як пальці, так і всю долоню. Основне правило – відсутність жорстких обмежень і правил в малюванні.

Коли дитина закінчить свою роботу і буде задоволена своїм творінням, поговоріть з нею про її почуття. Наприклад, запитайте: "ти малювала незвичайним способом. Тобі було комфортно робити це нестандартно? Ти задоволена результатом?"

Ще одним з ефективних способом розслаблення є ліплення з глини. Цей м'який і гнучкий матеріал сприяє заспокоєнню і усунення негативних емоцій, він буквально поглинає погані почуття. За допомогою глини можна створити образ проблеми або просто м'яти і деформувати її. Можна запропонувати дитині маніпулювати матеріалом таким чином, щоб він став пластичним, а руки могли вільно моделювати. Потім обговоріть разом, що могло б символізувати отриману фігуру. Якщо вона викликає негативні емоції, дозвольте дитині позбутися від неї, скачавши в кульку, або дочекайтеся висихання глини і запропонуйте розбити фігурку. Можна пояснити символічне значення цієї дії, наприклад: «цей образ символізує твою проблему, яка тебе турбує. Ми можемо позбутися від неї разом, розбивши фігурку».

Якщо ж емоції від образу позитивні, тоді фігурка може стати символом подолання стресу для дитини. Можна запропонувати зберегти її напам'ять.

Якщо немає глини, то можна ліпити з пластиліну, однак не фігурки, а справжні картини. Наприклад, узявши готовий шаблон або намалювавши на картоні фломастером те, що подобається дитині: замок, машину, робота, квітку, казкового персонажа. Важливо, щоб контур зображення був чітким. Підготуйте пластилін – він має бути дуже м'яким, щоб дитина могла легко розмазувати його по картині. У подальшій роботі можна запропонувати дитині розфарбовувати картину пластиліном так, як захоче, при цьому робота принесе відчутну користь: вона розслабиться, заспокоїться і буде отримане задоволення і від процесу, і від результату.

Наступним варіантом роботи може бути картини з піском. Для цього знадобиться клей ПВА у тюбику, картон і пісок різних кольорів, який можна придбати в магазинах для творчості. Запропонуйте дитині малювати на картоні клеєм будь-які образи, фігури, лінії, посипаючи їх при цьому піском різних кольорів. Ця медитативна техніка допоможе заспокоїтися, розслабити і порадує цікавим результатом. Це також допоможе зрозуміти, про що мріє дитина, якщо вона сама про це не говорить.

Ще одним з ефективних засобів подолання стресу у дітей засобами арт-терапії є робота з ватою. Для роботи знадобиться дріт, фольга, вата – медична, а не у вигляді дисків, і клей ПВА. З дроту робиться заготовка майбутньої фігури. Потім вона обмотується фольгою для об'єму. Вату рвуть (і це також є терапевтичним прийомом) на шматочки різного розміру, обмочують в клей і наносять на заготовку як пластилін. Процес

повільний і дуже захоплюючий. Коли фігурка висохне, її можна розфарбувати фарбами. У результаті – нова іграшка, зроблена своїми руками.

Перераховані засоби арт-терапії зможуть допомогти дитині висловити свої почуття та емоції, розвинути уяву, розслабитися.

Список використаних джерел

1. Борщ К. К. Особливості прояву стресу серед дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (1), 47-51 (2023). URL : <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.1.9>

2. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: навчальний посібник К.: В.Д. Професіонал, 2004. 304 с.

ФЕДОРИК Вікторія,

старша викладачка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗДАТНІСТЬ ДО ЕФЕКТИВНОГО ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ

В умовах сучасного життя, здатність ефективно подолати стрес стає ключовою. Однак ця здатність істотно залежить від особистісних особливостей кожної окремої особи. У цьому контексті вивчення взаємозв'язку між особистісними особливостями та ефективністю стресового копінгу є надзвичайно важливим завданням для науковців та практиків.

До чинників, які детермінують поведінку подолання стресу, вітчизняні та зарубіжні науковці відносять такі:

1. Особистісний (диспозиційний) чинник включає психологічні особливості співвідношення особистісних рис та якостей, що є суб'єктивними та визначають вибір стилів і стратегій поведінки подолання у важкій життєвій ситуації. Дані різнорівневі характеристики або суб'єктивні детермінанти можуть бути предикторами визначеного стилю подолання (темперамент, оптимізм, самоствавлення, нейротизм, тривожність, локус контролю).

2. Ситуаційний (динамічний) чинник відображає вплив ситуації й самостійне оцінювання суб'єктом ступеня її стресогенності на вибір стратегій і стилів подолання.

3. Соціокультурний чинник подолання виявляється у впливі соціально-психологічних якостей суб'єкта (гендер, рольова позиція, установки, міжкультурні розбіжності, соціальна підтримка й ін.), обумовлених його включеністю в міжособистісні відносини, на

специфіку подолання важких життєвих ситуацій. Саме вони забезпечують суб'єктові зворотні зв'язки, що закладають здатність усвідомленого саморегулювання, у тому числі вибору стратегій і стилів поведінки у важкій ситуації.

4. Регулятивний чинник розглядається як можливість розвитку і формування поведінки подолання суб'єкта, а також можливість цілеспрямованого навчання ефективній поведінці у важкій життєвій ситуації. Фасилітацію розвитку подолання і навчання йому розглядають як набуття адаптивних стратегій подолання (копінгу) або життєвих навичок з метою підвищення психосоціальної компетентності суб'єкта. Навичок подолання можна набути або відновити, спрямовано формувати в різноманітних структурованих (спеціально створених) або неструктурованих умовах [1, с. 246].

Кожна людина володіє безліччю ресурсів, обумовлених відповідним чинником. Для збереження психічного та фізичного благополуччя необхідно розкрити ті ресурси, які можуть зберігати адаптаційні можливості нашого організму. Ресурси охоплюють усе, що ми використовуємо для вирішення вимог навколишнього середовища, такі як фізичні, психологічні та соціальні ресурси. Успішність подолання складних ситуацій напряму залежить від нашого розуміння власних ресурсів, вміння їх виявляти, а також від різноманітності, характеру та ефективного використання цих наявних ресурсів.

У нашому дослідженні ми опиралися на розроблену модель стресодолання «BASIC Ph» від професора Мулі Лахада (директора Ізраїльського Центру попередження стресу) та його колег, яка може допомогти кожному усвідомити, розвинути та вивчити ефективне використання власних ресурсів. За поглядом авторів цієї моделі, потенціал для подолання кризи існує у кожній людині, і вони пропонують відкрити весь спектр особистісних можливостей [2].

Було виявлено, що в кожного є своє власне унікальне поєднання ресурсів подолання стресу. Ідея моделі полягає в тому, що в людини існує свій потенціал, досвід у подоланні стресової події в шести модальностях:

1. B – Belief & values – віра, переконання, цінності, філософія життя.
2. A – Affect – вираження емоцій та почуттів.
3. S – Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування.
4. I – Imagination – уява, мрії, спогади, творчість.
5. C – Cognition, thought – розум, пізнання, когнітивні стратегії.
6. Ph – Physical – фізична активність, тілесні ресурси [2].

Ми вирішили дослідити, які із запропонованих стратегій стресодолання є домінуючими у здобувачів вищої освіти. Адже, студенти, які вміють ефективно долати стрес, можуть краще

справлятися із викликами, зберігати психічне та фізичне здоров'я та досягати успіху в навчанні та особистому житті.

Респондентами нашого дослідження стали 98 здобувачів вищої освіти 1-4 курсів факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету. Наведена нижче діаграма (Рис. 1) демонструє розподіл виборів здобувачами стратегій стресодолавання за ресурсоорієнтованою моделлю «BASIC Ph».

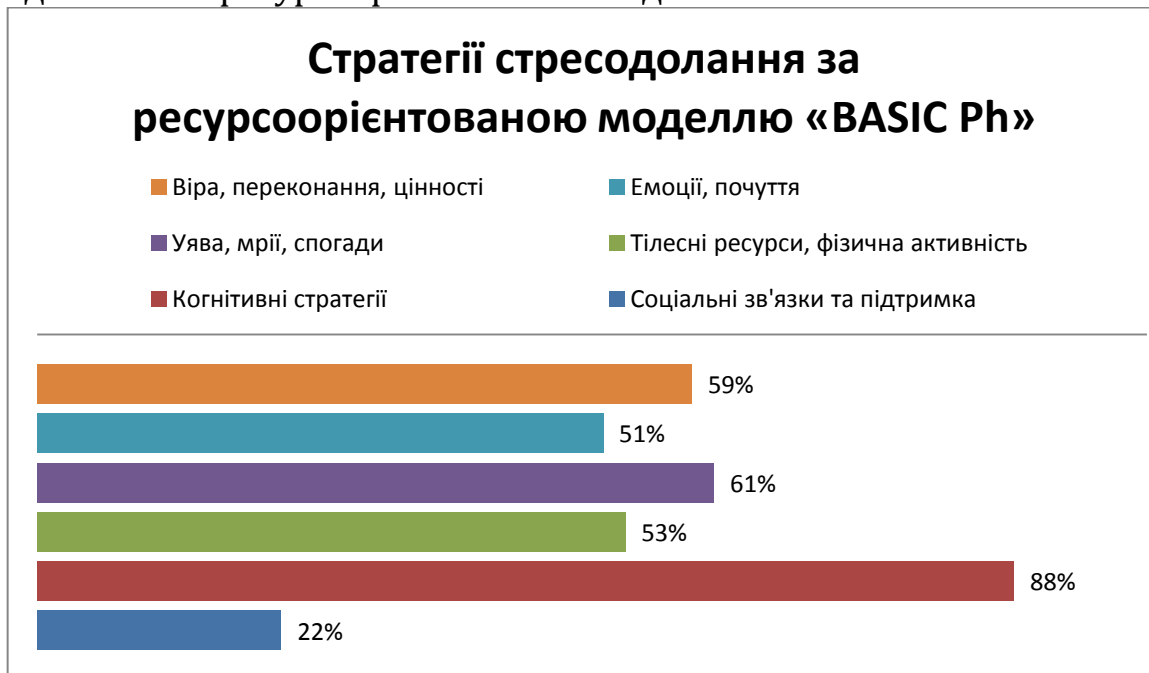


Рис. 1. Розподіл виборів здобувачами стратегій стресодолавання за ресурсоорієнтованою моделлю «BASIC Ph» (n=98)

Як видно на рис. 1 найбільш вираженими є когнітивні стратегії (Cognition, thought). Саме вони прослідковуються у 86 здобувачів (88%). Даний показник вказує на те, що здобувачі найчастіше для подолання стресу звертаються до ментальних здібностей, вміють логічно та критично мислити, планують, аналізують проблеми та вирішують їх.

Друга за середнім значенням стратегія стресодолавання за виборами респондентів це Imagination (уява, мрії, спогади, творчість). Цей спосіб подолання стресу проявляється у студентів через творчі здібності, креативність. Відповіді здобувачів вказували на те, що впоратися зі стресом допомагає почуття гумору, різні хоббі та навіть мрії і фантазії стосовно майбутнього. Також було зауважено, що спогади про щасливі моменти у минулому здатні зменшити інтенсивність переживань у складних ситуаціях «тут і тепер». Однак, були і ті, що засвідчували протилежне.

Третю позицію серед домінуючих стратегій стресодолавання зайняла Belief & values – віра, переконання, цінності, філософія життя. Найчастіше звучали відповіді, що стосувалися віри в ЗСУ та щасливе майбутнє. Менше прослідковувалася віра в самих себе.

Майже однакові позиції зайняли стратегії Physical – фізична активність, тілесні ресурси (53%) та Affect – вираження емоцій та почуттів (51%). Отримані відсотки вказують на те, що лише половина здобувачів вміють розпізнавати та розуміти власні емоції та почуття. Також мають здатність відчувати себе завдяки слуху, зору, нюху, дотику, смаку, відчуттю тепла та холоду, болі та задоволення, внутрішньої напруги чи розслаблення. У цих студентів присутня в житті фізична активність (зарядка чи виконання фізкультурних комплексів, ходьба, прогулянка на природі, походи в гори тощо) та тілесні практики (релаксаційні техніки, дихальні вправи, медитації тощо).

Найнижчу позицію зайняла стратегія Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування. Усього лише у 22 здобувачів (22%) прослідковується на високому рівні прагнення до спілкування, звернення за підтримкою до сім'ї, близьких людей чи до кваліфікованих спеціалістів. Як зазначали самі респонденти, що для того щоб не думати про погане, відволіктися, включаються в суспільну роботу, починають допомагати іншим потребуючим людям, намагаються бути корисними, почувати себе частиною системи, організації, що підтримують. Решта здобувачів у яких дана стратегія зайняла 5 чи 6 позиції наголошують на тому, що ще з часів Covid19 дуже порушилися соціальні зв'язки, спілкування більшою мірою стало віртуальним, а потім повномасштабне вторгнення ще більш посилює таку позицію. Саме через брак повноцінного спілкування ми можемо спостерігати у великій кількості досліджуваних порушення вираження емоцій та почуттів, що може проявлятися надмірною плаксивістю, депресивними станами, агресивністю, надчутливістю, потраплянням під вплив панічних настроїв та маніпуляцій, ігноруванням почуттів, втратою тілесного контакту.

Отримані результати дослідження вказали на глибину проблеми та підштовхнули до розробки та включення в освітній процес Тренінгу спілкування та командоутворення, а також розробку серії майстер-класі, які будуть спрямовані на підвищення показників за кожною стратегією стресодолатання серед здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Осьодло В.І. Особистісні чинники подолання стресових ситуацій в особливих умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Вип. 14. Ч. I. 2013. С. 243–253.
2. Lahad M. From victim to victor: The development of the BASIC PH model of coping and resiliency. *Traumatology*. Vol. 23. №1. P. 27–34.

ЧЕРЕЗОВА Ірина,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН ТА ВИКЛИКИ

Чинники соціальної дійсності впливають на психічні стани особистості безпосередньо, прямо та опосередковано, через систему конкретних життєвих мікросоціальних умов. У сукупності конкретних обставин особливе місце посідають умови життєдіяльності людини: ступінь задоволення особистих потреб, система сталих взаємин тощо.

Нині перед нами постають несподівані життєві та професійні виклики. Нам доводиться жити і працювати в надзвичайно складних умовах воєнного часу. Зараз, ніж будь-коли раніше, всім учасникам освітнього процесу потрібна психологічна підтримка і допомога, щоб вистояти та зберегти своє емоційне і психічне здоров'я, вберегти себе і близьких, продуктивно працювати на благо нашої країни та задля Перемоги.

Міністерство освіти і науки України є ініціатором низки заходів щодо застосування сучасного науково обґрунтованого підходу в наданні психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. Так, у листі МОН "Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні" (2022) наголошується, що одним із важливих пріоритетів в діяльності закладів освіти є забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які страждають від російської воєнної агресії [2]. А в аналітичних матеріалах листа МОН "Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році" (2022) зазначено, що одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу [5].

В Українському інституті майбутнього відзначають негативні тенденції в психоемоційному стані українців та зростання інтенсивності переддепресійних станів. Зокрема, результати соціологічного онлайн-дослідження, проведеного у лютому та травні 2023 р., свідчать про різке погіршення ситуації. Йдеться про частоту відчуття окремих емоційно-психологічних станів та настроїв, а також фізичних та емоційних явищ у людей [4].

Вищезазначене констатує актуальність проблеми психічних станів особистості в воєнний час для сучасної психологічної науки і практики.

Саме стани є важливою частиною всієї психічної регуляції та відіграють суттєву роль у поведінці та будь-якому виді діяльності людини.

Психічний стан як самотійну категорію вперше виділив В. М'ясищев, визначивши його як загальний функціональний рівень, на фоні якого розвивається процес. Проте науковці розглядають дану категорію по-різному: стан свідомості (Т. Рібо, У. Джемс), часова та цілісна характеристика психіки (А. Лазурський), взаємодія компонентів психіки у визначений час (М. Левітов), стан переживання (Б. В'яткін), цілісна реакція на зовнішні і внутрішні стимули (Є. Ільїн), відображення особистістю ситуації у вигляді стійкого цілісного синдрому в динаміці психічної діяльності (А. Прохоров) та ін. [1, с. 15].

Психічний стан, як маркер режиму життєдіяльності людини, на фізіологічному рівні відрізняється енергетичними характеристиками, а на психологічному - системою психологічних фільтрів, що забезпечують специфічне сприйняття зовнішнього світу. У кожному психічному стані виокремлюються психологічні, фізіологічні та поведінкові компоненти.

Встановлено, що психічні стани впливають на перебіг психічних процесів. Постійно повторюючись, вони набирають стійкість і можуть включатися до структури особистості як її специфічна властивість. Психічні стани виступають одночасно і зрізами динаміки особистості, і її інтегральними реакціями як показниками активності й адаптивності.

На сьогодні психологічний стан кожного українця детермінований війною. Не винятком є й учасники освітнього процесу Бердянського державного педагогічного університету (далі - БДПУ), однією із стратегій розвитку якого є плекання загальнолюдських, культурних, професійних цінностей спільнотою однодумців з метою створення професійно-ціннісної екосистеми університету [3].

Керуючись пріоритетами та відповідаючи на запит сьогодення, в БДПУ з 6 до 12 жовтня 2023 року був здійснений моніторинг психологічного стану учасників освітнього процесу за допомогою анкетування, де було представлено три шкали вимірювання: рівень стресу, рівень морального стану та рівень виснаження [6].

У дослідженні взяли участь 667 респондентів, серед яких: науково-педагогічні працівники — 138 (21%), здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти — 346 (52%), здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти — 147 (22%), здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти — 20 (3%), співробітники — 16 (2%).

Виявлено, що всі категорії учасників освітнього процесу знаходяться в так званій “помаранчевій зоні”, що вказує на те, що життєва ситуація починає продукувати стрес, пригнічення та втому. Респонденти відчувають тривогу, хвилювання, неспокій, емоційне напруження, невпевненість, розчарування, які пов'язані з умовами

навчання та професійної діяльності (онлайн-режим організації освітнього процесу та праці, тривала соціальна ізоляція, віртуальне спілкування та ін.) та умовами життя, детермінованими війною (бойові дії, окупована територія, внутрішнє переміщення, перебування за кордоном, ситуація невизначеності та ін.). Проте, заглибленість у “помаранчеву зону” має свою градацію: найбільш заглибленими виявилися науково-педагогічні працівники (18,7 б.), далі — співробітники (16,7 б.), на третьому місці — здобувачі першого та другого рівнів вищої освіти (16,3 б.) і найменш заглиблені - здобувачі третього рівня вищої освіти (15,4 б.).

У результаті аналізу отриманих діагностичних даних у межах нашого дослідження можемо констатувати, що серед учасників освітнього процесу БДПУ виявлено домінування середнього рівня загального психологічного стану з тенденцією до зростання, що засвідчує необхідність профілактичних заходів щодо активізації їх психологічних ресурсів.

Висновок. Психічні стани є засобом організації психологічної структури особистості в певних умовах життєдіяльності. Як цілісне та інтегративне психічне явище, вони актуалізують відповідні психічні процеси та властивості особистості, що забезпечує стабільність психічної діяльності. Тому перспективні наукові розвідки порушеної наукової проблематики можуть стосуватись досліджень впливу чинників соціальної дійсності на конкретні категорії учасників освітнього процесу з метою побудови індивідуальної траєкторії психологічної підтримки.

Список використаних джерел

1. Волков Д. С. Індивідуально-типологічні особливості рельєфу психічного стану особистості юнаків. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Психологія. № 9/1. Вип. 16. 2010. С. 15-22.*
2. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. Лист МОН України №-1/3737-22 від 29.03.22 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua> [дата звернення: 01.11.2023]
3. Стратегія розвитку Бердянського державного педагогічного університету (2022-2025 рр.) [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Stratehiiiia_BDPU.pdf [дата звернення: 30.10.2023]
4. _____ <https://www.unian.ua/society/emociyno-psihologichniy-stand-ukrajinciv-deshcho-pogirshivsya-opituvannya-12273903.html> _____ [дата звернення: 01.11.2023]
5. _____ <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37289> _____ [дата звернення: 01.11.2023]

6. <https://trevog-bolshe.net/viyna-zdorovya/test-shvydka-diagnostyka-psyhologichnogo-stanu> [дата звернення: 01.10.2023]

ЮДІНА Ася,

здобувачка 2 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 053 Психологія
факультету психолого-педагогічної
освіти та мистецтв Бердянського
державного педагогічного
університету,

ФЕДОРИК Вікторія,

старша викладачка кафедри
психології Бердянського державного
педагогічного університету

АНАЛІЗ ДОМІНУЮЧИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення країни-агресора в Україну вплинуло на ментальне здоров'я українців, їх особисті стосунки, професійну діяльність. Його наслідки позначилися не тільки на мешканцях зони бойових дій чи окупованих територій, а й на жителях інших регіонів України й внутрішньо-переміщених особах. Постійні переїзди, відсутність власного житла, щоденні сигнали повітряних тривог, ракетні атаки й удари спричинили напади страху і стрес.

На думку Т. Ткачук, у процесі подолання стресу кожна людина використовує власні стратегії (копінг-стратегії) на основі наявного у неї особистісного досвіду і психологічних резервів. За визначенням науковця, копінг-стратегії – це засоби управління діючим стрес-чинником, які виникають як відповідь особистості на загрозу [4, с. 43].

У зв'язку з цим ще більшої актуальності набуває проблема вивчення копінг-стратегій, їх аналіз і способи вирішення подолання стресу внутрішньо переміщених викладачів ЗВО, які є на сьогодні однією з найбільш вразливих категорій населення України, для подальших розвідок і розробок технологій їх психологічної підтримки.

Поняття «стратегія» щодо процесу подолання стресу характеризує певні способи поведінки в стресових ситуаціях на основі аналізу розвитку стресу [2, с. 22]. Проблема копінг-стратегій почала розроблятися в психології в середині ХХ ст. Уперше термін «копінг» був використаний психологом М. Мерфі в 1962 р. під час спостереження за дітьми, як вони долали кризи розвитку. Трохи згодом Р. Лазарус у книзі «Психологічний стрес і процес його подолання» використав цей термін

для означення усвідомлених стратегій поведінки в процесі подолання стресу і виходу з нього. Як свідчить аналіз психологічних досліджень, сучасні українські науковці багато уваги приділяють проблемі копінг-стратегій (С. Грабовська, О. Бацилева, Т. Ткачук, Т. Ульянова, О. Макаренко, А. Кіясь та ін.).

У своїх наукових працях психологи розглядають копінг-стратегії в багатьох сферах життя і діяльності особистості, її різних вікових категоріях. У теорії копінг-поведінки виокремлюють базисні копінг-стратегії, до яких належать «розв'язання проблем», «пошук соціальної підтримки» та «уникання» [4, с. 44].

Мета нашого дослідження – теоретично та емпірично дослідити домінуючі копінг-стратегії внутрішньо переміщених викладачів ЗВО в умовах воєнного стану.

Базою дослідження став Бердянський державний педагогічний університет, який у квітні 2022 року був тимчасово переміщений до м. Запоріжжя (Запорізький національний університет) і здійснює свою діяльність в українському законодавчому полі [3].

Вибірку склали 20 науково-педагогічних працівників університету зрілого віку, які на сьогодні є внутрішньо переміщеними особами й живуть у різних містах та регіонах України. Для виявлення домінуючих копінг-стратегій викладачів ми використовуємо методику «Індикатор копінг-стратегій» Джеймса Амірхана, яка є однією з провідних, на наш погляд, у дослідженні домінуючих стратегій поведінки людини. Ідея цього опитувальника https://www.eztests.xyz/tests/social_csi/ полягає в тому, що всі поведінкові стратегії, які формуються у людини в процесі життя, можна поділити на три великі групи. В. Зликов зазначає, що стратегія вирішення проблем – активна поведінкова стратегія, при якій людина намагається використовувати всі наявні у неї особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного вирішення проблеми. Стратегія пошуку соціальної підтримки – активна поведінкова стратегія, при якій людина для ефективного вирішення проблеми звертається за допомогою і підтримкою до оточуючих: сім'ї, друзів, колег, психологів та інших. Стратегія уникнення – поведінкова стратегія, при якій людина намагається уникнути контакту з навколишньою дійсністю, піти від вирішення проблем [1, с. 175].

У ході обробки отриманих даних ми змогли з'ясувати, до якої поведінкової стратегії схиляється більша кількість досліджуваних. З результатами можна ознайомитися в таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівні копінг-стратегій внутрішньо переміщених викладачів
ЗВО**

Рівень	Вирішення проблем	Пошук соціальної підтримки	Уникнення проблем
Дуже низький		1	5
Низький	4	6	14
Середній	14	13	1
Високий	2		

З таблиці видно, що стратегію вирішення проблем як домінуючу обирають більшість респондентів: 15% (високий рівень), 65% (середній рівень), 20% (низький рівень) (Рис. 1).

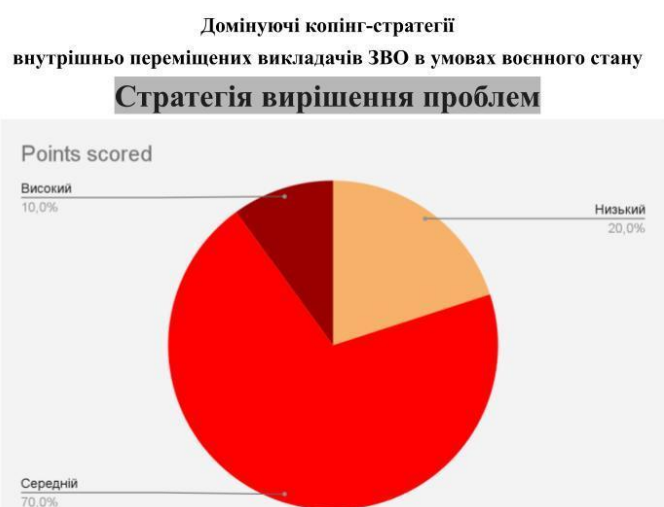


Рис. 1. Стратегія вирішення проблем (n=20)

Також для подолання стресу викладачі ЗВО обирають стратегію пошуку соціальної підтримки: 65% (середній рівень), 30% (низький рівень), 5% (дуже низький рівень) (Рис. 2).



Рис. 2 Стратегія пошуку соціальної підтримки (n=20)

Стратегія уникнення не є домінуючою при подоланні стресу викладачами ЗВО: 5% (середній рівень), 70% (низький рівень), 25% (дуже низький рівень) (Рис. 3).



Рис. 3 Стратегія уникнення (n=20)

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що в умовах воєнного стану більшість викладачів ЗВО, які зараз є внутрішньо переміщеними, не уникає проблем. Для подолання стресу вони обирають копінг-стратегію вирішення проблем, що є конструктивним

способом подолання стресу. Вона передбачає активну розумову діяльність, яка полягає в аналізі стресової ситуації та засобів її зміни. Необхідною умовою реалізації її є фокусування на проблемі та визначення шляхів її вирішення [4, с. 44]. Також великий відсоток досліджуваних схильні долати стрес за допомогою звернення за соціальною підтримкою до сім'ї, друзів, колег, психологів тощо. Через тривалі воєнні дії мешканці більшості регіонів України постійно знаходяться в стані стресових ситуацій. Саме тому психосоціальна підтримка українців є важливою складовою державної політики, яка знайшла своє відображення у Всеукраїнській програмі ментального здоров'я «Ти як?», спрямованої на психологічну допомогу й навчання самодопомозі всіх, хто цього потребує, ініційованої першою леді України Оленою Зеленською в березні 2023 року.

У Бердянському державному педагогічному університеті створюються умови для психологічної підтримки учасників освітнього процесу: періодично проводяться моніторинги їх психологічного стану, працює навчальна психолого-консультативна лабораторія, створено простір для неформального спілкування викладачів кав'ярня «Я тут» та ін.

Отже, перспективу нашого подальшого дослідження ми вбачаємо в розкритті особливостей психологічної підтримки учасників освітнього процесу Бердянського державного педагогічного університету.

Список використаних джерел

1. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка. 2016. 219 с. <http://lib.istu.edu.ua/index.php?p=23&id=4248>
2. Макаренко О. Психологічні аспекти подолання стресу. *Соціальна психологія*. 2010. № 2. С. 18–27.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/19629>
3. Про переміщення Бердянського державного педагогічного університету : Наказ від 21.04.2022 р. № 15
<https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/nakaz-15.pdf>
4. Ткачук Т.А. Копінг-стратегії як складові копінг-поведінки особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. К. : СОЦИС-Прес. 2014. № 7 (184). С. 43–48.
<http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/1091>

Секція 4. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

БЕЖЕНАРЬ Лілія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

МУХІНА Тетяна,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність. У сучасному світі освіта зазнає значних змін, пов'язаних з впровадженням нових технологій, розвитком інформаційного суспільства та зростанням вимог до якості освітніх послуг. Одним з пріоритетних напрямків освітньої реформи є формування мовленнєвої компетентності молодших школярів, яка є необхідною умовою їхньої соціальної адаптації, самореалізації та креативності. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати сучасні інтерактивні форми та методи навчання, які забезпечують активну участь учнів у процесі вивчення української мови та розвивають їхні мовленнєві здібності.

Проблему використання інтерактивних форм і методів навчання на уроках у початковій школі досліджували такі вчені, як Л. Залюбовська, Р. Орищин, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Пономарьова, Г. Селевко, В. Химинець та ін. Питання щодо формування мовленнєвої компетентності учнів висвітлено у наукових працях А. Багмут, ВА. Богуш, Л. Варзацької, І. Гудзик, Г. Коваль, Д. Кравчук, Л. Паламар, М. Пентелюк, І. Синиці, Г. Шелехової та ін. Проте проблема застосування інтерактивних форм і методів навчання як засіб мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови потребує додаткових досліджень.

Мета дослідження. Розкрити особливості використання інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють розвитку

мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови.

Сутність дослідження. Інтерактивні форми і методи навчання – це такі форми і методи, які передбачають активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, зокрема вчителя і учнів, учнів між собою, учнів з джерелами інформації, учнів з освітнім середовищем. Ці форми і методи сприяють розвитку критичного мислення, творчості, співпраці, самостійності, відповідальності, мотивації та інших важливих якостей здобувачів початкової освіти [2].

Мовленнєва компетентність молодших школярів – це здатність учнів ефективно використовувати мовленнєві засоби для спілкування, вираження своїх думок, почуттів, переживань, пізнання світу, саморозвитку та самоосвіти. Вона включає такі складові, як мовна, комунікативна, культурна, соціальна, психологічна, пізнавальна та творча [4].

Існує ряд класифікацій інтерактивних форм і методів навчання. Так, деякі вчені виділяють таку їх систематизацію: дискусійні (модерація, групова дискусія, розбір ситуацій з практики, мозковий штурм, метод синектики); ігрові (імітаційні, дидактичні і творчі ігри, ділові, рольові); організаційно-діяльні ігри; тренінгові форми проведення занять [2].

Що стосується інтерактивних форм навчання, то ряд науковців розподіляють їх на такі групи: парна (робота учня з педагогом чи однолітком сам на сам); фронтальна (вчитель навчає одночасно групу або весь клас учнів); групова або кооперативна (усі учні активно навчають один одного); індивідуальна (самостійна) робота учня [1].

Серед інтерактивних форм і методів навчання, які сприяють розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови, варто виокремити «мікрофон», «ажурна пилка», «незакінчене речення», «сенкан», «мозковий штурм», «асоціативний куц», «мозаїка», «аваріум», «карусель», «дебати», «коло ідей», «фішбоун», «кластер», «дерево рішень» та ін. [2; 3]. Розглянемо деякі з них більш детально.

Метод «Сенкан». Сенкан – це вірш, що складається з п'яти рядків, який допомагає узагальнити інформацію та сформулювати складне декількома словами. Цей метод впливає на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів, оскільки він сприяє: аналізу інформації, вибору головного і суттєвого з великої кількості фактів; синтезу нових знань, узагальненню та систематизації понять; розвитку образного мислення, використанню метафор, порівнянь, епітетів; формуванню власної позиції, висловленню своїх почуттів, емоцій, ставлення до теми; вдосконаленню граматичних, лексичних, орфографічних навичок; навчанню лаконічності, точності, виразності

мовлення. *Сенкан* виконується за такою структурою:

1. Перший рядок – тема (іменник).
2. Другий – опис теми (два прикметники).
3. Третій – називає дію, пов'язану з темою, складається з трьох дієслів.
4. Четвертий рядок – фраза, переважно з 4-х слів, висловлює ставлення до теми, почуття.
5. Останній рядок – одне слово – синонім до слова(теми), ніби висновок вірша [2; 3].

Так, на уроці української мови в 4 класі при вивченні теми «Україна – це ми», розглядаючи твір В. Васильчука «Казка про Калину», здобувачам пропонується скласти сенкан зі словом «Калина». Наприклад:

1. Калина
2. Червона, ніжна
3. Росте, чарує, лікує
4. Калина – символ України.
5. Ягода

Метод «Асоціативний куц». Асоціативний куц – це стратегія навчання, що спонукає учнів вільно розмірковувати, відкрито висловлюватися на певну тему та спрямована на стимулювання мислення про зв'язки між окремими поняттями. Для роботи обирають опорне слово чи поняття, словосполучення. Відповідно до нього добирають слова за певними зв'язками. Цей метод впливає на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів, оскільки він сприяє розширенню словникового запасу, формуванню логічного мислення, уяви, пам'яті, виразності висловлювань. Крім того, він сприяє активізації уваги, підвищенню інтересу до навчання, розвитку творчих здібностей [2; 3].

Наприклад, на уроці української мови у 2-му класі при вивченні теми «Весна наближається», учням пропонується скласти асоціативний куц до слова «Весна», описуючи її ознаки та все що пов'язане з нею.

Метод «Мікрофон». Мікрофон – це метод роботи, в ході якого здобувачі разом з вчителем, передаючи один одному імітований або іграшковий мікрофон, мають можливість висловити власну думку, аргументувати свою позицію, слухати інших; вчать будувати логічне і зв'язне мовлення. Цей метод сприяє розвитку мовленнєвої компетентності молодшого школяра, оскільки він стимулює інтерес до мовленнєвої діяльності, підвищує мотивацію навчання; розвиває усні комунікативні навички; формує навички самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення, критичного мислення; сприяє розвитку творчих здібностей, фантазії, уяви, оригінальності мислення; виховує почуття відповідальності, поваги, толерантності, співпраці, дружби [3].

Так, на уроці української мови в 3 класі при вивченні теми «Які чудесні барви у нашій рідній мові...», прочитавши вірш В. Лучука «Клятва», здобувачам пропонується висловити свої думки та поділитися враженнями за допомогою методу «Мікрофон».

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного, можемо стверджувати, що інтерактивні форми і методи навчання є необхідними та ефективними засобами розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови, оскільки допомагають учням розвивати свою особистість, формувати власні цінності, переконання, погляди; забезпечують ефективну взаємодію вчителя і здобувача початкової освіти, створюють позитивну атмосферу на уроці, підвищують емоційний настрій; сприяють реалізації індивідуального та диференційованого підходів до навчання, враховують різні стилі та темпи навчання, індивідуальні особливості та потреби учнів; зміцнюють знання, уміння, навички, які молодші школярі отримують на уроці, сприяють їх застосуванню в різних життєвих ситуаціях. Таким чином, застосування інтерактивних форм і методів навчання на уроках у початковій школі є підґрунтям успішного освітнього процесу та соціальної адаптації молодшого покоління.

Список використаних джерел

1. Баліка М. В. Методичні аспекти використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. №9. С. 355–358.
2. Падалка Л., Євтушенко Н. Використання інтерактивних методів на уроках української мови в початковій школі. *NewInception*. 2022. № 2. С. 77–83.
3. Руденко Т. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи вчителів початкових класів. URL: http://rubizhne-school4.edukit.lg.ua/vchitelyam/interaktivni_metodi_navchannya/ (дата звернення: 27.10. 2023).
4. Семенов О. М. Кожем'якіна І.В. Розвиток професійної мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкової школи: теорія і практика: монографія. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 239 с.

БЕЗРУКАВА Анастасія,

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,

ЧЕМОНИНА Лада,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КУМАНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Згідно з Державним стандартом початкової освіти сучасні здобувачі початкової освіти мають оволодіти рядом ключових компетентностей, серед яких чільне місце посідають такі:

- вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування.

Безперечним є той факт, що спілкування людей мовними засобами здійснюється саме через мовлення, оскільки воно є основою розумової діяльності особистості [1]. Отже, компетенції учнів початкової школи щодо порівняння, класифікації, систематизації, узагальнення, виокремлення конкретного у колі загального формуються за допомогою зв'язного мовлення. Рівень розвитку цього виду діяльності визначається багатофакторністю, серед яких провідним складником вважаються технології навчання, зокрема інформаційно-комунікаційні.

Проблемі розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти присвячені дослідження методистів минулих століть, а саме: Ф. Буслаєва, І. Срезневського, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Разом із тим це питання залишається актуальним і сьогодні, про що засвідчують

численні праці вітчизняних науковців, як-от: Л. Варзацька, М. Вашуленко, К. Климова, Г. Коваль, В. Мельничайко, К. Пономарьова, Л. Чемоніна та ін.).

У наукових дослідженнях багатьох учених і методистів зацентровано увагу та переконливо аргументовано зумовленість розвитку зв'язного мовлення з іншими процесами, наприклад: сформованістю вміння використовувати у власному мовленні поширені висловлювання (С. Жуйков, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Черезова та ін.); систематичною роботою з розвитку названої вище компетентності, що здійснюється на засадах загальнодидактичних і методичних принципів (М. Вашуленко, К. Климова, М. Пентилюк, К. Пономарьова та ін.); активним розвитком і вдосконаленням діалогічного мовлення молодших школярів, а також формуванням у них компетенцій щодо продукування монологічних зв'язних висловлювань (М. Вашуленко, Г. Коваль, В. Мельничайко, М. Наумчук, К. Пономарьова та ін.); активним упровадженням учителями початкової школи у процес мовної освіти учнів інноваційних технологій навчання, а саме інформаційно-комунікаційних, що заохочує здобувачів початкової освіти брати активну участь в освітньому процесі (М. Вашуленко, К. Климова, В. Кремень, М. Синиця, Л. Чемоніна, О. Чупріна та ін.).

Отже, питання розвитку зв'язного мовлення, безумовно, є актуальним протягом тривалого часу становлення та розвитку лінгводидактичної науки, оскільки наявність цієї компетенції забезпечує формування ключових і галузевих компетентностей сучасних здобувачів початкової освіти.

За результатами аналізу публікацій названих вище дослідників ми отримали можливість стверджувати, що сучасними вченими-методистами запропоновано низку засобів, застосування яких сприяє формуванню комунікативної компетентності молодших школярів і спонукає їх постійно вдосконалювати набуті вміння та навички в галузі мовленнєвої діяльності. Одним із таких засобів можна вважати інформаційно-комунікаційні технології навчання, поєднання яких із традиційними методичними підходами до розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти відповідає віковим (психічним) особливостям зазначеної вікової групи дітей, зумовленими їхніми готовністю до постійного сприйняття нової інформації та пізнавальними можливостями [1; 2; 3].

Сприйняття навчального матеріалу одночасно через зоровий і слуховий канали забезпечує гармонійну інтеграцію різноманітних видових форм інформації, уможлиблює самостійні мовно-мовленнєві дослідження учнів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій навчання, а отже, забезпечує якісне й доступне освітнє середовище та розвиток творчого потенціалу молодших школярів, що визначено пріоритетним напрямком в Концепції Нової української школи.

Інформаційно-комунікаційні технології сьогодні активно

використовуються в усіх сферах нашого життя, що робить їх звичними і буденними застосунками у пізнанні навколишнього світу. Саме тому їх упровадження у процес мовної освіти, зокрема з метою розвитку зв'язного мовлення учнів 1-4 класів, є наразі своєчасним і необхідним. Зазначена категорія технологій навчання створює умови для розвитку зв'язного мовлення дітей, мотивує їх постійно вдосконалювати цей вид діяльності, що зумовлено поєднанням на уроці різних типів інформації, використанням інтерактивних завдань, розвитком критичного мислення молодших школярів [1; 2; 3].

Проблемі розвитку зв'язного мовлення учнів початкової школи сучасного закладу загальної середньої освіти присвячено цілий ряд наукових праць, в яких висвітлюються такі аспекти: визначення теоретичних засад названого процесу (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, С. Дубовик, К. Пономарьова, О. Прищепа, О. Савченко, Л. Чемоніна, О. Чупріна та ін.); психофізіологічні особливості особистості здобувача початкової освіти з точки зору мовленнєвої діяльності (Г. Костюк, О. Леонтьєв, І. Синиця та ін.); удосконалення зв'язного мовлення молодших школярів у процесі творення текстів різних типів і стилів (Л. Варзацька, К. Климова, К. Пономарьова та ін.) тощо.

Проте, не зважаючи на досить суттєвий внесок вітчизняних учених і методистів у дослідження процесу розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи, на сучасному етапі становлення нової української школи маловивченою залишається проблема розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Про правомірність нашого твердження засвідчують результати анкетування, проведеного серед учителів початкової школи на етапі констатувального експерименту. На думку респондентів, це спричинено відсутністю ґрунтовних методичних розробок щодо практичного застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках мови з метою розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Отже, перед сучасними науковцями-методистами постає важливе завдання: розробити методичні матеріали та систему вправ щодо розвитку зв'язного мовлення здобувачів початкової освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Методика навчання української мови в початковій школі : навч. посібник / [кол. авторів за наук. ред. М.С. Вашуленка]. Київ : Літера, 2010. 364 с.
2. Міщенко О.А. Види мультимедійних засобів навчання. Педагогічні науки. Стратегічні напрями реформи системи освіти. URL: http://www.rusnauka.com/25_DN_2008/Pedagogica/28714.doc.htm (дата звернення: 18.10.2023).

3. Чемоніна Л. В. Особливості розвитку мовлення учнів початкової школи засобами мультимедіа. Молодий вчений. № 4 (68). Херсон, 2019. С. 77–82.

ДОВГОПОЛ Юліана,

вчителька початкових класів
Козинського ліцею Обухівського
району Київської області

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ ЖИТТЄВОЇ РЕАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Україна, як і багато інших країн, переживає значні зміни в життєвій реальності. Вони охоплюють різні сфери, включаючи соціокультурну, економічну, політичну, військову та технологічну. Відповідно до цього, розвиток молодших школярів стає для вчителів завданням складнішим і вимагає адаптації до нових умов.

Соціокультурні зміни передбачають перехід до сучасних цінностей, трансформацію сімейних структур, освіти тощо. Деякі діти виховуються в одноплідних сім'ях, інші – в ділових, неповних або сім'ях зі специфічними потребами. Це вимагає від молодших школярів розвитку емпатії та здатності до пристосовування. Через значну глобалізацію, яка забезпечує широкий доступ до інформації в усій її культурній різноманітності, актуальними стають навички толерантного сприймання людей, явищ і процесів з різних точок зору.

У зв'язку з економічною нестабільністю, багато родин мають фінансові труднощі, що також може впливати на розвиток дітей через обмежений доступ до ресурсів. Тому, важливо в школі створювати умови для врегулювання нерівності та забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів початкової освіти.

Технологічний прогрес також здійснює значний вплив. Сучасні діти виростили в цифровому світі, вони мають доступ до комп'ютерів, смартфонів та інших електронних пристроїв. Важливо вчасно навчити молодших школярів цифровій грамотності й ознайомити з перспективами використання технологій для навчання та розвитку.

Освіта в Україні повинна відповідати змінам у життєвій реальності. Більшу уваги слід приділяти формуванню ключових компетентностей і наскрізних навичок здобувачів, що знадобляться їм для успішного подолання викликів сучасного світу, виховувати громадянську відповідальність, створювати умови для розвитку критичного мислення, творчості та здатності адаптуватися до нових ситуацій.

Батьки також відіграють важливу роль у становленні молодшого школяра. Вони повинні усвідомлювати зміни та підтримувати дітей у

їхньому особистісному розвитку. Важливо створювати в сім'ї атмосферу довіри та розуміння, де діти можуть вільно висловлювати свої думки та почуття.

Найскладніша місія в учителів, яким треба адаптовувати методи навчання до нових реалій, використовувати інноваційні підходи до навчання та створювати сприятливе освітнє середовище для становлення особистості дитини.

Загалом, розвиток молодшого школяра в умовах зміненої життєвої реальності в Україні є складним завданням, але це надзвичайно важливий процес для майбутнього суспільства. Всі учасники освітнього процесу мають консолідувати зусилля для створення умов для здорового та гармонійного зростання дітей.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 28.09.2023).
2. Концепція Нової української школи. URL: www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 15.10.2023).
3. Нова українська школа: порадник для вчителя/Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ, 2017. 206 с.

ДУБОВИКОВА Ангеліна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти Вінницького
державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

З 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан. У всіх сферах нашого життя відбуваються суттєві зміни і в галузі освіти також. Особливо важко відбувається навчання дітей з особливими освітніми потребами. Багато навчальних закладів зараз закриті, а деякі приймають тимчасово переміщених осіб, біженців, переселенців з окупованих територій.

У стані війни діти ООП належать до найбільш незахищених категорій населення. У стані стресу діти не тільки позбавлені нормальних умов а ще і розвитку. Через відчуття тривоги, напруги та страху у дітей ускладнюється процес всебічної соціалізації.

В умовах воєнного стану ситуація в Україні стає все більш складною. Специфічні обставини навчального процесу, навчальні труднощі та труднощі психологічного характеру.

Загальні можливості особистості як система особистісних здібностей, знань і навичок, досвід, необхідний їй для ефективного функціонування в суспільстві. Важливим є відстеження психологічного благополуччя дітей з особливими потребами.

Важливим є бачення розвитку кожної дитини з особливими освітніми потребами. Психологічний супровід – це вивчення індивідуальних можливостей дитини, а саме: співвідношення рівня інтелектуального розвитку до вікової норми.

Пізнавальна та емоційно-вольова сфери, формування навчальної мотивації, особисті навчальні труднощі тощо, що насамперед передбачає залучення усіх учасників освітнього процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації поставлених цілей.

Зіткнення з труднощами, які виникають в адаптації до навчання під час воєнного стану не всі здобувачі початкової освіти змогли подолати. Особливо важко учням із особливими освітніми труднощами. Їх особистісні та інтелектуальні особливості не дозволяють їх подолати, що призводить до розладів адаптації. Здійснюючи основні види діяльності: комплексне оцінювання, консультації, курси корекції та розвитку, психологічний супровід тощо.

Враховуючи те, що під час стресу в учнів відбуваються психологічні зміни. Процес погіршення пам'яті, та концентрації уваги, зниження мотивації та пізнавального інтересу.

Потрібно використовувати певні методи та прийоми, щоб допомогти «включити» учнів у навчальну програму, а також це стимулюватиме їх працювати ефективніше. Так, вчителі мають:

- Застосовувати прийоми та вправи для активізації уваги учнів на початку уроку та протягом уроку.
- Створювати проблемні ситуації, ставити цікаві запитання, робити і проводити мозковий штурм, щоб покращити їх мотивацію, пізнавальну діяльність, інтереси;
- Активно використовувати заняття та ігри як методи навчання.

Стрес, напруга, хвилювання, психічні розлади це те що заважає здоров'ю школярів в успішній соціалізації. Гармонійному розвитку дітей перешкоджає стан тривоги і загальна соціально-психологічна адаптація дітей проходить довше.

На завершення хочу, ще раз зазначити і підкреслити, що розвиток особистості молодшого школяра із особливими освітніми потребами під час війни, військових дій, окупації можливий і ефективний якщо ураховувати індивідуальний підхід до кожного учня, і зосереджуватись

на позитивному ставленні та сильних сторонах.

Список використаних джерел

1. Авласенко-Канарович О., Баришнікова В. Основні переваги та недоліки дистанційної освіти. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні. 2020. С. 13-14.
2. Братишко Т. Організація дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. 2020 1(70). С. 51-55.
3. Вовченко О. Проблема емоційного вигорання батьків та педагогів, що виховують дітей з ООП в умовах воєнного часу. Всеукраїнський онлайн марафон до Дня науки. 2022. С. 148-154.
4. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Коваленко В., Колісник О. Організація дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах довготривалого карантину. Молодий вчений. 2020. 4(80). С. 586-589.

ГОМЕНЮК Дар'я,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

ПЕТРИК Крістіна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В умовах постійних змін у системі освіти, реформування початкової школи визначає необхідність ефективного залучення молодших школярів до навчання та розвитку. Одним із ефективних засобів, спрямованих на активізацію пізнавального інтересу учнів, є використання ігрової діяльності, яка виступає не лише формою розваги, але й потужним засобом навчання, оскільки дозволяє молодшим школярам засвоїти нові знання та навички в неформальній, стимулюючій формі. Участь у різноманітних іграх сприяє розвитку критичного мислення, творчості та сприйняттю необхідної інформації,

що є надзвичайно важливим у контексті сучасних вимог до освіти.

Засновуючись на принципах активного навчання, ігрова діяльність в початковій освіті не лише зацікавлює молодших школярів, але й сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання. При цьому, гра вирішує завдання індивідуалізації освітнього процесу, адаптує до потреб кожного учня, надаючи можливість самостійно вибрати шлях для досягнення навчальних цілей.

Саме тому, зростає кількість вітчизняних досліджень (Н. Бібік, М. Вашуленко, І. Дичківська, Г. Коберник, Л. Коваль, О. Комар, І. Осадченко, О. Савченко, Г. Сиротенко, С. Скворцова, В. Сухомлинського та ін.), у яких висвітлюються особливості використання дидактичних ігор в освітньому процесі початкової школи, розкривають основи активізації пізнавальної активності молодших школярів, а також застосування сучасних форм та методів організації партнерської взаємодії та ігрової діяльності в умовах реформування початкової освіти.

Мета статті – обґрунтувати важливість ігрової діяльності як ефективного інструменту для активації пізнавального інтересу молодших школярів в умовах реформування початкової освіти.

У контексті реформування початкової освіти, ігрова діяльність стає перспективним інструментом для впровадження нових форм та методів, спрямованих на підвищення ефективності навчання та розвитку особистості школяра. Такий підхід сприяє створенню стимулюючого освітнього середовища, де пізнавальний інтерес є ключовим фактором активного і плідного навчання [1].

У Новій українській школі, гра є одним з найголовніших методів навчання здобувачів, тому що ігрова діяльність для дитини є загальною потребою, а для вчителя – способом реалізації різноманітних завдань освітнього процесу. Доведено, що дидактична гра, ігрові завдання та прийоми підвищують ефективність сприймання учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють пізнавальну діяльність молодших школярів, вносять у неї елемент цікавості та, як наслідок, підвищують рівень успішності [3].

Дидактичні ігри використовуються не тільки для того, щоб зробити уроки цікавішими, але й для мотивації, пояснення, повторення чи перевірки. Педагогічний словник визначає дидактичну гру як спонтанну діяльність учнів початкової школи, яка переслідує певні дидактичні цілі. У процесі дидактичної гри учасники розвивають зосередженість, увагу, здатність до співпраці, виробляють звичку мислити креативно, а також вчать використовувати раніше отримані знання та вміння на практиці.

Класифікація ігор за матеріалом наголошує на їх спрямованості на навчання, пізнавальну діяльність, але вона лише поверхнево розкриває

основи дидактичної гри: особливості ігрової діяльності, ігрових завдань, ігрових дій і правил. Пропонуємо розглянути класифікацію ігор, запропоновану Г. Сиротенко: ігри-подорожі, які повинні посилити враження, привернути увагу здобувачів початкової освіти до навколишнього світу; ігри-доручення, в основі яких лежать дії з предметами, іграшками, словесні доручення; ігри-припущення, в яких перед здобувачами початкової освіти ставиться проблема та створюється ситуація, яка потребує осмислення або виконання певної дії; ігри-загадки, які спрямовані на перевірку знань і винахідливості учнів; ігри-бесіди, які базуються на спілкуванні. Такі ігри сприяють активізації емоційних та розумових процесів молодших школярів [5, с. 28].

Використання дидактичних ігор на уроках в початковій школі дозволяє посилити якість освітнього процесу та досягнути поставлених цілей. Оскільки, саме у процесі ігрової діяльності в учасників виробляється звичка зосереджуватися, мислити самостійно, розвивається увага, прагнення до знань. Гра в освітньому процесі створює мотивацію, близьку до природної, збуджує інтерес, підвищує рівень навчальної праці, розвиває комунікативні навички. Порівняно з іншими формами навчання й виховання, перевага гри в тому, що вона дозволяє досягнути мети непомітно для молодшого школяра і полягає в підвищенні їх інтересу до навчально-пізнавальної діяльності, що позитивно впливає на загальну ефективність освітнього процесу в початковій школі.

Компетенції, набуті під час дидактичних ігор, наприклад, наполегливість, критичне мислення чи готовність піти на ризик, сприяють розвитку особистості молодшого школяра. Цінність такого виду роботи полягає в тому, що в процесі гри учні активно набувають нових знань, за рахунок того, що посилюється мотивація до діяльності.

Отже, дидактичні ігри використовуються не тільки для того, щоб зробити уроки цікавішими, але й для мотивації, пояснення, повторення чи перевірки. Дидактична гра визначається, як спонтанна діяльність молодших школярів, яка переслідує певні дидактичні цілі. Ігрова діяльність дійсно є значущим засобом активації пізнавального інтересу молодших школярів. Результати досліджень та практичний досвід свідчать про те, що використання ігор в освітньому процесі сприяє не лише ефективному засвоєнню знань, але й розвитку когнітивних та соціальних навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 17.10.2023).
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Київ :

Академвидав, 2012. 352 с.

3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Грамота, 2012. 502 с.

5. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: навч. посіб. Харків: Основа, 2019. 78 с.

КАЧАЄВА Владислава,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

МУХІНА Тетяна,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Сьогодні дослідницька діяльність є одним із найважливіших аспектів сучасної освіти молодших школярів, оскільки вона сприяє розвитку їх самостійності, креативності, пізнавального інтересу та навичок критичного оцінювання. У освітньому процесі початкової школи вона займає важливе місце, адже учні у цьому віці відкриті та допитливі. Вони хочуть знати про все, що їх оточує, готові досліджувати навколишній світ, ставити запитання та знаходити відповіді разом з учителем. Проблемі розвитку та формуванню дослідницької діяльності молодших школярів присвячені наукові праці Т. Байбари, Н. Бібік, В. Ільченко, О. Савенкової, О. Савченко, Т. Чернецької та ін., у яких учені висвітлюють її роль у розвитку особистості, основні методи організації, дидактичні принципи та ін. [1].

Дослідницьку діяльність здобувачів початкової освіти визначено як важливу складову Концепції Нової української школи, згідно якої сучасним учням потрібно не лише отримувати знання, а й вміти їх застосовувати на практиці [6].

Ідеальним середовищем для розвитку такого виду діяльності молодших школярів є інтегрований курс «Я досліджую світ», який

охоплює широке коло тем та дозволяє досліджувати різні аспекти навколишнього світу.

Мета статті – розкрити особливості здійснення дослідницької діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як пріоритет сучасної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідницька діяльність – це освітня технологія, де головним засобом є навчальне дослідження, у процесі якого передбачається виконання учнями під керівництвом учителя дослідницьких навчальних завдань з невідомим заздалегідь рішеннями, спрямованих на створення уявлень про об'єкт або явище навколишнього світу. Вона має ряд особливостей, серед яких учені виокремлюють цілеспрямованість, інтегрованість, актуальність, практичну спрямованість та диференціацію [4].

Здійснення дослідницької діяльності передбачає опанування комплексом відповідних навичок, способів і прийомів, а саме: вміння визначати проблему, формулювати гіпотезу, здійснювати спостереження, проводити експерименти та давати визначення поняттям. Цьому сприяє використання на уроках курсу «Я досліджую світ» таких методів та форм, як практичні заняття, демонстрації, експерименти, спостереження за природою, екологічне моделювання та прогнозування, розв'язанню ситуативних і проблемних завдань, навчальні проекти та ін. [4; 5].

Виконуючи дослідницьку роботу необхідно дотримуватись етапів її виконання, серед яких:

- вибір теми, яка має бути цікавою, відповідати віку та рівню знань молодших школярів;
- визначення проблеми дослідження, яка має бути чіткою і сформульованою у вигляді запитання;
- збір інформації, що включає в себе роботу з різними джерелами, включаючи книги, статті, інтернет, анкети, експерименти та ін.;
- аналіз інформації, який спрямований на обробку зібраного матеріалу для знаходження відповіді на поставлені питання;
- формулювання висновків, що здійснюється на основі аналізу інформації;
- презентація результатів [4].

Нова українська школа ставить перед учителями важливе завдання – створити сприятливі умови для здійснення дослідницької діяльності молодших школярів через спостереження, дослідження, проекти та ін. Таким чином, для здобувачів початкової освіти дослідження є засобом здобуття знань, а для вчителів – основним показником розуміння учнями проблеми, над якою вони працюють, та необхідною передумовою формування їхнього світогляду [3].

Для забезпечення успішності дослідницької діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» учителю необхідно створити умови, в яких вони зможуть розвивати свою пізнавальну активність, надати їм необхідну допомогу та підтримку, оцінити дослідницьку діяльність здобувачів. У зв'язку з цим, на допомогу вчителям початкової школи авторський колектив (Т. Водолазська, Г. Заставська, Ю. Штанько) розробив низку комплектів дидактичних матеріалів («Досліджуємо воду та її властивості», «Досліджуємо ґрунт», «Досліджуємо повітря та його властивості» та ін.) до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» 1-4 класи, завдання яких спрямовані на розвиток дослідницьких навичок молодших школярів, співпраці, пошук інформації, роботи з нею, та навчання їх здійснювати інтелектуальну, практичну, контрольну та проєктивну пізнавальну діяльність [1; 4].

Висновок. Отже, дослідницька діяльність здобувачів початкової освіти є важливим елементом освітнього процесу. Вона сприяє загальному розвитку особистості молодшого школяра, формуванню його пізнавальних і творчих здібностей, соціальних навичок та адаптації до навколишнього світу. Крім того, дослідницька діяльність стимулює інтерес до навчання, розвиває критичне мислення, навчає самостійності та відповідальності. Таким чином, дослідницька діяльність є необхідною умовою формування компетентного та конкурентоспроможного громадянина сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Водолазська Т. Дослідницька діяльність учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ». *Зміст освіти та освітні практики Нової української школи : матеріали Всеукр. освіт. форуму (28 квіт. 2021)*. Полтава, 2021. С. 85–91. URL : <https://ed.poippo.pl.ua/bitstream/022518134/484/1/Forsite.pdf> (дата звернення: 21.10.2023).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 21.10.2023).
3. Концепція Нової української школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).
4. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч. метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
5. Нікітіна О. Дослідницькі вміння і навички в складі операційного компонента навчальної діяльності молодших школярів. *Наукові записки*. Т. 1. № 132. С. 312–315. (дата звернення: 19.10.2023).

6. Ніколаеску І., Павленко А. Значення пошуково-дослідницької діяльності учнів молодших класів в умовах Нової української школи. *The I International Science Conference on Multidisciplinary Research*. Berlin, 2021. С. 712–714.

КОБЗАР Діана,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,

БОНДАР Юлія,

докторка філософії (PhD), старша викладачка Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

ДИДАКТИЧНА НАСТІЛЬНА ГРА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку початкової освіти одним з головних завдань є підвищення якості природничо-наукової освіти молодших школярів, їхньої активності, цілеспрямованості у навчанні та практичній підготовці. Відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти, інтегрований курс «Я досліджую світ» найкраще реалізує розвиток природничих компетентностей молодших школярів. Крім того, природнича освітня галузь гармонійно інтегрується з усіма освітніми галузями, визначеними у Державному стандарті початкової освіти, бо природа є одним із найцінніших чинників розумового, патріотичного, трудового, естетичного виховання молодших школярів.

Проблему формування природничих компетентностей, їх дидактичну сутність, методичні аспекти набуття висвітлювали Н. Бібік, А. Богуш, С. Боднар, І. Гузик, Н. Коваль, О. Пометун, І. Родигіна та інші. У дослідженнях О. Грошовенко, К. Корсака, А. Маркової розкрито теоретичні засади природничої компетентності як складника життєвої компетентності та бази для набуття учнями загальнопредметних і ключових компетентностей. Питання використання настільних ігор з метою формування природничих компетентностей у молодших школярів вивчали Н. Бібік, О. Пометун, К. Пономарьова, О. Савченко та інші.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості формування природничих компетентностей молодших школярів на інтегрованих уроках «Я досліджую світ» засобами настільних ігор.

Виклад основного матеріалу. Сучасна початкова освіта передбачає важливість та необхідність формування природничої компетентності молодших школярів, яка забезпечує успішну взаємодію з природою, формує основи наукового світогляду, становлення відповідальної безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі, на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.

Сучасне визначення природничої компетентності, в контексті Нової української школи, суттєво змінилось і доповнилось у порівнянні з попередніми роками, воно стало більш ємким у практичному векторі. Природнича компетентність передбачає формування у молодшого школяра допитливості; прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі; спостерігати та досліджувати явища; формулювати припущення і робити висновки, на основі проведених дослідів; пізнавати себе і навколишній світ.

Ефективним засобом формування природничих компетентностей молодших школярів на інтегрованих уроках «Я досліджую світ» є дидактичні настільні ігри. У наукових працях термін «настільна гра» здебільшого трактується як гра, в якій здійснюються маніпуляції з ігровими предметами на плоскій поверхні (зазвичай на столі) і, яка розрахована на декілька осіб; вона, переважно, є інтелектуальною та ґрунтується на швидкості реакції.

Варто зауважити, що впровадження настільних ігор у процес формування природничих компетентностей сприяє формуванню у молодших школярів уявлень про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки в природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності і на стан природи [2, с. 78].

У процесі настільних ігор молодші школярі вчать називати основні ознаки об'єктів та предметів природи, знаходити відмінні ознаки, називати їх окремі частини, загальні зовнішні ознаки, взаємозв'язки між об'єктами живої та неживої природи, природи та людини тощо.

На основі знань та інформації, яку діти отримують через настільні ігри, можуть бути закладені чіткі форми усвідомленого та правильного ціннісного ставлення до природи, інтерес до її пізнання, співчуття до всього живого, вміння бачити красу природи в різних її формах та проявах, висловлювати своє емоційне ставлення до неї. Завдяки використанню настільних ігор діти вчать цінувати і любити природу, дбайливо ставитися до всього живого, прагнуть берегти природу

рідного краю. За допомогою них можна прищепити не лише любов до природи, а й усвідомлення необхідності її захисту, соціальної відповідальності [1, с. 69].

У процесі формування природничих компетентностей молодших школярів доцільно впроваджувати настільні ігри різних видів: карткові, ігри-мініатюри, ігри з кубиками, ігри-вікторини, настільні ігри на спеціальних дошках, колективні ігри, парні, імітаційні, кооперативні, інтелектуальні, пізнавальні та інші.

Використання настільних ігор у процесі формування природничих компетентностей молодших школярів буде ефективним лише за умови дотримання поетапності їх впровадження: ознайомлення молодших школярів зі змістом гри; використання в ній дидактичного матеріалу (показ предметів, картинок); проведення короткої бесіди, в ході якої уточнюються знання і уявлення дітей про живі та неживі об'єкти та явища природи; пояснення ходу і правил гри; показ ігрових дій, за необхідності; визначення ролі вчителя в настільній грі, його участі в якості гравця (вчитель направляє дії гравців порадою, запитаннями, нагадуваннями); підведення підсумків гри [4, с. 460].

Варто відзначити, що впровадження настільних ігор в процес формування природничих компетентностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» буде продуктивним за умови дотримання вчителем таких педагогічних умов:

- врахування індивідуальних особливостей молодших школярів – врахування вчителем під час організації настільних ігор, у процесі формування природничих компетентностей, віку та індивідуальних особливостей дітей. Гра повинна бути посиленою для дитини, для її розумових здібностей, інтелекту. Якщо гра буде відповідати віку дитини, вона принесе їй задоволення;

- стимулювання та мотивація до настільних ігор природознавчого характеру. Оскільки крім настільних ігор існує велика кількість й інших видів ігор, які молодші школярі обирають для гри, то вчителю потрібно докласти зусилля, щоб діти віддавали перевагу саме настільним, за допомогою різних методів (відео, презентацій, промовок, віршів, загадок, приказок, бесід). Педагог має зацікавити дітей та мотивувати їх до участі в настільній грі природознавчого характеру;

- створення розвивального ігрового середовища. Ігрове середовище в умовах НУШ щодо використання настільних ігор передбачає добір і розміщення ігрових модулів, макетів, предметів-замінників, різних ігрових атрибутів, полів для настільної гри, фішок задля формування в них навичок різноманітних дій з цими матеріалами [3, с. 86]. Освітній простір сучасної початкової школи повинен надихати дітей на вибір настільних ігор природознавчого характеру;

–вибір настільної гри, яка б позитивно впливала на формування природничих компетентностей;

–системність та послідовність впровадження настільних ігор в освітній процес інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Зауважимо, що використання настільних ігор повинно бути поетапним, починаючи із простіших видів настільних ігор природознавчого характеру, переходячи до складніших, поетапно ускладнюючи їх [5, с. 43].

Висновки. Таким чином, ефективним засобом формування природничих компетентностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є настільні ігри, впровадження яких дозволяє в невимушеній атмосфері учням засвоїти природничі знання, сформувані практичні вміння та навички. Методично правильно вибрана та організована настільна гра сприятиме розвитку пізнавальних здібностей (пам'яті, уваги, уяви, мислення, сприймання, відчуття) молодших школярів, формуванню уявлень і понять про об'єкти та явища природи, їх взаємозв'язки в системі «жива – нежива природа», «природа – людина», усвідомлення свого місця в навколишньому світі, спонукатиме до пізнання природи, інтересу до вивчення законів природи, мотивуватиме молодших школярів до мисленнєвої й природоохоронної діяльності (прагнення берегти й шанувати навколишню природу), формуватиме емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Список використаних джерел

1. Варениченко А., Мелаш В. Теоретичні засади формування природничої компетентності і молодших школярів у реаліях Нової української школи. *Педагогіка*. 2019. № 2 (23). С. 69–74.

2. Грошовенко О. П., Присяжнюк Л. А. Формування природознавчої компетентності молодших школярів. *Педагогічні науки*. 2017. № 78. С. 74–79.

3. Непорада І. М., Легенька Д. С. Використання ігрових технологій на уроках курсу «Я досліджую світ». *Молодий вчений*. 2020. № 6. С. 86–89.

4. Удовенко А. Використання гри та цікавих матеріалів під час вивчення предмету «Я досліджую світ». *Теоретичні основи розвитку наукової думки*. 2021. № 6. С. 460–462.

5. Шевченко А. В. Настільні ігри для дітей молодшого шкільного віку. Київ: Богдан, 2016. 72 с.

КОВАЛЬ Карина,

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,

НЕСТЕРЕНКО Марина,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Заклади освіти завжди знаходяться в авангарді суспільних змін, постійно вдосконалюються на основі нових наукових досягнень і глобальних світових трендів. В Україні, як і в усьому світі, значна увага приділяється модернізації системи освіти, зокрема впровадження Нової української школи започаткувало зміни не тільки в принципах і змісті освітньої діяльності, а й забезпечило оновлення методів роботи з дітьми [2].

В умовах цифровізації всіх сфер життєдіяльності людей, здобувачі початкової освіти постійно зіштовхуються з величезними обсягами різноманітної інформації, яку необхідно аналізувати, зберігати, відтворювати та передавати. В порівнянні з попередніми поколіннями, сучасні діти краще сприймають візуалізовані образи, швидко перемикають увагу з одного об'єкта на інший, встановлюють взаємозв'язки між новою інформацією та наявним життєвим досвідом [4]. Не менш важливою характеристикою є кліпове мислення, що з одного боку підвищує активність пізнавальної діяльності, допомагає осмислити поняття чи явище під іншим кутом, досягнути більше матеріалу, а з іншого захищає мозок від перенапруження, що виявляється в поверхневому сприйнятті для економії часу та сил організму [5]. Відповідно, постало актуальне питання використання ефективних засобів візуалізації та структурування навчального матеріалу, одним з яких є створення інтелект-карт.

Ця проблема в різних контекстах досліджувалася багатьма вченими. Психологічні особливості сприймання інформації дітьми молодшого шкільного віку розкрито в роботах Л. Білоусової, О. Блізнякової, М. Бойченко, О. Вовк, Н. Житеньової, Н. Зобенько, А. Каїро, М. Кірик, О. Колобич, Т. Нінової, О. Трипольської, С. Яциної та ін.

Особливості створення та використання інтелект-карт на уроках у початковій школі вивчають О. Антонова, В. Блах, Н. Караєва, І. Кашуб'як, Н. Копняк, Т. Позднякова, І. Раєвська, О. Рогульська, К. Рудніцька, О. Саган, М. Скрипник та ін.

Мета дослідження – практично визначити ефективність технології створення інтелект-карт як інструменту візуалізації та структурування навчального матеріалу в роботі зі здобувачами початкової освіти.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «візуалізація» досить часто ототожнюється з унаочненням навчального матеріалу. Сприймання візуалізованої інформації багато в чому залежить від життєвого досвіду дітей і характеризується суб'єктивною дійсністю. Однак, створює передумови для більш успішного засвоєння теми уроку. Здобувачі початкової освіти значно легше запам'ятовують нові факти, відтворюють інформацію та застосовують її в житті за допомогою осмислення графічної інтерпретації даних [1].

Однією з найпопулярніших технологій візуалізації та структурування інформації є створення інтелект-карти. Її сенс полягає в тому, що від ключового поняття утворюються гілки другого рівня, потім третього, поступово розширюючи ключову тему. Застосування цієї технології допомагає мислити зовсім інакше, будувати логічну взаємопов'язану систему понять, об'єктів і явищ. Першочергово інтелект-карт створювали в маркетингових відділах великих підприємств і корпорацій з метою узагальнення результатів діяльності та формування подальшої стратегії розвитку. Однак, з часом цей підхід модернізували під освітній процес і в реаліях сьогодення інтелект-карта може виступати засобом організації проектної діяльності, планом уроку (або цілого розділу), але набагато частіше її створюють поступово, після кожного уроку узагальнюючи інформацію з відповідної теми [3].

Для перевірки ефективності означеної технології нами були визначені критерії, за якими здійснювалась оцінка: мотиваційний (відображає вмотивованість здобувачів початкової освіти провадити пізнавальну діяльність за допомогою інтелект-карт); когнітивний (свідчить про рівень оволодіння знаннями з певної галузі); структурно-логічний (мисленнєвий) (характеризує здатність молодших школярів самостійно встановлювати взаємозв'язки та відслідковувати причинно-наслідкові дії).

Експеримент було реалізовано на базі освітнього процесу Бердянської спеціалізованої школи I–III ступенів №16 з поглибленим вивченням іноземних мов. Робота здійснювалась в три етапи: констатувальний (отримання вхідних даних дослідження), формувальний (упровадження експериментальної технології), контрольна перевірка (аналіз результатів).

В рамках реалізації констатувального етапу ми об'єднали

здобувачів початкової освіти у дві групи: експериментальна (ЕГ) – 16 учнів/учениць та контрольна (КГ) – 16 учнів/учениць. Першочергово нами було організовано показовий урок із застосуванням технології створення інтелект-карт з метою визначення поточного рівня їхніх освітніх досягнень. Отримані результати представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Поточний рівень освітніх досягнень молодших школярів

Критерії \ Рівні	Експериментальна група (ЕК)			Контрольна група (КГ)		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Мотиваційний критерій	4 (25%)	8 (50%)	4 (25%)	4 (25%)	7 (44%)	5 (31%)
Когнітивний критерій	2 (13%)	9 (56%)	5 (31%)	2 (13%)	10 (62%)	4 (25%)
Структурно-логічний (мисленнєвий) критерій	4 (25%)	5 (31%)	7 (44%)	3 (19%)	6 (37%)	7 (44%)

Під час формувального етапу в освітньому процесі експериментальної групи активно впроваджувалась технологія створення інтелект-карт. Контрольна група навчалася на основі традиційних методів. Спочатку робота з інтелект-картою організовувалася як колективна (фронтальна) вправа. Згодом учні/учениці працювали над їх створенням в групах, поступово переходячи до самостійної діяльності. Слід зауважити, що інтелект-карта застосовувалась не лише як засіб візуалізації та структурування інформації, подекуди її мультифункціональність дозволила будувати схеми для розв'язку математичних задач, створювати модель уроку або проекту, планувати пізнавальну діяльність.

На контрольному етапі було проведено заключний показовий урок із застосуванням інтелект-карти. Спираючись на педагогічні спостереження, аналіз результатів освітньої діяльності, ознак вмотивованості здобувачів початкової освіти ми отримали наступні результати (Таб. 1.2).

Таблиця 1.2 – Рівень освітніх досягнень молодших школярів після впровадження технології створення інтелект-карт в освітній процес

Критерії \ Рівні	Експериментальна група (ЕК)			Контрольна група (КГ)		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Мотиваційний критерій	7 (44%)	7 (44%)	2 (12%)	4 (25%)	9 (56%)	3 (19%)

Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики

Когнітивний критерій	6 (37%)	7 (44%)	3 (19%)	3 (19%)	10 (62%)	3 (19%)
Структурно-логічний (мисленнєвий) критерій	5 (31%)	8 (50%)	3 (19%)	3 (19%)	8 (50%)	5 (31%)

Отже, можна зробити висновок, що в здобувачі початкової освіти експериментальної групи значно підвищився рівень сформованості компетентностей, вони стали більш вмотивованими до ознайомлення з навчальною інформацією, активно виявляли бажання колективно обговорювати новий матеріал під час створення інтелект-карт. Застосування цієї технології значно покращило процес запам'ятовування учнями нової інформації, спонукало їх до подальшого вивчення певної теми, пошуку ідей для доповнення карти та її оформлення. Створюючи інтелект-карти в молодших школярів розвивалося структурно-логічне мислення, вони з легкістю встановлювали взаємозв'язки з матеріалом інших освітніх галузей. Це свідчить про ефективність технології створення інтелект-карт і доцільність її використання на уроках у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Житеньова Н. В. Візуальні дидактичні засоби: створення та використання в освітній практиці: навч.-метод. посіб. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди, 2019. 89 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення : 03.10.2023).
3. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: наук.-метод. посіб. Рівне: РОІППО, 2018. 50 с.
4. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: наук.-метод. посіб. Рівне: РОІППО, 2018. 50с.
5. Полонська Т. К. Проблема кліпового мислення учнів гімназії у процесі навчання іноземної мови. *SCIENTIAT: theory and practice of modern science: collection of scientific papers*. Krakow (Poland), 2022. Vol. 2. С. 51–53.

КРАСОВСЬКА Валентина,
фахівець (консультант) Комунальної
установи «Інклюзивно-ресурсний
центр» Авдіївської військово-
цивільної адміністрації
Покровського району Донецької
області

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Військові дії в Україні перевернули життя мільйонів українців. Війна внесла свої корективи в усі сфери суспільного життя. Корінним чином вплинувши й на освіту. Однією з вразливих категорій, що потребує захисту та постійної підтримки, являються саме діти. Реалії сьогодення навчили нас – дорослих, постійно підлаштовуватись до нових умов, які диктує нам життя. Проте ці постійні зміни у житті, побуті, навчанні ще складніше сприймаються дітьми з особливими освітніми потребами.

З неабиякими труднощами в організації дистанційного освітнього процесу зіткнулись як педагогічні працівники, так і батьки дітей з ООП. Для таких дітей дистанційне навчання стало справжнім викликом. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Слід розуміти, що ефективність дистанційного навчання залежить від організованої взаємодії між педагогом, дитиною та батьками, які є учасниками освітнього процесу. Зазначені представники мають стати партнерами та докласти спільних зусиль для адаптації дитини, соціалізації та отримання нею знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Поради батькам дітей з особливими освітніми потребами щодо ефективної організації освітнього процесу під час дистанційного навчання

1. Пам'ятайте, що у такий нестабільний час, дитина ще у більшій мірі потребує вашої підтримки, уваги та допомоги, бо саме ви розумієте її найкраще.
2. Сформууйте у дитини адекватне розуміння стосовно того, що відбувається навкруги («Що таке тривога, як на неї реагувати?», «Що таке сховище?» тощо).
3. Додайте навчання в режим дня дитини для ефективної організації освітнього процесу вдома.

4. Складіть з дитиною схематичний розпорядок дня, який буде зрозумілим та легким для сприйняття. Це допоможе запобігти зайвій тривожності та допоможе зрозуміти послідовність виконання дій, бо дитина попередньо буде знати, що її очікує попереду.

5. Не бійтесь активно комунікувати з педагогами. Від вдалої співпраці залежить подальший розвиток дитини.

6. Разом з педагогом оберіть стратегію щодо організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Це може бути спілкування у режимі онлайн або офлайн (опрацювання завдань підготовлених для дитини).

7. При онлайн взаємодії з педагогом визначтесь з сервісом відеозв'язку та ознайомтесь з роботою в ньому. У випадку офлайн роботи – важливим є постійний зворотній зв'язок з усіма представниками освітнього процесу.

8. Попередньо ознайомлюйтесь з матеріалами до заняття, яке підготував педагог. Ви маєте завчасно розуміти, як працювати з певними навчальними онлайн-ресурсами (віртуальна дошка, сайти з онлайн-завданнями тощо) та за потреби підготувати необхідну предметну наочність.

9. Намагайтесь створити усі умови для активного розвитку пізнавальної сфери дитини вдома. Використовуйте будь-які безпечні предмети побуду, виготовляйте розвивальні ігри самостійно.

Під час організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами, важливо пам'ятати, що освітня діяльність має спиратися на сильні сторони дитини, її можливості і потреби. Щоб дитина з ООП формувала і застосовувала набуті компетентності для подальшого самостійного життя, їй потрібна візуальна підтримка в засвоєнні матеріалу [3]. Для цього слід використовувати у роботі індивідуалізовані інтерактивні вправи, презентації, опорні схеми, відеоресурси, ілюстрації тощо. Спілкування з учнем має бути позитивним, а пояснення максимально спрощеними. Під час планування діяльності варто спиратись на його схильності та вподобання.

Отже, для підвищення ефективності організації дистанційного освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами слід сформувавши певний алгоритм роботи, який передбачатиме інакше розуміння сутності навчання, ролі педагога і дитини, взаємовідносин всіх залучених учасників.

Список використаних джерел

1. Васильєва Н. Організація дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Полтава : ПОІППО, 2021. 65 с.

2. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. URL: <http://surl.li/muuds> (дата звернення: 30.10.2023).

3. Ніколаєску І., Михальчук О., Нікітська, Ю. Психолого-педагогічний супровід дистанційного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*. Липень 2022. С.300–311.

4. Марковська М. Як організувати дистанційне навчання для дітей з ООП. Досвід вчителів. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-dlya-ditej-z-oop-dosvid-vchyteliv/> (дата звернення: 01.11.2023).

ЛУПИР Діана,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

МУХІНА Тетяна,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ОНЛАЙН-ДОШКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність. В умовах сьогодення, коли в Україні йде війна, дистанційне навчання, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних технологій, є нормою. Тому сучасний вчитель у своїй професійній діяльності максимально має використовувати різноманітні цифрові інструменти для високого рівня якості освіти. До таких можемо віднести інтерактивні онлайн-дошки, які можуть використовуватися для створення візуальних презентацій, відеоуроків, інтерактивних завдань та інших освітніх матеріалів.

Проблема використання онлайн-дошок в освітньому процесі була у полі зору багатьох зарубіжних та вітчизняних учених (М. Андерсон, Н. Білоконь, О. Гаврилюк, О. Гавриш, Дж. Джонсон, С. Мартін, О. Мельник, С. Міллер, О. Смірнова, Дж. Хатчінсон), проте питання щодо застосування онлайн-дошки як засобу підвищення ефективності та якості навчання математики у початковій школі в умовах дистанційного навчання потребує додаткового вивчення.

Мета статті – розкрити особливості використання онлайн-дошок на уроках математики в початковій школі під час дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Віртуальна онлайн-дошка – це мережевий соціальний ресурс, призначений для організації спільної роботи зі створення й редагування зображень та документів, спілкування в реальному часі. Це зручний інструмент для навчання, завдяки якому можливе поєднання тексту, зображення, відео- й аудіоматеріалу на одному майданчику [2].

Інтерактивні онлайн-дошки є потужним інструментом для навчання математики в початковій школі, оскільки дозволяють зробити освітній процес більш ефективним, захоплюючим, наочним; створити атмосферу взаємодії та співпраці; залучити молодших школярів до активної роботи та підвищити їхню мотивацію до навчання. Так, за допомогою цих ресурсів можна візуалізувати презентаційні матеріали, інтерактивні завдання, текстові документи, відеоматеріали, а також в режимі онлайн надавати матеріал за прикладом аудиторної стаціонарної дошки. До переваг використання онлайн-дошки також можна віднести можливість здобувачів освіти користуватися нею не тільки під час занять, але й в будь-який зручний для них час, що особливо важливо в умовах воєнного стану, коли є ймовірність неможливості роботи в синхронному режимі через технічні проблеми з доступом до мережі Інтернет або необхідністю перебування в укритті задля особистої безпеки [1].

Існує велика кількість інтерактивних онлайн-дошок, які можна використати в освітньому процесі початкової школи. Серед них: Classroomscreen, Linoit, Miro, Padlet, Google Jamboard, Twidla, Mirro, NoteBookCast, CleverMaths та ін. Розглянемо деякі з них більш детально та розкриємо особливості їх застосування у роботі з молодшими школярами на уроках математики.

Так, онлайн-дошка CleverMaths дозволяє наочно показати як виконувати різні математичні завдання; групувати предмети для поділу; малювати діаграми та симетричні лінії та ін. Також цей ресурс містить віртуальний транспорт, за допомогою якого вчитель може показати як вимірювати кути, та годинник, що дозволяє показати учням його рухомі стрілки, щоб продемонструвати часові інтервали.

Linoit – безкоштовна онлайн-дошка для спільного використання. Даний електронний ресурс надає можливість для колективної роботи здобувачів початкової освіти як під час уроку, так і поза ним. Linoit дозволяє розміщувати стікери з необхідними записами, зображеннями, відеороликами, посиланнями на файли різних форматів та ін. Наприклад, за допомогою цього сервісу можна провести математичний диктант. Так, вчитель завчасно на дошці розміщує у текстовому або відео форматі завдання, а кожен учень має записати відповіді на своєму стікері, по закінченню часу його опублікувати. Перевірити цей диктант можна всім разом або розділити молодших школярів на пари, щоб кожен

перевірив роботу партнера [5].

Miro – безкоштовний і простий ресурс, який призначений для підтримки та сприяння ефективній командній роботі. Так, за допомогою цієї онлайн-дошки на уроках математики в початковій школі можна демонструвати математичні обчислення або розв'язання задач; залучити здобувачів освіти до виконання математичних вправ або створення власних матеріалів; організувати групову роботу або взаємодію з учнями в режимі реального часу; створити разом mind-map (мапу думок, асоціативну карту) [3].

Онлайн-дошка Google Jamboard надає можливість зберегти та поширити спільно виконану роботу, привернути увагу учнів до окремих частин робочої поверхні за допомогою інструмента «лазерна вказівка», здійснювати опитування в режимі реального часу, фіксувати ідеї вчителя та учнів за допомогою різнокольорових стікерів. За допомогою цього ресурсу на уроці математики в початковій школі можна провести мозковий штурм над вирішенням задачі підвищеної складності, щоб кожен молодший школяр міг написати свій варіант відповіді і знайти правильне або найоптимальніше рішення. Також можна повторити геометричні фігури, запропонувавши скласти малюнок з елементів, які надає дошка.

Padlet – електронний освітній ресурс, що допоможе урізноманітнити презентації та домашні завдання з математики. Завдяки формату дошки та безлічі шаблонів, вона стане в пригоді, щоб створити портфоліо чи звіт, організувати віртуальний мозковий штурм чи скласти календар. Створену дошку можна розмістити у соціальних мережах, зберігати у форматі PDF, вставити у блог. Також на ній можна зберігати весь теоретичний матеріал з будь-якої теми уроку математики, до якого завжди можна повернутися і повторити, та створити завдання на встановлення правильної послідовності або хронології [4].

Висновок. Отже, онлайн-дошки є цінним інструментом, який можна використовувати для підвищення ефективності та якості навчання математики у початковій школі в умовах дистанційного навчання. Ці електронні ресурси дозволяють учителям створювати інтерактивні уроки та презентації, що сприяє підсиленню мотивації молодших школярів до навчання, адже використання візуалізації, анімації та інтерактивних завдань зацікавить їх та зможе допомогти краще зрозуміти математичні концепції. Також онлайн-дошки дають можливість навчатися з будь-якого місця, що робить їх зручними для дистанційного навчання та самостійного вивчення математики в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Деділова Т. В., Кононенко Я. В., Андрух С. Л. Інтерактивні онлайн дошки як засіб активізації діяльнісного підходу у підготовці фахівців економічних і технічних. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. пр.* Харків, 2022. № 2 (29). С. 123–133
2. Коровіна В. О. Розвиток креативних здібностей молодших школярів в процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності: метод. посіб. Решетилівка, 2021. 32 с.
3. Малихін О. В., Арістова Н. О., Рогова, В. Б. Застосування онлайн-дошки Migo в закладах загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. *Український Педагогічний журнал.* 2023. (1). С. 52–58.
4. Руденко Н. М., Донченко Ю. С., Широков Д. Л. Застосування онлайн дошки Padlet на уроках математики у початковій школі. *II International Scientific and Theoretical Conference «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives».* 2021. (2). С. 29-30.
5. Смирнова І. О. Онлайн-дошка в освітньому процесі: методичні рекомендації. Суми, 2018. 30 с.

МАЛИШ Яна,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

ПЕТРИК Крістіна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

СУЧАСНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НІМЕЧЧИНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Сучасні виклики мають значущий вплив на процес обрання Україною шляху інтеграції у європейський освітній простір. Країна систематично та рішуче відстоює зроблений вибір і дедалі гучніше заявляє про себе як про країну, орієнтовану на інноваційний розвиток. Підтвердженням цьому є зміни, передбачені реформою Нової української школи, яка активно функціонує в освітньому просторі нашої країни, що стосуються, насамперед, змісту освіти та методів навчання. Метою ж освіти є всебічний розвиток учня, як особистості та найвищої цінності суспільства, його талантів, почуттів, волі, поведінки шляхом

виховання та навчання. Тому в процесі організації освітньої діяльності вчителі початкової школи застосовуються новітні підходи, прийоми та технології, широко впроваджують інтерактивні форми й методи, які дозволяють підвищити активність учнів, краще мотивувати їх, а отже і покращити результати навчання [1].

Важливе місце у реформуванні освітньої галузі займає питання організації процесу навчання молодших школярів та оцінювання його результатів. Це питання розглядається у працях таких відомих українських учених, як Н. Бібік, Л. Березівська, М. Вашуленко, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін., які зазначали, що реформування шкільної освіти в Україні завжди пов'язувалось із суспільними запитами й було пріоритетним, оскільки воно безпосередньо впливало на подальший розвиток суспільства в цілому [3]. Особливої актуальності набуває аналіз та оцінка досвіду інших країн, у контексті формування оцінювання. Однією з таких країн є Німеччина, освітня система якої активно досліджувалась основоположниками НУШ. Вивченням практик німецьких навчальних закладів займалися українські освітяни Н. Абашкіна, А. Джурило, А. Довгун, О. Коваленко, О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін., які в своїх наукових працях наголошували, що розвиток вітчизняної школи в усі часи супроводжувався перетвореннями і нововведеннями системного або локального характеру, які стосувалися різних сфер педагогічної діяльності, у тому числі контрольної-оцінювальної.

Метою статті є аналіз досвіду Німеччини в оцінюванні досягнень молодших школярів та вивчення перспектив його використання в сучасній освітній системі України.

Шкільна справа, відповідно до статті 7 Конституції ФРН знаходиться під контролем держави. Проте у кожній з 16 земель ФРН діє свій власний закон про освіту. Відмінності в шкільній політиці земель полягають переважно в змісті та методиках викладання, а не в структурі освіти. Проте, система шкільної освіти в Німеччині має риси, притаманні всім землям. Основними принципами шкільної освіти є: законодавчо встановлені обов'язковість шкільної освіти та її загальний план. У Німеччині діє державний закон про обов'язкову освіту (Schulpflicht) громадян від 6 до 18 років.

Початкова школа є обов'язковою ланкою, що охоплює всіх школярів від 1 до 4 класу. У наступний клас початкової школи учнів переводять у відповідності зі шкільними оцінками. Основними уроками в початковій школі є уроки математики, німецької мови, природознавства, музика, спорту і естетичного виховання, що представлені єдиним блоком і займають 17 годин на тиждень. Учитель самостійно висуває вимоги до учнів, організовує і проводить диференційований зріз їх розумового розвитку, спостережливості.

Успішність учнів початкової школи у Німеччині оцінюється за допомогою письмових тестів та усних запитань і практичних робіт. Результати викладаються у відповідних звітах всередині та наприкінці кожного року навчання. Особливістю шкали оцінок є відлік у зворотному напрямку – від 6 до 1. Після I семестру і наприкінці навчального року вчителі заповнюють «Свідоцтво успішності» (*Zeugnis*) на кожного учня. У 1–2 класах свідоцтво має описові оцінки. Воно характеризує рівень навчання, старанності та соціальної поведінки. У 3–4 класах описовими є лише «навчальна, робоча поведінка» і «соціальна поведінка», а для предметів з'являються оцінки, що вимірюються балами.

Оцінка в початковій школі Німеччини – ефективний стимул, вона виставлена об'єктивно та справедливо, до всіх учнів існують однакові вимоги. Оцінки успішності не залежать від інших особливостей, наприклад, поведінки учнів у школі і поза школою. У початкових школах Німеччини починаючи з третього класу навчальна успішність учнів оцінюється за шестибальною системою: 1 – найвищий бал і їй відповідає оцінка *sehr gut* (відмінно), 2 – *gut* (добре), 3 – *befriedigend* (задовільно), 4 – *ausreichend* (достатньо), 5 – *mangelhaft* (недостатньо), 6 – *ungenügend* (незадовільно). Наведомобільш детальну характеристику 6-бальної шкали оцінок (див. табл. 1):

Таблиця 1

**6-бальна шкала (система) оцінювання навчальних досягнень
учнів у школах східних земель Німеччини**

Бали	Характеристика рівня знань
1 – відмінно (<i>sehr gut</i>)	рівень знань, що в бездоганній мірі відповідає поставленим вимогам.
2 – добре (<i>gut</i>)	рівень знань, що повністю відповідає поставленим вимогам.
3 – задовільно (<i>befriedigend</i>)	рівень знань, який в загальному відповідає поставленим вимогам.
4 – достатньо (<i>ausreichend</i>)	рівень знань, який має недоліки, все ж, в основному ще може відповідати поставленим вимогам.
5 – недостатньо (<i>mangelhaft</i>)	рівень знань, який не відповідає поставленим вимогам, все ж вказує на наявність необхідних основних знань та на те, що недоліки за певний проміжок часу можуть бути усунені.
6 – незадовільно (<i>ungenügend</i>)	рівень знань, що не відповідає поставленим вимогам, та настільки недостатній рівень основних знань, що недоліки не можуть бути усунені за певний проміжок часу.

При отриманні декількох оцінок *mangelhaft* і *ungenügend* учень повинен повторно пройти всю річну програму.

Наприкінці навчання в початковій школі оцінюють знання з предметів німецька мова та математика. Основна мета перевірки знань учнів з німецької мови полягає у вмінні обговорювати прочитане, письмово та усно використовувати мову. Рівень знань з німецької мови забезпечує написання диктанту та творів. При оцінюванні набутих знань з математики особливу увагу звертають на точність, об'єктивність і самоконтроль учня.

Нижче представлена порівняльна таблиця оцінювання знань здобувачів початкової освіти Німеччини та України, в основу якої покладено 100-бальну шкалу ECTS.

Таблиця 2

**Порівняння систем оцінювання знань молодших школярів
у Німеччині та Україні, виражені в балах**

Німеччина/Україна шкала	Оцінки (бали)											
Німеччина 6-бальна шкала	6	5	4	3	2	1						
100-бальна шкала ECTS	0–59			60–74			75–89		90–100			
Україна 12-бальна шкала	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Згідно українських нормативно-правових документів, при *вербальному оцінюванні* використовуються як усні, так і письмові оцінні судження, що характеризують процес навчання і відображають кількісний та якісний його результати: ступінь засвоєння знань і вмінь з навчальних предметів та характеристику особистісного розвитку учнів, де остання відображає самостійність, відповідальність, комунікативність, уміння працювати в групі, ставлення до навчальної праці, рівень прикладених зусиль, сформованість навчально-пізнавальних інтересів, ціннісних орієнтирів і загальнонавчальних умінь та здійснюється вербально під час поточного контролю [4].

На практиці такі записи здійснюються вчителем протягом року до щоденника чи зошита учня – *поточне оцінювання*. До слів, які допомагають дитині та її батькам побачити успіхи та оцінити результати навчання, традиційно для української школи належать наступні: «Молодець», «Добре», «Старайся», «Правильно», «Уже значно краще» та ін. Підсумкове оцінювання здійснюється за допомогою певних компетентностей якими оперує учень/учениця в початковій школі на кінець певного семестру навчання. На основі цих знань учитель

заповнює «Свідоцтво досягнень».

За результатами дослідження умов освітнього середовища Німеччини М. Гончарук зробила висновок, що у німецьких закладах освіти дієвими виявилися такі інструменти формувального оцінювання та взаємодії вчителя й учнів: «Перехрестя», «П'ять пальців», «Лінія думок», «Чотири кути», «Питання-крапка», «Душ компліментів», «Три картки» та ін. [2].

Окрім описаних інструментів, результативними вважаємо й інші методи. Зокрема, шкала самооцінювання у вигляді чотирирівневого стовпчика з поміткою досягнення самого учня та паралельною поміткою вчителя. Самооцінювання для початківців є мотиваційним, тому використання смайликів, долоньок, цеглинок Lego також приносить позитивні результати. Але сьогодні провідне місце в оцінюванні учнів займають інтерактивні завдання на різних платформах, як от Kahoot, На Урок, Всеосвіта, WordWall та багато інших.

Отже, сучасна система оцінювання знань молодших школярів в Німеччині має значущий вплив на освітні реформи в Україні. Оцінювання, засноване на спостереженнях і врахуванні різних аспектів навчальної діяльності кожного учня, сприяє створенню сприятливих умов для його всебічного розвитку, залученню особистого досвіду дитини, оволодінню уміннями застосовувати знання в нових педагогічних ситуаціях, що загалом дозволяє посилити практичну спрямованість освітнього процесу. В Україні вже спостерігаються зміни в системі оцінювання молодших школярів, спрямовані на збільшення гнучкості, застосування менш формальних методів та підвищення уваги до розвитку особистості здобувача початкової освіти в цілому. Принагідно зауважимо, що ці зміни в системі оцінювання молодших школярів завжди знаходиться в фокусі уваги, відповідають викликам сьогодення та є важливим кроком для забезпечення якісної та сучасної освіти в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Гончарук М. В. Feedback-культура як індикатор успішності у німецькій початковій школі. *Czasopismo «JęzykPolskijakoDrugi»*. 2017. № 4. С. 97–109.
3. Онопрієнко О. В. Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Харків, 2021. 208 с.
4. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 19. С. 4–10.

МОРОЗ Юлія,

студентка III курсу факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка,

ХЛАНТА Євгенія,

асистент кафедри початкової та дошкільної освіти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

АЛЬТЕРНАТИВИ ТРАДИЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Актуальність: Початок повномасштабного вторгнення на територію нашої держави вніс значні корективи до організації навчального процесу по всій Україні. Традиційне здобуття освіти у деяких регіонах відійшло на задній план, а змішана та дистанційна форма навчання стали необхідністю для забезпечення безпечної освіти школярів. Поєднання традиційної та віртуальної форм навчання дозволяє забезпечити доступ до освіти в умовах обмеження безпеки.

Ця тема є актуальною в контексті пошуку інноваційних рішень для освіти в умовах зміненої реальності, а також може стати основою для майбутньої розробки ефективних освітніх стратегій.

Мета доповіді: Дослідження та аналіз альтернативних форм навчання, зокрема змішаної та дистанційної, в умовах зміненої реальності.

Виклад основного матеріалу: Несподіване повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України спровокувало безліч викликів для освітян. Українські педагоги та науково-педагогічні працівники постали обличчям до нової проблеми, вирішення якої потребувалося тут і зараз, невідкладно й ефективно. Насамперед, це – забезпечення безпеки та якісної освіти для її здобувачів.

Поняття «змішане навчання» та «дистанційне навчання» не є відносно новими. Людство змушене було стикнутися із ними ще при поширенні пандемії COVID-19, коли крайньою необхідністю стало розроблення нових підходів для забезпечення доступу до освіти для всіх учнів. Визначена проблема загострюється й зараз в Україні, в умовах воєнного стану.

Саме змішане навчання розуміємо як форму організації освітнього процесу, яка гармонійно поєднує наявний досвід провадження освітнього процесу в класичному форматі та досягнень сучасної

педагогічної науки щодо здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі, що спрямовується на підтримання належного рівня надання освітніх послуг здобувачам освіти [2, с. 71].

Впровадження змішаного навчання в практику початкової школи призводить до низки змін у способах діяльності учня та вчителя. Учень стає активним учасником освітнього процесу, може самостійно обирати для себе найбільш цікаві навчальні дисципліни; працювати над індивідуальними чи груповими проектами; обирати той матеріал, який відповідає його здібностям та поточним знанням з певного навчального предмета; обирати контент певного рівня складності та працювати з ним у певному темпі. Робота учнів з навчальним матеріалом проходить у комфортній атмосфері: в зручний час і в зручному місці, в режимі онлайн. Розширюється фізичне навчальне середовище за рахунок віртуального компонента, є можливість доступу учнів до навчальних матеріалів до та після уроку офлайн. Тобто, процес навчання набуває більшої індивідуалізації, в учнів розвиваються навички саморегуляції та здатність робити усвідомлений вибір, вони набувають більшої свободи й відповідальності. Відповідно вчитель починає функціонувати в новій для себе ролі – переходить від ролі транслятора до ролі тьютора [4, с. 13].

Змішане навчання в сучасній педагогіці стає популярним не лише завдяки об'єктивним зовнішнім чинникам, які були вже зазначені, але й через його відповідність сучасним освітнім тенденціям.

Тріада компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів може бути ефективно реалізована в таких моделях змішаного навчання, як ротаційна модель, гнучка модель, модель самостійного змішування та модель збагаченого віртуального навчання. Найбільш розповсюдженими прикладами практичної реалізації змішаного навчання є «перевернуті класи»; онлайн взаємодія з подальшим доопрацюванням матеріалу на очних уроках; онлайн навчання, доповнене очними практичними заняттями. Ключовою перевагою цієї форми організації освітнього процесу є можливість інтеграції, комбінування, поєднання «сильних сторін» очного та дистанційного навчання, що максимально сприяє мінімізації освітніх втрат учнів у сучасних умовах функціонування української системи освіти [2, с. 72].

Дистанційне навчання, зі своєю можливістю навчатися віддалено, також може бути ефективним рішенням. Учні можуть здобувати освіту зручно і безпечно вдома. Важливо забезпечити їх відповідними засобами до навчання, доступом до Інтернету тощо.

Необхідною умовою для успішного, ефективного та якісного навчання дистанційно є цифрова компетентність учителя.

Сьогодні, коли будь-яку інформацію можна легко знайти в

інтернеті, педагог має бути в курсі сучасних освітніх трендів. Знати досконало теорію свого предмета – це надто мало для того, щоб заволодіти увагою здобувачів. Варто впроваджувати сучасні освітні інструменти, які допоможуть у створенні середовища існування, що відкриває нові можливості для навчання в будь-який час [3, с. 102].

Проте дистанційна форма навчання, яка за період пандемії набула чітких організаційних рис, під час воєнного стану зазнала впливу нових, складніших чинників: переривання освітнього процесу внаслідок повітряних тривог, зокрема і довготривалих, вимкнення електронергії, а отже і відсутність інтернету, мобільного зв'язку, інколи й на декілька діб, активних бойових дій на територіях, близьких до лінії фронту, пошкодження і руйнування інфраструктури тощо [1, с. 27]. Усі ці чинники суттєво впливають на можливість проведення дистанційних уроків, і як наслідок, на якість освіти.

Варто зазначити, що дистанційне навчання містить ще один суттєвий недолік, а саме – брак живого спілкування, комунікації між учнями, тієї емоційної співпраці, якої досягаємо за класичної форми здобуття освіти.

Попри сучасні важкі обставини, саме дистанційне навчання дає змогу навчатися школярам із окупованих територій, територій, де ведуться активні бойові дії. За правильного його використання, воно має свої переваги, але вимагає постійного вдосконалення та адаптації до потреб сучасного освітнього середовища.

Висновки. Відтак, як і будь-які інші освітні тенденції, змішана і дистанційна форми навчання наділені безліччю переваг та приречені на зустріч із викликами. Проте, розглядаючи їх в контексті зміненої реальності, звертаємо увагу на важливість їх використання саме зараз, в період війни. Ці форми навчання потребують ще низку технічних вкладень, щоб уникнути несправностей у процесі роботи із ними. Незважаючи на усі ризики, змішаний та дистанційний формат навчання мають усі шанси стати більш ефективними для здобувачів освіти за умови правильного його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Білик Ю.П, Коломієць А.М, Коломієць Т.Д. Особливості організації дистанційного навчання в початковій школі в умовах воєнного стану. *ScienceRise: Pedagogical Education*. № 2 (53). 2023. С. 26-32. URL: https://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/281208/275478
2. Малихін О., Арістова Н., Рогова В.. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. *Український педагогічний журнал*. № 3. 2022. С. 68-76. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/612/572>
3. Мухіна Т. Використання цифрових інструментів для організації дистанційного навчання учнів початкової школи в умовах

воєнного стану. Реалізація освітніх ініціатив в умовах воєнного часу: вітчизняний та зарубіжний. URL: http://dkrkm.org.ua/cache/2022-2023/konf/031122/zbirnyk%2018-19.10.22%20Lviv_Rome.pdf#page=99

4. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : «Фенікс», 2021. 48 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/728314/1/ShLV_metodichka%202021.pdf

НАГАЄНКО Лілія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ НУШ

Актуальність. У сучасній системі освіти відзначається такий підхід до навчання, що спрямований на залучення учнів до активної співпраці. Одним із ключових інструментів для досягнення цієї мети є групова робота, яка сприяє розвитку важливих навичок, що стають невід'ємними у теперішньому світі, а саме: комунікації, критичного мислення, вирішення проблем, лідерства та співпраці [3].

Математика є одним з найважливіших предметів у початковій школі, який формує логічне та абстрактне мислення. Однак багато учнів вважають її складною та незрозумілою. Групова робота допомагає подолати ці труднощі, роблячи навчання математики більш цікавим, доступним, зрозумілим та створює умови для взаємного навчання, підтримки між однолітками, які можуть ділитися своїми ідеями та досвідом.

Проблему організації групової роботи на уроках в закладі загальної середньої освіти досліджували А. Богданович, В. Буряк, Г. Коберник, Я. Кодлюк, Л. Кочина, Н. Листопад, Г. Лищенко, О. Лобчук, О. Онопрієнко, А. Паламарчук, І. Підласий, О. Савченко, С. Скворцова, В. Шульдик та ін. Проте питання щодо організації групової роботи молодших школярів на уроках математики в умовах Нової української школи потребує додаткових досліджень.

Мета – розкрити особливості організації групової роботи молодших школярів на уроках математики в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу. Групова робота – це метод навчання, при якому учні працюють разом над спільним завданням або проектом, ділячись своїми знаннями, ідеями та навичками. Але це не тільки ефективний метод навчання, а й цікавий спосіб вивчення

математики. Адже використання групової роботи у процесі вивчення математичної освітньої галузі в початковій школі має ряд переваг. Серед яких: спільне вирішення завдань (учні можуть спільно аналізувати математичні задачі і шукати рішення, що сприяє обміну ідеями та розвитку критичного мислення); взаємопідтримка (молодші школярі можуть надавати один одному підтримку та допомогу у вирішенні складних завдань, що створює атмосферу співпраці та допомагає знизити рівень стресу); різноманітність підходів (у групі можуть бути здобувачі з різними математичними навичками і підходами до вирішення задач, що дозволяє побачити проблему з різних сторін та розширити розуміння матеріалу); соціальні навички (робота у групах сприяє розвитку соціальних навичок, що є важливими у сучасному світі); активне навчання (груповою роботою стимулює активне навчання, оскільки учні залучаються до освітнього процесу та вирішення завдань, а не лише слухають) [3;4].

Варто зауважити, що багато науковців наголошують на необхідності врахування індивідуальних потреб і рівня підготовки кожного учня початкової школи при плануванні групової роботи на уроках математики. Відповідно до цього існує ряд рекомендацій щодо її організації, серед яких:

1. Формування груп. Бажано аби в групах були учні, які мають різні рівні навчальних досягнень, щоб кожен з них мав можливість допомагати іншим і вчитися від них. Також важливим є наявність у групах як хлопчиків, так і дівчат, що сприяє соціальній взаємодії.

2. Обрання завдань. Підібрані завдання мають відповідати рівню розвитку класу та повинні бути цікавими й зрозумілими для молодших школярів.

3. Чіткий інструктаж. Підібрані завдання мають мати чітку інструкцію щодо їх виконання. Тому вчитель має заздалегідь пояснити як виконувати завдання та як воно буде оцінюватися.

4. Надання допомоги. Учитель дає можливість учням самостійно розв'язувати завдання, але він має бути готовим у разі необхідності надати допомогу.

5. Моніторинг. Учитель має уважно слідкувати за роботою груп, слухати їх обговорення, щоб переконатися, що всі учні активно взаємодіють.

6. Рефлексія. По закінченні виконання завдань кожна група має представити свої результати і поділитися враженнями. В свою чергу вчитель повинен посприяти обговоренню рішень та навчити молодших школярів аналізувати свою роботу.

7. Підсумки. Після роботи у групах учитель робить підсумки, виділяє ключові моменти та зазначає, що учні вивчили під час цього уроку та як це пов'язано з математичними концепціями.

8. Заохочення та підтримка. Обов'язково потрібно похвалити учнів за їхню працю та роботу в групах, навіть якщо результати не ідеальні. Підтримка та позитивне підкреслення зусиль стимулюють мотивацію молодших школярів та покращують їх результати [1; 2; 4].

Дотримуючись вищезазначених рекомендацій до організації групової роботи можна створити сприятливе освітнє середовище на уроках математики в початковій школі. Оскільки робота у невеликих групах дозволяє молодшим школярам почуватися у більш комфортних умовах та вільно висловлювати свої думки, це особливо важливо для мовчазних учнів, які можуть бути не впевнені в собі під час роботи всього класу. Також у груповій роботі здобувачі вчать поважати думки один одного, досягати спільних цілей та кожен має можливість внести свій вклад, що сприяє розвитку навичок співпраці й взаємодопомоги [1; 2].

Так, на уроках математики в умовах НУШ групову роботу можна використати у процесі вивчення нового матеріалу; розв'язання завдань (обговорення різних підходів до вирішення задачі та обмін думками між учасниками); проєктної діяльності (створення груп для розв'язання математичних завдань або проєктів); висловлення власних ідей (дискусії в групах для обговорення власних ідей та підходів до вирішення проблем); взаємоперевірки та відгуків (колективне обговорення помилок та способів їх виправлення).

Наприклад, під час вивчення теми «Розв'язування складених задач» у 3 класі, учитель на етапі закріплення і повторення матеріалу уроку, може запропонувати учням вирішити задачу «На столі лежало 29 яблук. З них 3 червоні, 5 жовті, а решта – зелені. Скільки зелених яблук лежить на столі?». Учні об'єднуються по 3-4 чоловіки в групу, яка має розв'язати задачу по діях та здійснити перевірку правильності розв'язку. Таким чином, перша група може підкреслити вираз, який є вирішенням задачі:

а) $29 + (5 - 3)$; б) $29 - (5 - 3)$; **в) $29 - (3 + 5)$**

Інша група повинна знайти правильну відповідь на запитання задачі:

а) 31 яблуко; б) 27 яблук; **в) 21 яблуко.**

Третя група – підкреслити арифметичні дії, які використано для розв'язку задачі:

а) $29 - 8 = 21$ (ябл.); б) $5 - 3 = 2$ (ябл.); в) $29 - 2 = 27$ (ябл.).

Тобто, у цій роботі, кожен учень буде задіяний у вирішенні завдання. Усі зможуть висловити свою думку, співпрацювати з іншими учасниками та приносити свій внесок у колективне розв'язання завдань.

Висновок. Отже, у сучасному світі важливо, щоб учні початкової школи розвивали свої соціальні та когнітивні навички, які допоможуть їм адаптуватися до швидко змінюваних умов життя. Застосування

групової роботи на уроках математики є одним із способів досягнення цієї мети, оскільки вона сприяє не тільки засвоєнню навчального матеріалу, а й формуванню комунікативних, кооперативних та критичних навичок. Робота у групах на уроках математики в умовах Нової української школи передбачає активну участь молодших школярів у освітньому процесі, взаємодію з однокласниками, вирішення різноманітних задач, обговорення отриманих результатів; сприяє розвитку творчого мислення, самостійності, відповідальності та взаємоповаги серед здобувачів початкової освіти. Таким чином, правильно організована групова робота на уроках математики є ефективним засобом навчання та розвитку учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1 Буряк О. О., Кечик О. О. Сучасні методи групової роботи з учнями : наук.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

2 Коберник Г., Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. № 2(4). 2020. С. 59–66.

3 Концепція Нової української школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).

4 Сосинець Т., Чосік Л. Використання групової форми навчальної роботи на уроках математики в початковій школі. *Педагогічний часопис Волині*. № 2(9). 2018. С. 87–93.

НАУМЕНКО Анастасія,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

ПЕТРИК Крістіна,

кандидатка педагогічних наук, доцента кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Останнім часом цифрові інструменти набирають усе більшої популярності серед користувачів мережі інтернет та охоплюють

практично всі галузі навчання та самоосвіти. Варто зазначити, що окрім широкого використання цифрових інструментів в освітній діяльності, у XXI столітті неможливо досягти успіху, не знаючи англійської мови, яка сьогодні є засобом міжнародного спілкування та однією з найважливіших складових сучасної освіти. Тому синергія англійської мови та цифрових інструментів на уроках в початковій школі сприятиме якісному навчанню та успішному становленню особистості молодшого школяра в умовах дистанційної освіти [4].

Проблему використання цифрових інструментів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти досліджували сучасні українські та зарубіжні науковці (Т. Коваль, С. Ніколаєва, Л. Морська, Є. Полат, О. Хомишак, О. Шестопа, Дж. Хаммер, Дж. Сокет, С. Стіл та ін.). Різні аспекти формування методичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкової школи засобами ІКТ більш детально аналізують українські дослідники (О. Бігич, О. Карп'юк, О. Котенко, С. Роман, О. Паршикова, Н. Редько, І. Самойлюкевич та ін.). На їх думку, використання вчителем цифрових інструментів на уроках англійської мови в початковій школі ефективно впливає на сформованість у молодших школярів лексичних навичок, сприяє удосконаленню іншомовної комунікативної компетентності та засвоєнню учнями 1–4 класів лексичного матеріалу в цілому. Тому вбачаємо за необхідне розкрити особливості використання цифрових інструментів у процесі формування іншомовної лексичної компетентності здобувачів початкової освіти в умовах дистанційної освіти.

В межах статті ставимо **за мету** проаналізувати доцільність та ефективність використання цифрових інструментів на уроках англійської мови в початковій школі задля формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів.

Процес формування іншомовної лексичної компетентності учнів початкової школи відбувається завдяки комплексному розвитку знань, умінь та навичок провідних видів мовленнєвої діяльності, до складу яких входять рецепція, продукція, взаємодія та медіація, і які виконуються як в усній, так і письмовій формах.

Визначальними для формування іншомовної лексичної компетентності здобувачів початкової освіти є наступні положення: взаємозалежність мови й мовлення, мислення та мовлення, де всі пізнавальні процеси розглядаються комплексно. Саме тому, вільний доступ до цифрових інструментів дає змогу вчителю розширити поле діяльності, збільшити вибірку педагогічних матеріалів, методів і форм для проведення уроків англійської мови в початковій школі та зробити освітній процес більш цікавим, ефективним та якісним [3].

Пропонуємо більш детально розглянути деякі цифрові інструменти, які варто застосувати на уроках англійської мови в процесі розвитку

лексичної компетентності здобувачів початкової освіти. Наприклад:

1. BBC Learning English – на цьому веб-сайті для оволодіння англійською мовою є безліч безоплатних ресурсів, в тому числі курси різних рівнів, завдання, які допоможуть збільшити словниковий запас, вивчити граматику та попрактикувати аудіювання. Є тематичні блоки для дітей, підлітків і дорослих.

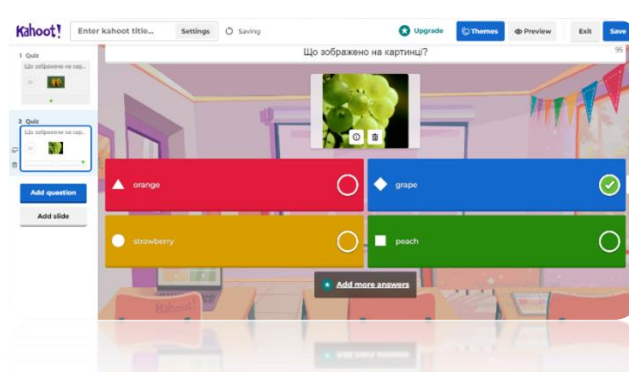
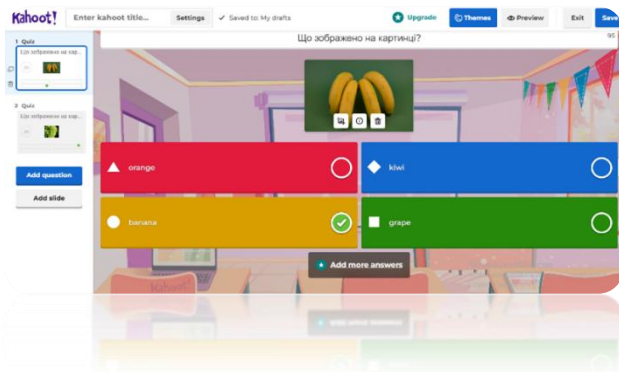
2. Kahoot! – це навчальна платформа, за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевірку знань учнів за допомогою онлайн-тестування.

3. Quizlet – це безкоштовний онлайн-сервіс для створення й застосування флеш-карток та навчальних ігор з різних категорій.

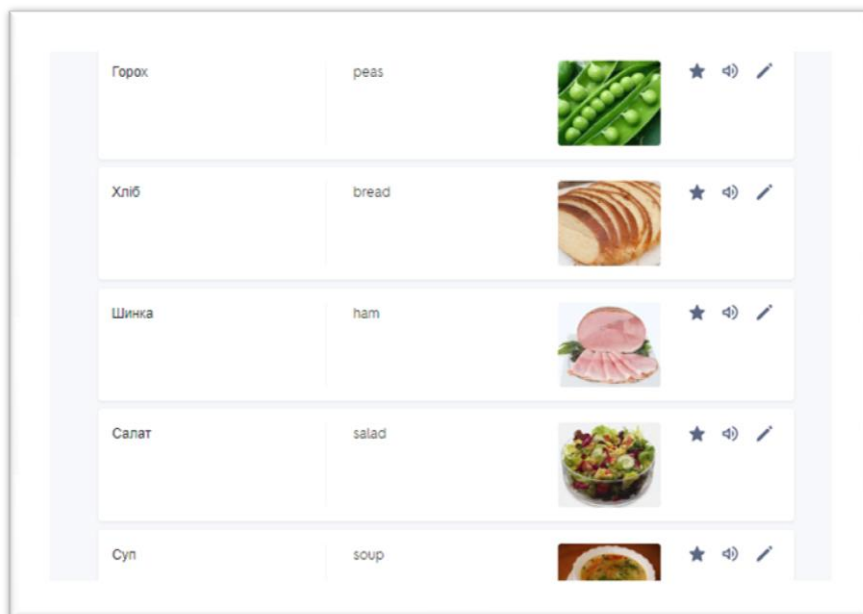
4. Фло-джо – на цьому ресурсі є достатня кількість різних вправ для кожного рівня вивчення мови. Зручність цього веб-сайту в тому, що учні 1–4 класів можуть легко звикнути до умов іспиту або просто потренуватись [2].

Проаналізуємо на прикладі кількох вправ ефективність застосування цифрових інструментів задля формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів на різних етапах уроку англійської мови.

Так, за підручником «Англійська мова» 2 клас (автори Світлана Губарева, Оксана Павліченко, Любов Залюбовська) *UNIT 3. Tasty Food. Lesson 2. WE LIKE FRUIT* етап систематизації та узагальнення засвоєного матеріалу можна організувати за допомогою сервісу Kahoot!:



За підручником «Англійська мова» 2 клас (автори Світлана Губарева, Оксана Павліченко, Любов Залюбовська) *UNIT 3. Tasty Food. Lesson 5. LET'S HAVE DINNER*, на етапі подачі нового матеріалу для формування іншомовної лексичної компетентності здобувачів початкової освіти можна використовувати сервіс Quizlet:



Як бачимо, використання цифрових інструментів на уроках іноземної мови в початковій школі сприяє англійській комунікативній діяльності учнів, заохочує їх до цікавого і жвавого вивчення англійської мови та надає навчально-пізнавальній діяльності пошукового та творчого спрямування.

Отже, використання цифрових інструментів для формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів в умовах дистанційної освіти: полегшує процес навчання, дозволяє вивчити значні за обсягом матеріали за короткий проміжок часу, викликає в учнів зацікавленість до різних тем, допомагає розвивати логіку та критичне мислення, формує здатність виражати свої думки, сприяє удосконаленню інших предметних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Борщовецька В. Д., Ігнатенко В. Д. Основи методики навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посіб. Біла Церква : БНАУ, 2018. 122 с.

2. Петрик К. Ю., Печеневська Д. В. Застосування інтернет-ресурсів у процесі формування іншомовної лексичної компетентності здобувачів початкової освіти. *Problems of the development of modern science. Abstracts of the XXXIV International Scientific and Practical Conference (August 30 – September 02, 2022). Madrid, Spain. 2022. Pp. 228–230. URL : https://isg-konf.com/problems-of-the-development-of-modern-science/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=NEW-EN+UKR-Sbornik_materialov_konferencii_dostupen&utm_content=1135838745* (дата звернення 26.10.2023).

3. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності учнів початкової школи. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2017. 103 с.

4. Хомишак О. Б., Патієвич О. В. Модернізація освітнього процесу з англійської мови у Новій українській школі : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 112 с.

ПАТИКА Вікторія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

МУХІНА Тетяна,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ІГРОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРИ ВИВЧЕННІ ВЕЛИЧИН НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Актуальність. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток учня, його талантів, здібностей, компетентностей, самостійності, творчості, допитливості та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та ін. Зважаючи на це у типових освітніх програмах сформульовано низку очікуваних результатів навчання молодших школярів при вивченні величин, які подано в таких змістових лініях математичної освітньої галузі, як «Числа, дії з числами. Величини» та «Вимірювання величин» [2; 5].

Однак вивчення величин може бути досить складним та малоцікавим для здобувачів початкової освіти. Це пов'язано з тим, що вони мають розвинену уяву та фантазію, а такі абстрактні поняття, як довжина, маса, об'єм, час, для них часто є незрозумілими. Для того, щоб зробити вивчення величин більш цікавим та ефективним, необхідно використовувати ігрові форми та методи навчання, що дозволить зацікавити молодших школярів; сприятиме формуванню в них пізнавальних інтересів та мотивації до навчання; зробить освітній процес більш активним та творчим.

Проблема використання ігрових форм та методів навчання на

уроках математики в початковій школі була в полі зору таких вчених: М. Богдановича, Н. Будної, Т. Гори, О. Жигайло, Л. Коваль, Л. Кочиної, Н. Листопад, Г. Лишенка, Т. Мельничук, О. Онопрієнко, С. Скворцової та ін. Проте ігрові форми та методи вивчення саме величин на уроках математики в початковій школі потребують додаткової уваги.

Мета статті – розкрити особливості використання ігрових форм та методів на уроках математики в початковій школі, які доцільно використати при вивченні величин.

Виклад основного матеріалу. Ігрові форми навчання – це способи організації освітнього процесу на основі гри, яка є природним способом пізнання для молодших школярів, оскільки сприяє підвищенню їх мотивації до навчання, покращенню розуміння абстрактних понять, розвитку пізнавальних інтересів та творчих здібностей. Ігрові форми навчання можна використовувати на всіх етапах уроку: на початку для актуалізації знань і умінь учнів, у основній частині для закріплення і застосування знань, а також у кінці уроку для перевірки знань і умінь [6].

Ігрові методи належать до традиційних і визнаних методів навчання та виховання молодших школярів. Їхня дидактична цінність полягає в тому, що в процесі ігрової діяльності освітня, розвивальна і виховна функції діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість [1].

Деякі вчені рекомендують дотримуватися певних вимог при використанні ігор на уроках математики в початковій школі. Серед яких: ігрове завдання повинно за змістом збігатися з навчальним; математичний зміст гри має відповідати дидактичній меті уроку та бути посильним для кожного молодшого школяра; дидактичний матеріал за способом виготовлення і використання повинен бути простим; правила гри – прості і чітко сформульовані; підсумок гри – чіткий і справедливий [3].

Також ряд науковців виокремлюють таку класифікацію ігор, яку можна використати на уроках математики в початковій школі, зокрема при вивченні величин:

- дидактичні ігри – одні з найпоширеніших методів використання гри в навчанні, що спрямовані на засвоєння певних знань, умінь та навичок. При вивченні величин можна використовувати такі: «Вгадай, що в коробці», «Знайди пару», «Порівняй», «Знайди зайве» тощо;

- сюжетно-рольові ігри – дозволяють молодшим школярам повному подивитися на вивчене, а також розвивають їхні творчі здібності та комунікативні навички. При вивченні величин можна використовувати такі: «Магазин», «Школа», «Подорож» тощо;

• ігри з використанням комп'ютерної техніки – одні з найцікавіших та найефективніших способів використання гри в навчанні, які розвивають логічне та алгоритмічне мислення [1; 6].

Існує велика кількість ігрових форм та методів, які доцільно використовувати саме при вивченні величин на уроках математики в початковій школі. Розглянемо їх більш детально (на прикладі 1-го класу).

Ігри на засвоєння понять довжини, ширини, висоти:

• «Знайди пару». Молодшим школярам пропонується знайти предмети, які мають однакову довжину, ширину, висоту. Для цього можна використовувати відповідні геометричні фігури, предмети з навколишнього середовища або спеціальні набори.

• «Порівняй». Учням пропонується порівняти предмети за довжиною, шириною, висотою. Для цього можна використовувати різні способи порівняння: за допомогою пальців, лінійки, мірної стрічки тощо.

• «Вгадай, що в коробці». Здобувачі початкової освіти по черзі одержують вміст закритих коробок і за допомогою пальців або лінійки визначають їх довжину, ширину, висоту.

Ігри на засвоєння понять маси, об'єму:

• «Вгадай, що важче». Молодші школярі по черзі кладуть на ваги предмети і вгадують, який з них важчий.

• «Вгадай, що в пакеті». Учні по черзі торкаються до предметів у пакеті і вгадують, який з них має більший об'єм.

• «Вгадай, що в коробці». Здобувачі початкової освіти по черзі одержують вміст закритих коробок і за допомогою пальців визначають їх масу, об'єм.

Ігри на формування вмінь вимірювання:

• «Магазин». Учні беруть на себе ролі продавців, покупців, і виконують операції з грошима, вимірюють довжину, масу, об'єм товарів тощо.

• Гра «Подорож». Молодші школярі вирушають у подорож і по дорозі виконують завдання на вимірювання довжини, ширини, висоти, маси, об'єму.

• Гра «Конструктор». Здобувачі початкової освіти будують різні споруди з конструктора і виконують завдання на вимірювання довжини, ширини, висоти, маси, об'єму деталей [4].

Висновок. Отже, ігрові форми та методи навчання є важливими засобами підвищення якості та ефективності навчання математики у початковій школі, зокрема при вивченні величин. Вони створюють умови для активної та творчої діяльності здобувачів початкової освіти, розвивають їх пізнавальні інтереси, комунікативні навички, логічне та абстрактне мислення; сприяють формуванню позитивного ставлення до математики як науки та предмета навчання, а також математичної

компетентності, яка є необхідною для успішного навчання та життя в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Білецька Л. С., Білецький Р. Р. Особливості використання ігрового методу навчання математики в початковій школі. *Педагогічні науки*. Вип. LXXXVII. 2019. С. 45–51.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
3. Листопад Н. П. Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу: метод. реком. Київ: Педагогічна думка, 2020. 72 с.
4. Опалько Т. В. Дидактичні ігри на уроках математики в 1 класі: навч.-метод. посіб. Сарни, 2018. 28 с.
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 та 3–4. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 20.10.2023).
6. Хворостіна Ю. В., Удовиченко О. М., Юрченко А. О. Особливості використання дидактичних ігор на уроках математики. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 19. Т. 3. 2019. С. 141–146.

РОМАНОВА Оксана,

кандидатка психологічних наук,
старша викладачка кафедри теорії та
методик дошкільної і початкової
освіти Хмельницького обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти,

СПІВАК Любов,

докторка психологічних наук,
професорка кафедри психології
Бердянського державного
педагогічного університету

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Всебічний розвиток особистості здобувачів освіти, розпочинаючи з рівня початкової освіти, є важливим завданням закладів повної загальної середньої освіти, як відзначено в Законі України «Про освіту». Тому вивчення питання про розвиток особистості молодших школярів в

умовах зміненої реальності є пріоритетним для сучасної української психологічної науки і педагогічної практики.

Відсутність наукових психологічних досліджень самооцінки молодших школярів в умовах зміненої реальності зумовило визначення мети нашого дослідження: емпірично вивчити гендерні особливості самооцінки молодших школярів у період воєнного стану. Досягненню цієї мети сприяло розкриття сутності поняття «самооцінка» та емпіричне дослідження гендерних особливостей самооцінки молодших школярів у період воєнного стану.

Самооцінка презентує, як раціональне, так і емоційно зафарбоване ставлення особистості до своїх рис, здібностей тощо, виступаючи особистим судженням про власну значущість. Загальна самооцінка особистості інтегрує самооцінки її важливих якостей, здібностей, фізичних характеристик тощо. Самооцінка молодших школярів спочатку розвивається завдяки оцінюванню їх навчальних досягнень учителем, згодом – їх фізичних, емоційних і соціальних характеристик значущими іншими. Крім цього, молодші школярі оцінюють окремі власні вчинки, усвідомлюючи особливості своєї поведінки та риси характеру [1; 2].

Емпіричне дослідження гендерних особливостей самооцінки молодших школярів було проведено офлайн у травні 2023 року на базі закладів повної загальної середньої освіти міста Хмельницького. Контингент досліджуваних склали 36 молодших школярів і 36 молодших школярок віком від 8-ми до 9-ти років. Дослідження проводилося з дотриманням етичних норм.

Емпіричне дослідження передбачало застосування опитувальника для визначення рівня загальної самооцінки [2, С.147-149]. Досліджуваним пропонувалося вибрати один варіант відповіді («так», «ні» чи «не знаю») для кожного твердження. За ключем було опрацьовано результати і визначено рівні загальної самооцінки – адекватну, занижену чи завищену.

Одержані емпіричні результати щодо рівнів загальної самооцінки досліджуваних презентовано на рис. 1.

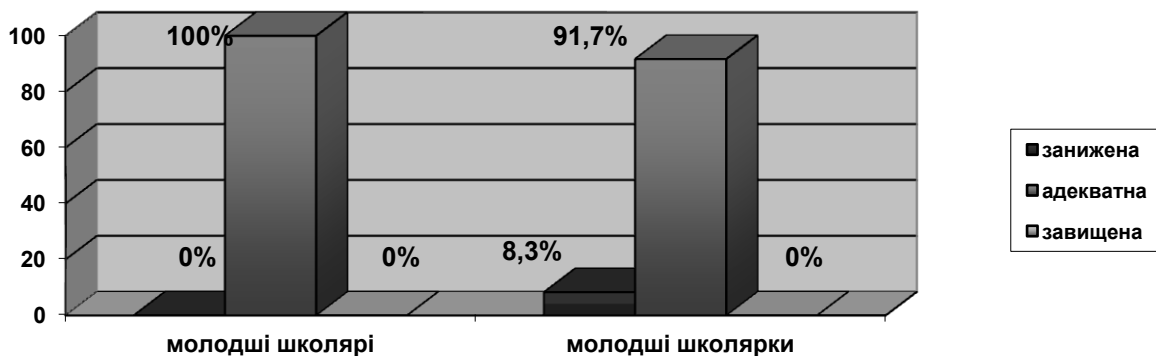


Рис. 1. Рівні загальної самооцінки молодших школярів і школярок

З рис. 1 помітно, що в багатьох досліджуваних (100 % молодших школярів і 91,3 % молодших школярок) встановлено адекватну самооцінку. Вони впевнені у собі та досягненні успішного результату в різних видах діяльності, зокрема й у навчанні. На їхню думку, вони майже такі ж розумні й кмітливі, як їхні однокласники. В них переважає гарний настрій.

Занижену самооцінку виявлено в 8,3 % молодших школярок. Вони вважають, що навчаються значно гірше, порівняно зі своїми однокласниками. Їм здається, що інші (вчителі, однокласники) думають про них не дуже добре. На їхню думку, інші люди є кращими за них. В них часто поганий настрій. Вони не думають, що постійно потрібні кому-небудь. Завищеної самооцінки в досліджуваних не помічено.

Загалом доцільно відзначити відсутність завищеної самооцінки в усіх досліджуваних, занижену самооцінку лише в невеликій кількості молодших школярок та недиференційований характер самооцінки у багатьох молодших школярів і всіх молодших школярів.

Натомість у довоєнний час, за допомогою цього ж опитувальника було визначено диференційовану загальну самооцінку в молодших школярів і молодших школярок віком 8-9 рр. Зокрема в більшості молодших школярів (78,6 %) і молодших школярок (85,4 %), було виявлено адекватну самооцінку. В решти молодших школярів і молодших школярок – завищену (10,7 % і 5,3 %) та занижену (10,7 % і 9,3 %) самооцінку, відповідно [1].

Перспективним для подальших наукових пошуків вважаємо емпіричне вивчення соціальних і психологічних чинників розвитку самооцінки молодших школярів в умовах зміненої реальності.

Список використаних джерел

1. Романова О. В. Гендерні особливості становлення «Я-концепції» молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07/ Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2012. 22 с.

2. Співак Л. М. Діагностика і корекція «Я-концепції» молодших школярів з низьким рівнем навчальних досягнень : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2011. 224 с.

РЕХЛЕЦЬКА Діана,

здобувачка другого (магістерського) рівня Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,

БОНДАР Юлія,

докторка філософії (PhD), старша викладачка Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Актуальність проблеми дослідження. З впровадженням реформи Нової української школи та оприлюдненням оновленого Державного стандарту початкової освіти постає необхідність в удосконаленні традиційної моделі навчання, шляхом використання інноваційних педагогічних технологій, сучасних підходів та методів, що стане запорукою успішного навчання здобувачів початкової освіти. Вважаємо, що застосування саме інтерактивних методів навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» значно покращить спосіб подачі навчального матеріалу і сприятиме результативному засвоєнню його молодшими школярами, розширюватиме зміст освітнього процесу, підвищуватиме мотивацію до навчання та створюватиме умови для більш тісного партнерства між учителем та учнем.

Проблема впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес початкової школи розглядається в працях багатьох науковців, зокрема: Н. Бібик, Л. Зазнобіної, І. Підласого, О. Савченко, О. Пометун та інших. Особливості впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках «Я досліджую світ» висвітлено в наукових роботах Н. Андрук, І. Андрусенко, І. Баландіної, Н. Будної, К. Василенко, Т. Гільберга, І. Грущинської, С. Тарнавської, Р. Шияна та інших.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Упровадження інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» в початковій школі сприяє ефективній реалізації основної мети початкової школи – особистісному розвитку молодших школярів, що базується на створенні цілісного уявлення про світ через усвідомлення різних аспектів

соціального досвіду, який включає в себе комплекс інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації у різних сферах життя та соціальну практику, аспекти безпеки в повсякденному житті, а також навички дослідницької поведінки, що характеризують здатність учнів розв'язувати конкретні практичні завдання.

Сутність інтерактивного навчання полягає в постійній та активній взаємодії учнів один з одним та із вчителем, у ході чого відбувається колективне та групове навчання у співпраці, де всі учасники є рівноправними партнерами. Інтерактивні технології охоплюють організацію засвоєння знань та розвитку вмінь і навичок, за допомогою спеціально структурованих навчально-пізнавальних дій, які активно включають учнів у взаємодію між собою і сприяють побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату [3, с. 53].

Освітній процес уроків «Я досліджую світ», із використанням інтерактивних методів навчання, організовується таким чином, щоб всі учні були залучені до процесу пізнання, мали можливість розмірковувати та рефлексувати над заданою проблемою. Спільна діяльність учнів у процесі засвоєння навчального матеріалу передбачає формулювання власних висновків, обмін знаннями, ідеями та методами діяльності.

Аналіз науково-методичних джерел підтверджує, що задля досягнення ефективності проведення уроків «Я досліджую світ» доцільно використовувати такі інтерактивні технології навчання, як:

- інтерактивні технології спільного навчання, включаючи роботу учнів в парах («Один-вдвох-всі разом», «Обмін думками», «Один проти одного»), роботу учнів у групах по троє (з використанням методу «Карусель»), групові методи, такі як «Синтез думок», «Акваріум», «Коло ідей»;

- інтерактивні технології колективного навчання: «Ажурна пилка», «Мозаїка», «Джиг-соу», «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Дерево рішень», «Кожен вчить кожного», «Аналіз проблемних ситуацій» та інші;

- технології ситуативного моделювання, які охоплюють інтерактивні методи, такі як імітаційні ігри, сюжетно-рольові ігри, громадські та судові слухання, розігрування ситуацій за ролями, драматизація та інсценізація, огляд та обговорення сюжетних картин або демонстрацій тощо;

- інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань: дебати, дискусії, метод «ПРЕС», «Займи позицію», «Неперервна шкала думок», «Континуум» тощо [2, с. 748].

На наше переконання, сучасні уроки «Я досліджую світ» із використанням інтерактивних методів навчання навчають молодших

школярів критично мислити, приймати рішення, досягати компромісу, розв'язувати проблеми, спілкуватися, ставити запитання, представляти різні позиції; заохочують до співпраці; створюють ситуації, в яких учні безпосередньо визначають і розв'язують конкретні проблеми.

Застосування інтерактивних технологій та методів навчання висуває певні вимоги до структури сучасного уроку «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи. Етапами інтерактивного уроку є: мотивація до навчально-пізнавальної діяльності; оголошення та представлення теми, очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа (центральна частина заняття); підбиття підсумків (рефлексія); оцінювання результатів уроку.

Мотивація сприяє виникненню в учнів інтересу до предмета та теми уроку, допомагає налаштувати їх на ефективний процес пізнання, стимулює особистий інтерес, а також психологічно готує молодших школярів до сприйняття змісту уроку [1, с. 229]. З інтерактивних вправ та методів, на етапі мотивації, доцільно використовувати: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Вилучи зайве», «Роз'єднай слова», «Кригола м», «Банани», «М ікрофон», «Задом наперед», «Скринька скарг» тощо.

Макроетап інтерактивного уроку «Я досліджую світ» – оголошення теми та очікуваних навчальних результатів – сприяє розумінню учнями суті своєї активності. На цьому етапі уроку, на нашу думку, доречно застосовувати такі інтерактивні вправи: «Передбачення», «Дешифрувальнік», «Морський бі й», «Загадкові будиночки», «Мі крофон».

Метою етапу актуалізації знань та надання необхідної інформації є забезпечення учнів достатньою кількістю інформації задля виконання практичних завдань. Під час повідомлення необхідної інформації вважаємо, що доречними будуть такі і нтерактивні вправи: «М ікрофон», «Мозковий штурм», «Мозко ва атака», «Карусель», «П'ять слів – три слова», «Гронування», «Куб ування», «Системний оператор», «Ді аграма Венна», «Морський б і й».

Мета основної, центральної, частини інтерактивного уроку «Я досліджую світ» полягає в практичному засвоєнні навчального матеріалу та досягненні поставленої мети уроку. Серед ключових і нтерактивних вправ, на наше переконання, доцільними є: «Займи позицію», метод «Прес», «Акваріум», «Система позначок «Допомога»», «Ажурна пилка», «Читання з передбаченнями», «Пошуки людського скарбу», «Пі шохідний тур», «Добре – погане», «Навчаючи – вчуся».

Рефлексія навчальної діяльності має на меті виявлення й усвідомлення основних компонентів цієї діяльності: її змісту, типу, способів, проблем, шляхів їх розв'язання, отриманих результатів тощо [5, с. 129]. На етапі рефлексії варто використовувати такі інтерактивні

вправи: «Незакінчені речення», «Інтерв'ю», «Від А до Я», «Рюкзак», «Асоціативний куш», «Обери позицію», метод «Прес», «Дерево рішень» тощо.

Планування та організація уроків «Я досліджую світ» з використанням інтерактивних методів навчання передбачає продуманість кожного етапу уроку, адекватний вибір методів та прийомів, способів діяльності учнів, створення відповідної психологічної атмосфери в класі та врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Також важливими аспектами є поділ класу на групи, врахування особистих якостей та лідерських умінь учнів, використання інформаційних та методичних матеріалів, візуальних допоміжних засобів для кращого засвоєння матеріалу [4, с. 87].

Висновки. Таким чином, інтерактивні методи навчання є ефективними в освітньому процесі інтегрованого курсу «Я досліджую світ», адже дають змогу в активній, ігровій формі, за мінімальну кількість часу, засвоїти великий обсяг навчального матеріалу. Їх впровадження вимагає дотримання певних педагогічних умов: продуманості кожного етапу уроку та вибору відповідної інтерактивної технології; поступового підвищення рівня складності інтерактивних методів; створення сприятливого психологічного клімату на уроці, де сприймається будь-яка точка зору; врахування вікових особливостей учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти*. Бердянськ, 2019. С. 229–233.
2. Борзик О. Б., Прасол А. В. Реалізація інтерактивного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Сучасні дослідження у світі науки*. 2022. № 11. С. 748–755.
3. Войтенко О. Використання інтерактивних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початкових класах Нової української школи. *Інноваційні технології в освіті*. 2021. № 6. С. 53–56.
4. Грошовенко О. П., Жовнич О. В., Коваль Т. Використання технології проблемного навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців*. 2022. № 63. С. 87–94.
5. Стахова І. Особливості використання інноваційних освітніх технологій у процесі формування природничої компетентності майбутніх учителів в початкових класах. *Педагогічний пошук: збірник наукових праць студентів і молодих вчених*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. С. 129–136.

САПРАНКОВА Катерина,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,
ЛЕСИК Анжеліка,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ЗМІНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сучасне українське суспільство у наш час зазнало кардинальних змін у політичному та соціальному аспектах, що зумовило значні перетворення у свідомості українського народу. Воєнний стан, розпочатий у лютому 2022 року, до сих пір має сильний вплив на психічний стан громадян, а особливо такої вразливої її категорії, як молодші школярі. Проблема розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є найактуальнішою та найскладнішою у педагогічній та психологічній науках, адже відомо, що емоційний інтелект є підґрунтям для формування гармонійно розвиненої особистості, яка здатна до самостійної життєдіяльності у сучасному суспільстві. Особливо це набуває актуальності сьогодні, адже проблема гармонійного розвитку особистості школярів є пріоритетним завданням, що стоїть перед сучасними закладами загальної середньої освіти. Одночасно зазначена нами проблема є значущою для сучасної системи освіти, тому що вона створює фундамент для психічного, морального та духовного розвитку здобувачів.

Питанням особливостей розвитку емоційного інтелекту молодших школярів займались більшість вітчизняних науковців серед яких: Л. Журавльова, Н. Зобенько, Н. Коваль, Н. Коврига, Т. Котик, А. Лесик, О. Мельник, Е. Носенко, Л. Чемоніна, М. Шпак, Р. Шпіца та інші.

Згідно дослідження професорки Т. Котик, на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів впливають біологічний та соціальний чинники. Професорка переконує, що емоції виникають під впливом фізіологічних процесів особистості, а саме – вроджених задатків типу нервової системи. Логічним є припущення, що на формування емоційного інтелекту дитини впливає якість емоційної сфери її матері, адже від самого народження вона безпосередньо з нею контактує. Відтак було визначено, що емоційний інтелект дитини виховується та

розвивається завдяки найближчому оточенню, а вплив соціальних чинників формує у неї емоційну чутливість. Разом з тим, необхідні для адаптації та соціалізації особистості навички та емоційну компетентність дитина набуває лише завдяки впливу на неї навколишнього середовища, а значущими суб'єктами емоційного впливу, таким чином, для дитини є батьки [2, с. 49–50].

Ми погоджуємося з думками Н. Зобенько, що у молодшому шкільному віці не тільки родина, але і освітній заклад є найближчим середовищем оточення для дитини, оскільки він закладає основи самоорієнтації, самосприйняття, самоактуалізації та самооцінювання, що впливає на встановлення саморегуляції та самоконтролю особистості, надає дитині мотивацію, впевненість та будує міжособистісні стосунки з іншими. Беззаперечно, емоційна взаємодія із соціальним оточенням допомагає пізнавати зовнішній світ, впізнавати безпечно та небезпечно для особистості середовище, детермінанти прояву певних явищ та подій. У цьому віці емоційні прояви дитини стають глибшими, раціональнішими, тривалішими, набувають особистого сенсу. Шкільне середовище продукує встановлення зв'язків з однолітками та педагогічними працівниками, а тому у дітей розвиваються такі почуття як емпатія та самолюбство [1, с. 103–105].

Аналіз багатьох теоретичних досліджень у питанні особливостей розвитку емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку дав змогу виокремити й інші особливості особистості дитини цього вікового періоду, а саме:

1. *Цікавість*. Відомо, що цікавість є детермінантою прояву пізнавальної спрямованості дитини, адже на цьому етапі вона пов'язана безпосередньо не зі змістом діяльності, а з емоційною реакцією на новизну певної ситуації або подразників з якими стикається молодший школяр у процесі активної взаємодії з суб'єктами та об'єктами навколишнього середовища. Цікавість є проявом дослідницького рефлексу молодшого школяра, що також є його психофізіологічною особливістю.

2. *Допитливість*. Допитливість є основою, фундаментом цікавості, тобто, прагнення дитини вийти за межі побаченого. Допитливість характеризується передусім прагненням до пізнання глибинних зв'язків і відношень, вона виявляється у формі інтересу до усього, з чим дитині доводиться стикатися. Елементарний інтерес, що характеризувався лише поверхневим пізнанням тих чи інших явищ, таким чином, перетворюється у потребу глибинного пізнання того що вивчається та встановлення причинно-наслідкових зв'язків, виявлення закономірностей.

3. *Регуляція поведінки*. Головним новоутворенням в особистості молодшого школяра є новий рівень розвитку довільної регуляції власної

поведінки, рефлексія індивідуальних вчинків та реакцій, формування пізнавального ставлення до навколишнього середовища, орієнтація на однолітків. У цьому віці відбувається закладання основ формування саморегуляції поведінки, становлення адекватної самооцінки, критичності у ставленні до себе та оточуючих, засвоєння соціальних норм, навичок спілкування з однолітками, встановлення міжособистісних відносин [3; 4; 5; 6; 7].

Отже, можна стверджувати, сучасні події в Україні мають свій відбиток на розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Відомо, що цей віковий період характеризується відповідними особливостями як у психологічному, так і фізіологічному аспектах особистості дитини. Багато дослідників сходиться у думці, що розвиток емоційного інтелекту дитини молодшого шкільного віку матиме значний позитивний вплив на його індивідуальність у різних сферах. Відповідно до розвитку емоційної сфери логічним буде твердження, що у молодших школярів підвищиться і соціальна адаптація, сформується здорові міжособистісні стосунки з оточуючими, розвиватимуться навички саморегуляції.

Список використаних джерел

1. Зобенько Н. А. Психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту учнів в освітньому процесі сучасної початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 2 (209). С. 99–107.
2. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с.
3. Лесик А. Формування творчого самовираження молодших школярів за допомогою артпедагогічних технологій. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Бердянськ, 25–26.11.2021). Бердянськ, 2021. С. 342–345.
4. Лесик А. С., Чемоніна Л. В. Арт-педагогічні технології як засіб формування творчого самовираження учнів початкової школи у процесі позашкільної освіти. *Молодь і ринок*: науково-педагогічний журнал. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021. № 1 (187). С. 114–119.
5. Лесик А. С., Сапранкова К. В. Психолого-педагогічне обґрунтування розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у системі Нової Української школи. *Global and regional aspects of sustainable development* : матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. (Копенгаген, 6–8.10.2023). Копенгаген, 2023. С. 98–101.
6. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73. С. 128–133.

7. Шпіца Р. І., Коваль Н. О. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 11. С. 197–200.

СОКОЛЕНКО Анастасія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

ПЕТРИК Крістіна,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Зростання ролі мобільних технологій в сучасному суспільстві неодмінно відкриває нові перспективи для оптимізації освітнього процесу. Особливо важливо розглянути їх вплив на комунікативний розвиток учнів початкової освіти, зокрема на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Так, в умовах сьогодення навички ефективної комунікації, встановлення контакту зі співрозмовником стають ключовими у формуванні мовленнєвої компетентності, яка, в свою чергу, сприяє успішній соціалізації особистості молодшого школяра та розширенню діапазону життєвих можливостей.

Пріоритетом сучасної мовної освіти, що гарантує її високу якість, стає навчання, орієнтоване на формування у школярів комунікативних умінь: уміння спілкуватися, слухати і чути партнера, співпрацювати, вільно, чітко і зрозуміло висловлювати свою точку зору, відстоювати власну позицію, аргументовано переконувати інших, бути толерантним до різних думок [4]. Висвітлення питання щодо формування комунікативно-мовленнєвої компетентності ґрунтується на теоретичних дослідженнях таких вчених, як М. Вашуленко, Ю. Вторнікова, С. Дубовик, М. Оліяр, М. Пентилюк, О. Пошетун, Л. Пироженко, О. Савченко та ін. Мобільні технології відіграють ключову роль у комунікативному розвитку здобувачів початкової освіти, привносячи інновації та покращення в освітній процес. Проте питання щодо використання мобільних технологій в освітньому процесі початкової школи задля формування та розвитку комунікативної

компетентності молодших школярів потребують додаткових досліджень.

Метою статті є аналіз впливу мобільних технологій на комунікативний розвиток здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Мовно-літературна освітня галузь у початковій школі є важливою складовою у загальному змісті освіти, оскільки вона виступає не лише окремим навчальним предметом, а й важливим підґрунтям для опанування інших дисциплін. Метою уроків української мови та читання в початковій школі є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [2]. Це означає, що здобувачі початкової освіти повинні вміти використовувати мову для ефективного спілкування, взаємодії з іншими, працювати у групах і колективі, сприяючи таким чином розвитку суспільства. Особливо результативними в контексті окресленого питання є уроки з залученням мобільних технологій, які сприяють соціалізації дітей, формуванню комунікативної компетентності, вмінню працювати в команді, використовуючи при цьому різні види мовленнєвої діяльності.

Мобільне навчання – це нова технологія в освіті, яка базується на активному використанні сучасних мобільних засобів. Використання мобільних технологій тісно пов'язано з навчальною мобільністю, адже учні мають можливість брати участь в освітньому процесі у будь-якому місці або виконувати різні завдання без орієнтації на час. Можливість цікаво навчатися будь-де і в будь-яких умовах підтримує загальну тенденцію інтенсифікації життя в інформаційному суспільстві [1].

Активне застосування мобільних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі забезпечить умови для: відпрацювання навичок добору необхідної інформації; встановлення мережевої взаємодії; обміну інформацією в режимі реального часу, що робить учнів більш обізнаними з цифровим середовищем та розвиває навички, необхідні в сучасному світі; оформлення особистих робіт учнів з використанням сучасної комп'ютерної техніки; обміну думками і досвідом із однокласниками.

Сучасний світ пропонує широкий вибір мобільних додатків, програм, платформ і застосунків, які сприяють більш захопливому та спрощеному способу навчання. Серед них можна виділити різноманітні веб-квести, платформу Kahoot!, Learning Apps, Wooclap, Google Forms та ін. Також активно використовуються такі мобільні додатки як «Вчимо і

граємо. Українська мова – словник і ігри», «Український правопис», «Правила української мови», «Мова – ДНК нації», «Український словник», тренажер з правопису української мови та ін., які зорієнтовані на стимулювання мовленнєвої активності молодших школярів, навчання та розвиток комунікативних здібностей учнів. За допомогою ігрових, інтерактивних мобільних додатків та ресурсів вчитель має змогу створити індивідуальний навчальний шлях для молодшого школяра, враховуючи потреби кожного [3].

Мобільні технології дозволяють використовувати ігри, вправи та завдання, спрямовані на розвиток мовлення молодших школярів, їх грамотності та вміння аналізувати текст, а використання зображень, аудіо та відео поліпшує сприйняття та розуміння мови та літературних творів. Окрім того, освітній процес в початковій школі, організований із залученням мобільних технологій, надає можливість моніторингу навчання в реальному часі, навіть за умови дистанційного та онлайн-навчання, що є надзвичайно актуальним в умовах зміненої реальності. Це дозволяє розглядати його не лише як засіб навчання, а й як інструмент спільної роботи, спрямований на підвищення якості навчання, адже унікальними властивостями такого навчання є можливість одночасно взаємодіяти як з одним учнем, так і з усім класом; можливість динамічно генерувати навчальний матеріал залежно від місцезнаходження учня, контексту навчання та способу використання мобільних пристроїв.

Отже, застосування мобільних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі виступає ефективним засобом комунікативного розвитку здобувача початкової освіти, підвищує мотивацію до навчання, розвиває їх творчу активність та викликає зацікавленість, молодші школярі стають активними учасниками освітнього процесу. Впровадження мобільних технологій в освітній процес початкової школи дозволяє зробити уроки української мови та читання сучасними, захоплюючими, візуальними, динамічними та насиченими інформацією.

Список використаних джерел

1. Горбатюк Р. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. №27. С. 31–34. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_10 (дата звернення: 17.10.2023).

2. Державний стандарт початкової освіти. *Нова українська школа*. URL : <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 28.10.2023).

3. Патрушева І. А., Гера О. М., Діденко Н. В., Павлюк Л. А., Сафроненко О. Л. Мобільні технології в школі: посіб. для вчителів. К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. 175 с.

4. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : метод. посіб. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 88 с. URL : <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/posibnyk-ponomarova.pdf> (дата звернення: 28.10.2023).

СОМОВА Анастасія,

аспірантка, старша викладачка
Національного університету
«Запорізька політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ ВІБРОМАСАЖЕРА Z-VIBE У ЛОГОПЕДИЧНОМУ МАСАЖІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У вирішенні завдань логопедичної корекції порушень мовлення у дітей, важливе місце відводиться логопедичному масажу. Ця методика є не лише ефективною, але й стратегічно важливою у вдосконаленні мовленнєвих навичок. Логопед, здійснюючи спрямовані масажні впливи, фокусується на м'язовій системі обличчя та ротової порожнини. Це спрямовано на досягнення кількох ключових цілей, таких як нормалізація м'язового тону, розвиток правильної артикуляції та поліпшення функціонального стану м'язів, відповідальних за процес мовлення [1].

У сучасному світі традиційні методи логопедичного масажу виявляються недостатніми, оскільки механізми мовленнєвих порушень зазнають змін, особливо у випадках складних комбінованих порушень мовлення. Це створює необхідність у впровадженні нових методик, які сприятимуть не лише збільшенню ефективності логопедичного масажу, але й забезпечують комплексний вплив на розвиток дитини.

Однією із сучасних інновацій є використання вібромасажера Z-Vibe. Цей пристрій дозволяє проводити точкові масажні впливи на конкретні м'язові групи. Збуджуючи або розслаблюючи індивідуальні точки, вібромасажер Z-Vibe використовує змінний накінецьник, на який одягаються спеціальні насадки, та корпус з кнопкою для управління. Цей пристрій дозволяє використовувати вібромасаж для різних цілей, включаючи логопедичний масаж.

Однією з основних особливостей використання вібромасажера є те, що він може допомогти нормалізувати м'язовий тонус обличчя та ротової порожнини, що є частою проблемою у дітей з порушеннями мовлення. Вібрація, що створюється вібромасажером, може допомогти із засвоєнням схеми тіла та сенсорною інтеграцією. З використанням різних насадок можна стимулювати різні рецептори на слизовій оболонці ротової порожнини та зміцнювати вміння розрізняти різні

текстури та смаки.

Варто відзначити, що використання вібромасажера Z-Vibe може позитивно вплинути на фонематичний слух дітей з порушеннями мовлення. Вібрації, що виникають при контакті з м'язами та тканинами, збільшують чутливість аудиторної системи та допомагають розрізняти звуки та звукові ряди.

Використання вібромасажера Z-Vibe виявляється перспективним методом в логопедичній практиці. Цей пристрій дозволяє здійснювати точкові масажні впливи на конкретні м'язові групи обличчя та ротової порожнини. Розглянемо ключові аспекти використання Z-Vibe для роботи з дітьми:

- Оральна стимуляція: вібромасажер активно використовується для стимуляції оральної чутливості та розвитку м'язів ротової порожнини.
- Рухомість губ: ефективно використання Z-Vibe для тренування рухомості губ, сприяючи поліпшенню артикуляційних навичок.
- Харчування: через вібрацію вібромасажера відбувається поліпшення прийому їжі та розвитку оральних навичок, пов'язаних із харчуванням.
- Артикуляція та рух язика: використання вібромасажера для тренування рухів язика та роботи над артикуляцією.

Отже, використання вібромасажера Z-Vibe у логопедичному масажі дітей з порушеннями мовлення є ефективною та перспективною методикою, яка допомагає вирішувати різноманітні проблеми у сфері мовленнєвого розвитку. Застосування даного методу вимагає від спеціаліста певної кваліфікації та досвіду роботи з вібромасажером. Варто також звернути увагу на необхідність індивідуального підходу до кожної дитини та її особливостей мовленнєвого розвитку.

Список використаних джерел

1. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Х. : Основа, 2013. 239 с. (Серія «Професійний довідник»).

СОМОВА Анастасія,
аспірантка, старша викладачка
Національного університету
«Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГАРНІТУРИ FORBRAIN ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОГО НЕДОРОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДРУГОГО РОКУ ПЕРШОГО ЦИКЛУ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Феномен фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення стає актуальною та поширеною проблемою серед дітей, які завершують другий рік першого циклу навчання. Виявлення цього порушення у ранньому віці може суттєво впливати на формування ключових компетентностей та наскрізних умінь, визначених Державним стандартом початкової освіти в рамках концепції «Нова українська школа».

Завданнями сучасної освіти є не лише передача знань, але й створення оптимальних умов для розвитку кожної дитини, в залежності від її індивідуальних особливостей. Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення може призвести до значних труднощів у процесі навчання та виховання дітей, що знижує рівень комунікативних здібностей та може призвести до соціальної ізоляції дитини.

У сучасній освіті використання інноваційних технологій стає невід'ємною частиною роботи педагогів, спрямованою на подолання мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. Однією з таких передових технологій є гарнітура, що використовує кісткову провідність для передачі звуків - гарнітура Forbrain.

Ця інноваційна гарнітура змінює традиційний підхід до корекції мовленнєвих порушень, використовуючи технологію кісткової провідності. Коли дитина вимовляє слова в мікрофон, Forbrain перетворює її голос, передаючи його через кістки черепа та подавляючи зовнішні шуми. Результат - звукова інформація повертається до дитини через навушники, сприяючи кращому сприйняттю власного голосу та поліпшенню мовленнєвих навичок [1].

Такий метод не лише розвиває ефективний спосіб вивчення мови, але і робить його більш доступним для дітей, які можуть стикається з труднощами у вивченні через традиційні методи. Застосування гарнітури Forbrain в освіті відкриває нові перспективи для індивідуального підходу до корекції мовленнєвих порушень, забезпечуючи ефективне навчання та поліпшення якості мовленнєвого процесу у дітей.

При використанні гарнітури Forbrain для корекції фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дітей другого року першого циклу навчання важливо враховувати декілька ключових моментів. Рекомендується проводити заняття тричі на тиждень протягом 20-30 хвилин для систематичного вдосконалення фонематичних процесів, які є плацдармом для читання, письма, математики. Налаштування гарнітури на індивідуальний рівень звукового сприйняття дитини допомагає досягти максимальної ефективності. Гарнітура повинна розглядатися як додатковий інструмент у комплексі з іншими методиками корекції, а вибір правильної програми вправ та коректне налаштування гучності і частоти є важливими аспектами для досягнення оптимальних результатів. Такий комплексний підхід забезпечує ефективне використання гарнітури Forbrain на заняттях, як у групових, так і індивідуальних форматах, покращуючи якість мовленнєвого процесу у дітей [2].

Отже, гарнітура Forbrain виявляється ефективним інструментом для корекції фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дітей другого року першого циклу навчання. Вона не лише полегшує процес навчання та соціалізації, але й сприяє покращенню мовленнєвих навичок. Для досягнення максимального результату, важливо уважно підбирати програму вправ, регулярно проводити заняття та використовувати гарнітуру в комплексі з іншими методиками корекції мовленнєвих порушень. Такий інтегрований підхід дозволяє максимізувати позитивний вплив гарнітури Forbrain на розвиток мовлення та вирішення проблем фонетико-фонематичного недорозвитку у дітей.

Список використаних джерел

1. Рібцун Ю.В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навч.-метод. посіб. Львів: Світ, 2020. 264 с.
2. Шеремет М.К. Хрестоматія з логопедії: навч. посіб. Київ: Видавництво «Книга-плюс», 2019. 496 с.

УДОВЕНКО Анна,

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,

НЕСТЕРЕНКО Марина,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНИХ ІГРОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасні інформаційні технології суттєво впливають на умови нашого життя. Здобувачі початкової освіти легко опановують нові гаджети, ігри та соціальні мережі. У кожного є смартфон, ноутбук чи планшет, тому цілком логічно й актуальною ініціативою стало їх використання разом із традиційними засобами навчання почали.

В Україні застосування електронних освітніх ігрових ресурсів набуло значного поширення під час пандемії COVID-19. Потреба в проведенні уроків в умовах дистанційного навчання без втрати ефективності змусила вчителів активно вивчати досвід інших країн, підвищувати свій рівень інформаційно-комунікаційної компетентності. На той час вже були добре відомі такі онлайн сервіси, як LearningApps, Smart Kids, Wordwall, Kahoot та ін.

Електронні освітні ігрові ресурси є надзвичайно важливими в початковій школі. Вони значно скорочують і полегшують підготовку вчителя до уроку, забезпечують швидке та міцне сприймання навчального матеріалу молодшими школярами. Питання їх використання в освітньому процесі вивчають В. Коноваленко, О. Копосова, Т. Носенко, О. Пінчук, Т. Черкашина, І. Шаповалова та ін.

Досліджуючи вплив віртуальної реальності на психічні процеси дітей молодшого шкільного віку, В. Пахомова звертає увагу на причини привабливості комп'ютерних ігор для здобувачів освіти, зокрема яскравість, кольоровість зображення, динамічність дій. Це пов'язано з домінуванням візуального типу сприймання в цьому віці. Застосування ж електронних освітніх ігрових ресурсів на уроках має значний позитивний вплив у навчанні, сприяє активізації творчого потенціалу та розвитку пізнавальних процесів [3].

На думку Н. Ларіонової, використання електронних освітніх ігрових ресурсів на уроках у початковій школі може забезпечувати вирішення деяких важливих завдань: розвиток у здобувачів освіти навичок аналізувати судження і будувати правильні форми висновків завдяки роботі над логічними вправами; активізація здібностей до малювання та художньої творчості; опанування учнями інформаційно-комунікаційних технологій як засобу самовираження, особистої самореалізації; формування конструктивних і дослідницьких умінь з використанням сучасних технологій [2].

Для того, щоб діти були активними, дистанційні уроки математики мають містити в своїй структурі адаптовані ігри та інтерактивні завдання, матеріал слід максимально візуалізувати для кращого засвоєння. Більшість найкращих електронних освітніх ігрових ресурсів є англійськими. Але це не так важко для вчителя, як здається на перший погляд.

Маловідомими, однак дуже змістовними в методичному плані є наступні онлайн ресурси:

1) SWeebies. Всі теми подані в ігровій формі: цікаві та різноманітні ігри, веселі тести, яскраві відео. Окрім математики, за його допомогою можна вивчати англійську мову, географію, самообслуговування, основи здоров'я тощо.

2) Adapted Mind – математика й англійська мова для дітей молодшого шкільного віку. Головні герої – мама та донька монстри, вони пропонують цікаві, динамічні та приємно оформлені візуально арифметичні вправи. Сервіс є безкоштовним протягом місяця [3].

За допомогою електронного ігрового ресурсу Wordwall можна урізноманітнити будь-який урок математики, використовуючи готові завдання чи створюючи їх самостійно (Рис. 1).

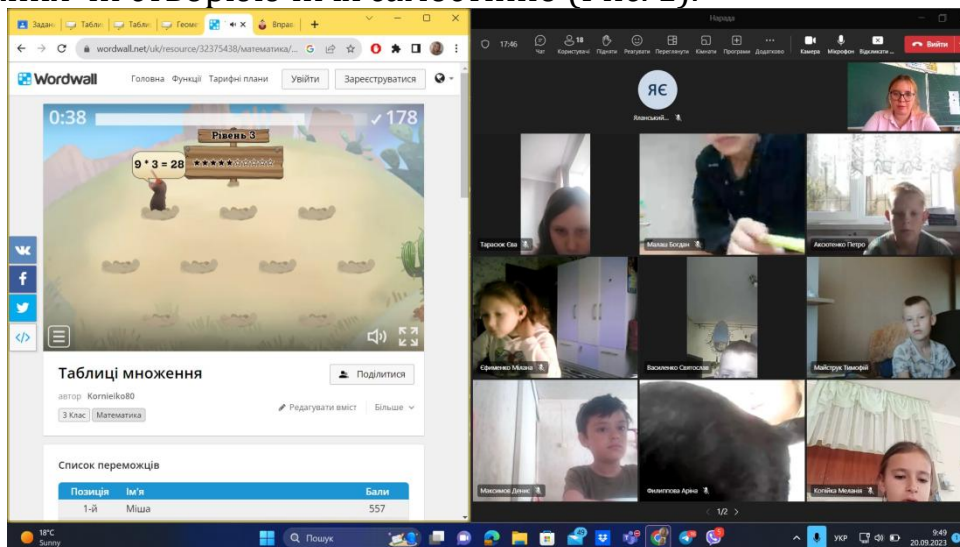


Рис. 1. Урок з математики із використанням онлайн сервісу Wordwall

Аналізуючи досвід вчителів початкових класів можна зробити висновок, що електронні освітні ігрові ресурси на уроках математики дали змогу зробити дистанційне навчання більш цікавим і результативним. Уміння здобувачів початкової освіти формуються на достатньому рівні, навчальний матеріал засвоюється якісніше, навіть запам'ятати таблицю множення дітям набагато легше саме в ігровому форматі.

Список використаних джерел

1. Аман І.С., Литвиненко О.В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі: метод. посіб. Вип. 3. Кропивницький: КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2018. 76 с. <https://znayshov.com/FR/5041/87.pdf>

2. Ларіонова Н. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи: наук.-метод. посіб. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.

3. Пахомова В. Вплив віртуальної реальності на формування образу «Я» молодших школярів – активних користувачів комп'ютерних ігр. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. Vol. III. Is. 24. P. 48.

ХОМИН Олеся,

студентка факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка,

ШУКАТКА Оксана,

докторка педагогічних наук, професорка Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВПЛИВ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Війна - це подія, яка завжди супроводжується негараздами, страхом і травматичними подіями. І молодші школярі не залишаються осторонь цього впливу. Вони переживають важкі обставини, свідкують наслідків війни, і це може значно впливати на їхнє психічне здоров'я та розвиток.

Сьогодні в Україні немає дитини, яка тією чи іншою мірою не зазнала б впливу війни. Пережитий стрес – якщо з ним не працювати – може спричинити проблеми з фізичним і ментальним здоров'ям [2].

За даними UNICEF, наразі близько 430 тисяч дітей мешкає вздовж лінії розмежування і у прифронтовій зоні. У 2017 році в Українському кризовому медіа-центрі підраховали, що 580 тисяч дітей постраждали

від війни. Скільки з них потребують психологічної допомоги — невідомо [1].

Однією з головних проблем, з якими зіштовхуються молодші школярі під час війни, є психотравматичний стрес. Він виникає внаслідок травмуючих подій, таких як обстріли, евакуація, загибель близьких тощо. Діти можуть переживати кошмари, страхи, підвищену агресивність та нерівновагу. Негативні емоції можуть призвести до втрати інтересу до навчання, зниження академічного успіху та соціальної ізоляції.

Важливою складовою впливу війни на молодших школярів є також загальний стан психічного здоров'я. Травматичні події можуть призводити до порушень психічного здоров'я, таких як депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) тощо. Такі стани можуть потребувати професійної психологічної допомоги та лікування.

Діти молодшого віку через невеликий словниковий запас і брак життєвого досвіду часто не можуть проаналізувати та висловити свої почуття. Тому найчастіше стрес у малюків проявляється на тілесному та поведінковому рівнях. Це можуть бути різка зміна апетиту (відмова від їжі чи надмірний потяг до неї), порушення сну (дитина важко засинає, часом буває нічне нетримання сечі), напади важкого дихання чи покашлювання, висипання на шкірі тощо. Деякі малюки скаржаться на біль у тілі (найчастіше — животика чи голови), при цьому медичні обстеження не виявляють відхилень. Частими емоційними проявами стресу в малюків є: плаксивість, сильна прив'язаність до батьків через тривогу, різкі коливання настрою та дратівливість, іноді фізична агресія чи аутоагресія. У грі ми будемо спостерігати, що дитина знову й знову відтворює травматичну подію [2].

У важкий час війни, важливо пам'ятати про вразливість молодших школярів та їхнє психічне здоров'я. Для покращення психічного здоров'я молодших школярів під час війни необхідна психологічна підтримка. Надання підтримки, розуміння та надії може допомогти дітям пройти через цей тяжкий період і підтримати їх розвиток та психічне здоров'я. Вчителі та шкільні психологи можуть грати важливу роль у наданні дітям можливості виразити свої емоції та побачити, що їхня психічна реакція є нормальною в умовах війни. Батьки також повинні сприяти відкритому спілкуванню зі своїми дітьми і забезпечувати їм підтримку та безпеку.

Варто підкреслити, що вплив війни на молодших школярів та їхнє

психічне здоров'я набуло особливої актуальності для України, яка переживає важкий період війни. Українські діти виявили велику міць та стійкість у зусиллях подолати труднощі в умовах війни, проте вони залишаються вразливими в обличчі психологічних травм та емоційних викликів. Це також нагадує нам про важливість глобальної співпраці та зусиль на міжнародному рівні для забезпечення миру та безпеки для всіх дітей світу.

У цих надскладних обставинах, педагоги, батьки та громадські лідери мають відповідальність забезпечити психологічну підтримку та психосоціальний захист молодших школярів. Важливо створити безпечне середовище, де діти можуть виразити свої емоції, отримати підтримку, знайти шляхи до відновлення свого психічного здоров'я, рости сильними та стійкими, навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Як війна відбивається на психіці дітей. URL: https://lb.ua/society/2020/09/21/466387_koli_mi_prosili_ditey_namalyuvat_i.html (дата звернення - 03.11.2023 р.).
2. Як зберегти фізичне та ментальне здоров'я дитини під час війни: досвід провідних психологів. URL: <https://rubryka.com/article/child-health-during-war/> (дата звернення - 03.11.2023 р.).

ЧЕРКЕС Ольга,

студентка навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка,

ПІДГУРСЬКА Валентина,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти та культури фахової мови Житомирського державного університету імені Івана Франка

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема мовленнєвого розвитку завжди була в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників. Сьогодні все частіше піднімається питання про те, як ефективно покращити розвиток зв'язного мовлення учнів.

Аналіз літератури показав, що проблему розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку досліджували низка

вітчизняних науковців таких як : О. Біляєв, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вишник, С. Дорошенко, С. Дубовик, Т. Зінченко, Т. Ладиженська, О. Мельничайко, С. Омельчук, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Пономарьова, О. Прищепа, О. Савченко, О. Хорошковська та ін.

Уроки розвитку зв'язного мовлення посідають важливе місце у системі уроків мовно-літературної освітньої галузі, адже вони спрямовані практично застосувати мовну теорію в мовленнєвій діяльності учнів.

На думку науковиці Г. Шелехової одними з найскладніших уроків є уроки для розвитку мовлення, адже в них мають міститися різнотипні завдання, які спрямовуються на інтелектуальний та мовленнєвий розвиток дітей, такі уроки покликані збагачувати емоційний та духовний світ дитини [2].

Важливе значення для методично правильних організацій навчання зв'язного мовлення є чітко спланований зміст спеціальних уроків з дотриманням послідовності та повторюваності, наступності та перспективності під час розробки системи творчих робіт.

Професор М. Вашуленко стверджує, що *зв'язне мовлення* – це вміння правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови, користуватися всім арсеналом мовних засобів у побудові зв'язних висловлювань. Розвивати мовлення – означає вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у побудові зв'язних висловлювань [1, с. 307].

Наскільки успішно буде розвиватись зв'язне мовлення школярів, залежить від потреби у спілкуванні з іншими, а також від створення для дитини мовленнєвого середовища та правильного планування системи роботи для формування комунікативних умінь.

Український мовознавець О. Біляєв зазначав, що *зв'язне мовлення* розвивається і засвоюється тільки тоді, коли учень здатний розуміти лексичні і граматичні мовні значення, але й коли він своїми почуттями, мисленням сприймає те явище дійсності, яке відповідає певним одиницям мови [4].

Учні початкових класів, у силу свого віку, не вміють правильно виражати свої думки відповідно до ситуації мовлення та припускаються мовних та мовленнєвих помилок. Робота над розвитком зв'язного мовлення учнів початкових класів вимагає від учителя застосування різноманітних інноваційних методів, прийомів та засобів навчання. Одним із таких засобів є театралізована діяльність. Учні у процесі театралізованої діяльності вчаться комунікувати, вести діалоги, керувати силою голосу та темпом мовлення, що відповідає героєві твору.

У типових програмах Нової української школи введена змістова

лінія «Театралізуємо». Ця змістова лінія сприяє розвитку комунікативних умінь, а саме вмінню обирати відповідні комунікативні стратегії та вмінню моделювати різні ситуації спілкування, досліджувати несловесні засоби спілкування. Використання театралізації сприяє активному залученню учнів до навчального процесу та підвищенню їх мотивації до вивчення нового матеріалу. Одне із ключових завдань театралізованої діяльності - сприяння розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів [5].

Під час проходження педагогічної практики, нами було проведене анкетування серед учителів початкових класів, щодо використання театралізованої діяльності у процесі розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів. Результати анкетування допомогли підтвердити актуальність дослідження і виявити ставлення вчителів до цієї проблеми. Також ми класифікували основні причини недостатнього використання елементів театралізації на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Серед причин малого використання учителями засобів театралізованої діяльності на уроках, можна назвати змішане та дистанційне навчання. У зв'язку з військовою агресією у вчителів бракує часу, щоб використовувати театралізовану діяльність на уроках, адже через повітряні тривоги багато часу діти проводять у сховищах. Ще однією причиною, в своїх анкетах, учителі називають відсутність відповідних матеріалів (костюмів, пальчикового театру та ін.) та методичних розробок, щодо впровадження такої діяльності у навчальному процесі початкової школи.

Опираючись на теоретичне підґрунтя, ми розробили систему завдань, для використання елементів театралізації на уроках розвитку зв'язного мовлення. Розроблені завдання спрямовані на реалізацію змістової лінії «Театралізуємо».

Під час проходження практики на уроках мовно-літературної освітньої галузі разом з дітьми третього класу за підручником Олександри Савченко «Українська мова та читання» інсценізували вірш Лідії Повх «У бібліотеці» та українську народну казку «Кирило Кожум'яка».

Використання елементів театралізації на уроках в початковій школі сприяє розвитку емоційного інтелекту та творчого мислення. Діти залучаються до сценічної творчості та вчать імпровізувати, моделювати різні ситуації спілкування. Діти, які вміють вести бесіду та висловлювати свої думки чітко та зрозуміло, зазвичай більш успішні в спілкуванні з однолітками та дорослими.

Зв'язне мовлення допомагає дітям висловлювати свої думки та почуття зрозуміло та точно. Це є важливим аспектом для їх самовираження. Діти в яких добре розвинуте зв'язне мовлення, зазвичай

легше адаптуються до нового середовища та взаємодіють з новими людьми. Здатність говорити зрозуміло та виразно допомагає дітям бути більш соціально активними.

Учні, приходять до школи з бажанням вчитись і саме від вчителя залежить чи підтримає він це бажання впродовж усього навчання в школі. Дітей варто зацікавлювати різноманітними формами роботи, залучати до позакласних заходів, проводити цікаві активності, використовувати фізкультхвилинки у ігровій формі, готувати театралізовані постановки.

Театралізовану діяльність учитель може використовувати не лише на уроках мовно-літературної освітньої галузі, але й на уроках математики, я досліджую світ, мистецтва та інших. Також елементи театралізованої діяльності можна використовувати при підготовці до календарних та обрядових свят, новорічних карнавалів, тематичних вечірок та паті. Театралізована діяльність сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку емоційного інтелекту, вивченню етикетного мовлення та розвитку комунікативних навичок. Також у процесі театралізованої гри діти вчаться діяти злагоджено та розвивати лідерські якості.

Отже, застосування елементів театралізації дозволить зробити навчальний процес цікавим, змістовним та допоможе розвинути в учнів інтерес до навчання.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2019.170 с.
2. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2011. 364 с.
3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Доброгорська І. О. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників у процесі театралізованої діяльності. Добірка творів для театралізації : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2021.157 с.
5. Типові освітні програми. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasisv>

ЧОРНА Вікторія,

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,

ПЕТРИК Крістіна,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В сучасному освітньому середовищі все більшої актуальності набуває проблема використання наочності в процесі навчання, зокрема на уроках математики в початковій школі. Застосування наочних засобів та візуальних методів сприяє кращому розумінню математичних концепцій учнями, стимулює їхній інтерес до предмета та сприяє більш ефективній передачі знань. Розвиток інноваційних технологій відкриває нові можливості для використання інтерактивних наочних засобів та програмного забезпечення, що дозволяє вчителям початкової школи створювати цікаві та ефективні уроки, а також індивідуалізувати навчання для кожного учня.

Дослідженням питань використання наочності на уроках математики в початковій школі займалися В. Бондар, Л. Коваль, Я. Король, О. Савченко, С. Скворцова, О. Онопрієнко, І. Романишин, К. Ушинський, В. Ягупова та ін. Вчені зазначали, що наочність є ефективним інструментом для вчителів початкової школи, оскільки не лише полегшує процес навчання, а й робить його більш цікавим для учнів, сприяючи розвитку їхнього інтелекту та підготовці до викликів сучасного інформаційного суспільства. Відтак, актуальність дослідження зумовлена прогресуючою необхідністю розгляду науково-обґрунтованої теорії використання наочності на уроках математики в початковій школі, що призводить до поліпшення якості знань учнів і підвищення їх інтересу до предмету.

Мета статті – розкрити особливості використання наочності на уроках математики в початковій школі.

Сучасна освітня концепція, визначена реформою Нової української школи, принесла суттєві зміни в зміст та підхід до навчання молодших школярів. Спостерігається перехід від застосування дидактичного матеріалу традиційним способом до нового підходу, що акцентується на

практичних завданнях, використанні наочності та заохоченні креативності. Ці складові стали основоположними в сучасній дидактиці, визнаючи важливість активної взаємодії учнів з навчальним матеріалом та підтримки їхнього творчого підходу до навчання. Здобувачі початкової освіти мають наочно-образне мислення, тому дуже важливо будувати їх навчання, застосовуючи як можна більше якісного ілюстративного матеріалу, залучаючи в цей процес сприйняття нового, не тільки зір, але і слух, емоції, уяву [3, с. 27].

Спеціальні засоби наочності на уроках математики в початковій школі дозволяють вчителю сформувати і розвивати образне, абстрактне, візуальне, просторове мислення учнів, що полегшує їм задачу сприйняття, розуміння, осмислення і засвоєння навчального матеріалу.

Окрім того, використання наочності на уроках математики в початковій школі створює підвищене емоційне ставлення здобувачів початкової освіти до навчання, різнобічного формування наочно-образного мислення засобами інформаційних технологій, сприяє міцному засвоєнню знань. Шляхом зміни діяльності на уроці, різноманітності роздаткових матеріалів та наочних методів, які застосовуються вчителем, процес навчання стає набагато цікавішим та значно полегшує роботу вчителя, оскільки в умовах дистанційного навчання стає все складніше утримувати увагу молодших школярів при вивченні великого обсягу матеріалу. Саме тому доцільним стає активне використання наочності не тільки під час пояснення нового матеріалу на уроці, а й під час його закріплення, повторення вивченого та у процесі розв'язування задач тощо [1, с. 12].

Варто зазначити, що наочні методи навчання тісно пов'язані з практичними та словесними. Слово вчителя відіграє важливу керівну і спрямовувальну роль, воно завжди супроводжується демонстрацією наочності. Супроводжуючи пояснення малюнком і математичними записами на дошці, вчитель не лише полегшує сприймання матеріалу молодшими школярами, а й одночасно показує зразок виконання роботи в зошитах. Пояснення вчителя на дошці є прикладом, тому виконувати креслення і записи треба красиво і грамотно [3, с. 59].

Застосування наочності під час проведення уроків математики допомагає вчителю привернути увагу здобувачів початкової освіти, що сприяє активізації їх пізнавальної діяльності. Такий підхід сприяє покращенню якості математичної освіти в початковій школі та формує позитивне ставлення учнів до вивчення математики в цілому.

Таким чином, використання наочності на уроках математики в початковій школі сприяє формуванню у молодших школярів позитивного ставлення до математики, розвитку критичного мислення та творчих навичок. Використання інтерактивних наочних засобів,

розвиток технологій і наукових підходів надає вчителю початкової школи унікальну можливість застосовувати нові методи та інструменти, що стимулюють активну участь молодших школярів в освітньому процесі та сприяють кращому засвоєнню математичних знань.

Список використаних джерел

1. Ключева Т.М. Реалізація принципу наочності на уроках у початковій школі засобами інформаційних технологій навчання. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №3 (43). С. 10–16.

2. Коваль Л., Петрик К. Методико-математична підготовка майбутніх учителів початкових класів: педагогічний дискурс. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, 2023. Вип. 2. С. 219–227.

3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

4. Скворцова С., Онопрієнко О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.

ШЕРЕМЕТ Ольга,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

НЕСТЕРЕНКО Марина,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ДОДАТКІВ GOOGLE НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сьогоднішній день перед системою вищої освіти стоїть важливе завдання – створення всіх необхідних умов, які сприятимуть розвитку інтелектуальної та духовної складових особистості вчителя, що здатний до самостійного пошуку та засвоєння нових знань, отримання нових вмінь і навичок, організації освітнього процесу за рахунок ефективного керування ресурсами й інформаційними потоками.

Перед сучасним педагогом постійно виникає питання щодо того, як зацікавити своїх учнів, як створити умови для формування в них критичного мислення, вмінь швидко й ефективно знаходити потрібну

інформацію, розв'язувати нестандартні завдання тощо. Творчий учитель завжди в пошуках нових методів і форм роботи, сучасних технологій, які можуть істотно підвищити ефективність освітнього процесу. Сучасним учням вже не цікаво просто читати підручники. Цифровий світ, в якому ми живемо, вимагає іншого, тому чудовим рішенням зазначених проблем, запевняє В. Білоус, виступає запровадження в навчальний процес хмарних технологій [1].

Аналіз останніх досліджень щодо інформатизації та використання онлайн сервісів в освіті, використання хмарних технологій та Інтернет-ресурсів в освіті (В. Бикова, О. Глазунова, Р. Гуревич, Л. Панченко, О. Спіріна, В. Олійник тощо) свідчить про актуальність та перспективність використання Google-сервісів у сучасному освітньому середовищі.

На думку Н. Войтович і А. Найдьонової, інтерактивність Google-сервісів сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання, формує вміння сприймати й обробляти великі масиви інформації, розвиває спостережливість. Підкреслено, що систематичне використання онлайн-сервісів у професійній діяльності педагогів початкових класів дає можливість сформувати професійні компетентності учителів, що викладають в початкових класах, які здатні творчо працювати, приймати нестандартні рішення, уникати стереотипізації та шаблонів, засвоювати нові професійні ролі та функції в сучасних умовах [2].

Використання можливостей цифрових технологій збагачує традиційні методи навчання новими способами подання навчального матеріалу та методами взаємодії, що характеризуються динамічністю та мобільністю, стверджують О. Гулай і В. Кабак. Це забезпечує включення здобувачів початкової освіти в процес обміну інформацією, зберігаючи індивідуальний підхід до кожного, з огляду на їхні потреби, та створюючи умови для самореалізації, співпраці, рефлексії [3].

Застосування додатків Google – це не просто використання нових онлайн інструментів, мова йде також про створення унікального середовища професійного розвитку для педагогів. Це відкриття нових можливостей для навчання в будь-який час і для вчителів, і для здобувачів освіти, можливості для урізноманітнення освітнього процесу, розробки та поширення власних освітніх продуктів, поширення та обмін досвідом з колегами тощо.

В. Дронь вважає, що використання цифрових освітніх ресурсів в початковій школі дозволяє зробити урок української мови емоційно насиченим і наочним, скоротити час на перевірку знань учнів, навчити їх контролю та самоконтролю [4].

Підготовка та проведення уроку української мови в початкових класах дистанційно – це набагато складніший процес, що потребує більше часу, ніж традиційний урок. Потрібно забезпечити комунікацію,

образність, наочність. В цьому контексті ефективною є платформа GoogleКлас. Її функції забезпечують можливість спілкування (відеоконференції), обміну файлами та посиланнями, призначення та оцінювання завдань тощо.

Доречним буде зупинитися на конкретних додатках Google та розглянути особливості їх використання на уроках української мови в початкових класах.

Gmail – електронна пошта, вона надає вчителю можливість обмінюватись зі своїми учнями шкідливими повідомленнями.

Google Drive (Google Диск) – хмарне середовище. Воно дозволяє педагогу зберігати створені файли на своєму дисковому просторі та надавати до них доступ учням, які можуть працювати з ними.

Google Docs – текстовий документ, який дозволяє створювати різні документи, до яких педагог може додавати різні інтерактивні фрагменти, які будуть використанні, наприклад, під час вивчення нового матеріалу, вказувати посилання на зовнішні ресурси тощо.

Google Calendar – сервіс, який дозволяє педагогу запланувати свої зустрічі, встановити час зустрічі, за допомогою налаштувань діти можуть отримати нагадування від вчителя про запланований урок чи зустріч, або про вчасну здачу домашньої роботи.

Google Translate – сервіс дозволяє автоматично здійснювати переклад слів, фраз, текстів. Це особливо актуально для учнів, які виховуються в двомовних родинях тощо.

Google Slides (Презентації) – веб-сервіс, який можна вважати незамінним у роботі вчителя по підготовці до уроку, адже він має можливість не просто розповісти матеріал, а за допомогою презентації доповнити його наочністю та зробити більш цікавим, що сприятиме кращому запам'ятовуванню та засвоєнню матеріалу.

Google Forms (Форми) – інструмент, який дає можливість вчителю максимально легко та швидко спланувати заходи, скласти опитування чи анкети. Даний сервіс дає можливість педагогу створити тестові завдання для перевірки знань учнів, що суттєво скоротить час на перевірку правильних відповідей, тому що підрахунок відбувається автоматично.

Youtube – сервіс, який надає послуги з відехостингу, дає можливість користувачам завантажувати, переглядати та коментувати відеозаписи. Вчитель має можливість показувати дітям відео щодо теми уроку, використовувати різні інтерактивні вправи тощо.

Таким чином, можна зазначити, що додатки Google виступають в якості цікавого та додаткового засобу під час викладання уроків української мови в початкових класах. Вони дають можливість підвищити якість та збільшити швидкість сприйняття, розуміння знань учнями. Використання додатків Google на уроках української мови в

початкових класах сприяє тому, що у діти краще та легше оволодівають новими знаннями, закріплюють вже отриману інформацію.

Список використаних джерел

1. Білоус В. Мобільні навчальні додатки в сучасній освіті. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1-2. С. 20–21.

2. Войтович Н.В., Найдьонова А.В. Використання хмарних технологій Google та сервісів web 2.0 в освітньому процесі: метод. рекомендації. Дніпро : ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», 2017. 113 с.

3. Гулай О., Кабак В. Цифрові інструменти GOOGLE як засіб удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2023. № 1 (2). С. 14–23.

4. Дронь В. В. Google-сервіси в навчальній діяльності викладачів: методичні рекомендації. *Економіка в школах України*. 2017. № 4. С. 2–7.

ШИБІВСЬКА Софія,

студентка факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка,

ШУКАТКА Оксана,

докторка педагогічних наук, професорка Львівського національного університету імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан для всіх українців є складною та важкою ситуацією, особливо для дітей та їхнього освітнього процесу. Молодші школярі, зазвичай від 6 до 11 років, вразливі на вплив зовнішніх стресорів та неспокою, які виникають у часи воєнного конфлікту. Організація навчання цієї категорії дітей в умовах воєнного стану вимагає посиленої уваги до їхніх психологічних потреб та особливостей.

Після вимушеної перерви освітній процес продовжився з використанням усіх доступних форм: онлайн, офлайн або у змішаному режимі. Так, відповідно до Закону України «Про освіту» статті 571 щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, зазначено, що здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від

місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників [2].

Навчальний процес під час воєнного стану має свої складнощі через те, що багато школярів опиняються в нових навчальних умовах. Вони стикаються з численними труднощами, такими як адаптація до нового режиму життя, спілкування з незнайомими людьми. Діти змушені встановлювати нові стосунки з новими вчителями та однолітками, що може бути особливо складним, особливо якщо їм доводиться переїжджати до інших країн, де вони не розуміють місцеву мову. Крім того, їм доводиться засвоювати велику кількість нової інформації. Для деяких дітей це ще ускладнюється тим, що вони можуть перебувати під час тривоги в укриттях або бомбосховищах.

У будь-якому конфлікті найбільше страждає найвразливіша група населення - діти. Це великою мірою пов'язано з соціальними та психоемоційними труднощами, які вони переживають через зміну свого оточення та звичного кола спілкування. Ця ситуація особливо актуальна у разі міграції, яка спричинена війною.

У цих складних та незвичних обставинах відбувається вплив на різні аспекти дитячої особистості, і це проявляється на різних рівнях:

- на емоційному рівні (діти можуть відчувати підвищену тривожність, занепокоєння, страх, невпевненість у майбутньому, напругу, виявляти гнів або агресію спричинені внутрішніми переживаннями);

- на соціальному рівні (діти можуть мати проблеми у взаємодії з однолітками та дорослими в школі і в сім'ї. При міграції за кордон можуть виникнути труднощі у спілкуванні з іноземцями);

- на особистісному рівні (можуть виникати проблеми із самооцінкою, діти можуть відчувати відсутність бажання вступати в контакт з оточуючими або навіть відчувати певний рівень ізоляції).

Всі ці фактори призводять до негативних наслідків для дітей. Зокрема, вони можуть впливати на зниження активності в навчальній діяльності, спричиняти порушення психічного здоров'я, призводити до деформації міжособистісних відносин, розвитку невротичних станів, а також формуванню невідповідних та девіантних форм поведінки.

В умовах воєнного конфлікту особливо важливим є психологічний супровід для всіх учасників освітнього процесу, а особливо для дітей. Для підтримки позитивного емоційного настрою та готовності дітей до навчання на початку уроків, можна впроваджувати корисну практику "ранкових зустрічей" тривалістю п'ять хвилин. Також важливо включати до уроків "психологічні хвилини" для учнів, враховуючи форму навчання (онлайн або офлайн). Вони допомагають учням впоратися зі стресом та його наслідками, емоційно підготуватися до уроку і

створюють сприятливу атмосферу. Регулярне використання цієї практики допомагає учням стати спокійнішими, врівноваженими та розуміти свої почуття краще.

Якщо адаптація проходить негативно, це свідчить про зниження функціональних резервів організму і надмірне перенапруження регуляторних систем. Це, в свою чергу, може призводити до виникнення фізичних захворювань або соматичних станів. Адаптація – це універсальна форма взаємодії людини з оточуючим середовищем, складне соціально зумовлене явище, яке охоплює три рівні адаптивної поведінки людини: біологічний, психологічний і соціальний з провідною роллю останнього. Адаптивну діяльність людей мотивують соціально зумовлені потреби, однак водночас для неї властиве і специфічно біологічне, притаманне людському організму. Все це характеризує адаптацію як цілісний біопсихосоціальний процес [1]. Психологічна адаптація представляє собою процес, в ході якого людина знаходить мотивацію для адаптивної поведінки. Вона формує мету та програму для її реалізації у ситуаціях, які відрізняються значною новизною та важливістю. Цей процес включає в себе взаємодію між особистістю та її оточенням, де дитина постійно шукає та використовує адекватні засоби та способи для задоволення своїх основних потреб.

Адаптація молодших школярів до навчання в умовах воєнного стану в школах має відбуватися з чітким дотриманням педагогічними працівниками вимог офіційних нормативних документів та Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [3]. З огляду на те, що під час стресу в учнів відбуваються зміни у психічних процесах (погіршується пам'ять, знижується концентрація та обсяг уваги, стає плутаним мовлення), знижується мотивація та пізнавальний інтерес, варто вживати методи та прийоми, які допоможуть «включити» учнів в урок та стимулюватимуть їх ефективно розумово працювати. Отже, перед учителями постають нові цілі та завдання:

1. Психологічна підготовка: перед уроками важливо проводити психологічну підготовку молодших школярів. Вчителі та психологи можуть надавати їм навички для керування стресом, допомагати розвивати здатність адаптуватися до нових ситуацій.

2. Підтримка соціально-психологічного клімату: важливо створити безпечне та підтримуюче середовище в школі. На уроках слід створювати можливості для вираження емоцій та обговорення почуттів.

3. Зміна педагогічних методів: в умовах воєнного стану може бути обмежена доступність ресурсів та інфраструктури. Учасники навчального процесу повинні бути готові до використання альтернативних методів навчання, таких як дистанційна освіта або групова робота над завданнями вдома.

4. Індивідуальний підхід: кожна дитина має свої особливості та потреби. Вчителі мають працювати над індивідуальними навчальними планами для кожного учня, враховуючи їхні здібності та рівень підготовки. Це допоможе дітям відчувати себе більш впевнено в умовах воєнного стану та розвивати свої навички.

Для створення психологічного комфорту під час навчання, учителям рекомендується дотримуватися наступних вказівок: уникати голосних звуків, криків та створення шумових розладів. Адаптувати правила поведінки для учнів під час онлайн-уроків, наприклад, обговорити умови, коли можливо вимкнення камери. Здійснювати постійний моніторинг психоемоційних станів учнів, фіксувати раптові зміни та вчасно сповіщати психолога для подальшої корекції ситуації.

Таким чином, умови воєнного стану створюють труднощі у навчанні для багатьох молодших школярів, і не всі з них можуть впоратися з цими труднощами через свої особисті та інтелектуальні особливості. Це може призводити до стресових ситуацій, які супроводжуються напругою, тривожністю та розладами психічного здоров'я у дітей молодшого шкільного віку. Такий стан заважає їх успішній соціалізації, гармонійному розвитку та подальшому навчанню, а також загальній соціально-психологічній адаптації молодших школярів. А завдання вчителів – допомогти адаптуватися та впоратися з психічним навантаженням у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Бал Г.А. Поняття адаптації та її значення для психології особистості. *Питання психології*, (1), 1989. С. 92–100.

2. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення - 01.11.2023 р.).

3. Наказ МОЗ України «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» №2205 (2020, 25 вересня). URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020--2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoiserednoi-osviti> (дата звернення - 01.11.2023 р.).

ШИЛО Анжела,

вчителька початкових класів
Бердянської загальноосвітньої
школи №13 Бердянської міської
ради

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сьогодні освіта в Україні переживає не найкращі часи. Під час пандемії COVID-19 та від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну діти зазнали значних утрат у навчанні. Спочатку дистанційне навчання, а згодом тимчасова окупація, бойові дії, повітряні тривоги, перебування в укриттях, відсутність електроенергії та нестабільний психологічний стан – неповний перелік зовнішніх чинників, які впливали і продовжують впливати на якість освіти дітей і сформованості в них необхідних компетентностей. Тому зараз гостро стоїть питання щодо створення й упровадження програм із надолуження освітніх втрат.

Освітні (навчальні) втрати – це будь-яка втрата знань, умінь і навичок або уповільнення чи переривання освітнього процесу через великі прогалини або паузи в навчанні конкретного учня або учениці.

Освітні втрати мають тенденцію до накопичення і поглиблення, якщо вчасно не застосовувати ефективні заходи для їх подолання. Доведено, що освітні втрати в початковій школі відгукнуться ще більшими проблемами на наступних рівнях освіти, а такі втрати на рівні закладу загальної середньої освіти загалом позначаються на успішності особистості та країни в перспективі на десятиріччя [1].

Щоб знати, як компенсувати освітні втрати, потрібні якісні освітні вимірювання. Але, як зазначила Тетяна Вакулєнко, директорка Українського центру оцінювання якості освіти: «Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід» [2].

Тож пропонуємо дослідити найкращі варіанти поєднання педагогічного досвіду з питань вирішення освітніх втрат.

Інститут педагогіки НАУП України (відділ початкової освіти) підготував інструментарій для виявлення втрат та діагностики у засвоєнні учнями 1–4 класів програмового змісту з української мови та читання, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Переривання освітнього процесу і нестабільність у навчанні найбільш негативно позначається на сформованості в молодших школярів навички читання. Оскільки читацька компетентність безпосередньо впливає на успішність навчання та особистісний

розвиток дитини, вона має універсальний характер, забезпечує її соціалізацію в інформаційному суспільстві.

Оволодіння учнями початкової школи навичкою читання здійснюється у взаємозв'язку технічного і смислового складників, і повноцінним вважається таке читання, якщо читачем досягається розуміння прочитаного [1].

Методичний посібник «Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів» уміщує багато різноманітних завдань з кожної освітньої галузі. Учитель може самостійно вибрати текст чи завдання до теми, яку здобувач початкової освіти знає погано, або має прогалини у засвоєнні певного матеріалу. У випадку неправильного виконання завдань у посібнику до кожної теми подано методичні рекомендації. Єдиним мінусом, на наш погляд, є неможливість виконувати завдання онлайн, оскільки це видання розраховане на освітній процес, що проводиться «наживо».

З метою вимірювання освітніх утрат у навчанні математики та їх пом'якшення в Україні, вперше для світової практики, стали використовувати цифрову платформу Eduten, створену в Центрі навчальної аналітики Університету Турку за підтримки посольства Фінляндської Республіки в Україні та ГО «СТЕМ освіта в Україні». У 2023 році започатковано проєкт «Eduten Project Ukraine», метою якого є діагностування втрат і освітніх розривів учнів 1-5 класів у навчанні математики. До проєкту наразі долучилися вчителі й учні Києва, Київської, Чернігівської, Запорізької, Харківської та Миколаївської областей. На цій платформі створена можливість скомпонувати систему завдань, що відповідає вимогам державних стандартів освітніх програм. У режимі реального часу можна оцінити дійсні навчальні можливості учнів із математики й використовувати результати аналітики, щоб відразу допомогти дітям подолати прогалини у формуванні конкретних математичних навичок за індивідуальною траєкторією розвитку [3].

Всеукраїнська школа онлайн запустила матеріали для первинного та вторинного діагностичного тестування з української мови та математики за підсумками навчання в 3-4 класах. Цей тест допоможе з'ясувати, на якому рівні засвоєні теми попередніх двох років навчання, та виявити ті з-поміж тем, над якими потрібно додатково попрацювати, щоб надолужити прогалини в знаннях і вміннях.

Тест складається із трьох частин. На виконання частини «Орфографічна вправність» потрібно приблизно 40 хвилин, частини «Текст» – 15 хвилин та «Мовні одиниці різних рівнів у тексті» – 30 хвилин. Учень або учениця може спочатку виконати одну частину, а через певний час інші. Результати виконання тестових завдань кожної частини будуть відображені в розділі «Прогрес» [4].

Виконуючи завдання тесту, здобувачам і здобувачкам початкової

освіти не варто боятися робити помилки, адже це не контрольна робота. У підсумку усі, хто пройде тест, отримають не оцінку, а звіт із результатами та перелік посилань на матеріали, які варто опрацювати, щоб надолужити ті теми, з яких були допущені помилки під час виконання завдань тесту.

Щоб провести діагностичне тестування цілого класу, учителеві чи вчительці потрібно перейти до розділу «Управління курсом» та запросити дітей пройти тест. Після завершення тестування вчитель чи вчителька зможе згенерувати звіт із результатами кожного в розрізі навчальних тем і рівнів, на яких вони засвоєні, а також ознайомитися з матеріалами, запропонованими учням та ученицям для надолуження прогалин у знаннях і вміннях. Такий формат звіту дає змогу спланувати роботу як класу загалом, так і окремих школярів [4].

Після опрацювання рекомендацій до тих навчальних тем, стосовно яких при виконанні завдань тесту були допущені помилки, варто виконати завдання вторинного діагностичного тестування, що також розміщені на платформі ВШО.

Ми переконані, що цілеспрямована робота із запропонованим діагностичним інструментом сприятиме покращенню успішності учнів та учениць.

Список використаних джерел

1. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації / кол. автор. ; за загальною редакцією О.М. Топузова ; укл. О. В. Онопрієнко. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146 с.

2. Нова Українська Школа URL: <https://nus.org.ua/articles/idealnogo-instrumentu-podolannya-osvitnih-vtrat-ne-isnuye-ale-mozhna-kompleksno-vykorystovuvaty-najkrashhyj-dosvid-tetyana-vakulenko/> (дата звернення 17.10.2023).

3. Платформа для навчання математики №1.3 Фінляндії. URL: <https://eduten.com/> (дата звернення 15.10.2023).

4. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата звернення 07.09.2023).

ФАТЬЯНОВА Тетяна,
асистентка кафедри початкової
освіти Бердянського державного
педагогічного університету

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Універсальні навички «soft skills» за останнє десятиліття стали невід'ємною складовою міжособистісних компетенцій, зайняли провідне місце на світовому ринку праці, національної економіки, розвитку суспільства та освіти. Стрімкий розвиток технологій призводить до швидкої втрати актуальності та знецінення знань. Сьогоднішній світ фахівців потребує креативних, самовідданих, творчих професіоналів, які мають володіти компетентностями XXI століття. Цінним стає працівник, який постійно вдосконалюється та бажає безперервно навчатися. Для того щоб виокремитися в цьому конкурентному світі, сучасному здобувачу освіти необхідно безперервно вдосконалювати набуті навички та вміння. Адже вони будуть необхідними не лише в навчально-пізнавальній діяльності, а й для розвитку професійної кар'єри. Тому виникає потреба у формуванні soft skills (м'яких навичок), розпочинаючи з навчання в початковій школі, адже саме цей період є найбільш сензитивним для їх розвитку.

Soft skills являють собою «комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою» [1, с. 190].

Проблему дослідження «гнучких» навичок в різний час висвітлювали у своїх роботах: М. Німа, І. Беркович, В. Давидова, Е. Зеер, Л. Степанова, В. Шипілов, І. Черкасова, Т. Яркова та ін.

Реформування освіти, зокрема впровадження Концепції Нової української школи передбачає формування в учнів певного набору ключових умінь, до яких належать: «уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; виявляти ініціативу; творити; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді». Даний перелік не є єдиною класифікацією м'яких навичок, але визначає необхідні для дитини молодшого шкільного віку характеристики [2].

Найбільш затребуваними навичками за даними Всесвітнього економічного форуму в Давосі є такі: «вирішення складних завдань, критичне мислення, креативність, робота в команді, емоційний

інтелект, когнітивна гнучкість, управління персоналом, координація з іншими та орієнтація на обслуговування, мистецтво ведення переговорів, самоорганізація, тайм-менеджмент, навички вирішення конфліктів» [4]. Можна зазначити, що є спільні риси в переліку Концепції Нової української школи та Всесвітнього економічного форуму в Давосі, такі як вміння вирішувати проблеми, співпрацювати в команді, критичне мислення, комунікативні навички та ін.

Всі вищезгадані *soft skills* – це *must have* майбутнього професіонала, які мають зайняти провідне місце в особистісному розвитку здобувача початкової освіти. Розглянемо деякі шляхи формування м'яких навичок у молодших школярів:

1. Постановка цілей. Навчити учнів ставити, контролювати та досягати навіть найменші цілі, є обов'язковим критерієм для його майбутнього академічного, особистого та професійного успіху. Початок зараз закладає основу для всього: від завершення домашнього завдання та роботи по дому, а в подальшому це може бути подолання марафону чи відкриття бізнесу.

2. Управління часом (тайм-менеджмент). Почніть із розбиття завдання на частини – що потрібно зробити? Поговоріть про те, скільки часу може знадобитися для завершення тієї чи іншої цілі. Здобувачам початкової освіти може знадобитися допомога, щоб зрозуміти, якої тривалості може бути конкретний проміжок часу. Наприклад, було б корисно сказати їм, що 5 хвилин – це приблизний час перегляду одного епізоду на каналі «ПлюсПлюс» рубрики «Говоримо Українською», і що 10 хвилин – це приблизно те саме, що й перерва між уроками. Також, суттєвими помічниками можуть стати програмовані інструменти зворотного відліку, що включають світло та звуки, які сповіщають дітей про час, що залишився.

3. Лідерські навички. Оскільки найкращі лідери – це ті, хто працюють разом зі своєю командою, то найкращий спосіб розвинути лідерські якості в учня початкової школи – це працювати разом і моделювати хороші лідерські навички. Більше просіть допомоги здобувачів, перебуваючи з ними на рівних, а не просто делегуйте наосліп. Наприклад, повідомте класу, що вам потрібна допомога з прикрашанням класу, і запитайте кожного з них, яку роботу вони хотіли б виконати. Обов'язково поділіться тим, як внесок кожної дитини підтримав групову мету, і подякуйте їм за допомогу.

4. Емоційний інтелект. Формування у здобувача початкової освіти емоційного інтелекту допомагає йому розбиратися у власних і чужих почуттях, рахуватися з оточуючими і будувати взаємини, усвідомлювати і самоконтролювати власні емоції. Наприклад, проведення тематичних тижнів/днів, предметних квестів, участь в

екологічних та благодійних акціях, сприяють розвитку емоційного інтелекту та емпатії особистості.

Отже, гнучкі навички або soft skills є однією з найважливіших компетенцій будь-якого фахівця, а також людини, яка хоче бути успішною в сучасних реаліях. Важливо сприяти формуванню даних навичок в освітньому процесі здобувачів початкової освіти. На сьогоднішній день основною метою навчання стає формування в учнів певних особистісних характеристик і компетенцій, які передбачають підготовку школярів до вирішення різноманітних життєвих проблем та ситуацій. Важливими факторами для формування м'яких навичок є родина та освітній заклад, як основні середовища перебування дитини.

Список використаних джерел

1. Калашнікова Ю. Розвиток Soft skills учнів початкової школи. *Магістерські студії. Альманах*. Херсон: ХДУ, 2022. Випуск №22. С. 190-191.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/> (дата звернення: 02.11.2023).
3. Шведова Я., Коротецька Є., Кашкабаш Д. Soft skills: аналіз розвитку у здобувачів вищої освіти та шляхи впровадження в освітній процес. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2022. Випуск №51. С. 78-94. URL: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-10> (дата звернення: 01.11.2023).
4. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. World economic forum. 2020. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/full/infographics-e4e69e4de7> (дата звернення: 01.11.2023).

ЯКИМЕЦЬ Марія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня III курсу
факультету педагогічної освіти
Львівського національного
університету імені Івана Франка,

ХЛАНТА Євгенія,

асистентка кафедри початкової та
дошкільної освіти факультету
педагогічної освіти Львівського
національного університету імені
Івана Франка

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Актуальність теми. Період 2019-2023 років – це період кардинальних змін та викликів для української освітньої системи. Спочатку пандемія коронавірусу, а згодом і повномасштабна війна значно обмежили можливості українських школярів відвідувати школу, а відповідно, і отримувати якісну освіту. Якщо в період пандемії основним завданням було обмежити фізичні контакти, то в умовах війни основними завданнями є безпека здобувачів освіти, нормалізація їхнього психологічного стану та надання якісних освітніх послуг.

Мета. Розглянути теоретичні основи освітньої моделі змішаного навчання, його можливості, компоненти, переваги та недоліки.

Виклад основного матеріалу. З лютого 2020 року в українській освітній системі було запроваджено дистанційну форму навчання у зв'язку з всесвітньою пандемією коронавірусу. А з 2022 р. згідно з листом Міністерства освіти і науки України від 30.06.2022 № 1/7322-22 «Про організацію 2022-2023 навчального року» [4, с.2], освітній процес у закладах загальної середньої освіти може реалізуватися у змішаному (очно-дистанційному) форматі, але з обов'язковим гарантуванням безпечних умов навчання для всіх учасників, у разі наявності безпосередньої небезпеки.

На сьогоднішній день, існує велика кількість визначень поняття «змішане навчання». Так, В. Кухаренко, С. Березенська, К. Бугайчук та ін., аналізуючи роботи різних авторів, наголошують, що змішане навчання це: поєднання елементів традиційного навчання й онлайн курсів; комбінація педагогічних теорій і технологій; навчальна методологія, викладання та підхід, який поєднує в собі традиційні методи в класі з комп'ютерною діяльністю для навчання; результат інтегрування онлайн курсів із традиційним навчанням; комбінація різних технологій в

єдиний інтегрований навчальний підхід; навчальна програма, що містить суміш очного та електронного навчання.[3, с.12]

Отже, змішане навчання (blended learning) — це така форма організації навчального процесу, за якого частина навчальної діяльності здобувачів освіти відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а інша – самостійно з електронними ресурсами. Компоненти змішаного навчання функціонують у постійному взаємозв'язку, утворюючи єдине ціле, складові якого гармонійно взаємодіють за умови грамотної методичної організації.

Змішане навчання має свої переваги, особливо в умовах воєнного стану:

- отримання досвіду командної праці в дітей, під керівництвом учителів;
- часова гнучкість під час освітнього процесу;
- в учнів розвивається самостійність при здобутті освіти, можливість саморозвитку;
- засвоєння цифрових навиків під час навчання як учителями, так і учнями;
- навчання стає більш індивідуальним для кожного учня;
- можливість охоплення більшої кількості учасників навчання з отриманням зворотного зв'язку.

Залежно від варіантів співвідношення традиційної форми навчання з інформаційно-комунікаційною та ступенем самостійності учнів при засвоєнні навчального матеріалу (самостійне опрацювання) існують різні моделі змішаного навчання. Для початкової школи найбільш доцільними є такі: «обличчя до обличчя», ротаційна модель із онлайн-станціями, «перевернутий клас».[5, с.36]

Модель «Обличчя до обличчя» заключається в тому, що значна частина навчального матеріалу вивчається при безпосередній взаємодії з учителем, а дистанційне навчання може використовуватися як додатково, так і одночасно з очною формою.

У ротаційній моделі здобувачі освіти чергують онлайн- та офлайн-навчання за певним графіком чи інструкцією вчителя. Це може бути: робота в невеликих групах чи цілим класом, групові проекти, індивідуальна робота або письмові завдання.

Для організації освітньої діяльності за цією моделлю властиве об'єднання учнів класу у декілька груп по зонах (оптимально – не більше чотирьох):

- зона роботи онлайн (індивідуальна робота учнів з онлайн ресурсами з метою запам'ятовування інформації, наприклад, робота з електронним підручником, ігри та вікторини, кросворди);

- зона роботи з учителем (обговорення найбільш складного навчального матеріалу, опрацювання та розв'язання складних завдань тощо);
- зона проєктної роботи (групова робота за інструкцією вчителя).

Для організації навчальної діяльності моделі навчання «перевернутий клас» («перевернуте навчання») властиве навчання вдома, а робота в класі виділяється для обговорення вивченого, організації індивідуальної та групової форм роботи, тобто «перевернутим» стає сам процес навчання.

Упровадження змішаного навчання має забезпечити оптимальне функціонування процесу управління діяльністю учнів зі сторони вчителя; бути побудованим на оптимальному поєднанні компонентів процесу навчання та сприяти підвищенню його результативності та ефективності навчальної роботи учнів під керівництвом учителя [2, с.143].

Змішаному навчанню в початкових класах властиві врахування пізнавальних потреб та інтересів кожного учня, диференціація освітнього процесу з урахуванням особливостей кожного учня, надання дітям можливості переходити до вивчення нової теми лише після якісного засвоєння попередньої та вироблення певних умінь і навиків, усвідомлення здобувачами освіти необхідності встановлення вимог до себе під час освітнього процесу з метою досягнення високого рівня успішності, самостійного здійснення контролю над оволодінням уміннями та навиками, створення умов для розвитку навиків творчої та пошукової діяльності, зміна методів навчання, само- та взаємного навчання, функціонування учителя в новій для себе ролі – від єдиного джерела інформації до тьютора, організатора, партнера, помічника [5, с.12].

Разом з тим, поряд з очевидними перевагами, змішане навчання в початкових класах має низку суттєвих недоліків:

- зменшення особистісної взаємодії та спілкування між учителем та учнями, учнів поміж собою;
- максимальна участь батьків в освітньому процесі;
- висока ймовірність зниження мотивації навчання учнів за рахунок низької самодисципліни та відсутності зовнішнього контролю;
- технічні труднощі учнів у разі відсутності доступу до цифрових ресурсів;
- недостатня цифрова компетентність молодших школярів;
- збільшення навантаження на зір.

Ще одним важливим аспектом, який потрібно врахувати при організації будь-якої форми навчання, є психологічний стан учасників освітнього процесу. Воєнні події, які відбуваються в Україні, є стресом як

для учнів, так і для їхніх батьків та вчителів. Організація змішаної форми навчання є можливою лише в регіонах, далеких від активних бойових дій і неможливою в прифронтових регіонах. Тим не менше дуже важливим є надання психологічної підтримки дітям, які втратили батьків, дім, здоров'я й зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами.

Висновки. Змішане навчання є відносно новим підходом в галузі освіти в Україні, воно забезпечує більшу ефективність та гнучкість як що до традиційного навчання, так і до онлайн чи дистанційного навчання. Для ефективного упровадження змішаної форми навчання у початковій школі, молодші школярі мають володіти певними навиками та мати сформовані особистісні якості, серед яких надзвичайно важливу роль посідають самостійність, здатність планувати, організовувати власну діяльність, здійснювати її контроль і оцінювання, приймати цілі навчальної діяльності та слідувати їм, взаємодіяти з учителем та однолітками у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Кузьменко О. Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу в школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 2017. №3. С. 140–147.
3. Кухаренко В., Березенська С., Бугайчук К. Теорія та практика змішаного навчання: Монографія. Харків: Міськдрук НТУ ХПІ, 2016. 284 с. URL: <http://surl.li/glkki>
4. Лист Міністерства освіти та науки України від 18.06.2020 № 22.1/12-Г-372 «Організація дистанційного навчання в школі». URL: <http://surl.li/gmphh>
5. Шелестова Л. Змішане навчання у початковій школі: методичні рекомендації. Київ: «Фенікс», 2021. 48 с.

Секція 5. ЖИТТЄВОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

БЛОКОНЬ Яна,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького державного
педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського,

БАРАНОВСЬКА Ірина,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри мистецьких
дисциплін дошкільної та початкової
освіти Вінницького державного
педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК

Кожна дитина має життя повне різних ігор та ролей, і кожна дитина бажає зіграти свою. За допомогою театру вона може подолати боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість. Театральна діяльність допомагає дітям бачити прекрасне у житті та у людині, вчить брати на себе відповідальність та діяти, навіть дозволяє приміряти роль, аби обрати життєвий шлях. За допомогою театру можна формувати досвід соціальних навичок, поведінки, адже кожен літературний твір, кожна вистава має на меті не лише розважити дітей, але і навчити доброті, дружбі, взаємодопомозі, сміливості, комунікабельності і т. п.

Лялька в руках батьків та педагогів – найкращий помічник у вихованні та навчанні дитини молодшого шкільного віку. Під час спілкування з дорослими через іграшку дитина ловить кожне слово, кожную думку. Розважаючи дитину лялькою, ми можемо розвивати артистичність, музикальність, фантазію, почуття гумору та інші творчі здібності [1].

Дитинство – це час формування та розвитку різних цінностей, здібностей та уявлень дитини про світ. Тож основа формування та розвитку естетичних цінностей закладається саме в цей період життя людини. Естетичне виховання є цілеспрямованим процесом формування у людини естетичного ставлення до дійсності.

У теперішній час проблема естетичного виховання, розвитку особистості, формування її естетичної культури входить до переліку

найважливіших завдань школи. Дослідники театрального мистецтва визначають театральну діяльність як важливий засіб естетичного виховання та соціалізації особистості дитини. Особливого значення дитячому театру як засобу формування естетичних цінностей дитини надавали Я. Коменський, В. Сухомлинський. У своїх працях піднімають проблему естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку І. Барановська, Н. Казьмірчук, М. Левченко, Л. Масол, А. Москалюк, Н. Муляр, А. Щербо, Б. Чуприна.

Для дітей молодшого шкільного віку найефективнішими засобами знайомства з естетичними ідеалами є дитяча література, мультимедійні матеріали, театр. Основною метою естетичного виховання через знайомство з театром і театралізованою діяльністю є створення умов для розвитку емоційного, соціального, інтелектуального потенціалу дитини, формування естетичних якостей, компенсації первинних порушень і корекції вторинних відхилень у розвитку [2; 3].

Театр ляльок посідає значне місце серед засобів формування особистості молодшого школяра. Це дійство, здатне зобразити різні сфери суспільного життя за допомогою таких художніх засобів як: художнє слово, унаочнення образу через ляльку, декорації та музичний супровід. Особливо привабливою для дітей є театралізована дія, багата на позитивні емоції та переживання.

Основними лініями впливу дійства в театрі ляльок на особистісну поведінку дитини є формування свідомості; інтеріоризація соціальних вимог, моральних норм і правил поведінки; довільності поведінки та емоційний розвиток, зазначає Б. Чуприна [6]

Вплив театру ляльок на дітей молодшого шкільного віку не можна недооцінювати. Робота зі школярами засобами мистецтва театру сприяє ознайомленню дітей з виразною мовою, закладає основу для формування навичок сприйняття, розуміння і тлумачення дій людей. Сприяє формуванню навичок взаємного спілкування, колективної роботи. Театралізована діяльність є невичерпним джерелом розвитку почуттів, переживань і емоційних відкриттів; вона є способом залучення до духовного багатства. Особливо важливим є те, що заняття, які передбачають театралізовану діяльність допомагають розвивати емоційну сферу дитини, даючи можливість навчитися співпереживати іншим людям. Переглядаючи вистави у театрі ляльок виховується також негативне ставлення до жорстокості, хитрості, боягузтва та інших негативних якостей. [1; 2; 4; 5].

Використання театру ляльок під час роботи з молодшими школярами дозволяє вчителю познайомити дітей з цікавим світом театрального мистецтва, формувати в театральну культуру, створювати умови для розвитку творчої активності дітей в театралізованій діяльності, спонукати до імпровізації засобами міміки,

пантоміми, виразних рухів та інтонацій.

Одним із освітніх завдань є організація спільної театралізованої діяльності дітей, яка є основою самостійної творчості кожної дитини, своєрідною формою її самоосвіти. Педагоги вказують, що під час підготовки до постановки лялькової вистави потрібно враховувати такі особливості дитини як: індивідуальні соціально-психологічні, вікові та статево-рольові, особливості емоційно-особистісного розвитку, а також інтереси, схильності, вподобання і потреби, допитливість, дослідницький інтерес та творчі здібності [5; 6]

Надаючи сором'язливим дітям головні ролі, залучаючи до спектаклів дітей з порушенням мови, даючи можливість кожному брати активну участь у виставах, вчитель спонукає дитину до творчої роботи. Активна театралізована діяльність дозволяє ефективніше розвивати творчі здібності молодших школярів [1].

Будь-який вид театру є ефективним у роботі з дітьми. Діти люблять вистави, особливо ті, які мають наповнені цікавими, позитивними та звеселяючими сюжетами. Проте поміж інших видів театру ляльковий дозволяє не лише стати героєм певної вистави, але й самостійно придумати образ для нього. Це сприяє ефективнішому розвитку творчих здібностей дитини. Обираючи лялькову виставу можна використовувати різні види театральних ляльок. Наприклад, образи героїв можна показати через пальчикову ляльку, виготовлену з паперу, ниток, у вигляді фігурок із пластиліну чи глини, тощо [1]. Проте найзахоплюючим процесом, який несе найбільшу виховну та освітню цінність є виготовлення образу героя власноруч самою дитиною. Під час цього процесу вона має можливість проявити свою творчі задатки і зрозуміти наскільки близьким для неї є такий вид діяльності. Така творча робота дитини дозволяє їй відчути, що її думку цінують та їй довіряють [5; 6].

Театр ляльок є одним з найдемократичніших та найдоступніших для дітей видів мистецтва, адже дозволяє кожному маленькому актору розкрити свій творчий потенціал, креативність, спробувати себе у різних видах театральної діяльності. За допомогою театральної діяльності з залученням ляльки дитина має можливість самостійно шукати способи відображення героїв та подій, що відбуваються навколо них. Такий вид діяльності має велике значення для всебічного розвитку дитини. Зокрема, такий досвід слугує для формування та розвитку естетично-емоційної сфери, творчих здібностей, впевненості дитини у своїх можливостях, що спонукає до творчого та сміливого самовираження.

Список використаних джерел

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170с.

2. Казьмірчук Н.С., Барановська І.Г Використання сучасних медіа-технологій у процесі організації театрального дійства в початковій школі URL: <http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6995/>

3. Муляр Н. М. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва / Наталія Муляр // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. – Дрогобич : Посвіт, 2012. – Вип. 3. – С. 114–120.

4. Москалюк А. М. Емоційно-естетичний розвиток молодших школярів. / А. М. Москалюк // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 316–324.

5. Ульянова В. С. Дитячий театр ляльок як провідна лінія позакласної роботи у ЗНЗ / В. С. Ульянова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Вип. 30. – С. 380–388.

6. Чуприна Б. В. Використання театру ляльок в естетичному вихованні школярів молодших та середніх класів (на прикладі діяльності херсонського обласного театру ляльок) URL: <https://www.google.com/url?sa>

ВИСІКАЙЛО Тетяна,

кандидатка педагогічних наук,
викладачка фахових дисциплін
Харківського фахового вищого
художнього коледжу

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО НАТЮРМОРТУ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ЖИВОПИСЦІВ

Серед образотворчих дисциплін «Живопис» по праву посідає провідне місце. Заняття з живопису, безумовно, становлять найбільшу зацікавленість для майбутніх художників-живописців. Адже, писати легко та невимушено, експресивно й пристрасно – мрія багатьох студентів художніх закладів освіти. Живопис, так само, як і музика має потужний емоційний вплив на глядача. Колір і світло – своєрідні інструменти художника для написання приголомшливих «живописних симфоній».

В опануванні мистецтвом живопису значну роль відіграє натюрморт. Прості й лаконічні постановки з предметів побуту складають основу навчального натюрморту, здатного надати

майбутньому художнику елементарні знання з образотворчості живописними засобами. На прикладі навчального натюрморту, зазвичай, розпочинається дослідження студентами-першокурсниками виразних можливостей кольору, взаємоузгодження кольорів у постановці, способи організації колірної рішення, живописних технік, технологічних особливостей художніх матеріалів.

Перші заняття з живопису для художників-початківців традиційно розпочинаються саме з натюрморту – особливого жанру живопису, назва якого має кілька значень: з французької перекладається, як мертва натура; з голландської – тихе життя. У цих визначеннях криється сутність поняття натюрморту. З одного боку – це прості предмети, за допомогою яких майбутній художник вивчає фізичні властивості форми та способи її відображення на картинній площині; а з іншого – натюрморт є художньо-творчим трактуванням своєрідного світу речей, що має на меті передати колірне враження від об'єктів зображення [6]

Нескладні постановки з предметів побуту, виразних за формою, кольором, композиційно продумані складають основу навчальних натюрмортів. Саме на простому натюрморті досліджуються основні закони композиції, способи моделювання форм кольором, особливості побудови колірних гармоній, формуються технічні навички живописної майстерності.

У стінах навчальної аудиторії чи на відкритому повітрі (пленері) під пильним керівництвом викладача відбувається знайомство творчої молоді з мистецтвом натюрморту. З невеликих колірних ескізів та етюдів з натури розпочинається практичне опанування основ живописної грамоти. «Натюрморт становить значний навчальний потенціал у розв'язанні проблем кольору і колориту, розкритті закономірностей зорового сприйняття кольору, його естетичних властивостей...» [2, с. 79-80].

Зазначимо, що здатність натюрморту відповідати сучасним вимогам мистецтва включає аналіз, експерименти, пошук образного рішення та передачу глибокого змісту у візуальній формі. На думку мистецтвознавців «...натюрморт – ключ до будь-якої картини, оскільки він вчить осягати власне живопис; милуватися зображенням, його красою, силою, глибиною» [1, 3, 4,5].

Успішність роботи над натюрмортом залежить не тільки від наявності теоретичних знань, практичних умінь колірної організації зображення, а й від сформованості певного підходу до натури, завданням якого є не просто «перелічити» предмети постановки з достеменним відтворенням характерних ознак, а розуміти натюрморт як єдине колірне середовище, у якому взаємодіють та органічно співіснують всі елементи композиції. Для художника-початківця це

непроста задача, адже складно не розгубитися в розмаїтті кольорів, відтінків, тональних градацій. Спростити роботу над натюрмортом для першокурсників можна за допомогою використання обмеженої палітри кольорів, що сприяє збереженню загального колірному тону в картині, вчить художника приділяти увагу розробці тональних відношень у композиції натюрморту. Активне й свідоме використання обмеженої колірної палітри стимулює художника до творчого мислення.

Аналізуючи твори живописців Західної Європи, можна підкреслити, що «старі майстри» використовували обмежену кількість фарб, але це не завадило багатству колориту їхніх творів [4, с. 28-33]

Живописні вправи з використанням одного чи двох-трьох кольорів є обов'язковим завданням для художника-початківця. Виконання натюрморту в техніці гризайль є підготовчим етапом, що спрощує перехід від монохромного до повноколірного живопису. Гризайль сприяє вирішенню найскладнішого завдання для майбутнього художника: передача тону кольором. Не збагнувши основних принципів роботи в техніці гризайль, творчій молоді буде складно уникнути помилок при розробці багатоколірної композиції.

Успішність оволодіння живописною майстерністю залежить від розуміння студентами-першокурсниками необхідності застосування принципу гризайлі при виконанні послідовних, більш складних завдань. Написання натюрморту в теплій або холодній гамі кольорів є своєрідним продовженням теми гризайлі. Колірна організація композиції у теплих і холодних кольорах вимагає пошуку такого живописного рішення, при якому наявні кольори органічно узгоджуються, підпорядковуються домінантним кольорам, створюють відповідне колірне враження – колорит.

Живопис, так само як і точні науки, підлягає дослідженню, аналізу, виявленню певних закономірностей. Його можна і потрібно вивчати, збагачуючи власним практичним досвідом образотворчості. Лише знання специфічних законів кольору, вміння вибудувувати на основі цих законів довершені колірні гармонії, володіння методикою та технічними навичками реалізації живописного рішення картини здатні сформувати з художника-початківця справжнього професіонала.

Список використаних джерел

1. Cynthia Knox. *Realistic Still Life in Colored Pencil*, London: Walter Foster Publishing, 2020. 144 с.
2. Висікайло Т.В. Розкриття особливостей роботи над квітковим натюрмортом у процесі опанування мистецтва живопису студентами художніх коледжів. *СХV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Наукові підсумки 2022 року»*, 27 грудня 2022 року, С. 79-83. Режим доступу <http://surl.li/mmwpq>

3. Димшиц Е. «Натюрморт в українському живописі ХХ ст.: проблеми розвитку жанру». *Українське мистецтво та архітектура кінця ХІХ–початку ХХ ст.* Київ, 2000, С. 122–137.

4. Жан Каспер Ботт *Натюрморт*. London: Taschen, 2010. 96 с.

5. Лучук В. Розвиток натюрморту в контексті трансформації системи «людина–річ». *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. Вип. 9. С. 309-312.

6. *Натюрморт: тихе життя речей*. Режим доступу: <http://surl.li/beugw>

ВЛАДИМИРОВА Алла,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка Херсонського державного
університету

ДИТЯЧИЙ МУЗИЧНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО СВОЄРІДНІСТЬ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В Україні трагедія війни дуже сильно позначилася на емоційно-психологічному стані людей та воїнів. З'явилася серйозна необхідність надання досвіду самокорекції емоційного стану народу різними видами мистецтв, особливо музичним, що і позначилося в перші часи навали рашистів на нашу землю. По всій країні лунає «Гімн України», стрілецька пісня «Ой, у лузі червона калина», «Стефанія» та ін.

Умови воєнного стану в Україні потребують від освітян неперервної педагогічної та психологічної підтримки батьків і дорослих, які опікуються дітьми в процесі дистанційного навчання.

За тлумаченням Семенової А., «Дистанційне навчання (Distant education) – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні можливостей широкого спектру: традиційних, інформаційних, комунікаційних, інформаційнокомунікаційних, телекомунікаційних технологій і технічних засобів, які створюють для користувача умови вільного вибору дисциплін, діалогового обміну з викладачем без урахування відстані та часу (за В.Д. Стасюк [110], Р.С. Гурінім [22])» [2].

В ряді положень та методичних рекомендаціях щодо дистанційного навчання в музичній освітній діяльності зазначається, що на період воєнного стану робота з дітьми буде ефективною за умовами якщо у родині:

- позитивні сімейні стосунки;
- сприятливий психоемоційний клімат;
- оптимістичні дитячо-батьківські відносини;

- існує партнерська взаємодія «педагог – дорослі – діти».

Музика супроводжує людину протягом усього її життя і перше уявлення про музику дитина отримує від рідних їй людей.

Музичні інтереси батьків, їхнє спілкування із дітьми про музику, музичні твори, засоби музичної виразності, з дитинства визначають музичний смак дитини.

Зацікавленість дитини музикою – це знайомство з найкращими зразками народної, класичної та сучасної музики. Велике значення мають соціокультурні процеси, що відбуваються на різних етапах розвитку держави, засоби масової інформації, а також середовище, в якому знаходиться, росте і розвивається дитина.

За визначенням Юцевича Ю., «музика для дітей, – це музичні твори, створені для слухання або виконання дітьми, один із дійових засобів естетичного, морального, музичного, художнього виховання. Включаючи твори багатьох жанрів та різного рівня складності, музика для дітей є вагомим розділом музичного мистецтва. Поряд із народною музикою і класичною музичною спадщиною, значне місце в музиці для дітей посідає сучасне музичне мистецтво» [3, с. 163].

Кожна особистість має власні характерні риси: несхожість на інших, незвичайність та оригінальність. В дитячому віці найгостріше відчувається інтерес до невідомого, зацікавленість і відкритість у пошуку нових ідей, готовність до їх розв'язання власними силами.

Йоганн Генріх Песталоцці (1746 – 1827) – видатний швейцарський педагог-критик, засновник розвивального навчання констатує: «Мої учні будуть дізнаватися нове не від мене; вони відкриватимуть нове самі. Моє головне завдання – допомогти їм розкритися, розвинути власні ідеї» [3, с. 163].

Розвивальне навчання в музиці спрямоване на сприймання різних музичних жанрів, креативне мислення, як дітей так і дорослих, на розвиток почуттєвої сфери, пам'яті, уяви, фантазії та ін.

Наукові дослідження, а також багатовіковий досвід народу підтверджують, що спілкування людини із музикою з народження (колискові, забавлянки, поспівки, музичні ігри та ін.) та протягом її життя, сприяють становленню і подальшому розвитку її пізнавальних процесів в будь-якій сфері, особливо в науці, мистецтві та виробництві.

Життєвий досвід є результатом «чуттєвого емпіричного віддзеркалення у свідомості людини об'єктивної дійсності, що відбивається в єдності знань, умінь і навичок (за М.І. Конюховим [105]) [2].

Дитячий музичний досвід – це:

- музична імітація;
- музична імпровізація;

- виконання пісенного й танцювального репертуару, як із дорослими так із однолітками чи самотійно;
- участь в музичних та музично-дидактичних іграх;
- створення власних вокальних «композицій»;
- створення власних танцювальних образів;
- вміння створити пластичний етюд руками або тулубом та ін.

Отже, дитячий музичний досвід виступає одним із вагомих засобів естетичного виховання, що формує духовний еталон краси людини.

На сучасному етапі дистанційне навчання дітей в освітніх установах і в домашніх умовах (якщо в умовах війни дім зберігся) це – цікавий та корисний досвід як для дітей так і для дорослих, але існують проблеми та недоліки:

- по-перше – це частково відсутня технічна база та недостатній рівень цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу (відсутність гаджетів, нестійкий зв'язок в Інтернеті, невміння створити електронні презентації з використанням малюнків та відео-фрагментів та ін.).

- по-друге, дистанційне навчання мистецьких предметів (музичне мистецтво, ритміка, хореографія, інструментальна діяльність) є проблемним з точки зору неможливості вирішити правильно ті чи інші завдання без тактильної взаємодії.

Отже, вивчаючи позитивні та негативні сторони заохочування дітей до навчання мистецьких дисциплін у дистанційному режимі в умовах воєнного стану, постає ряд серйозних питань, як з боку педагогів так і з боку дорослих, що взаємодіють як суб'єкти освітнього процесу. Дистанційна форма навчання дітей мистецьким дисциплінам потребує нових креативних рішень, тому що тільки живе творче партнерство є запорукою набуття дитячого музичного досвіду з його своєрідністю.

Список використаних джерел

1. Креативні методи навчання та їх ... [https://core.ac.uk > download > pdf](https://core.ac.uk/download/pdf)
2. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
3. Юцевич Ю. Музика: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2003. 352 с.

ГОРБАТЮК Ольга,
здобувачка першого
(бакалаврського) ступеня вищої
освіти Одеської національної
музичної академії імені
А. В. Нежданової

МИСТЕЦТВО ГРИ НА БАНДУРІ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

В сучасних умовах соціокультурних змін український народ дотримується нового погляду на вітчизняну історію, переосмислює її здобутки, вивчає та примножує традиції. Особливе місце в історії української культури займає музична культура, зокрема унікальне бандурне мистецтво, що зберігає духовні цінності, естетичні смаки та потреби українців.

Мистецтво – гри на бандурі має славні давні традиції, що пов'язані з історичними етапами побутування та удосконалення музичного інструменту. За кілька століть свого існування виникли різновиди бандури, змінились способи та прийоми гри. Нерідко, коли чуєш слово «бандура», виникає асоціація з інструментом, на якому грав козак Мамай, що зображений на народній картині. Однак, це не зовсім вірно.

Зауважимо, що назва інструменту «бандура» походить від латинської «пандура», від старопольської – *varduny* (лютня). В побутовій українській культурі була розповсюджена простолюдна назва «кобза», а виконавців на інструменті називали «кобзарями». Однак, з початку XVIII ст. мода на цей інструмент поширилась серед аристократії та шляхти, тоді в панському середовищі й виникла більш модна та шляхетна назва «бандора». Така назва зафіксована в багатьох польських джерелах, починаючи з 1441 р. В довідкових джерелах зустрічається таке тлумачення назви інструменту: бандура – козацька лютня» (О. Фамінцин). В нотатках історика О. Рігельмана (1788р.) знаходимо таку інформацію: «по в містах грають на бандурах, а селяни... на кобзі (рід бандури). Про бандуру (кобзу, козацьку лютню) XVIII ст. є такі корисні свідчення свідків (Бергхольц, Штелін, Беллерман т. ін.) – це «інструмент схожий з лютнею, але меншій за розміром та за кількістю струн», «тільки ручка дещо коротша», «тон абсолютно схожий з тоном лютні». Також відомі описи існування справжніх бандур на «20 і більше струн ... на останніх (багатострунних бандурах) не усі струни натягуються уздовж грифа, половина – на самому корпусі» (О. Фамінцин) [3]. Як висновок зазначимо, що на початку XIX ст., поруч з лютнеподібними існували й багатострунні музичні інструменти, які «українізувавшись», стали називатися бандурами, а виконавці на них – бандуристами [3].

Сьогодні бандура – сучасний музичний інструмент, що остаточно сформувався в другій половині ХХ століття, в час, коли в Японії почали створювати перші електронні інструменти - синтезатори. В історії бандурного мистецтва побутує терміни «ладкова бандура», «старосвітська бандура». Різновиди цих давніх інструментів вважають прототипами сучасної бандури. Вони значно відрізняється від сучасних інструментів конструкцією, строем, способами гри, звучанням. Наприклад, ладкова бандура мала від 7 до 9 струн, старосвітська бандура – 12, інколи до 24 струн, що виготовлялись із жил тварин (пізніше їх почали обвивати мідним дротом), тоді, як сучасна налічує до 65 струн, має значно більший діапазон, а отже широкі можливості виконувати музику різних стилів та жанрів, від стародавніх дум, псалмів, кантів до сучасних пісень та хітів Metallica.

Цікаво, що бандура виникла як народний інструмент, що набув поширення спочатку серед мандрівних музикантів (сліпців), а згодом серед українського козацтва. В той час це був зовсім інший музичний інструмент. Найдавніший зразок діатонічної багатострунної бандури (Бандура Недбайла) датований 1840 роком. Це діатонічний багатострунний інструмент з арфоподібним способом гри, тобто без натискання струн на грифі. Такий спосіб гри дозволяв отримати гарне чисте звучання, оскільки будь-яка відкрита струна звучить краще притиснутої, та й оволодіти грою на інструменті зі сталою висотою звуку значно легше. Можна припустити, що на той час на бандурі основними струнами для гри були коротенькі приструнки, розміщені праворуч від грифу над декою інструменту, а баси на грифі відігравали другорядну роль [3].

Вивчаючи бандури конструкції О. Вересая, бачимо відмінності: основні функції виконання мелодії та басів закладені в способі гри на грифі (подібно до гри на гітарі), а шість приструнків забезпечують додаткову функцію – збільшення діапазону гри в одній позиції, як от: народний спосіб гри, коли рука не рухається вгору по грифу, а знаходиться в одному місці. Введення перших приструнків підштовхнула музикантів до подальшого удосконалення інструменту та появи в сучасного багатострунного інструменту.

Сьогодні в музично-педагогічній практиці для навчання гри на бандурі використовують переважно інструменти київського типу (конструкції І. Скляра та В. Герасименка), що виготовлені на фабриках музичних інструментів м. Чернігів та м. Львів. Навчальна академічна бандура прима має 55 -58 струн, стрій тональності соль мажор. Концертні інструменти мають більш складну конструкцію, оскільки мають більшу кількість струн (61 – 65) та оздоблені механічними пристроями для налаштування приструнків. На фабриках також

виготовляють інструменти менші за розміром, сконструйовані спеціально для навчання мистецтву гри на бандурі школярів [3].

Великою популярністю користується бандура в українській діаспорі по всьому світу. Тут зберігаються традиції гри на інструменті харківського типу, конструкції братів Гончаренків, плекається харківський спосіб гри на інструменті. В Україні також є спроби відродити харківську бандуру. Конструктор В. Герасименко зробив декілька варіантів харківської бандури, які мають тональну механіку для перестроювання бандури, але інструменти ще не достатньо досконалі, тому їх ще не почали виробляти серійно [2; 3].

Розвиток та вдосконалення інструменту ще тривають, однак вже сьогодні сучасна бандура – це універсальний самобутній інструмент українського народу, придатний до виконання музики будь-яких жанрів та стилів. Як приклад можна навести творчість бандуриста-виконавця, реставратора, дослідника, конструктора, майстра Івана Ткаленка, мужнього захисника України, який створив унікальний варіант – електро бандуру, функціонал якої дозволяє зімітувати цілий оркестр на одному інструменті [4].

До майстрів, що працюють у напрямку розвитку мистецтва гри на бандурі варто віднести Георгія Матвіїва, який вперше почав виконувати на бандурі джазові твори та є автором низки творів для бандури [4].

Широкої популярності інструменту надають сучасні виконавці бандуристи, зокрема перша в Україні соул бандуристка та співачка Марина Круть, чия емоційна лірика може передати найменший душевний порив і проникнути до глибини серця слухача. Сьогодні співачка працює не тільки у напрямку популяризації бандурного мистецтва, а й допомагає коштами, зібраними на концертах, українським збройним силам [4].

У цьому ж напрямку працюють бандурист, композитор, аранжувальник Ярослав Джусь та його гурт «Шпилясті кобзарі». Талановиті музиканти працюють у напрямку пошуку нових форм музичного просвітництва, популяризації та розвитку бандурного мистецтва. Колектив є ініціатором проєкту розвитку бренду бандури в Україні є Vandura Style, автором збірки «12 інструментальних творів для бандури». Вони плідно співпрацюють з українськими музикантами, ді-джеями, сучасними гуртами, (Тартак, Еура, Illaria, Вперше Чую, Dj Tarolsky, ТНМК, GIO, Єгор Грушин, Dudar Band, Кирило Стеценко, Kiwi Project, Go-A, Ленара, Dj Romantic, Void) [1; 4].

Варто також згадати творчу діяльність сучасної бандуристки, культурного менеджера, фронтвумен гурту Troye Zillia Анастасії Войтюк, яка

Стала ініціатором створення мобільного додатку, зхя допомогою якого можна опанувати мистецтво гри на інструменті [4].

Завдяки творчим пошукам та просвітницькій діяльності молодих талановитих музикантів-бандуристів бандура стає цікавою для різних верств та вікових категорій людей не тільки в Україні, а й всьому світі.

Список використаних джерел

1. Бандура як новий український бренд. URL: https://lb.ua/blog/kateryna_tyaglo/410369_bandura_yak_noviy_ukrainskiy_trend.html
2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г., Уманська Л.М. Розвиток музичної освіти України кінця XVII – XVIII ст.. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія*, 2017. Вип. 25. С. 30-34. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
3. Мистецька скарбничка. URL: http://music24mel.blogspot.com/2017/11/blog-post_13.html?m=1
4. Сучасні майстри бандури: Топ -5 українських виконавців, яких повинні слухати зараз. URL: <https://womanel.com/uk/shoubiznes/2023/05/02/top-5-bandurystiv-na-kontserty-iakykh-vam-varto-skhodyty/?amp=1>

ГРИШИНА Аліна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

**РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЧЕРЕЗ ВИВЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Актуальність. У сучасному світі відкриває нові можливості для розвитку художньої креативності учнів. Вивчення національної культури в початковій школі сприяє формуванню глибшого розуміння та поваги до власного культурного спадку, включаючи мову, традиції, мистецтво та історію. Крім того, сприяє розвитку творчих навичок, стимулює художню самовираженість, та розширює культурний горизонт учнів, сприяючи більш глибокому розумінню та повазі до інших культур. Враховуючи ростуче культурне різноманіття у сучасному світі, ця тема допомагає формувати толерантне та відкрите ставлення до інших національностей і сприяє готовності учнів до міжкультурного спілкування та

співробітництва.

Ступінь досліджуваності розвитку художньої креативності. Багато авторів та дослідників приділили увагу дослідженню розвитку художньої креативності школярів через вивчення фольклору цій темі, серед таких можна виділити: Жуков А.В, Ковальчук, О.П, Горбунова, Л.П. досліджувала використання елементів національної культури у художньому вихованні початкових школярів, а Дяченко, Т.О. освітній потенціал вивчення національної культури у початковій школі [2,3,4].

Метою дослідження є вивчення впливу національної культури в початковій школі на розвиток художньої креативності учнів. Сутність дослідження полягає в вивченні впливу національної культури в початковій школі на розвиток художньої креативності учнів та їхню здатність до творчого мислення. Вивчення національної культури стимулює розвиток творчих здібностей учнів і спонукає їх до виявлення і вираження власної ідентичності.

Малий, О.С. досліджував інтеграцію національної культури в художню освіту початкової школи, Симоненко, І.М. художній розвиток учнів початкової школи через вивчення української національної культури, а Хоменко, В.Г. культурологічний підхід у художньому вихованні початкової школи.

Особлива увага приділяється ролі фольклору як джерелу натхнення та стимулу для створення художніх творів учнями, можливість розкрити свою художню індивідуальність та виявити свій творчий потенціал.

Інтеграція національної культури робить навчання більш привабливим та стимулює розвиток творчості учнів, роблячи навчання більш цікавим і змістовним. Вивчення культурної спадщини відзначає важливість культурологічного підходу у художньому вихованні початкової школи, який сприяє розумінню важливості культурної спадщини та спонукає учнів до творчості та самовираження.

За допомогою вивчення національної культури та художнього розвитку, учні початкової школи формують толерантність і розуміння інших культур. Вивчення національної культури сприяє розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони аналізують та інтерпретують художні твори. Робота з елементами національної культури розширює кругозір учнів і сприяє розвитку їхньої культурної компетентності.

Основні висновки. Вивчення та інтеграція національної культури у початковій школі виявляють значущий вплив на розвиток художньої креативності учнів, підтримують їхню творчість, спонукають до виявлення і вираження власної ідентичності, а також сприяють розвитку культурної компетентності та толерантності, роблять навчання більш цікавим і змістовним, та розвивають критичне мислення учнів. Вивчення національної культури у початковій школі є важливим елементом глибокої освіти, який сприяє розширенню кругозору та розвитку

творчого потенціалу учнів.

Список використаних джерел

1. Горбунова, Л.П. (2020). Використання елементів національної культури у художньому вихованні початкових школярів. "Сучасна початкова освіта: методологія, теорія і практика", № 5, с. 36-42.
2. Дяченко, Т.О. (2019). Освітній потенціал вивчення національної культури у початковій школі. "Педагогіка і психологія", № 5, с. 65-71.
3. Жуков, А.В. (2018). Розвиток художньої креативності школярів через вивчення фольклору. "Проблеми сучасної педагогічної освіти", № 54, с. 134-139.
4. Ковальчук, О.П. (2017). Використання національної культури в процесі художньої діяльності учнів початкової школи. "Шкільна бібліотека", № 2, с. 22-28.
5. Малий, О.С. (2019). Інтеграція національної культури в художній освіті початкової школи. "Проблеми сучасної освіти", № 3, с. 101-108.
6. Симоненко, І.М. (2021). Художній розвиток учнів початкової школи через вивчення української національної культури. "Сучасні проблеми освіти", № 2, с. 77-84.
7. Хоменко, В.Г. (2018). Культурологічний підхід у художньому вихованні початкової школи. "Педагогіка та психологія", № 4, с. 52-58.
8. Яковенко, М.О. (2020). Вивчення культурної спадщини як фактор розвитку художньої креативності учнів початкової школи. "Науковий вісник Львівського університету", № 25, с. 115-122.

ДЖУРАЄВА Яніна,

викладачка спеціальних дисциплін
Комунального закладу «Покровський
педагогічний фаховий коледж»

**ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ЯК УМІННЯ ГЕНЕРУВАТИ НОВІ ІДЕЇ ТА ІНІЦІАТИВИ**

Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами в усіх сферах життя. Стрімкий розвиток технологій змінює світ у бік інформатизації та відкритості, що обумовлює заміну традиційних способів мислення і діяльності на вміння виявляти ініціативу та творчість у нових умовах, здатність критично мислити, брати відповідальність за прийняті рішення. Це спрямовує сучасну освіту до впровадження компетентнісного підходу. Серед ключових компетентностей випускника Нової української школи окреме місце посідає підприємливість, адже виховання підприємливої молоді – не

лише засада економічного розвитку, а й умова виживання України як держави. Розвиток підприємливості і фінансової грамотності є важливою складовою формування в учнівської молоді економічного мислення та передбачає не тільки формування ділових якостей, таких як ощадливість, розважливості, а й накопичення знань щодо правових засад власності, розвитку підприємницької діяльності тощо [4].

За новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності. Відповідно до цього документу підприємницька компетентність є однією з ключових. Вона передбачає реалізацію здатності здобувачів вищої освіти:

- співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними ресурсами, інтересами і потребами інших людей та суспільства;
- організувати власну трудову та підприємницьку діяльність і роботу колективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин;
- аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці;
- складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнес-проекти;
- презентувати й поширювати інформацію про результати власної економічної діяльності та діяльності колективу.

Проте переважна маса інформації про бізнес і підприємництво, яку сприймають молоді люди та яка формує їх установки, не має дієвого інтерактивного характеру. Для формування сталих навичок і більш ґрунтовної особистої мотивації надзвичайно важливими є активні форми засвоєння правил організації підприємницької діяльності та стратегій здійснення бізнес-проектів. Головною метою підприємницької діяльності є отримання вигоди, а середовищем діяльності підприємця є невизначеність. Важливим елементом підприємницької діяльності є спосіб і засоби досягнення мети. Під ними розуміють певні знання, уміння, навички а також особливі здібності, що розвиваються на основі певних вроджених анатоμο-фізіологічних задатків.

Сьогодні ринкова економіка диктує свої умови функціонування і життя в сучасному суспільстві, до яких випускники закладів фахової перед вищої освіти повинні бути готовими. Важливою складовою динамічного розвитку економіки є освіта. Підготовка майбутнього вчителя технологій повинна включати як формування системи знань та вмінь з обраного фаху, так і розвиток якостей особистості: дбайливе ставлення до власності, вироблення вміння раціонально використовувати наявні ресурси для задоволення різноманітних потреб.

Тобто формування таких якостей, які б відповідали суспільним інтересам і сприяли всебічному розвитку особи [5].

Реалізація економічних знань у технологічній освіті є однією з умов безперервної економічної освіти, що охоплює сукупність економічних знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку економічного мислення та економічної культури особистості. Отже, з погляду реалізації економічних знань трудові операції слід розглядати як засіб економічної освіти, розвитку економічного мислення, формування творчого ставлення до праці, поєднання навчання з продуктивною працею.

Досить важливим для технологічної освіти є формування в молоді підприємницької компетентності, яка має на меті:

–знання з основ економічного аналізу господарської діяльності та підприємництва;

–уміння визначати собівартість продукції і витрати на виробництво;

–уміння здійснювати міні-маркетингові дослідження;

–уміння розраховувати рентабельність виготовленої продукції;

–уміння співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими й природними ресурсами, інтересами й потребами інших людей та суспільства;

–готовність організувати власну підприємницьку діяльність, складати, здійснювати й оцінювати бізнес-проекти, розробляти прості моделі дій та прийняття економічно обґрунтованих рішень у динамічному світі;

–аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці.

Учитель повинен володіти всіма ключовими компетентностями для того, щоб сформувати їх у школярів. Адже не можна передати учню того, чого ти сам не маєш і не вмієш робити. Технологічна освіта є галуззю, яка, поряд із вирішенням основних програмних завдань, забезпечує формування економічних понять та реалізацію економічних знань школярів.

У процесі технологічної освіти під час проектування студентів навчають планувати свою діяльність,

–орієнтують на проведення міні-маркетингового дослідження з метою обґрунтування призначення і конструкції виробу;

–навчають добирати матеріали і технології їх обробки з метою виготовлення якісного конкурентоспроможного виробу;

–навчають визначати необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу;

–формують уміння економно використовувати матеріали під час їх обробки;

–навчають проводити міні-маркетингові дослідження з метою визначення характеристик виробу з позиції споживача;

–формують уміння визначати орієнтовну вартість виробу як готового продукту;

–формують уміння розробляти рекламу готового продукту чи послуги.

Під час виконання проектно-технологічної діяльності підвищується також і фінансова грамотність майбутніх фахівців. Так, на конструкторському етапі необхідно дати обґрунтування витрат необхідних матеріалів, засобів енергії, грошових коштів на оплату праці при виготовленні виробу; визначити собівартість виробу, величину запланованого прибутку і договірну ціну виробу; визначити рівень рентабельності виготовленого виробу; спланувати випуск виробу, кошторис доходів і витрат. Тобто необхідно здійснити попередню економічну оцінку доцільності постановки розробленого проекту на виробництво, його випуску й продажу. Ефективність формування підприємницької компетентності та фінансової грамотності здобувачів освіти залежить від впровадження в освітній процес таких форм, методів і технологій навчання, які створюють можливості школярам виконувати ті ролі, завдання, шукати такі шляхи вирішення проблем, робити такі відкриття, які їм доведеться здійснювати у повсякденному житті. Роль керівника підприємницької діяльності покликаний виконувати вчитель трудового навчання і технологій. Його функції змінюються в міру реалізації процесу розвитку підприємливості. Якщо на початку процесу це здебільшого організаторська функція, то на другому етапі – управлінська, на третьому – контролююча, на четвертому – консультаційна.

Отже, застосування системи різноманітних форм і методів активного навчання в проектно-технологічній діяльності студентів на заняттях та в позаурочний час дозволить поетапно розвинути у випускників Нової української школи важливі складові ключової компетентності «підприємливість» та фінансову грамотність.

Керуючись цими стратегіями, можна забезпечити умови для повноцінного розвитку, особистості, формування творчого критичного мислення, відповідної компетенції. Відомо, що оволодіває майстерністю лише той, хто прагне цього, кого охоплює натхнення.

Список використаних джерел

1. Коберник О.М. Розробка творчих: проектів на уроках технічної праці. Трудова підготовка в закладах освіти. 2002. №2. С.41-45.

2. Коберник О.М. Проектування на уроках трудового навчання. Трудова підготовка в закладах освіти. 2001. №4. С.12-14.

3. Коберник О. Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність. 5-12 класи. Харків: Вид.група «Основа», 2010. 256с.

4. Концепція «Новаукраїнська школа». 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року: Закон України від 28.03.2019 р. N2697VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

6. Трудове навчання. 5-9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

7. Терещук А., Вдовиченко А. Навчання учнів основних етапів проектно-технологічної діяльності. Трудова підготовка в закладах освіти. 2004. №4. С. 10-13.

ДЗИГАЛЮК Карина,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Херсонського Державного Університету

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Особливість дітей полягає в тому, що діти вбирають в себе нові знання та вміння, як губка.

За допомогою факторів навколишнього середовища відбувається формування характеру дитини, її особистості, життєвих пріоритетів та талантів. І, як видається, така, на перший погляд, мала річ, як музика, здійснює помітний вплив на почуття та мислення дитини.

В результаті постійних багаточисельних досліджень, було встановлено, що музика справді сприяє більш активному розвитку дітей. Багато майбутніх матерів практикують музикотерапію ще тоді, коли дитина знаходиться ще в утробі. Звичайно, що слова і сенс пісень дитина усвідомлює в більш зрілому віці, але здатність розпізнавати мелодію з'являється ще до народження.

Серед позитивних впливів музики на розвиток дитини можна виділити наступні:

1. Покращення пам'яті. Дитина запам'ятовує ритм, мелодію і слова, що відбувається, скоріш за все, на підсвідомому рівні.

2. Музикотерапія як спосіб контролювання емоційного стану дитини. Надмірно активні та збуджувані діти краще заспокоюються під спокійну музику, а веселі та швидкі мелодії можуть допомогти активізувати пасивних дітей.

3. Формування мовлення. Дитина тренує свої артикуляційні

навички, підспівуючи вже знайомі пісні.

4. Розвиток математичних і письмових здібностей. Регулярне прослуховування музики здійснює вплив на вміння дитини писати і рахувати, тому що музика розвиває просторове сприйняття.

5. Музика формує моральність. Співпереживання дитиною почуттів, які викликає музика, іноді бувають сильніші за покарання.

6. Музика розвиває художні здібності. Через музичний образ діти пізнають красу навколишнього середовища, що в майбутньому формує позитивний асоціативний ряд в пам'яті людини.

7. Музика звільняє від страхів. Завдяки музиці дитина вчиться не соромитися своїх почуттів та емоцій. Музична терапія допомагає позбавитись багатьох комплексів та соціальних страхів.

8. Музика навчає бути соціально активними. Під час систематичних музичних занять від дитини залежить узгодженість дій з колективом і педагогами. Це, в свій час, розвиває почуття дружби і поваги, взаємодопомоги та дисципліни.

9. Музика допомагає дитині формуватися фізично. Заняття музикою - це увага, координація, точність і грація рухів. Під впливом музики відбувається покращення опорно - рухового апарату, рухи дитини стають більш ритмічними.

Будь який професійний музикант буде стверджувати, що для розвитку музичного слуху у дитини треба використовувати тільки "правильну" музику. Від вибору музичного матеріалу напряду залежать і напряду розвитку особистості дитини. Психологи не рекомендують наступні види музики:

1. Голосна музика. Чуттєві дитячі вушка ще не приготовані до прослуховування такого виду пісень, тому можуть викликати істерику або агресію.

2. Пісні з ненормативною лексикою, тому що діти, не розуміючи сенсу і доцільності, починають використовувати такі слова у повсякденному житті.

3. Занадто повільні композиції, тому що, все ж таки, діти потребують більш динамічної та веселої музики.

Вчені, які досліджують вплив музики на розвиток особистості дитини надають певний перелік рекомендацій:

1. Сеанси дитячої музикотерапії необхідно проводити 2-3 рази на день по 20-30 хвилин кожний. Повільно можна збільшувати час, спостерігаючи за реакцією дитини.

2. Не треба вмикати музику занадто голосно - вистачить голосність темпу спокійного мовлення.

3. Спокійну музику краще використовувати після прийому їжі та перед сном, а веселу та динамічну - перед прийомом їжі та після сну.

4. Дитину обов'язково треба знайомити з класичною музикою -

саме вона є найкращим засобом музикотерапії.

5. Репертуар може бути різноманітний і включати в себе дитячі, естрадні, джазові, народні пісні тощо.

Розвиваючи особистість дитини, ми допомагаємо зародженню, розвитку і становленню її творчості. Творчість дітей базується на яскравих музичних враженнях. Під час слухання музики, дитина чує не тільки звуки, а і думки, бажання композитора.

Під її впливом створюється власна творча уява, а через неї змінюється сприйняття різних сторін життя.

Прослуховування музики розвиває наочно - образне мислення - здатність аналізувати образ, а потім його синтезувати. Такий вид мислення є основою математики або інженерії. Під час слухання класичної музики відбувається зміцнення мозкових зв'язків, які відповідають за математичні здібності.

На прикладі музичних ігор видно, що вони поєднують у собі спілкування і співи з ритмічними рухами. Відділи мозку, які відповідають за ці дії, контролюють також імпульси руху, завдяки чому дитина вчиться керувати своїм тілом. Музичні ігри допомагають дитині одночасно використовувати багато навичок, а також слугують помічником в розвитку нервових зв'язків.

Таким чином, музика в багатьох випадках допомагає батькам в питаннях дитячого виховання. До того ж, якщо вводити музичні твори як раніше, то у дитини обов'язково з'являться творчі здібності.

Список використаних джерел

1. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів/О.І.Вишневський. -Дрогобич, Коло, 2003. – 528 с.

2. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків / І. О. Газіна. – Кам'янецьПодільський : Аксіома, 2013. – 196 с.

3. Кисельова О. І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.08. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 3 (47) 280 «Дошкільна педагогіка» / Ольга Ігорівна Кисельова ; Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2009. – 22 с.

4. Фоломєєва Н. А. Педагогічні технології естетичного виховання дітей віком 5-10 років засобами музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.07. «Теорія і методика виховання» / Н. А. Фоломєєва ; АПН України. Ін-т пробл. виховання. – К., 2001. – 22 с.

5. Газіна І.О. Музична компетентність вихователя та її роль в умовах діяльності дошкільного навчального закладу // Методика початкового навчання і дошкільного виховання: зб.наук.пр. 2011. Випуск 7. С. 299-302.

6. Танько Т.П. Специфіка музично-педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу // Педагогіка і психологія: зб.наук.пр. 2004. Вип.26. Ч.1. С. 113-118.

7. Танько Т.П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2004. 41 с.

8. Танько Т.П., Чернявська М.В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття): навч. посіб. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 204 с

ДЗЮБА Світлана

викладачка спеціальних дисциплін,
I кваліфікаційної категорії
Комунального закладу «Покровський
педагогічний фаховий коледж»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. Арт-терапія - універсальний вид творчості, за допомогою якого можна подолати стрес, внутрішні страхи та фобії, а також розвинути креативність мислення та розкрити власний потенціал. У роботі розповідається про деякі методи та техніки арт-терапії, які відмінно підійдуть як дітям, так і підліткам.

Art therapy is a universal form of creativity, with the help of which you can overcome stress, internal fears and phobias, as well as develop creative thinking and reveal your own potential. The work talks about some methods and techniques of art therapy, which are perfect for both children and teenagers.

Ключові слова: арт-терапія, ізотерапія, танцювальна терапія, музична терапія, колаж, психічне здоров'я.

Вступ. В умовах трансформації українського суспільства та постійної загрози для життя і здоров'я через війну в Україні зростають вимоги до підготовки педагогів, здатних на високому рівні забезпечити психологічну підтримку та допомогу здобувачам освіти. Стан психічного здоров'я дітей та підлітків сьогодні є важливим завданням для батьків й педагогічних працівників. Здорова особистість - це, перш за все, творча, життєрадісна, відкрита до пізнання себе і навколишнього світу людина [1].

Завдання педагогів – максимально обмежити негативні впливи навколишнього середовища, зберегти духовно-ціннісні орієнтації, сформувати творчий та інтелектуальний потенціал дітей та підлітків.

До різноманіття інноваційних технологій, якими характеризується сучасний стан розвитку педагогічної науки і практики, належить арт-терапія – технологія створення й використання різних видів мистецтва для передачі почуттів та емоцій, що виходить за межі традиційної мистецької освіти і покликана забезпечити гармонійний і всебічний розвиток особистості через художньо-творче самовираження, самопізнання та самореалізацію. За допомогою арт-терапії можна вирішувати як виховні, психокорекційні завдання, так і розвивати творче ставлення до дійсності, зокрема до навчання, спілкування, групової та сімейної взаємодії, а також зміцнювати психічне здоров'я дітей та підлітків [3].

Класична арт-терапія спочатку включала такі види візуального мистецтва, як живопис, ліплення, фотографію, графіку. Однак у сучасному світі з'являються нові види творчості та самовираження. Зараз популярні бібліотерапія, танцювальна терапія, казкотерапія, відео- та аудіотерапія та багато іншого. Ми зупинимося на найбільш доступних та популярних видах творчої терапії.

Ізотерапія. Найпопулярніший вид арт-терапії – це малювання. Для нього підійдуть найрізноманітніші види художніх матеріалів: фарби, олівці, воскова крейда, пастель, папір різної фактури, пензлі різних розмірів та жорсткості, пластилін тощо. Існує кілька технік малювальної терапії.

Довільне малювання - це малюнки, виконані в абстрактній манері, яка не має жодних правил: малюємо так, як хочемо. Така техніка на вигляд часом виглядає як деструктивні дії з фарбами, крейдою, олівцями або пластиліном. Однак ігрова форма такого формату дозволяє дитині задовольнити деструктивні потяги.

Монотипія – це базова графічна техніка. На гладкій поверхні – склі, пластмасовій дошці, плівці – робиться малюнок гуашевою фарбою. Зверху накладається аркуш паперу та притискається до поверхні. Виходить відбиток у дзеркальному відображенні, якій можна домалювати [2].

Малювання сухим листям і дрібними сипучими матеріалами. За допомогою листя, суховія, сипких матеріалів та клею ПВА створюються різні малюнки. На аркуш паперу клеєм наноситься зображення. Потім зверху розсипається матеріал, попередньо подрібнений чи розтертий. Зайві частинки, що не приклеїлися, струшуються. Описана техніка створення зображень підходить дітям із вираженою моторною незручністю, негативізмом, затисненням, вона сприяє процесу адаптації в новому просторі, дарує почуття успішності та захищеності.

Малювання пальцями, долонями, іншими частинами тіла – це своєрідна гра з фарбами та новими тактильними відчуттями, під час якої деструктивні імпульси та дії виражаються через відбитки на папері. Спосіб дуже цінується дитячими психологами.

Танцювальна терапія. Ця методика дозволяє розкріпостити дитину не лише фізично, а й емоційно. Тут тіло є інструментом, а рух – процесом, що допомагає пережити, розпізнати та висловити свої почуття. У сучасній танцювальній терапії існують найрізноманітніші танцювальні стилі. Їх вибір залежить від фізичних та емоційних особливостей та переваг дитини. Танець може стати сильним терапевтичним засобом, який зможе розкрити, розвинути та скоригувати не лише фізичні, а й емоційні якості особистості [2].

Музична терапія На сьогоднішній день розрізняють пасивну та активну форми музикотерапії. При пасивній музикотерапії дитина прослуховує різні музичні твори, що відповідають певному психологічному та емоційному стану.

За активної музичної терапії діти самі беруть участь у виконанні музичних творів. Вони можуть співати в хорі, грати на музичних інструментах, застосовуючи при цьому як звичайні музичні інструменти, так і незвичайні, наприклад, власне тіло (бавовни, постукування тощо) [4].

Колаж. Така модель арт-терапії підійде абсолютно кожному незалежно від віку. А особливо тим, хто не любить малювати. Створення колажу за допомогою різних вирізок та ілюстрацій допомагає висловити свої бажання та розвиває креативність. Колаж вчить розуміти себе та свої бажання та наочно їх демонструвати.

Для створення колажу знадобиться великий аркуш паперу та різні ілюстрації, вирізки з журналів, фотографії, етикетки, наклейки та все, що допоможе образно висловити думки. Можна визначити тему заздалегідь: твої бажання, цілі, почуття, настрої, мрії, наше літо, спогади про дім тощо [4].

У статті описані лише деякі методи та технології арт-терапії, які не потребують від педагога особливої підготовки та матеріальних витрат. Перераховані технології можна використовувати як окремі прийоми під час навчальних занять з різних предметів, виховних годинах та позакласній роботі.

Висновок. Узагальнюючи вищесказане, можна констатувати, що використання у освітньому процесі засобів арт-терапії має неабияке значення для збереження і зміцнення психічного здоров'я здобувачів освіти; формування у них психологічної стійкості; подолання різного плану труднощів; звільнення від страхів і бар'єрів, стресів, тривожності, сором'язливості, замкнутості, гіперактивності, нестриманості. Саме технології арт-терапії допомагають у формуванні всебічно розвиненої

особистості, яка психологічно стійка, здорова та духовно збагачена. Мистецтво має перевагу в тому, що немає заборон і протипоказань, воно доступне для кожного, ефективно і головне – безпечно.

Список використаних джерел

1. Булах М. Образотерапія : зняття психологічного напруження та стресових станів у дітей. Психолог. 2012. № 13 (14). С. 68-72.
2. Власюк М. Арт-терапія : лікування мистецтвом. Відкритий урок : розробки, технології, досвід. 2008. № 7 (8). С. 90.
3. Деркач О. Арт-терапія на допомогу школі. Мистецтво та освіта. 2010. № 2. С. 25-28.
4. Лебедева Л. Арт-терапія в педагогіці. Педагогіка. 2000. № 9. С. 27-34.

ДРОЗДОВА Валерія,

здобувачка першого рівня вищої освіти 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

НЕСТАНДАРТНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Що таке мистецтво? *«Мистецтво – вираження найглибших думок найпростішим способом» (Альберт Ейнштейн).* Мистецтво дозволяє нам подивитись на світ під іншим кутом.

Актуальність теми полягає в тому, що нестандартні техніки малювання дозволяють зробити навчання мистецтва більш цікавим і захоплюючим для дітей. Вони також допомагають розвивати творчі здібності дітей, які необхідні їм у всіх сферах життя.

Метою є ознайомлення з нестандартними техніками малювання, проаналізувати їх ефективність у розвитку творчих здібностей дітей.

Наявність інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі дозволяє виховати у дітей любов до прекрасного, розвинути творче та критичне мислення. Якщо проводити паралель з власним досвідом, то я особисто пригадую уроки «Трудового навчання» та «Малювання» на яких ми малювали малюнки на різні теми, клеїли аплікації, складали оригамі, робили витинанки тощо. Наразі сучасних дітей важко

зацікавити звичайними поробками з паперу чи пластиліну, якщо не додати до завдання чогось цікавого, нестандартного, креативного з цифрових новітніх технологій чи чогось подібного [1].

Уроки «Мистецтва» мають стати для дітей чимось легким і цікавим одночасно, адже саме в початковій школі ми маємо можливість розкрити дитину з різних сторін: ми можемо розвинути різні таланти, зацікавити мистецтвом і, навіть, роздивитися психологічний стан дитини, що є дуже важливим аспектом.

В сучасному освітньому середовищі використання нестандартних технік з малювання важлива з наступних причин:

- Розвиток креативності та індивідуальності. У 21 столітті все більше цінується креативне мислення та здатність до індивідуального підходу. Використання нестандартних технік малювання сприяє розвитку цих важливих навичок у дітей з початкової школи.

- Унікальність навчального процесу. Використання новаторських підходів до мистецтва робить навчання більш захоплюючим та привабливим для дітей. Це стимулює їхній інтерес до навчання та сприяє більш ефективному засвоєнню знань.

- Розвиток комплексу навичок. Використання нестандартних технік малювання в поєднанні з іншими навчальними предметами (наука, література тощо) допомагає учням розвивати не лише художні здібності, але й інші навички, такі як аналітичне мислення, спостережливість та творчий підхід до вирішення завдань.

- Врахування індивідуальних потреб. Нестандартні методи надають можливість врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Це дозволяє підтримувати різноманітність стилів, здібностей та інтересів учнів, створюючи комфортне середовище для розвитку кожної особистості.

- Сприяння готовності до сучасного ринку праці. Здатність мислити творчо та виразно, які розвиваються завдяки нестандартним методам малювання, стають важливими навичками для успішної адаптації до сучасного ринку праці.

Серед українських науковців, які рекомендують використовувати нестандартні уроки, можна виділити , Людмилу Масол, Мирославу Пагулич, Людмилу Пироженко, Івана Андрєєва, Ніну Волкову [2; 3]. Вони зазначають, що використання нестандартних уроків вимагає від учителя творчого підходу і підготовки. Учитель повинен розробити цікавий і захоплюючий сценарій уроку, який буде відповідати віковим особливостям дітей і навчальним цілям.

Отже, настав час застосувати своє творче мислення і допомогти дітям полюбити мистецтво і, більше того, стати його частиною. У цьому нам допоможуть нестандартні техніки малювання.

За час виробничої практики я дослідила декілька нестандартних

технік малювання разом з учнями третього класу. Отже ми користувались такими техніками:

Малювання соломинкою.

Для роботи потрібні: аркуш білого паперу, фарби, вода та соломинка для коктейлю (можна замінити пустим футляром від ручки). На папері ставимо хаотичні плями рідкими фарбами і роздуваємо струменем повітря потрібні нам фігури.

Малювання пальцями.

Для роботи потрібні: папір, густі фарби. Техніка була застосована під час створення осінньої композиції. Ми намалювали стовбур дерева за допомогою відбитку долоні та частини руки, а різнобарвне листя зображували за допомогою пальчиків.

Малювання способом друкування.

Для роботи знадобилися: аркуш паперу, фарби, листя з дерев. Діти створювали малюнок з відбитків листя. Для цього потрібно намастити листок фарбою та щільно прикласти до аркуша паперу. Таким чином діти створили не лише осінні композиції, а й морські пейзажі.

Використання нестандартних технік малювання у початковій школі має значний потенціал для розвитку творчості, виявлення та розвитку індивідуальних художніх здібностей учнів та збагачення загального навчального процесу. Це сприяє вихованню креативності та самовираження, що є важливими аспектами розвитку кожної особистості. Як висновок, можемо сказати, що виокремити найбільш вдалу чи цікаву техніку не можливо, адже дітей цікавить усе нове і цікаве. Третьюкласники завжди були відкриті до експерименту і з радістю пробували всі нові техніки, які я їм пропонувала.

Список використаних джерел

1. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. для вчителів початкової школи. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с.
2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів. Харків: Веста: «Ранок», 2016. 256 с.
3. Пагулич М. І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтегрованого підходу на уроках «Мистецтво». Збірник студ. наук. праць. 2020. Вип. 1 (13). С. 101–106.

ІВАНОВА Олена,
викладачка вищої категорії
іноземної філології Комунального
закладу фахової передвищої освіти
«Новобузький фаховий педагогічний
коледж»

МОДЕРНІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Актуальність проблеми формування у майбутніх учителів англійської мови критичного мислення зростає в умовах інтенсифікації соціальних, економічних та політичних змін, коли перед фахівцем будь-якої галузі постає необхідність переробляти великий потік інформації та вчасно переосмислювати певний стан речей із метою здійснення правильного вибору і прийняття рішень. Освіта, розрахована на перспективу, повинна будуватися на основі двох нерозлучних принципів: уміння швидко орієнтуватися в нестримно зростаючому потоці інформації і знаходити потрібне, і уміння осмислити та застосувати отриману інформацію.

Сучасний світ – це світ інформації, яка швидко збільшується і при тому постійно застаріває. Це світ, в якому ідеї постійно піддаються структурним змінам, все новим перевіркам та переосмисленню, світ, в якому власне мислення слід увесь час адаптувати до мислення інших, де слід поважати потяг до ясності, точності та ретельності, де навички інтелектуальної праці слід постійно підвищувати і вдосконалювати [2].

Наведені міркування, цілком відповідають ідеології інноваційної освіти. Адже, вони ґрунтуються на визнанні швидкоплинних змін у наявній інформації, а тому орієнтують на вироблення змісту, форм й засобів навчання, які допомагали б пристосуванню людини до умов нового інформаційного суспільства. Цю функцію виконує технологія розвитку критичного мислення, яка, на нашу думку, повинна відігравати не останню роль у підготовці майбутнього учителя школи.

Термін «критичне мислення» вже давно став невід'ємною складовою навчального процесу сучасної системи освіти. Методисти зацікавлені у навчанні та вивченні критичного мислення, розвитку і вдосконаленню таких навичок у своїх студентів, а сучасний світ перебуває у пошуках освіченого професіонала, здатного до творчого вирішення проблем та креативного підходу у роботі.

Критичне мислення - це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, виразити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-

якої ситуації. Це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності (цінності) інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини й альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем та ухвалювати зважені рішення . (Нікітченко О., 2017).

Основне завдання методики викладання іноземних мов полягає у створенні сприятливих умов для розвитку майбутніх вчителів англійської мови, здатних мислити, не просто надавати інформацію для навчання, а постійно підтримувати діалог між учасниками освітнього процесу.

Таким чином, технологія критичного мислення має бути націлена на досягнення таких *освітніх результатів*:

- працювати з інформаційним потоком, що збільшується і постійно оновлюється у різних галузях знань;
- користуватися різними способами інтеграції інформації;
- ставити питання, самостійно формулювати гіпотезу;
- вирішувати проблеми;
- висловлювати власні думки (усно і письмово) ясно, впевнено і коректно по відношенню до оточуючих;
- аргументувати свою точку зору і враховувати точки зору інших;
- навчатися самостійно;
- брати на себе відповідальність;
- брати участь у спільному ухваленні рішення;
- будувати конструктивні взаєностосунки з іншими людьми .

Поставлені завдання зумовлюють необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців для початкової школи, а саме учителів іноземних мов. У зв'язку з цим доречно говорити про роль учителя – не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, тьютора, ментора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії учня.

Новий Професійний стандарт вчителя початкових класів містить опис його загальних і професійних компетентностей. До загальних компетентностей увійшли: громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька. Перелік професійних компетентностей є дещо ширшим: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя. Зокрема, предметно-методична компетентність включає «здатність розвивати в учнів критичне мислення», що передбачає знання – технології розвитку критичного мислення учнів; тобто уміння й навички .

Формувати здатність учнів критично оцінювати події та факти

життя суспільства може лише той учитель, у якого самого сформовано критичне мислення. Американська дослідниця психології критичного мислення Д. Халперн (D. Halpern) виділяє низку важливих якостей, властивих людині, яка володіє критичним мисленням, зокрема:

- готовність до планування (уміння стримувати свою імпульсивність і скласти план своїх дій);
- гнучкість (готовність розглядати нові варіанти, прагнення прояснити складні для себе питання, уміння змінювати свою точку зору);
- наполегливість (готовність взятися за вирішення завдання і не відступати, допоки воно не буде виконаним);
- готовність виправляти свої помилки (уміння визнавати, а не виправдовувати свої помилки, учитися на них, уміння бути відкритим до критики оточуючих);
- усвідомлення (спостереження за власними розумовими діями, тобто по суті, рефлексивний самоконтроль);
- позитивна установка на критичне мислення (активне прагнення навчитися мислити критично) [7, с. 17–18].

Методів та форм роботи, що сприяють розвитку критичного мислення велика кількість. Добирати методи слід з огляду на мету, завдання, зміст заняття. Крім того, слід зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Отже, при вивченні дисципліни поряд із класичною лекцією використовуються і ті що націлені на розвиток критичного мислення студентів.

Розглянемо стратегію метод *“Лекція з паузами”*. Студентам була запропонована друкована лекція «Навчання фонетичного матеріалу (формування фонетичної компетентності).» Лекція була поділена на логічно завершені частини:

1. Фонетичний мінімум.
2. Вимоги до вимови учнів.
3. Навчання звуків англійської мови.
4. Навчання інтонації англійської мови.

Були розроблені проблемні питання:

1. Назвіть критерії відбору фонетичного мінімуму.
2. Сформулюйте можливі труднощі та шляхи їх подолання при навчанні фонетичного матеріалу.
3. Які вправи націлені на розвиток фонематичного слуху учнів?
4. Назвіть вправи, які спрямовані на автоматизацію дій учнів з новими інтонаційними моделями?

Після кожної частини лекції студентам пропонувалися такі завдання:

1. Підкресліть основні думки в тексті , які б дали відповідь на перше питання
2. Відповідь на друге запитання студенти давали за допомогою заповнення таблиці: Вимоги до вимови учнів

Положення, що добре зрозумілі	Положення, що потребують уточнення

Відповідь на третє і четверте запитання можна провести у формі «Бліц – інтерв'ю» Під час викладу лекції студенти склали запитання, а потім проводилося інтерв'ю. Для проведення інтерв'ю студентів було поділено на “експертів ” та “журналістів ”. “ І “журналісти” по черзі ставили запитання.

Для розвитку критичного мислення студентів доцільно використовувати *Діаграму Венна* (або Діаграму Кола), яка представляє собою графічний організатор, призначений для навчання студентів порівнювати предмети та явища і знаходити їх спільні й відмінні риси або ознаки. Діаграма являє собою два кола, що перетинаються. У нашому випадку в одному колі, що зліва, записуються вправи націлені на розвиток фонематичного слуху учнів, в іншому колі, що справа, – назви вправ, які спрямовані на автоматизацію дій учнів з новими інтонаційними моделями. А посередині, у місці перетину кіл, спільні ознаки для обох, а саме застосування принципу апроксимації-наближення до правильної вимови.(рис.1)



Метод "*Case Study*" є популярною технологією навчання та відіграє важливу роль у набутті знань і формування навичок й вмінь студентів. Технологія кейсів визначається як "студентоцентрована" діяльність, що забезпечує застосування теоретичних положень у процесі вирішення практичних завдань. Кейс – це єдиний інформаційний комплекс, що складається із трьох частин: інформації потрібної для ситуаційного аналізу, опису конкретної проблемної ситуації, практичних завдань. Розглянемо застосування цього методу на короткому прикладі вивчення теми «Формування компетентності в говорінні», а саме – навчання діалогічного мовлення. Модель організації занять з методики

викладання АМ в початковій школі на основі технології «Case Study» складається з трьох етапів.

Організаційний етап – це пояснення викладачем матеріалу по темі – суть і характеристика ДМ, основні види ДЄ, структура діалогу. *На основному етапі* здійснюється детальне вивчення студентами матеріалу- визначити труднощі при навчанні ДМ, опрацювання схеми структури діалога. *Завершальний етап* – студентам дається завдання застосувати опрацьований матеріал на практиці, а саме скласти самостійно/групах два типи ДЄ, перший- з реактивною реплікою та другий – з ініціативною реплікою.

Метод «Метаплан» - це методика структурування групових обговорень, аналізу ситуації, обміну думками, збирання інформації з певного питання і вироблення ефективних колективних рішень. Прийом метаплану є маловідомим способом дискусії, що містить елементи мозкової атаки, аналізу випадків (ситуацій), гри. «Метаплан» побудований на принципі повної візуалізації процесу обговорення на усіх стадіях. При застосуванні методу учасники більше взаємодіють, що робить обговорення більш ефективним. Процес відбувається за певними правилами, що приводять дискусію до потрібного результату. Наведемо приклад використання цього методу під час вивчення теми « Навчання фонетичного матеріалу».

1 етап. Обираємо проблему, що нас цікавить, а саме – Забезпечення правильної вимови дітьми на уроках англійської мови в початковій школі. У кожному секторі записують питання для обговорення.(рис.2)

<p>1. Наявні проблеми. Реальний стан речей:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недотримання довготи голосних, вимови певних звуків • Допущення помилок в інтонації • Недотримання принципу апроксимації (наближення правильної вимови) 	<p>2. Чому існують ці проблеми? (Причини) Чому в дійсності не є так, як має бути?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недостатня увага приділяється вимові учнів, інтонації • Не розвинутий артикуляційний апарат дітей
<p>3. Як це повинно бути?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чітке розуміння дітьми, які звуки наближені до звуків української мови, яких звуків аналогів в українській мові не має. 	<p>4. Пропозиції: як змінити становище, вирішити наявні проблеми?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підбір вправ на гімнастику язика для підготовки артикуляційної бази • Підбір ігрових фонетичних вправ • Підбір римівок, віршів

2 етап. Учасникам пропонується індивідуально написати коротко свої ідеї з кожного питання на картках і причепити їх у відповідному секторі.

3 етап. Учасників тренінгу згуртуємо у групи по 2–5 осіб. Кожна група одержує завдання опрацювати тези з певного сектора «Метаплану»: розібрати, згрупувати подібні, ранжувати ідеї в порядку значущості. Для цього в групах проходить обговорення питання. (10–15 хвилин)

4 етап. Презентація роботи груп. (12–15 хвилин — по 3–5 хвилин на групу).

Проте не варто забувати, що найголовніша цінність впровадження критичного мислення – це практичний досвід. Важливою складовою такого мислення є не просто засвоєння теоретичного матеріалу, а й застосування цих знань у так званих «польових» умовах. Тому для розвитку критичного мислення ми активно залучаємо студентів до підбору та застосування різноманітних вправ під час проведення ділових ігор. Адже, невід'ємною складовою формування критичного мислення у майбутніх педагогів є вміння визначити найбільш ефективні засоби онлайнресурсів, які можна використовувати при підготовці до уроків.

Отже, технологія формування критичного мислення в процесі підготовки майбутніх вчителів англійської мови - це, перш за все, сукупність різноманітних прийомів та методів, які спонукають студентів до дослідної творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення отриманих знань, сприйняття інформації через призму власного досвіду. Вище вказані методи та прийоми розвитку критичного мислення дозволяють досягти необхідних освітніх результатів. Сьогодні важливою є не кількість засвоєного матеріалу, а вміння користуватися ним. Випускник, який знає дуже добре теорію, але не здатний її застосувати практично, не є цінним на ринку праці. Більш вагомим аргументом на користь молодого фахівця є, безумовно, глибоке розуміння сутності виконуваних обов'язків, повсякденних зобов'язань, які потребують як нестандартних підходів, так і творчих рішень.

Список використаних джерел

1. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків : Основа, 2007. 110 с.
2. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу.Управління школою. 2005. №34. С. 22–24.
3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. Тема. 2004. № 3/4. С. 229–232.

4. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. Харків : Веста, 2007. 176 с.
5. Нікітченко О., Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови. Харків "Друкарня Мадрид", 2017.
6. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. Відкритий урок. 2002. № 5–6. С.7–10.

Інтернет джерела

1. Інтерактивні технології в особистісно зорієнтованій освіті. URL: <http://osvita.ua/school/technol/982/> (дата звернення: 14.10.2017).
2. Бібліотека Міжнародного центру Критичного мислення (корисні матеріали англійською): URL: <http://www.criticalthinking.org/pages/index-of-articles/1021/>
3. Дегтярьова Ю. В. Підвищення ефективності навчання іноземних мов з використанням кейс-методів [Електроний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vesnik/full/173.pdf>.
4. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Casestudy) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. – К.: МАУП, 2005
5. Матеріали та вправи для розвитку критичного мислення: URL: <https://sites.google.com/site/nacalnyeklnizneudinsk/picasa-veb-albomy/animoto>
6. Формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності: аксіологічні засади / Б. Багай // [Естетика і етика педагогічної дії](#). - 2017. - Вип. 15. - С. 162-172. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2017_15_19

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРОЕКЦІЯХ: АКАДЕМІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ДЛЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

Мистецтво сьогодення у системі сучасної освіти розглядають як суттєвий компонент основної освіти школяра. Його могутній виховний та пізнавальний потенціал пов'язаний з естетичною природою, саме завдяки якій добуваються приховані нелегкі процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу. Сучасне навчання, і мистецьке зокрема,

ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, визначених в державних стандартах, навчальних планах, програмах – основних нормативних документах освіти. Дисципліни художньо-естетичного циклу, до яких належать, насамперед, музичне, образотворче мистецтво, мистецтво, художня культура та естетика, є предметами так званого культуротворчого циклу, їх об'єднує загальний принцип “культуротворення”, проте кожен з них має власні специфічні риси та завдання.

Поглиблене вивчення мистецьких дисциплін – запорука якісної допрофільної підготовки учнів основної школи, що в подальшому дасть їм можливість свідомо обрати профіль навчання. У старшій школі вивчення обраних учнями факультативних курсів та курсів за вибором допомагатиме їм визначитися із вибором майбутньої професії. Вивчення факультативних курсів та курсів за вибором організовується за умов наявності бажання учнів їх вивчати і створення належних умов для їхнього опанування. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України сформовано та рекомендовано два збірники програм факультативних курсів та курсів за вибором для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного та художнього профілю. Пропоновані в збірниках програми можуть використовуватися не лише в спеціалізованих школах, а й у будь-яких загальноосвітніх навчальних закладах для допрофільної підготовки учнів. Результатом навчання учнів у школі у галузі художньо-естетичної освіти має стати не тільки система художніх знань і вмінь, на що традиційно спрямовувалась мистецька освіта попередніх десятиліть, а також система особистісних художньо-естетичних цінностей і компетентностей - важливих складників естетично розвиненої особистості, що полягає в її здібності керувати набутими художніми знаннями й уміннями, готовність використовувати отриманий досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності згідно із загальнолюдськими естетичними цінностями й власними світоглядними позиціями, естетичними смаками. Вектор освіти й виховання має спрямовуватися у площину цінностей особистісного розвитку школярів на основі виявлення художніх здібностей, формування різнобічних естетичних інтересів і потреб, становлення в кінцевому рахунку творчої індивідуальності кожного учня.

Метою художнього виховання засобами образотворчого мистецтва є формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Головними завданнями є:

Формування:

- емоційно-естетичного досвіду учнів, культури почуттів, елементарних світоглядних орієнтацій та оцінних суджень, основ національної та громадянської свідомості;

- особистісно-позитивного, художньо-естетичного сприйняття дійсності на основі емоційно-чуттєвого досвіду, здатності до художнього мислення та творчої активності;

- художньої компетентності учнів у процесі засвоєння основ образотворчої грамоти;

- елементарних умінь та навичок використовувати художні техніки та матеріали, засоби художньої виразності у власній творчій діяльності;

Розвиток:

- чуттєво-емоційної сфери, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва (у відповідності до вікових можливостей), оцінювати естетичні явища;

- універсальних особистісних якостей та здібностей: образного мислення, уяви, фантазії, спостережливості, зорової пам'яті, художнього смаку та сприйняття кольору, форми, ритму, фактури поверхні;

- художньо-практичних умінь, навичок та вміння використовувати набуті знання у самостійній художній діяльності;

Засвоєння учнями:

- початкових знань про образотворче мистецтво та його роль у житті суспільства, культурному середовищі;

- основних понять з курсу образотворчого мистецтва через сприйняття композиції, форми, кольору, об'єму, простору, руху;

- елементарних знань про специфіку художньо-образної мови різних видів образотворчого мистецтва та виражальні можливості художніх технік і матеріалів.

З метою пробудження й поглиблення в учнів початкової школи інтересу до художнього пізнання через різноманітні форми мистецької діяльності, розкриття внутрішнього потенціалу кожного учня, незалежно від рівня його мистецьких здібностей, виховання впевненості у власних можливостях пізнавати навколишній світ і мистецтво, з предметів художньо-естетичного циклу продовжує діяти мотиваційна шкала оцінювання учнів, тобто оцінювання без балів. Об'єктами перевірки та оцінювання (мотиваційними критеріями) у процесі навчання мистецьких дисциплін є:

- інтерес до уроків художньо-естетичного циклу та мистецтва загалом;

- спрямованість діяльності на сприймання, пізнання творів та власну творчість;

- ініціативність, що передбачає свободу творчого виявлення, активне включення у творчий процес на уроках, прагнення застосування набутого досвіду у позаурочний час.

У 1-4 класах з предметів художньо-естетичного циклу домашні завдання учням не задаються і в журналі не записуються. З метою підвищення якості викладання навчальних предметів художньо-естетичного курсу початкової школі під час комплектації педагогічних працівників рекомендується передбачити годинне навантаження з образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» насамперед учителів, які мають спеціальну освіту за дипломом (вчитель образотворчого мистецтва та вчитель музики).

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення 03.10.2023)
2. Методичні рекомендації з художньо-естетичних дисциплін. URL: <https://zakinppo.org.ua/2010-06-01-18-45-19/2010-06-02-11-02-55/1286-metodichni-rekomendatsiyi-z-hudozhno-estetichnih-distiplin-na-2013-2014-navchalnij-rik> (дата звернення 03.10.2023)
3. Методичні рекомендації щодо вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу. URL: <http://artblogzosh5.blogspot.com/p/blog-page-25.html> (дата звернення 03.04.2023)
4. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 03.10.2023)

КОЗЛОВА Катерина,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
013 Початкова освіта Бердянського
державного педагогічного
університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНШИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН: МАТЕМАТИКА, ЯДС

Образотворче мистецтво завжди вважалося важливою складовою культурного розвитку людини. Мистецтво – це одна з найдавніших і найвиразніших форм людської творчості. Однак його використання виходить за межі чистого художнього вираження.

Образотворче мистецтво включає в себе широкий спектр виразних засобів, таких як: живопис, скульптура, архітектура та графіка. Основна роль мистецтва полягає у вираженні особистих чи колективних думок, почуттів, культурної інформації та спостережень митця.

Образотворче мистецтво може бути ефективним інструментом для вивчення математики. Живопис може використовувати геометричні фігури для створення візуально привабливих композицій. Це може допомогти учням зрозуміти такі геометричні поняття, як точки, лінії, кути і фігури. Твори мистецтва можуть відображати числа і пропорції. Учні можуть вивчати математичні закони, спостерігаючи за зображеннями в мистецтві.

Мистецтво допомагає учням досліджувати і розуміти навколишній світ. Візуальне мистецтво відображає культурний, історичний та соціальний контексти і є засобом вираження для сприйняття світу. Воно також може використовуватися як інструмент для вивчення різних наук, таких як історія, соціологія та біологія.

Історичні події та культурні зміни часто знаходять своє відображення в мистецтві. Вивчення мистецтва певного періоду може допомогти глибше зрозуміти історію цієї епохи. Мистецтво може зображати природу, живі організми та їхні екосистеми. Зображуючи природу та організми, художники сприяють поширенню біологічних знань.

Отже, образотворче мистецтво може бути корисним інструментом для вивчення інших навчальних дисциплін, таких як математика та ЯДС. Наприклад, при вивченні математики, учні можуть створювати геометричні фігури та візуалізувати математичні проблеми, щоб легше зрозуміти взаємозв'язок між різними елементами.

Також, учні можуть створювати малюнки та графіки, щоб проілюструвати дані та статистику. Це може допомогти учням швидче зрозуміти інформацію та зберігати її в пам'яті.

Крім того, використання образотворчого мистецтва може сприяти розвитку творчих та просторових навичок учнів, що сприятиме їх загальному розвитку та підготовці до майбутньої діяльності. Педагоги можуть інтегрувати образотворче мистецтво з іншими навчальними матеріалами та методиками, щоб зробити процес вивчення більш цікавим та зрозумілим для учнів.

Список використаних джерел

1. Сазик О. Використання інтерактивних методів на уроках образотворчого мистецтва. Методичні рекомендації. ЗОШ І-ІІІ ст. с. Маяки, 2017. 64 с.

2. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-

практичної конференції, 22-23 жовтня 2020 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та інш. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2020. С. 128–130.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

4. Типові освітні програми (МОН України). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programidlya-rochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 13.10.2023).

КОНОНЕНКО Марина,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ Й КОНФЛІКТІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН

В кожній країні є об'єкти культурної спадщини: пам'ятки архітектури, мистецькі твори, мова, технології та інновації, визначні місця, свої традиції та фольклор. Культурна спадщина є важливим атрибутом кожної країни, адже без минулого, не буде майбутнього!

В кожній країні є своя історія і дуже багато чинників можуть впливати на будівництво нової історичної спадщини для майбутнього покоління. Те, як країна реагує на виклики сучасності, які жорстокі або щасливі події, вона враховує свою минулу спадщину і при цьому розвивається, визначає напрямки для майбутніх поколінь. Усі фактори призводять до будівництва нової історичної спадщини для майбутніх поколінь – це поєднання минулого та сучасності, яке відображає не лише те, хто ми були, а й те, ким ми стаємо.

Зберегти культурну спадщину в умовах війни, надзвичайно складно, сама її одну із перших що ворог хоче знищити, постійно виникають ризики та загрози. Є дуже багато прикладів з історії, коли при окупації території, ворог краде та руйнує усе що тільки можливо. Так для чого він це робить? Це робиться для того, щоб присвоїти собі культурну спадщину іншої країни, вивезти на свою територію, та переписати історію, через деякий час, люди почнуть забувати справжню історію, а дітям в школі будуть розповідають зовсім інший хід подій.

Знищення об'єктів культурної спадщини під час збройного конфлікту, можна вважати стирання національної ідентичності певної етнічної групи шляхом усунення будь-яких фізичних виявів її історії.

Досвід України в збереженні культурної спадщини в умовах війни не дуже втішний, в 2014 році, після окупації Криму, та частини Донецької та Луганської області не дало змоги повністю вберегти культурну спадщину нашої держави. Не велику частину вивезли на безпечні території, щось намагалися заховати, але агресори вивезли частину на свою територію, та присвоїли собі. Після повномасштабного вторгнення, також вивозили частину культурну спадщину на підконтрольну територію України та працівники музею ховали, все що були в їхніх силах, щось не встигли сховати і ситуація повторилась. В час розвинення технологій культурну спадщину можливо зберегти за допомогою: 3D-сканування і фотограмметрія, 3D-моделювання, доповнена реальність, VR-туризм, бази даних і цифрові паспорти, лазерне сканування, цифровий сторітелінг та зйомка за допомогою дрона.

Досвід збереження культурної спадщини в Італії, полягав в тому, що це була перша музейна евакуація в Європі. Спочатку працівники музею все віднесли до підвалу та намагалися укріпити приміщення. Коли ситуація почалась загострювати усе вивезли до Женеві. Після закінчення війни, майже все повернулося додому до Мадриду.

Отже, проаналізувавши всю інформацію, загрози для української культурної спадщини в умовах війни, можна зробити висновок, що через політичні, економічні чи ідеологічні чинники культурні цінності стають предметами оволодіння чи об'єктами руйнувань. Відкрите вторгнення створило загрозу тотального знищення всіх проявів української культури. У цьому контексті мотиви руйнування та викрадання культурних цінностей загарбником відповідають меті агресії – позбавлення українського народу державності, національної ідентичності, культурного простору. Найкращий спосіб збереження вивезення усієї культурної спадщини до безпечного місця та заздалегідь усе документально зафіксувати.

Список використаних джерел

1. Вербицька П., Гнідик І., Годованська О., Курдина Ю., Салюк А. Культурна спадщина України інноваційні підходи та сталий розвиток : навч. посіб. Львів : Львівський політехнікум, 2022. 148 с.

2. Культурна спадщина під впливом збройного конфлікту в Україні: виклики та відповіді. URL: <https://www.prostir.ua/?news=kulturna-spadschyna-pid-vplyvom-zbrojnoho-konfliktu-v-ukrajini-vyklyky-ta-vidpovid> (дата звернення: 20.09.2023).

3. Цифрові способи збереження культурної спадщини URL:

<https://gwaramedia.com/dosvid-duzhe-czifrovih-rezidenczij-i-ne-tilki/> (дата звернення: 20.09.2023)

КИРИЛЕНКО Олександра,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,
КАЧЕРОВА Ольга,
старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ САМОВИРАЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Одним із стратегічних завдань, визначених у Державній національній програмі «Освіта», є створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних здібностей і можливостей в освітньому процесі.

Важливим шляхом розвитку індивідуальних здібностей школярів є залучення дітей до мистецтва. Мистецтво з його могутньою силою емоційного впливу на свідомість індивіда має розглядатись не тільки як джерело художнього виховання, формування емоційно-естетичної культури (що є надзвичайно важливим), а також як універсальний механізм розвитку його творчого потенціалу та мислення.

Відтак, основними завданнями є: послідовне формування естетичної культури, активізація творчого потенціалу та самовираження школярів і вдосконалення практичних знань, умінь та навичок у галузі образотворчого мистецтва. Найбільш результативним механізмом розв'язання цих завдань виступила поліцентрична інтеграція як взаємопроникнення різних мистецтв. Саме вона робить можливим системне відтворення у свідомості школярів картини цілісності та гармонії навколишнього світу.

Мета роботи полягає в розкритті особливості стимулювання самовираження здобувачів початкової освіти під час здобуття мистецької освіти.

Матеріали та методи. Уроки мистецтва з однієї теми в початковій школі можуть і мають бути різними, по-своєму унікальними, це - своєрідний педагогічний твір, міні-вистава, художньо-педагогічне

дійство. Такі уроки передбачають атмосферу вільного спілкування вчителя з учнями, створення ситуації художнього уподібнення, коли активно використовується життєвий досвід дитини, її емоційні та чуттєві переживання, від уроку до уроку формується поняття художнього образу і посилюється, але усвідомленого його втілення у власній художній діяльності молодшого школяра.

Мистецтво, як відомо, стимулює не тільки пізнавальні, а й креативні здібності, здатність до творчого самовираження і рефлексії, що є не менш важливим, ніж загальна художня культура й ерудиція. Таким чином, визначення мети набуває інноваційного гуманістичного звучання, а саме: метою визначається розвиток особистісного-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреб у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні. Загальна мета конкретизується стосовно початкової школи, проголошується пробудження в учнів інтересу до мистецтва і залучення їх до художньо-творчої діяльності [1].

Основні засоби вираження на уроках мистецтва: слово, зображення, музика, дії у перетворенні і створенні нових художніх образів, творів і дій, тобто в конкретній художній діяльності.

Самовираження особистості - потреба в саморозвитку. Процес самовираження допомагає учневі комплексно подати себе і свою діяльність іншим і одержати від цього задоволення, пережити ситуацію успіху.

Розглянемо типи сформованості творчого самовираження школярів у мистецькій діяльності:

1) Гармонійний тип творчого самовираження мають учні, у яких сформоване прагнення заявити про себе, виразити можливості, реалізувати себе у мистецькій діяльності, презентувати свої здібності. Вони самостійно обирають спосіб презентації свого «Я», здатні у мистецькому образі виразити власні почуття, продемонструвати індивідуальність. У різних видах мистецької діяльності вони самостійно досягають поставленої мети, проявляють творчу ініціативу, часто і вдало продукують нові ідеї.

2) Дисгармонійний тип об'єднує школярів, які прагнуть заявити про себе, але не володіють адекватними способами, виразними засобами та прийомами самовираження; у них переважають індивідуалістичні орієнтації. Діти не відчують багатогранності мистецького образу; відгукуються на музику залежно від ситуації, прагнуть лише привернути до себе увагу, а не виразити власні почуття. Творчість у мистецькій діяльності проявляють інколи, їхня активність має здебільшого деструктивний характер.

3) Суперечливим типом творчого самовираження характеризуються школярі, в яких потреба заявити своє „Я” залежить

від заохочення з боку дорослого. Діти усвідомлюють власні почуття, емоційно відгукуються на твори мистецтва, але виражають себе у різних видах мистецької діяльності переважно з ініціативи та заохочень педагога. У процесі створення образу мистецтва діють за зразком, наслідують інших, внаслідок чого їм не вдається виразити себе, продемонструвати власні можливості. Школярі цього типу застосовують переважно засвоєні раніше дії, відтворюють знайомий матеріал.

4) Зародковий тип творчого самовираження – відсутність потреби заявити про своє «Я», небажання виразити себе. Учні здебільшого байдужі до мистецтва, не реагують на новизну. Вони пасивні, безініціативні у різних видах мистецької діяльності, оскільки потреба у самовираженні творчими засобами в них не сформована [2].

За цими типами вчитель може бачити на скільки виявлений рівень самовираження, що потрібно розвивати та застосовувати.

Які умови потрібно створити для творчого самовираження здобувача початкової освіти? Це позитивна емоційна атмосфера; дотичність теми до учня; оптимальність методів, форм, технологій навчання; мотивація творчої діяльності; аналіз та інтерпретація творів мистецтва; творча робота учнів; творча свобода.

Отже, для того, щоб продовжувати розвивати природні здібності дитини, треба, щоб на уроках мистецтва вчитель допомагає дитині у становленні її як творчої особистості. Особлива відповідальність за формування естетично і емоційно розвиненої, творчої, висококультурної людини покладається на заняття з малюнка, живопису, ліплення, декоративно-прикладного мистецтва[3].

Список використаних джерел

1. Демченко І.; Творчий розвиток учнів початкової школи засобами мистецтва// Поч. шк.. 2003 - №7, с. 22-23.

2. Калашнікова Н.; Розвиток творчої активності школярів засобами мистецтва. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-rozvitok-tvorcho-aktivnosti-shkolyariv-zasobami-mistectva-229030.html> (дата звернення 15.10.2023)

3. Горбенко С. Гуманізація художньої освіти// Мистецтво та освіта, 2002-№2, с.5-8.

ЛЮТА Діана,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти Вінницького
державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМОЦІЙ ТА ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У дітей дошкільного віку емоційно-вольова сфера переживає значущі зміни. Цей період можна визначити як час відкриття для пізнавальних емоцій, таких як зацікавлення, допитливість і здивування. Дієвість дітей, взаємини з дорослими та ровесниками, реакції на нові ситуації, а також їхнє ставлення до персонажів казок виткані емоціями та почуттями. Це сприяє активному сприйняттю світу, стимулює вплив на різні психічні процеси та формує індивідуальне сприйняття та ставлення до навколишнього світу, що в свою чергу мотивує дітей до власних вчинків.

Загалом емоційність має на меті психофізіологічну особливість дитинства. Зміни цієї характеристики впливають на поведінку дітей на різних етапах їхнього розвитку. У дошкільного віку почуття стають більш глибокими, стійкими та раціональними. Емоційне благополуччя відіграє велику роль у нормальному психічному розвитку та життєдіяльності, які залежать від зовнішніх та внутрішніх факторів. Воля дитини має важливий вплив на перебудову психічних процесів та формування довільної поведінки.

Емоції представляють собою психічні стани та процеси, які виражаються у формі безпосередніх переживань ставлення людини до світу та своїх власних почуттів і дій.

Ці стани виникли як засіб для живих організмів визначати біологічну значущість зовнішніх впливів і внутрішніх станів. Емоції є узагальненою чуттєвою реакцією на сигнали, які викликають зміни у фізіології організму. У свідомості людини вони виражаються не лише у формі образів предметів і явищ, але і у вигляді безпосередніх переживань.

Вік від двох до шести років називають віком афективності, оскільки його характеризують бурхливі та нестійкі емоції, швидкий перехід від одного емоційного стану до іншого [3]. Таку дитину можна легко налякати, розсердити, зацікавити та викликати у неї відчуття радості. Вона є відкритою до сприйняття та впливу емоцій, які переживають інші діти та дорослі, що відзначається як «емоційна зарядженість» [2; 8].

У дошкільному віці почуття домінують над усіма аспектами життя дитини, надаючи їм особливий колір та виразність. Малюк ще не володіє навичками контролю над своїми емоціями й завжди перебуває у полоні почуттів, які виявляються бурхливими, безпосередніми та несвідомими. Вони виникають швидко й інтенсивно, але так само швидко можуть зникати. Радісні емоції часто різко змінюються сльозами та сумом.

Взаємини з іншими людьми є найсильнішим і найважливішим джерелом переживань для дитини. Коли дорослі виявляють до неї ласку, визнають її права та приділяють увагу, у дитини переважає позитивний, життєрадісний настрій. Це відчуття емоційного благополуччя – впевненості та захищеності, які сприяють нормальному розвитку її особистості та формуванню позитивних якостей, доброзичливого ставлення до інших людей. Ставлення людей до дитини можуть викликати різноманітні емоції, такі як радість, гордість, співчуття, страх, образа, гнів, заздрість. Дитина може чутливо реагувати на вияви ласки, похвали, а також на розчарування та несправедливість.

Почуття виникають пізніше, ніж емоції. Вони формуються на основі емоційного досвіду і впливають на динаміку та зміст ситуативних переживань або стимулюють вчинки [5].

Всі почуття є формою відображення дійсності, де виявляється ставлення людини до предметів і явищ, які вона сприймає та змінює відповідно до своїх потреб.

Схарактеризувавши вікові особливості дошкільників, ми можемо спостерігати, що вони переживають почуття любові, ніжності та симпатії до своїх близьких (матері, батька, сестер, братів, бабусі, дідуся). Вони часто виявляють піклування та співчуття до своїх рідних. Також вони демонструють подібне ставлення до тварин, особливо кошенят і цуценят, а також до немовлят, ляльок та іграшкових тварин.

Симпатія дошкільників може виявлятися через неусвідомлений альтруїзм – бажання допомогти іншому та поділитися тим, що приносить їм задоволення. Дошкільники відчують радість від спільної радості.

Дошкільники щиро висловлюють своє співчуття персонажам літературних творів і з великим зацікавленням слухають ту саму історію, сприймаючи її героїв як знайомих та близьких. Співчуття до тих, хто потрапив у біду, часто виявляється найяскравішим почуттям, особливо щодо позитивних персонажів. Проте іноді дитина може відчувати жалість навіть до злодія, якщо йому дуже погано [4].

Це свідчить про високий рівень емпатії та здатність дошкільників переживати за інших. Їхнє співчуття не обмежується тільки позитивними героями, і вони можуть реагувати на емоційний стан будь-якого персонажу у літературній історії. Цей аспект їхнього емоційного розвитку підкреслює їхню готовність виявляти різні почуття та

розуміти широкий спектр людських емоцій [8].

Під час слухання казок почуття перетворюють дитину з пасивного слухача на активного учасника. Якщо дитина лякається подій, які мають відбутися в історії, вона може вимагати зупинити читання або придумує прийнятний варіант сюжету зі свого погляду. Часто вона відчуває себе у ролі героя та спробує впливати на хід подій. Під час розглядання ілюстрацій до казок, дошкільники можуть втручатися в події, малюючи чи видряпуючи зображення негативних персонажів або обставин, що загрожують герою.

Любов і ніжність до людей поєднуються з обуренням і гнівом щодо тих, кого дитина сприймає як кривдника. Дитина не усвідомлено ставить себе на місце людини, якій вона симпатизує, переживає її біль і несправедливість, якщо це стосується іншої людини [2]. Проте, коли інші діти, навіть брати чи сестри, отримують більше уваги, дитина може відчувати почуття ревності.

Здатність відчувати страждання іншого в дитини до початку дошкільного віку проявляється не лише у співпереживанні, а й у спільному відчутті болю чи радості. Побачивши сльози, вона також може відчувати потребу виразити свої емоції та почати плакати.

Важливо враховувати, що взаємини з іншими людьми є центральним аспектом почуттів дитини. Радість, ніжність, співчуття, гнів та інші емоції можуть виникати не лише у взаємодії з іншими дітьми чи дорослими, а й у стосунках з тваринами, рослинами, іграшками та навіть природними явищами. Дитина може співчувати ламаній квіточці, обурюватися на дощ, який заважає гуляти.

Цей період розвитку характеризується активним виявленням емоційного спектру та важливістю взаємин для формування почуттів дитини. Розуміння та підтримка з боку оточення грають ключову роль у вихованні емоційно збалансованої та соціально готової дошкільної дитини.

Загалом характеристика емоцій та почуттів дітей дошкільного віку свідчить про багатогранність їхнього емоційного життя. Дошкільники виявляють яскраві та різноманітні емоції, включаючи радість, співчуття, страх, гнів та інші. Їхня здатність співпереживати іншим, виявляти імітацію та взаємодіяти у соціальних взаєминах свідчать про їхню емоційну і соціальну готовність.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
2. Гончар Н.П. Формування креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтерактивних технологій навчання. Наук. часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / Ред. кол.:

Н.В.Гузій (відп. ред.). Вип. 14 (24). Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. С. 187–190.

3. Власова О. І. Педагогічна психологія. - К.: Либідь, 2005.

4. Дметерко Н. В. Дитяча психологія: Навчально-методичний посібник (Курс лекцій). Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2005. 194 с.

5. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія. Київ: 2 Академія, 0 Альма-матер. 2015. 432 с.

6. Проворова Є.М. Розвиток емоційної сфери дошкільників в процесі музичної діяльності. Є.М. Проворова. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів університету за 2012 рік, 9-10 лютого 2013 року, укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 65-67.

7. Шкрібтієнко Л.П. Роль емоційно-почуттєвого розвитку особистості у виховному процесі старших дошкільників/ Л.П.Шкрібтієнко. Вісник Київського інституту бізнесу і технологій. –К.: ПВНЗ «Київський інститут бізнесу та технологій», 2012. №1 (17). С.121–122.

8. Черноіваник В., Барановська І. Г. Активізація емоційно-почуттєвої сфери дошкільників засобами візуального мистецтва/ В. Черноіваник, І.Г. Барановська // Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво», /відп. Л.В.Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. – С.195-199. URL: <https://library.vspu.net/jspui/handle/123456789/6307>

МАРТИНЮК Леся,

викладач-методист мистецьких
дисциплін, народний майстер,
членкиня Національної спілки МНМУ
Володимирського педагогічного
фахового коледжу імені Агатагела
Кримського

РОЛЬ ГУРТКА НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення особливо актуальними є формування особистості, розвиток її сил і можливостей. Одним із важливих параметрів повноцінного та гармонійного зростання індивідуума є його здатність творити.

У наш час існує багато видів декоративно-прикладного мистецтва, нових сучасних, але не слід забувати й старі народні ремесла, які

прийшли до нас з давніх-давен і тісно пов'язані з історією та звичаями нашого народу. Одне з таких ремесел – писанкарство. Незважаючи на давнину свого виникнення, писанкарство й досі знаходить своїх прихильників.

Сам процес залучення до прекрасного відіграє позитивну роль, якщо дитина має можливість розкрити себе, задовольнити власні духовні потреби й інтереси.

Гурток народної творчості допоможе виявити саме ті здібності та інтереси, які найбільше притаманні дитині. Він залучає дітей до праці, знайомить з виробами народних майстрів, художніми традиціями, розвиває художній смак. Діти отримують уявлення про композицію, орнамент, ритм, колір і багато іншого.

Гурток писанкарства покликаний розвивати потяг підростаючого покоління до народної творчості, сприяти її відродженню в усій мистецькій багатоманітності. Основна мета гуртка: відродження духовності дитини за допомогою вивчення історії та символіки писанок, звичаїв та обрядів, що пов'язані з писанкарством, регіональних особливостей писанок України; Навчити дітей правильно розписувати писанку, а також придумувати творчі роботи; Розвивати вміння малювати та інтерес до народної творчості; Розвивати естетичний смак, допитливість; Виховувати любов до своєї Батьківщини, свого народу, любові до рідного краю, пошани до своєї історії, відчуття зв'язку з минулими поколіннями.

Основною темою, над якою працює гурток є тема національної системи виховання. Важливого значення набувають відновлення народних традицій, ознайомлення з надбанням народної культури, оволодіння технікою народних ремесел.

Яскраві здібності та обдарованість не можуть виникнути на порожньому місці, вони завжди розвиваються на основі певної, улюбленої дитиною діяльності. Якщо в дитини є яскраві, стійкі інтереси до певного виду діяльності, це завжди знак, що в неї може бути вичавлений той чи інший тип обдарованості, тому навчання писанкарству сприятиме розвитку пізнавального інтересу, здібностей дитини, вихованню естетичного смаку, почуття прекрасного.

У процесі роботи гуртка гуртківці будуть працювати з природними та штучними матеріалами, фарбами, при цьому базовими є навички роботи з розмічальними, ріжучими інструментами, а також робота з писачком. Заняття гуртка «Писанка» не тільки розширюють загальний кругозір учнів, ознайомлюючи їх з такими новими поняттями як дизайн, писанкарство, поглиблюючи їх знання в народознавстві, але й доповнюють знання дитини по загальношкільних предметах: малювання (створення художніх композицій на яйці, малювання ескізів, перемальовування зразків), праці (робота з розмічальними та ріжучими

інструментами, використання в роботах техніки аплікації). Гурток «Писанка» є вагомим доповненням до шкільної програми і одночасно новим джерелом інформації, для допитливої, прагнучої навчитись чомусь новому дитини. Він покращує ерудованість, поліпшує вміння малювати, вчить дитину творити.

Практична робота з вихованцями полягає в опануванні майстерністю виготовлення писанок, починаючи від простих до складних, багатокольорових, а в подальшому – до виготовлення авторських писанок. Обов'язковою є індивідуальна робота з кожним учнем, адже тільки тоді гуртківці зможуть повністю розкрити свій потенціал та створювати справжні авторські писанки. Програма розрахована на роботу з дітьми віком від 8 до 13 років.

Програма є орієнтовною, а тому керівник може вносити корективи та доповнення до її змісту, враховуючи умови роботи школи, кількість годин та їхній розподіл за темами обов'язкової програми. Останнім часом важливе місце в системі позакласної навчально-виховної роботи займають практичні заняття так звані майстер-класи, відкрита педагогічна система, за допомогою якої демонструються нові можливості в розвитку педагогіки та спосіб передачі нової авторської системи організації та проведення, яка демонструє нові способи навчання, а значить уникнення в роботі консерватизму і рутини. Даний вид роботи використовується в різних сферах діяльності людини, в тому числі в педагогічному співтоваристві. Саме майстер-клас вважається однією з ефективних форм розповсюдження та передачі власного педагогічного досвіду. Під цим поняттям «майстер-клас» також розуміється відкрите заняття або захід на якому демонструються досягнення педагога в певній сфері діяльності.

Майстер-класи широко застосовуються в навчально-виховній діяльності вчителя мистецтва загальноосвітньої школи, це пояснюється тим, що на заняттях, присвячених розвитку творчості, необхідно передусім створити вільну ігрову атмосферу, спрямовану на забезпечення комфортності спілкування, впевненості в своїх силах. Актуальність активного використання дидактичної гри на заняттях мистецького циклу, актуальність створення ігрових ситуацій на заняттях гуртка декоративно-прикладного мистецтва, актуальність впровадження майстер-класів та вивчення спеціалізованої методики підкреслювали вчені С. Й. Бачинський, Г.М. Волков, Н.А. Ветлугіна, Ю.Г. Легенький, В.С. Рогоза та інші.

Теоретико-методологічні основи розробки питання впливу дидактичного майстер-класу на заняттях мистецтва, починаючи з молодшого шкільного віку закладено у працях видатних художників-науковців М.І. Резніченко, В.В. Сайда, М.І. Стасевич, Л.І.Сірченко, В.С. Томашевський, В.С. Щербаков.

Прагнення до гуманізації та індивідуалізації в освіті підтримує В.Ф. Орлов, вказуючи на необхідність замислитися над ефективним поєднанням засобів мистецтва з педагогічною технологією.

Великої популярності набувають нетрадиційні техніки декору з застосуванням аплікації та різних сучасних матеріалів: соломи, берести, ячної шкаралупи та активно використовуються у майстер-класах. Аплікація з ячної шкаралупи «кракле» - це дуже оригінальний та нетрадиційний вид художньої роботи в декоративно-прикладному мистецтві який успішно використовується на заняттях гуртків з писанкарства та майстер-класах.

Багато століть тому китайським та в'єтнамським майстрам лакового мистецтва спала на думку чудова ідея - використовувати для своїх мініатюрще й такий матеріал як ячна шкаралупа. Народні умільці помітили: тоненькі тріщини, що утворюються при натисканні на її поверхню, створюють красивий візерунок, який нагадує розтріскану скелю, давно не фарбовану стіну, або древню фреску.

Східні майстри перетворили основний недолік ячної шкаралупи - крихкість - на її найбільшу цінність і почали використовувати оболонку яєць під час зображення природних фактур. Так з'явилася техніка «кракле» - створення візерунку із тріщин з ефектом старовини. Часто самі тріщинки, що утворюються на поверхні, стала називати «кракелюрами». Опанування аплікацією з природних матеріалів у нетрадиційній техніці «кракле» - приклад оригінального підходу до естетичного розвитку особистості в процесі навчання. Нестандартні майстер-класи які пропонують сучасні техніки допомагають не тільки кращому засвоєнню матеріалу, а й вчать креативно використовувати нові уміння, знання та навички у буденному житті. Майстер-клас сьогодні робить великий внесок в ланку освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку і підтримання талантів та обдарувань в галузі техніки, мистецтва.

Виділяють найважливіші особливості майстер-класу, а саме:

- новий підхід до навчання;
- метод самостійної роботи в малих групах;
- розкриття творчого потенціалу як вчителя-майстра, так і учасників майстер-класу;
- форми, методи, технології роботи повинні пропонуватися, а не нав'язуватися учасникам
- процес практичного пізнання набагато важливіший, ніж саме знання.

Нетрадиційні методики проведення майстер-класів з художньої обробки матеріалів з використанням інноваційних технологій мають на гуртках набагато вищий рівень ефективності, стимулюючи прояви

дитячого художнього вільного мислення, творчі здібності.

Аплікація використовується як нетрадиційна техніка оздоблення та виглядає як зображення на площині. Малюнок аплікації отримується шляхом закріплення на будь якій основі плоских частин з найрізноманітніших матеріалів. У наш час ця техніка набула великої популярності в декоративно-прикладному мистецтві та дизайні, її можна використовувати як на окремих майстер-класах так і на заняттях гуртків або уроках в загальноосвітній школі. Аплікація з природних матеріалів: берести, соломи, паперу, висушених листків та квітів, яєчної шкаралупи, є екологічно чистою та безпечною для роботи з дітьми.

З метою забезпечення оптимального розвитку творчо обдарованої студентської молоді в позанавчальній діяльності фахового навчального закладу доцільною є розробка навчально-методичного комплексу, до якого, зокрема, входять :

- методичні рекомендації щодо організації та проведення факультативних курсів «Розвиток творчої обдарованості студента»
- орієнтовний перелік, тематика та методичні рекомендації з організації форм соціально-педагогічної роботи мистецьких студій в умовах педагогічного фахового навчального закладу,
- рекомендації щодо підготовки та проведення організаційних форм роботи мистецької студії, що сприяють удосконаленню поза навчальної роботи зі студентами,
- організації фахових практик і соціально значущої діяльності.

Реалізацію основних положень та вимог освітніх програм - спрямувати на якісне доповнення існуючої педагогічної практики позанавчальної діяльності педагогічних фахових коледжів, зокрема, з розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Білоус О., Сташук З. Школа писанкарства: навчально-методичний посібник. К.: РВЦ, 1999. 28 с.
2. Бондарук А. В. Як написати писанку. Луцьк: ВМА «Терен», 2008. 20 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. К.: Оберіг, 1991. 456 с.
4. Гноєва Ю. А. Світле свято Великоднє. Розкажіть онуку. 2009. №5-6. С. 87-90.
5. Горпинич Н. В. Інтегрований урок із комп'ютерною підтримкою в першому класі «Великодня писанка». Початкове навчання. 2008. № 9. С. 4-5.
6. Дубіч Т. А. Диво-писанка: Посібник для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. 24 с.

7. Джерельна Г. Писанки княжого граду. Волинь. 2006. 20 квітня.
8. Досяк І. М. Виховний захід «У Великодню ніч». Початкове навчання. 2008. № 8-9. С. 51-54.
9. Клід І. О. Від сонця до писанки. Початкове навчання. 2008. № 8-9. С. 32-42.
10. Кметюк Н. Казки за мотивами орнаментальної символіки України. Мистецтво та освіта. 2001. № 2. С. 20-25.
11. Коширець С. Чарівниці закодованого письма. Слово правди. 2006. 20 квітня.
12. Кравченко К. П. Великодня писанка мальована. Розкажіть онуку. 2009. № 5-6. С. 99-101.
13. Малиніна А. О., Малиніна І. О., Гріднєва О. Ю. Великодній сувенір. Українська народна писанка: Навчально-методичний посібник. Х.: «Скорпіон», 2005. 48 с.
14. Манько В. Українська народна писанка. Львів: «Свічадо», 2001. 48 с.
15. Мірошніченко-Гусак Л. Майстри серед нас. Володимир вечірній. 16 квітня. 2009.
16. Мухаматова В. С. Дохристиянське походження писанки. Оберегова символіка в писанкарстві. Все для вчителя. 2002. № 7. С. 28-30.
17. Пасічник Т. Б. Писанки. Писанкарство. Розпис писанок. Розкажіть онуку. 2009. № 5-6. С. 97-98.
18. Розіна Н. Хрест як символ Всесвіту. Шкільний світ. 2009. № 2. С. 8-10.

ПОЛІЩУК Катерина,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ

Збереження історичної пам'яті в сучасному мистецтві України є однією з найважливіших тем, яка стала актуальною в останні роки, особливо гостро зараз, у період війни. Україна, як і багато інших країн

світу, окрім однієї, має багату культурну спадщину, яка передається від покоління до покоління. Чи не потрібно нам цим пишатися? Думаю, питання риторичне. Збереження історичної пам'яті є важливим завданням, що ставиться перед відомими художниками та митцями України в сфері сучасного мистецтва.

Створення сучасних інтерпретацій на тему історичних подій та явищ є одним із способів збереження минулого. Виникає більше і більше митців сучасності України, які своїми роботами переносять історію нашої величної країни, нашого культурного надбання та традицій минулого. Яскравими прикладами є те, як художники зображують на своїх полотнах історичні епізоди, пам'ятки культури та історичні локації, які є символами України [2].

Художники нашого покоління використовують історичну пам'ять як найважливіший і головний елемент у своїх творчих досягненнях, при тому додаючи до них елементи національного колориту та культурної спадщини. Одним із прикладів є вживання мотивів традиційних українських вишитих сорочок, місцевих орнаментів чи символів та інших елементів національної культури у своїх доробках.

Невід'ємною частиною збереження культурної ідентичності в сучасному мистецтві є організація та проведення творчих виставок та фестивалів, які присвячені історії та культурним цінностям України, які мають історичне, національне та культурне значення для українського народу. Ми не лише показуємо нашу українську творчість, а й поширюємо знання про історію, культуру, традиції, повір'я своєї країни для всього світу. Такі заходи збирають під одним дахом однодумців, шанувальників сучасного мистецтва, які всі свої сили покладають на розголос про нашу ідентичність українського народу, про те, що нам не потрібно чужого, коли ми маємо таке неповторне і чарівне своє [1].

Студії мистецтва, художні школи та музеї завжди відігравали не менш важливу роль у збереженні історичної пам'яті в сучасному мистецтві. Їхня роль створювати місце, де усі бажаючі могли б познайомитися зі збереженою культурною спадщиною, детально дослідити її та на прикладі інших, можливо, навіть створити щось нове своє, унікальне та неповторне, тим самим наповнити спадок своєї країни. Старовинні традиції та мотиви, чи це не те, що надихає молодих митців?

Як висновок хочу сказати, давайте берегти Україну її неохопно велику культурну спадщину, поставте перед собою одне важливе завдання, збереження наших культурних надбань, не відмовляйтеся від того прекрасного, що в нас є. Важливо продовжувати етап вдосконалення нашого народу, який зараз повстає з пеплу і бореться за нашу культурну ідентичність. Передача нашим майбутнім поколінням культурної спадщини та історію своєї Батьківщини, важлива наша

сучасна місія .

Список використаних джерел

1. Віртуальний музей – ефективний механізм збереження історичної пам'яті та культурної спадщини. URL: <https://medialeague.com.ua/virtualnyj-muzej-efektyvnyj-mehanizm-zberezhennya-istorychnoyi-pamyati-ta-kulturnoyi-spadshhyny/> (дата звернення 12.05.2023).

2. Яблонський В. М. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь. Київ : НІСД, 2019. С. 67-78.

ПОЛТАВЕЦЬ Вікторія,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

АНАЛІЗ ПРОГРАМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У НУШ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Мистецтво робить наш світ красивішим, воно надихає, воно навчає, воно вчить бачити і відчувати. Свобода самовираження в класі - це те, що дозволяє дитині бути такою, якою вона є, вільно приймати рішення. Мистецтво має позитивний вплив і зачіпає найкращі сторони емоцій здобувача молодшого класу. Мистецтво існує в різних формах: література, театр, образотворче мистецтво, музика, живопис, скульптура, архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, цирк, художня фотографія, кіно, телебачення тощо. Різні види мистецтва дозволяють нам побачити світ у цілому, пізнати його складність і багатство. Образи, створені мистецтвом, незабутні і збагачують емоційний світ дитини.

Оскільки розвиток сучасного суспільства передбачає створення цілеспрямованої, активної, самостійної та творчої особистості, то одним із джерел такого розвитку особистості є емоційний рівень. Світ емоцій і почуттів, як і інші види психічної діяльності, є способом відображення об'єктивного світу і людини в ньому, сферою, яка є малодослідженою. Вираження почуттів та емоцій є важливою складовою стабільного та

цілісного розвитку дітей дошкільного віку. Почуття прекрасного є основою нашого розуміння світу, що дозволяє нам відчувати задоволення або незадоволення і викликає різні емоції. Позитивний підхід до різних видів мистецтва має емоційний компонент, який включає в себе емоційний відгук, позитивну емоційну реакцію на подію, ситуацію. Взаємозв'язок між різними видами мистецтва і типами художніх творів спонукає дитину до участі в світі мистецтва, заснованому на унікальних правилах візуального мистецтва [1].

Державний стандарт базової освіти виокремлює сферу мистецької освіти та визначає такі напрями успішності учнів:

1. Колективне мислення у творчому процесі через мистецтво, музику та інші форми.

2. Знання мистецтва, інтерпретація художніх образів, переживання емоцій, управління оцінкою мистецтва.

3. Самореалізація через художню творчість.

Пропоновані загальні результати навчання, якими повинні володіти учні початкової школи: учень аналізує, інтерпретує, оцінює мистецтво, ідентифікує та презентує твори різних видів мистецтва. Виражає почуття та оцінює свою поведінку різними способами: словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо[2].

Занурення дитини у світ мистецтва має починатися як з емоційно-афективного усвідомлення краси навколишнього світу, так і з усвідомлення емоційного змісту художнього твору. Завдяки своїй художній стилістиці воно має сильний емоційний вплив на свідомість людини, що сприяє вдосконаленню її діяльності для створенню краси в навколишньому світі. Емоція є джерелом активності та задоволення потреб, вона відображає індивідуальне ставлення людини до навколишнього середовища та своєї особистості. Емоційні переживання сприяють розвитку особистості.

Емоції - це природна реакція організму на події, людей чи будь-що інше, що оточує людину. Емоційні реакції "відбуваються" в гіпоталамусі, який знаходиться під корою головного мозку. А оскільки інфраструктура його застаріла, людина не може повністю контролювати свої емоції у свідомості. Емоція (з фр. - "радість", "веселощі") - фізичні зміни в загальній поведінці - диханні, серцебитті, секреції залоз і т.д. - також на ментальному рівні. Азарт - стан збудження або ентузіазму, що характеризується сильними емоціями і зазвичай спонукає діяти певним чином. Емоції - одна з найважливіших складових розвитку особистості дитини [3].

Мистецтво дає дітям майже необмежені можливості для розвитку та творчого самовираження. Зацікавленість однолітків і дорослих творчою діяльністю дитини підвищує її самооцінку та самоповагу і є вирішенням найважливішого завдання - адаптації дитини до умов

макросоціального середовища [4].

Тому розвиток емоційного інтелекту молодших школярів неможливий без мистецтва - найпотужнішого засобу виховання та навчання, адже методи арт-терапії сприяють гармонізації особистості шляхом формування самобутності та самовираження здібностей. Дитина в НУШ є динамічним суб'єктом творчої діяльності, що вільно спілкується з мистецтвом, знаходить слова та актуальні ідеї, розширює межі своєї діяльності за власною ініціативою та бажанням. Увага до особистості дитини в процесі навчання, увага до її внутрішнього світу та розвиток особистих творчих здібностей є також передумовою розвитку особистісних емоцій.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (МОН України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 11.10.2023)

2. Качерова, о., Фатянова, т. (2023). Естетичне виховання здобувачів початкової освіти за рахунок поєднання мистецтва та можливостей комп'ютерної графіки, технології мультимедіа. *Acta paedagogica volynienses*, (6), 30–35. <https://doi.org/10.32782/apv/2022.6.5>

3. КОМАРОВСЬКА О. А., ПРОСІНА О. В. Мистецька освіта: вектори реформування. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. Т. 2. №. 1. С. 1-6.

4. Серих Л., Чуркіна В., Косенко К. Нова українська школа: формування соціальної та культурної компетентностей учнів початкової та основної школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-6 класах. 2022.

СЕНЧЕНКО Владислав,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Бердянського державного педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ. ЯКІ МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЦИХ ТЕХНОЛОГІЙ?

Сучасна галузь освіти переживає постійне оновлення та

покращення. Розвитку потребує не тільки освітня, а ще й соціальна, культурна, технологічна та духовні сфери життя людини. Вдосконалення знань, залучення нових методів та сучасних технологій у навчанні, особливо здобувачів початкової освіти, є однією з основних задач педагога для поліпшення результатів освітнього процесу.

Зараз педагогічна сфера переживає той етап, який пов'язаний з оновленням змісту та форм навчання. Україна також слідує за цією тенденцією, запроваджуючи реформу шкільництва – Нову українську школу. Вона передбачає створення школи, де дітям буде приємно навчатися, вони отримують не тільки знання, а й певні навички та вміння застосовувати їх у житті. Вчитель повинен створити таку атмосферу у класі, яка буде допомагати кожному учневі у здобутті нових знань, буде залучати його до творчої діяльності, зацікавлювати у навчанні.

Найбільш важливою ланкою шкільництва можна вважати початкову школу. Молодші школярі не тільки навчаються, а й виховуються. Важливо не просто доносити інформацію до учнів, а у зацікавити їх у її отриманні, зробити процес навчання комфортним для кожного. У нагоді можуть стати інтерактивні технології навчання, суть яких полягає у постійній активній та позитивній взаємодії усіх учнів, та у створенні комфортних форм навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

До позитивних сторін інтерактивного навчання можна віднести:

- Розширення пізнавальних можливостей учня;
- Високий рівень засвоєння знань;
- Легкий контроль рівня засвоєння знань учнями;
- Партнерство між учителем та учнями.

До негативних сторін можна віднести:

- Значний час на вивчення;
- Необхідний інший підхід в оцінюванні знань;
- Можлива відсутність досвіду в організації такої форми навчання;

- Відсутність достатньої кількості методичних розробок уроків.

Під час вивчення мистецтва в початковій школі можна використовувати такі інтерактивні технології:

- Обговорення завдання;
- Інтерв'ю, бесіда;
- Критичний аналіз робіт один одного;
- Гра «Аукціон»;
- Гра «У музеї»;
- Віртуальна подорож до різних закладів та місць (музеї, галереї, мистецькі пам'ятки) в Україні;

- Віртуальна подорож до різних закладів та місць (музеї, галереї, мистецькі пам'ятки) в інших країнах;
- Проведення тематичних уроків з метою більшого занурення у тему.

Таким чином, інтерактивні технології передбачають використання рольових і дидактичних ігор, моделювання ситуацій з життя, створення певної проблемної ситуації. Також, навчання можна організувати за допомогою комп'ютера, телевізора, інтерактивних дошок, карток, веб-ресурсів, фото- і відео-матеріалів.

Список використаних джерел

1. Балицька С. М. Інтерактивні методи навчання на уроках образотворчого мистецтва: метод. рек. Путивль, 2020. 20 с.
2. Філатова Л. С. Особливості використання інтерактивних технологій навчання в початковій школі. *Scientific Collection InterConf*. 2022. №122. С. 110-112.

СОКОЛЕНКО Анастасія,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВА

Актуальність. Творчі здібності та активність у здобувачів початкової освіти є важливими, оскільки дитинство є єдиним періодом, коли творчість є домінуючим способом існування. Багато наукових досліджень підтверджують, що дитинство є надзвичайно продуктивним періодом для розквіту творчих здібностей. Тому важливо створювати умови, які стимулюватимуть і спрямовуватимуть розвиток творчої дитини.

Ступінь досліджуваності проблеми. Психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Виготського, О. Леонтьєва. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку творчих здібностей особистості зробили українські (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потебня, В. Роменець, Л. Шелестова та

ін.) педагоги і психологи. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів розглядалися в роботах Є. Борисова, І. Бужина, Н. Георгян, К. Горбунової, Н. Гурець, В. Давидова, А. Денесюк, Г. Костюка, В. Крутецького, Л. Кузнецової, В. Сухомлинського та ін.

Мета і методи дослідження. Метою даного дослідження є аналіз психологічних аспектів розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти через навчання мистецтва. Для досягнення цієї мети передбачено використання наступних методів дослідження: аналіз педагогічної літератури, спостереження за процесом навчання на уроках мистецтва, опитування учнів та вчителів.

Сутність дослідження. Розвиток творчих здібностей учнів є важливим завданням вчителів, оскільки прогрес суспільства залежить від нових, нестандартних ідей і підходів. Одним з головних завдань сучасного освітнього процесу є виховання людини, здатної застосовувати творче мислення і діяти.

Це завдання відображене в Національній доктрині розвитку освіти в Україні [1], яка передбачає застосування нових педагогічних технологій особистісно зорієнтованого виховання для розвитку творчих здібностей учнів.

Аналіз наукової літератури показує, що питання розвитку творчих здібностей є багатогранною і вимагає міждисциплінарного дослідження. У психології та педагогіці існують різні способи до розвитку творчості у процесі навчання, позакласної та гурткової роботи, зокрема засобами різних видів мистецтва: літератури, музики, образотворчого мистецтва.

Для ефективного розвитку творчої особистості на уроках мистецтва необхідно враховувати такі аспекти:

- створити сприятливу атмосферу для творчості. Це означає, що учні повинні відчувати себе впевнено та комфортно, щоб не боятися висловлювати свої ідеї та ризикувати.
- враховувати інтереси та здібності учнів. Творчі завдання повинні бути цікавими та доступними для учнів, щоб вони могли проявити свої здібності.
- сприяти дослідницькій активності учнів. Творчі завдання повинні спонукати учнів до пошуку нових рішень, щоб вони могли розвивати свою творчість.

Вагомим індикатором творчого підходу учня до виконання завдань є усвідомлене бажання займатися творчістю, а також прагнення суб'єкта засвоїти знання, вміння та навички, які допомагають успішно проводити творчий пошук. Під усвідомленістю мається на увазі усвідомлення особистістю важливості творчості у її життєдіяльності та наявність потреби у здійсненні творчої діяльності.

Основні висновки. Отже, психологічні аспекти розвитку творчих здібностей через навчання мистецтва демонструють важливість їх

врахування під час формування та розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. Такий підхід сприяє загальному розвитку дітей, покращує їхні психологічні параметри та готує їх до більш творчого життя.

Список використаних джерел

1. Лук'янчук М.В. Структура творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний аспект. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наук. праць. 2018. Вип. 54. С. 174–179.

2. Національна доктрина розвитку освіти. URL : http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf

ТКАЧУК Інна,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Бердянського державного
педагогічного університету,

КАЧЕРОВА Ольга,

старша викладачка кафедри
початкової освіти Бердянського
державного педагогічного
університету

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ШКОЛИ: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УСІХ УЧНІВ

Актуальність. Одним із напрямків сучасної системи освіти є впровадження інклюзивного навчання, і на сьогодні, для ефективної роботи з дітьми, що мають обмежені можливості по здоров'ю – мистецтво займає важливу роль і є невід'ємною частиною навчального процесу у початковій школі. Розвиток творчого потенціалу та художньо-естетичне виховання дітей в процесі навчальної діяльності інклюзивної освіти є одним із найбільш важливих завдань під час навчання. Тому що творчість допомагає дитині самовиразитись, проявити свої почуття, бути успішним.

Мета дослідження: обґрунтувати необхідність мистецької освіти у контексті інклюзивної школи і навіщо потрібна творча діяльність для дітей з обмеженими освітніми можливостями.

Для дитини творчість – це її життя. Це її «мова», якою вона намагається розповісти нам про себе, про свої почуття, радості, переживання і страждання [1].

Мистецька освіта, на думку академіка І. Зязюна, полягає у “поєднанні інтелекту і почуттів”, що в сучасних умовах має бути складовою естетичного розвитку особистості, разом з формуванням творчості та культури методологічного мислення, стимулюванням пізнавальної й творчої активності у різних видах життєдіяльності людини. Мистецтво є важливим фактором сприяння в інклюзивній освіті, за умов його ефективного використання має позитивний вплив на емоційну сферу, виконує комунікативну, регулятивну функції, сприяє збереженню психічного здоров'я усіх учасників педагогічного процесу [3]. Основним принципом інклюзивної освіти є те, що «не дитина пристосовується до існуючих умов і норм у навчальному закладі, а, навпаки, вся система освіти пристосована до потреб і можливостей конкретної дитини» [4].

Дитина з особливими освітніми потребами обов'язково повинна бути задіяна в колективних, парних та групових творчих формах роботи: малювати, вирізати, клеїти або навіть просто тримати що-небудь у руках. У процесі навчання, де практикують дані форми роботи, виховується відчуття колективізму, діти вчать разом розмірковувати і діяти в відповідності до поставленої мети, вислуховують один одного, тактовно роблять критичні зауваження один одному. Все це, безумовно, впливає на формування творчої особистості дітей [4].

Беручи до уваги вікові можливості дітей та дітей з особливими освітніми потребами, слід використовувати ігрові прийоми, музичні паузи, слайд-шоу та фільми, тут у пригоді вчителю стане наявність інтерактивної дошки та проектора. Вони активізують увагу, емоції дітей, сприятимуть успішному засвоєнню матеріалу, а, отже, дозволять формувати в дітей необхідні навички і впевненість у своїх здібностях [2].

Заняття мистецтвом сприяють сенсорному розвитку дітей, диференціації сприймання, довільної уваги, комунікації, мови. Саме тому діти з особливими освітніми потребами мають мати можливість здобувати мистецьку освіту, навчатися разом зі своїми однолітками в однакових умовах відповідно до освітніх навчальних програм, це все дає можливість отримання освітнього і соціального досвіду разом з однолітками і як результат – сприяє максимальній соціальній адаптації, а в подальшому – професійній і трудовій адаптації дітей з особливими освітніми потребами та можливості проявляти себе в інших сферах життєдіяльності [4].

Основні висновки. Таким чином, для реалізації успішного розвитку творчих здібностей дітей з обмеженими освітніми потребами у мистецькій освіті, ми можемо виокремити головні завдання:

1) допомога в подоланні або пом'якшенні очевидних вад чи обмежених можливостей дітей з особливими освітніми потребами під

час навчання образотворчому мистецтву;

2) реалізація шляхів розвитку зацікавленості учнів з особливими освітніми потребами до образотворчої діяльності;

3) впровадження технологій і методів ефективної роботи на уроках образотворчого мистецтва; [4;2]

4) обов'язкове включення дитини з особливими освітніми потребами у колективну, парну або групову роботу для розвитку її соціалізації та комунікабельності;

5) обов'язкова похвала, допомога, рекомендації до виконаних творчих робіт.

Дотримання цих правил дасть тільки позитивні результати, успішність та впевненість дітей у своїх можливостях.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2020. Випуск 1.

2. Ярмола Н., Коваль-Бардаш Л., Компанець Н. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі / навчально-методичний посібник. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.

3. Інклюзивне навчання: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення: 14.10.2023).

4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja: navch.-metod. posib. / za zag. red. N. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

Технічний редактор – Катерина МАЛЯРОВА

За зміст статей відповідальність несуть автори